

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

İNSAN HAKLARININ KORUNMASINDA BİR PARLAMENTER DENETİM YOLU İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR

KANUNLAR VE KARARLAR BAŞKANLIĞI

İNSAN HAKLARININ KORUNMASINDA BİR PARLAMENTER DENETİM YOLU İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU

YAYINA HAZIRLAYAN

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

DEŞİFRE

Tutanak Hizmetleri Başkanlığı

KAPAK TASARIMI VE SAYFA DÜZENİ

Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı

TBMM Basımevi

2017– Ankara

Yayın No.: TBMM 2017/59 - KKB/6

İÇİNDEKİLER

ÇALIŞTAY KATILIMCI LİSTESİ	7
TAKDİM	9
GİRİŞ	11

BİRİNCİ OTURUM

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun Misyonu/Etkinliği/Deneyimler/Beklentiler

<i>Mustafa YENEROĞLU – (İHİK Başkanı / İstanbul Milletvekili)</i>	15
<i>Ayhan Sefer ÜSTÜN – (İHİK Eski Başkanı / Sakarya Milletvekili)</i>	19
<i>Mehmet ELKATMIŞ – (İHİK Eski Başkanı / KDK Eski Denetçisi)</i>	25
<i>Fatma BENLİ – (İHİK Başkan Yardımcısı / İstanbul Milletvekili)</i>	35
<i>Şenal SARIHAN – (İHİK Başkan Yardımcısı / Ankara Milletvekili)</i>	39
<i>Mehmet Ali KUMBUZOĞLU – TBMM Genel Sekreteri</i>	47

İKİNCİ OTURUM

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun Hukuktaki Yeri

Komisyonun Türk Hukukunda Yeri	59
<i>Doç. Dr. Fahri BAKIRCI - Müdür Yardımcısı</i>	59
Komisyonun Parlamento Tarihindeki Yeri ve Geçmiş Komisyon Çalışmaları	67
<i>Kamil ATLAY - Yasama Uzmanı (İHİK)</i>	67
Komisyonun Yasama ve Denetim Faaliyetleri	73
<i>Gökhan PİRİ - Yasama Uzmanı</i>	73
Karşılaştırmalı Ülke Uygulamaları	77
<i>Zeynep DURAN - Yasama Uzmanı (İHİK)</i>	77
Karşılaştırmalı Ülke Uygulamaları (Makale)	83
<i>Zeynep DURAN - Yasama Uzmanı (İHİK)</i>	83
Komisyonun Görevleri, Yetkileri ve Etkin Kullanımı	101
<i>Ahmet KAYMAZ - Yasama Uzmanı (İHİK)</i>	101
Soru Cevap Tartışma	109

ÜÇÜNCÜ OTURUM

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun Çalışma Usulü

Bireysel Başvuru Yolu.....	135
<i>Evren ELVERDİ - Yasama Uzmanı (İHİK)</i>	<i>135</i>
<i>Mesut AYDINOĞLU - Yasama Uzmanı (İHİK).....</i>	<i>141</i>
Komisyonun İyi Uygulama Örnekleri.....	151
<i>Ercan DURDULAR – TBMM Başkan Başmüşaviri</i>	<i>151</i>
Komisyonun Diğer Meclis Komisyonları ve KDK ile İlişkileri.....	159
<i>Rabia BARITÇI - Yasama Uzmanı (Dilekçe Komisyonu)</i>	<i>159</i>
Komisyonun Kamu Kurumlarıyla İlişkileri.....	169
<i>Selahattin DOĞAN - Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Daire Bşk. Yrd.</i>	<i>169</i>
<i>Dr. M. Cem TOKER / İçişleri Bakanlığı – Mülkiye Başmüfettişi.....</i>	<i>179</i>
Basın ve STK’larla İlişkiler, Sivil Toplum Katılımı	187
<i>Gökalp İZMİR - Yasama Uzmanı (KEFEK)</i>	<i>187</i>
Alt Komisyon Çalışmaları ve Etkinliği	191
<i>Fazlı PEHLİVAN - Yasama Uzmanı</i>	<i>191</i>
Alt Komisyon Çalışmalarında Karşılaşılan Sorunlar	197
<i>Bali Emrah BİÇER - Yasama Uzmanı</i>	<i>197</i>
Komisyonun Personel, Bütçe ve Lojistik İmkânları.....	203
<i>Ali ÇOLAK - Yasama Uzmanı</i>	<i>203</i>
İHİK ÇALIŞTAYINDA ÖNE ÇIKAN TESPİT VE ÖNERİLER ...	209

ÇALIŞTAY KATILIMCI LİSTESİ

S. No	Adı-Soyadı	Birimi	Unvanı
1	Mustafa YENEROĞLU	İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	Başkanı
2	Fatma BENLİ	İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	Başkan Vekili
3	Şenal SARIHAN	İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	Başkan Vekili
4	Ayhan Sefer ÜSTÜN	İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	Eski Başkanı
5	Mehmet ELKATMIŞ	İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	Eski Başkanı
6	Dilek ERTÜRK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu	Üye
7	Mehmet Ali KUMBUZOĞLU	TBMM İdari Teşkilatı	Genel Sekreter
8	Korkut TÜRKYARAR	TBMM İdari Teşkilatı Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı	Genel Sekreter Yrd. V.
9	Ercan DURDULAR	TBMM İdari Teşkilatı	TBMM Başkan Başmüşaviri
10	Kadir AKTAŞ	Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı	Başkan Yardımcısı
11	Doç. Dr. Fahri BAKIRCI	Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı	Müdür Yardımcısı
12	Ali ÇOLAK	Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı	Yasama Uzmanı
13	Akif Celal KOCAOĞLU	Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Dilekçe Komisyonu	Yasama Uzmanı
14	Beyhan HAMURCU	Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Dilekçe Komisyonu	Yasama Uzmanı
15	Fazlı PEHLİVAN	Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler K.	Yasama Uzmanı
16	Rabia BARITÇI	Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Dilekçe Komisyonu	Yasama Uzmanı
17	Zeynep DURAN	Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	Yasama Uzmanı

S. No	Adı-Soyadı	Birimi	Unvanı
18	Bali Emrah BİÇER	Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Çevre Komisyonu	Yasama Uzmanı
19	Halil İbrahim BAYAR	Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı İçişleri Komisyonu	Yasama Uzmanı
20	Gökalp İZMİR	Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı KEFEK	Yasama Uzmanı
21	Yağmur ŞEN	Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı KEFEK	Yasama Uzmanı
22	Kamil ATLAY	Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	Yasama Uzmanı
23	Ahmet KAYMAZ	Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	Yasama Uzmanı
24	Mesut AYDINOĞLU	Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	Yasama Uzmanı
25	Evren ELVERDİ	Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	Yasama Uzmanı
26	Gökhan PİRİ	Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı Kanun ve Karar Sicili Bürosu	Yasama Uzmanı
27	Özcan ALTAY	Araştırma Hizmetleri Başkanlığı	Yasama Uzmanı
28	Faruk KARCI	Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü	Tetkik Hâkimi
29	Nazmiye AYDEMİR	Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü	Şube Müdürü
30	Selahattin DOĞAN	Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Daire Başkanlığı	Daire Başkan Yrd.
31	M. Cem TOKER	İçişleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu	Mülkiye Başmüfettişi
32	Merve SİSLİ	İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu	TİHEK Uzman Yrd.

TAKDİM

Bir hukuk devleti olmanın en önemli şartı, kişilerin doğuştan sahip olduğu, bölünmez, vazgeçilmez ve devredilmez insan haklarına dayanan kural ve kurumların varlığıdır. Kuralların ve kurumların işleyişinin insan haklarına uygunluğunu denetlemek Türkiye Büyük Millet Meclisinin asli vazifelerinden birisidir. Meclisimiz bu denetim görevini İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu marifetiyle yerine getirmektedir.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun; Dünya’da ve ülkemizde insan haklarına saygıyı gözetmek, bu konudaki gelişmeleri izlemek, mevzuatın ve uygulamaların yeni gelişmelere uyumunu sağlamak ve insan haklarının ihlal edildiği iddiasıyla yapılan bireysel başvuruları incelemek gibi görevleri bulunmaktadır. Komisyonun çalışma alanını; Anayasa, yasalar, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi belgelerle belirlenen insan hakları oluşturmaktadır.

Kurulduğu andan itibaren Komisyon, İnsan hakları konusundaki gelişmeleri izlemek görevi çerçevesinde olaylara; yerel, bölgesel ve evrensel bir bakış açısıyla bakmıştır. Komisyon ülkemizdeki, Türk vatandaşlarının yaşadığı ülkelerdeki, din, dil, soy ve tarih birliği olan coğrafyalardaki insan hakkı ihlali iddialarını incelemeye ve tespit edilen ihlallere müdahale etmeye çalışmıştır.

Komisyon; Bosna Hersek’te yaşanan katliama, Azerbaycan’ın Dağlık Karabağ bölgesinde yaşanan olaylara, Batı Trakya’da yaşayan Türk azınlığına, Keşmir olaylarına, Çeçenistan’a, Sincan Uygur Özerk Bölgesine, Batı Avrupa ülkelerine çalışmak amacıyla gitmiş vatandaşlarımızın sorunlarına kadar pek çok konuyu ele almış ve bu konularda raporlar hazırlayarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunmuştur.

Yasama organının bir parçası olarak Komisyon, bireysel başvuruları inceleyerek vatandaşlarımızın sorunlarına çözüm bulabilmek için çaba göstermektedir. Bu yolla Meclis, Anayasa ve kanunlarda tanınmış insan hak ve özgürlüklerinin korunmasını bizzat kendisi gözetmekte, yaptığı denetimle bu alandaki hak ihlallerini ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu 30 yıla yaklaşan kurumsal geçmişiyle zengin bir tarihi tecrübeye sahiptir. Bireysel tecrübelerin belli bir sistematik düzen çerçevesinde devamlılık kazanmış hali olan kurumsal tecrübe, sonraki nesillere aktarılması gereken en önemli birikimlerimizdendir. Bu tecrübenin birikimi ve teamüllerin oluşum süreci; komisyon faaliyetleri sırasında pekiştirilen uygulamaların yanı sıra bu sahada görev yapmış olan milletvekilleri ve komisyon uzmanlarının somut gözlem ve deneyimleriyle de şekillenmiştir. Çalıştayda, insan hakları alanında çalışan kişiler, bilgi birikimlerini ve tecrübelerini aktarma fırsatı bulmuşlardır. Kurumsal olarak tecrübe ve kanaatlerin paylaşıldığı çalışmaların yapılması, söz konusu tecrübeleri belli bir sistematığa kavuşturmak ve geleceğe dönük daha verimli uygulamalar tasarlamak bakımından büyük faydalar sağlayacaktır.

Anlatılan gerekçelerle İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu çalışmalarının daha etkin ve verimli olması, yeni ve daha işlevsel uygulamaların geliştirilmesi, geçmiş iyi uygulama örneklerinin aktarılması gayesiyle “İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Çalıştayı” düzenlenmiştir.

Çalıştaya, Komisyonda görev alan Komisyon Başkanları, TBMM yasama uzmanları ve ilgili kamu kurumlarının temsilcileri iştirak etmiştir. Çalıştay neticesinde bazı tespitler yapılmış ve çözüm önerileri ortaya konmuştur. Elinizdeki kitapta, katılımcıların görüşlerine, sunulan tebliğlere, önerilere ve sonuç bildirisine yer verilmektedir.

İyi uygulamaların bilinmesi ve gerçekleştirilmesi bakımından önem atfedilen Çalıştayın, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun bundan sonraki çalışmalarının daha etkin ve verimli yürütülmesine katkı sağlayacağı mütalaa edilmektedir.

Bu vesileyle Çalıştaya iştirak eden katılımcılara, Çalıştayı düzenleyen Kanunlar ve Kararlar Başkanlığına teşekkür ediyor, bu Eserin İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunda görev alacak milletvekillerine, uzmanlara ve diğer paydaşlara faydalı olmasını niyaz ediyorum.

İsmail KAHRAMAN

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

GİRİŞ

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunda sunulan yasama uzmanlığı hizmetlerinde verimliliğin artırılması, bireysel başvuruların incelenmesine ilişkin işlemlerde karşılaşılan sorunların tespit edilerek çözüm önerileri geliştirilmesi ve komisyonun işleyişine dair tecrübe paylaşımı amacıyla bir Çalıştay düzenlenmesine ilişkin Kanunlar ve Kararlar Başkanlığının proje önerisi Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Genel Sekreterliği tarafından uygun görülmüş ve söz konusu Çalıştay 05.05.2017 tarihinde İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı himayesinde TBMM Beştepe Eğitim ve Sosyal Tesislerinde gerçekleştirilmiştir.

Çalıştay gündemi; esas olarak, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu misyonunun güçlendirilmesi, etkinliğinin artırılması, bireysel başvuru ve alt komisyon çalışmaları esnasında karşılaşılan sorunların tespit edilerek çözüm önerileri getirilmesi, yakın çalışma ilişkisi içerisinde olduğu kamu kurumlarının temsilcilerinin görüş ve önerilerinin alınması, Komisyon raporlarının tanıtımının daha iyi yapılması ve raporların sonuçlarının izlenmesine yönelik prosedürlerin geliştirilmesi gibi etkinlik artırıcı tedbirler ekseninde oluşturulmuştur.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı ve eski başkanları başta olmak üzere, TBMM Genel Sekreteri, İdari Teşkilatın bazı yöneticileri, yasama uzmanları ile kamu kurum ve kuruluşlarından temsilciler Çalıştaya katılmıştır.

Çalıştay, üç oturum olarak düzenlenmiştir. Birinci oturumda İstanbul Milletvekili ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı Mustafa YENEROĞLU, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun çalışmalarına ilişkin değerlendirmelerini aktararak tespit ettiği sorunları ve bu sorunların giderilmesine yönelik önerilerini ortaya koymuş ve Komisyonun uygulamada misyonunu hangi ölçüde yerine getirdiğine ilişkin düşüncelerini paylaşmıştır. Ayrıca bu oturumda; Komisyon

başkanvekilleri İstanbul Milletvekili Fatma BENLİ ve Ankara Milletvekili Şenal SARIHAN ile geçmiş dönemlerde İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı yapmış olan Ayhan Sefer ÜSTÜN ve Mehmet ELKATMIŞ Komisyonun misyonu, etkinliğinin artırılması ve Komisyondan beklentilerin karşılanması konusunda düşüncelerini açıklayarak komisyonda yaşamış oldukları tecrübeleri paylaşmışlardır.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun Hukuktaki Yeri başlıklı ikinci oturumda, yasama uzmanları ve kamu kurumlarından gelen temsilciler; Komisyonun Türk Hukukunda Yeri, Komisyonun Parlamento Tarihindeki Yeri ve Geçmiş Komisyon Çalışmaları, Komisyonun Yasama ve Denetim Faaliyetleri, Karşılaştırmalı Ülke Uygulamaları, Komisyonun Görevleri, Yetkileri ve Etkin Kullanımı konularında sunumlar yaparak bilgi ve tecrübe paylaşımında bulunmuşlardır.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun Çalışma Usulü başlıklı üçüncü oturumda ise; Bireysel Başvuru Yolu, Komisyonun Diğer Meclis Komisyonları ve KDK ile İlişkileri, Komisyonun Kamu Kurumlarıyla İlişkileri, Basın ve STK'larla İlişkiler, Sivil Toplum Katılımı, Alt Komisyon Çalışmaları ve Etkinliği, Alt Komisyon Çalışmalarında Karşılaşılan Sorunlar, Komisyonun Personel, Bütçe ve Lojistik İmkânları konularında sunumlar yapılmıştır.

Bu Çalıştay Raporunda, katılımcıların sunum, konuşma ve tartışmalarına yer verilmiştir. Söz konusu Çalıştay Raporu kitap olarak bastırılarak, ilgili kişi ve kurumlarla hedeflenen amaçları gerçekleştirmek niyetiyle paylaşılmıştır.

BİRİNCİ OTURUM

İnsan Haklarını İnceleme
Komisyonunun Misyonu / Etkinliği /
Deneyimler / Beklentiler

BİRİNCİ OTURUM

İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONUNUN MİSYONU/ ETKİNLİĞİ/DENEYİMLER/BEKLENTİLER

(OTURUM BAŞKANI – Mustafa YENEROĞLU – (İHİK Başkanı/
İstanbul Milletvekili)

Mustafa YENEROĞLU

İHİK Başkanı

İstanbul Milletvekili

OTURUM BAŞKANI - Çok saygıdeğer vekillerim, çok saygıdeğer Genel Sekreterimiz, değerli yasama uzmanı arkadaşlarım, farklı kurumlardan, İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumundan, kamu kurumlarından programımıza iştirak eden çok değerli arkadaşlar; hepinizi saygıyla, muhabbetle selamlıyorum. “İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Çalışmalarında Karşılaşılan Sorunlar Çalıştay Programı’na da hoş geldiniz.” diyorum.

Tabii öncelikle programımızın hayırlara vesile olması ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun çalışmaları, özellikle geleceğiyle ilgili de çalışmalarımızın güç kazanması, iyileştirilmesi, Komisyonun ağırlığının artırılması konusunda eminim ki çok güzel fikirler, önerilerle burada meseleleri müzakere edeceğiz. Şimdiden, inşallah çok güzel neticelerin çıkacağını ümit ediyorum.

Tabii çok fazla vakit kaybetmeden birinci oturuma geçmeden önce kısaca birkaç hususu da sizlerle paylaşmak isterim. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, malumunuz, özellikle içinde bulunduğumuz son birkaç yıldaki hem terörle mücadele hem 15 Temmuz darbe girişimi neticesinde ve onun beraberinde getirdiği OHAL şartları içerisinde doğal olarak birçok noktada zorluklarla karşı karşıya. Bu, işin tabiatında olan

bir şey. Dünyada hiçbir yerde, hiçbir ülke bu kadar zorluklarla karşı karşıya kalınan bir ortamda “İnsan hakları noktasında normatif iddiaları en azami düzeyde yerine getiriyor.” iddiasına sahip olunması zaten mümkün değil. Ancak insan hakları savunucuları ve İnsan Hakları Komisyonunda görev almış, çalışmış arkadaşlar olarak bizim hareket noktamız, temel iddiamız, normatif iddialara yakın çabaları ortaya koyup bu gayretler doğrultusunda bütün şartlara rağmen ülkemizde özgürlük, güvenlik “dengesi” demeyeceğim tamamlayıcı bir unsur olarak değerlendirdiğim, kabul ettiğim için, bunun bir bütünlük olarak ülkemizin daha özgürlükçü bir demokrasiye gitmesi konusunda bizim de üzerimize düşen görevleri ifa etmemizdir.

Tabii, kısaca birkaç hususa da değinmek istiyorum. Yasama dönemimizde İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu bünyesinde, malumunuz, altı alt komisyon kurulmuştur. Mülteci Hakları Alt Komisyonu olsun, 12 Eylül sonrası kurulan Diyarbakır 5 No.lu Cezaeviyle ilgili, oradaki olayları araştıran bir komisyon olsun, hükümlü ve tutuklularla ilgili alt komisyon çalışmasının zaten âdeta devamlı bir komisyon olarak çalışmalarını sürdürmesi hususu olsun, yine Batı Ülkelerinde İslam Düşmanlığını İnceleme Alt Komisyonu olsun ve darbe öncesi son aylarda kurduğumuz İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğini İnceleme Alt Komisyonu, 28 Şubat Sürecinde Gerçekleşen Hak İhlalleri ve Mağduriyetlerin İncelenmesi Alt Komisyonu olsun gerçekten çok yoğun bir çalışma temposu içerisinde. Ve bunun yanında da özellikle bu dönemde yani 26’ncı Yasama Döneminden bugüne kadar bize ulaşan sekiz binin üzerinde bireysel başvurunun takibi hususunda çok yoğun bir çalışma sarf edilmektedir. Tabii bu çerçevede de İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu bünyesinde her ne kadar kapasitemizi zorlasa bile yine olağanüstü gayret içerisinde bu çalışmaları sürdüren arkadaşlarıma da huzurlarınızda teşekkür etmek istiyorum.

Ve hemen oturumun konusu olan “İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun Misyonu, Etkinliği ve Bu Çerçeve de Deneyimlerimiz ve Beklentilerimiz” konusuy la ilgili oturuma geçelim. Burada, önümde bir liste var. Bu liste çerçevesinde -Fatma Hanım daha gelmedi- arzu ederseniz Şenal Hanım, sizinle başlayabilir miyiz? Tabii kimseye zorla söz vermiyoruz ama herkese burada, birinci oturumda Şenal Hanım’a, önceki Başkanımız Ayhan Sefer Üstün Bey’e, yine bir önceki Başkanımız Mehmet Elkatmış Bey’e, hem İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu bünyesinde hem ondan önceki dönemlerdeki tecrübeleri ama aynı zamanda KDK eski denetçisi olarak mutlaka kendi tecrübelerinden ve bilge kişiliğinden de özellikle istifade edeceğimizi ümit ediyorum. Yine Genel Sekreterimiz de burada, kendilerinin de bu konuyla ilgili görüşlerini alacağız.

Buyurun Sayın Üstün.

AYHAN SEFER ÜSTÜN

İHİK Eski Başkanı

Sakarya Milletvekili

AYHAN SEFER ÜSTÜN, İHİK Eski Başkanı/Sakarya Milletvekili - Saygıdeğer Başkanım, önceki başkanlarımız, değerli milletvekillerimiz, Değerli Genel Sekreterimiz, değerli bürokratlarımız, değerli misafirlerimiz; hepinizi ben de saygıyla ve sevgiyle selamlıyorum.

Gerçekten insan hakları alanında zorlandığımız bir dönemde bir mutfak çalışması da olsa böyle bir çalışmaya imza attığınız için başta Değerli Başkanımıza ve ekibine teşekkürlerimizi sunuyoruz. Çünkü bazen sahada olamazsanız evde çalışmak durumunda kalabilirsiniz. Şu anda evimizin önünü belki derlemek, toplamak zaman açısından da çok daha değerli olacaktır.

Tabii insan hakları, insan var olduğu dönemden beri sürekli gündemde olmuştur. Bizim dayandığımız İslami kültürde de Medine Vesikası, Veda Hutbesi belki de bunların en önemli belgeye yansıyan bölümleridir ama sonraki aşamalarda maalesef belki savaşlardan, belki yoksulluktan, garibanlıktan, fakirlikten bu işlere biraz fazla el atamamışız. Bu işlerle daha çok Batı meşgul olmuş, bunları kanunlaştırmış, kurumsallaştırmış, konuşmuş. Biraz biz bu işlere geç başlamışız. Özellikle Avrupa Birliği perspektifiyle birlikte onlar hız kazanmış ve 1990 yılında da o zamanki Parlamento böyle bir komisyon kurmuş. Çok iyi bir şey yapmışlar, kendilerine müteşekkirimiz, teşekkür ediyoruz. Uzun yıllar da hakikaten insan hakları alanında bu Komisyon çok şeyler başarmış.

Ben bir toplantı gerçekleştirmiştım yine buna benzer Dünya İnsan Hakları Günü münasebetiyle ve eski başkanlarımızı o zaman davet etmiştim. Kendilerine hangi konulara daha çok odaklandılar, çalıştılsa o konularda bazı plakette vermiştik. Şimdi geriye baktığımızda o zamanki

konuştuğumuz konulara bugün güler olduğumuz gördük. Mesela bunlardan bir tanesi Sayın Zafer Üskül'e verdiğimiz bir plaket. Konusu şuydu: Zafer Bey ilk kez askerî cezaevlerine giren bir komisyonun başkanı olarak öne çıkmış ve askerî cezaevlerindeki hak ihlallerini incelemiş ve raporlamış. Şimdi bugün için böyle bir şeye baktığımızda bize biraz komik geliyor, değil mi? “Askerî cezaevlerine girilir ne demek, öyle bir ayırım mı vardı? Cezaevi cezaevidir.” falan gibi mesela...

Bunun dışında mesela Sabri Yavuz YAŞ kararlarının hukuki denetime kapalı olmasının insan hakkı ihlali olduğunu raporlamış ve bununla alakalı çalışmalar da yapmış. Şimdi ise baktığımızda, geri döndüğümüzde “Böyle bir şey mi var Türkiye’de?” gibi birtakım komik değerlendirmelerde bulunabiliriz.

Yine mesela Sema Pişkinsüt Hanımefendi’ye neyle ilgili bir plaket vermişiz? O da karakollarda uğranılan işkenceyle ilgili yaptığı çalışmalardan dolayı İstanbul Gaziosmanpaşa’da bir karakolu basmış, karakolda bir Filistin askısı bulmuş o Filistin askısını tutanağa alarak Meclise getirmiş ve Mecliste teşhir etmiş. Bakın, Filistin askısı... Ne zaman? Çok uzak bir zaman değil yani 1996-1997 veya o civarlarda bir zamanda olmuş.

Sayın Mehmet Elkatmış’a, Sayın Başkanımıza da bir plaket vermişiz. O da Komisyonumuzu yurt dışına ciddi manada açmış ve Claudia Roth’la, bugün belki biraz aramız açık ama güzel bir fotoğrafını bulduk, onunla birlikte fotoğrafı verdik. Hatta o zaman espri yapmıştık “Bilemiyorum eve götürebilecek misin bu fotoğrafı? Yenge kızar mı?” falan diye.

Her Başkanımızın önemli katkıları bulunmuş. Mesela Sayın Ahmet Türk burada Başkanlık yapmış, Ahmet Türk’ün raporu var. Çok ilginçtir, o da baş örtüsü yasağının insan hakkı ihlali olduğuna dair bir rapor tanzim etmiş ve bunu yayınlamış.

Şimdi, bütün bu sorunlara baktığımızda aslında bunların hep geride kaldığını görüyoruz ama insan hayatı devam ediyor ve insan hayatı devam

ettiği sürece de yeni sorunlarla karşı karşıya kaldığımızı da görüyoruz. Öyleyse bu kurumlar füzuli değil de bu kurumlar aktif olmalı, bu kurumlar çalışmalı, yeni insan hakları tanımlarına göre pozisyon almalı.

Evet, bugün hakikaten biraz sıkıntılı bir durumdayız ama biz bugünden tezi yok, mutlaka pozitif bir gündeme geçmemiz lazım yani şimdi bütün siyasetçilerin söylemi şöyle diyor: “80 milyon -hatta şu anda Suriye’yi de katıyoruz biz buna- 83 milyon vatandaşımız var veya yurttaşımız var ve yaşayan var Türkiye’de.” diyoruz. İnsan haklarından bahsederken aslında öncelikle bu 83 milyondan bahsediyoruz. Elbette ki ilgimiz yettiği sürece, imkânımız yettiği sürece yurt dışına gidiyoruz ama dolayısıyla biz kendi insanımıza bahşedeceğimiz, vereceğimiz veya tanıyacağımız bir haktan bahsediyoruz. Yani, ne bileyim, öncelikle Malezya’daki, Brezilya’daki insandan bahsetmiyoruz. Dolayısıyla, kendi insanımıza karşı göstereceğimiz şefkat aslında kendi ailemize, insanımıza, arkadaşımıza, komşumuza göstereceğimiz bir şefkattir. Onun için hiçbir siyasetçi, hiçbir bürokrat, hiçbir idarecinin insan haklarına burun bükme gibi bir lüksünün olmaması lazım. O bakımdan, yani, insan haklarını veriyoruz ama sanki uzaylılara veriyoruz gibi bir düşünce içerisinde değil, birlik ve beraberliğimizi temin ettiğine inandığımız kendi yurttaşımıza, kendi insanımıza veriyoruz. Bu insanların burada insanca yaşamış olması aslında bizim saygınlığımızı ve bizim onurumuzu pekiştiren bir durum olacaktır.

Bu çalışmaları yürütürken, tabii, İnsan Hakları Komisyonu sadece bir denetim komisyonu olarak başlangıçta düşünülmüş, o zaman da çok iyi işler yapmış biraz önce saydığım gibi ama 2011 yılında çok zorlanarak bu Komisyona kazandırdığımız bir hak var, o da yasa yapma hakkı yani esas komisyon olarak çıkardığımız bir kanun. Bunda çok zorlandık, herkes karşı çıktı ve hâlâ bu karşı çıkışın bir duruşuyla karşı karşıya olduğumuzu da görüyorsunuz. Yani, şu anda yasaların yapılırken mutlaka buraya gelmesi gereken yasalar vardır ama çok az bir yasanın sevk edildiğini görüyoruz. O zaman, Meclis bürokrasisinden de çok ciddi manada bir karşı duruş görmüştük. Neredeyse bu yetkiyi biraz korsan bir önergeyle elde ettik Mecliste. Yani, İnsan Hakları Komisyonunun hem bir denetim komisyonu

olması hem de bir yasama komisyonu olmasıyla alakalı olarak böyle bir imkân elde etti ama bunu içimize sindirmemiz lazım ve bunun etkin bir şekilde bu yetkisini İnsan Hakları Komisyonunun kullanması lazım. Kendi başkanlığım döneminde bazen hem Meclis Başkanımızla idari konuları konuşur hem de Meclis bürokrasisiyle bu konuyu konuşturdum ki “Şu kanun geliyor, lütfen hiç olmazsa bu kanunu bize sevk edin; ama esastan, ama tali olarak.” diye, böyle çalışmalarımız olurdu. Dolayısıyla, şu uçağı çift kanatlı hâle getirdik ama kanadın birisinin dumura uğramaması lazım, kanatların eşit olması lazım. Denetim yaptığı kadar mutlaka yasama faaliyetlerinin de içerisinde olması lazım ki “Ben buradayım.” diyebilen bir komisyon olarak Mecliste saygınlığını devam ettirsin.

Pozitif gündem açısından yine önerebileceğim bir husus, kuşkusuz kayıtlarınızda da vardır, İnsan Hakları Komisyonunun daha etkin çalışması için 2014’ün son aylarında bir sonraki dönemde kullanılması için bir teklif hazırlamıştık. Gerçekten, o teklif hiç olmazsa o günün şartları açısından baktığımızda işimizi biraz daha kolaylaştıracak, Komisyonun denetim faaliyetlerini daha öne çıkaracak bir teklifti. Biz bunu sonraki dönemlere bıraktık. Mademki bir kitap çalışması yapıyoruz, mademki araziye çok fazla çıkamıyoruz bu günlerde, hiç olmazsa buradan buraya başlayabiliriz değerli başkanlarım. Yani, bir yasa çalışmasıyla birlikte önümüzdeki yıllarda bu Komisyonun yapacağı işlerde daha etkin bir rol alması için bugünleri iyi kullanarak Mecliste bu teklifimizi geçirebiliriz. Dediğim gibi, bu teklif öncelikle denetim görevini daha da sağlamlaştırıyor. Komisyon raporları kurumlara, bakanlıklara gönderildiğinde onlardan geri dönüş istiyor yani “Siz bu raporla ilgili ne yaptınız, ne yapıyorsunuz? Yasal değişiklik mi gerekiyor, genelge mi gerekiyor veya fiilen arazide yapılacak birtakım işler mi var?”, bunları mutlaka düzenleyen bir durum var.

Bunun dışında, Başkanlık Divanıyla birtakım yetkiler veriliyor ve Komisyonun ismini değiştiriyor. İnsan Hakları İnceleme Komisyonunu daha yalın, daha vurgulu bir şeyle, “İnsan Hakları Komisyonu” olarak değiştiren bir önerimiz vardı. Bunu isterseniz, dediğim gibi, bugünlerde el birliğiyle çıkartmanın yollarını arayalım. Bu çalışmaları yaparken uzman

arkadaşlarımız özellikle “Bireysel başvuruyu kaldıralım Sayın Başkanım, çok fazla bize yük getiriyor.” demelerine rağmen ben birazcık da insan haklarına aykırı olarak “Hayır, bunu çıkarmayalım, bu bizim vatandaşla bağımızı oluşturuyor. Biz vatandaşın neden mustarip olduğunu bu bireysel başvurulardan görüyoruz, hissediyoruz, duyuyoruz.” diye bunu çıkarmamıştık ama belki onlara bir düzenleme, bir kısıtlama getirilebilir fakat kaldırmadan yeni bir düzenleme yapılabilir. O bakımdan, ben şimdilik çok uzatmadan eski insan hakları savunucusu ve hâlen bu konularda da kafa yoran biri olarak Komisyona yönelik görüşlerimi şimdilik bu kadarla sınırlıyorum. Söylediğim gibi, bu ölü dönemde, bu durağan dönemde böyle bir çalışma yaptığınız için ben tekrar sizleri tebrik ediyorum.

OTURUM BAŞKANI - Evet, biz değerli vekilimiz, önceki İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Başkanımız Ayhan Sefer Üstün Bey’e teşekkür ediyoruz.

O zaman Mehmet Elkatmış Bey’e sözü tevdi ediyorum.

Buyurun Başkanım.

MEHMET ELKATMIŞ

İHİK Eski Başkanı

KDK Eski Denetçisi

MEHMET ELKATMIŞ, İHİK Eski Başkanı/KDK Eski Denetçisi - Teşekkür ediyorum.

Tabii, insan hakları konusu Türkiye’de de tüm dünyada da biraz netameli bir konu. Yani, bir atasözümüz biraz var ya, biraz şeydir “Aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık.” hesabı, kimseyi memnun etmek mümkün değil, birtakım zorlukları var. Bu zorlukları biz hep yaşadık, sizler de yaşıyorsunuz, Ayhan Bey de ifade etti ama Türkiye’de insan haklarıyla ilgili yani bütün dünyada çok konuşuluyor ama en fazla insan hakları ihlali de gittikçe artıyor tüm dünyada, işte, Avrupa’daki insan hakları ihlallerini görüyoruz, savaşlar, göçler. 65 milyonun üzerinde dünyada mülteci var. Bunların 3 milyonu bizde –Ayhan Bey 3 milyon dedi ama- aşağı yukarı 1 milyon da sığınmacı var, onu da aldığımız zaman 4 milyon, kaçakları saymıyoruz. Dolayısıyla, bu çok korkutucu bir rakam ve sizler de gitmişsiniz, görüyorsunuz onların yaşantılarını, sıkıntılarını görüyorsunuz. Bir uluslararası kuruluşun bir raporunu okumuştum, ismi çok bana trajik geldi. “Geleceğimi hayal ediyorum ama hiçbir şey göremiyorum.” diyor raporda, başlığı ve altında da işte –Suriyelilerle ilgili bir rapordur bu- ilk paragrafı diyor ki: “Bir insan okula gitmezse –ki bir buçuk milyonluk nüfus aşağı yukarı, 1 milyon 400 bin gibi okul çağında olan çocuklar, diğerlerini saymıyorum- ne yapar? Savaşırken ölür, açlıktan ölür veya denizde başka bir yerlere gitmek için göçerken ölür veyahut da terörist olur, çarpışırken yine ölür yani sonuç ölüm.” Çok çarpıcı bir tespitti. Evet, dünyada da gerçekten de bakıyoruz, işte, Sahil Güvenlik Komutanlığı, Kamu Denetçiliği görevim sırasında mültecilere ben bakıyordum, onlardan sunum aldım. “2015 yılında 95 bin-97 bin civarındaydı rakam -90 küsur diyelim ona yuvarlak- denizden kurtardığımız insanlar vardı.” diyor ve 3.500-3.600 de ölü onun dışında.

Yani bu bir şey ifade ediyor. Gittiğimiz zaman da insanın yüreği dayanmıyor. Yani, insanlar altı yıl bir çadırda, ne olacağı belli değil, küçük, daracık bir yerde yaşıyorlar. Sizler de yeni gelmişsiniz, görmüşsünüz. Yani maddi tarafını bir tarafa bırakalım. Şimdi ama kimse de mangalda kül bırakmıyor, insan haklarından dem vuruyorlar. Benim en fazla kızdığım buydu.

Ben İnsan Hakları Komisyon Başkanlığım sırasında da, Kamu Denetçiliğim sırasında da çalışmamı iki bölüme ayırmıştım. Biri, yabancılarla ilişkili ve onların hepsini ben sorguluyordum.

Ayhan Bey'in dediği o fotoğrafın da hikâyesini anlatayım isterseniz. Claudia Roth, tabii, biliyorsunuz, devamlı Türkiye'yi sorgular. Şimdi, 8 Mart Kadınlar Günü'nde İstanbul'da olaylar oldu. Ben gittim, olayları inceledim, bütün dinledim, Valisi'nden, emniyetinden sivil toplum örgütlerine kadar herkesi dinledim. Raporları şey yaptık orada. Açığa alınan polisler vardı, dava açılan polisler vardı. Bütün belge ve bilgiler bende var. Ama hemen bir heyet geldi Claudia Roth'un başkanlığında, "İşte, Kadınlar Günü'nde şöyle olmuş, böyle olmuş." Bizi sorguluyorlar güya. Dedim ki: "Sayın Roth, biz gittik inceledik, durum şundan şundan ibaret. Siz hiç merak etmeyin, gerekeni yapıyoruz biz. Bakın bu kadar kişi açığa alındı. Şöyle oldu, böyle oldu." O arada hazırlık yaptım ben. Birtakım fotoğraflar var elimde. Dedim "Ben size bir şey soracağım. Şu fotoğrafa bakın. O fotoğraf Paris'te bir gösteri sırasında polisin tutumunu gösteriyor. Yatırmış bayanı, vuruyor böyle, ayağına da basmış. Hani, o bizim vatandaşımıza Belçika'da geçenlerde yaptıkları gibi, vuruyor. Bu fotoğraf nerenin?" dedim. Böyle baktı, iri de gözleri var. Dedim ki "Bir şey söyleyeyim, sana kopya vereyim, Türkiye'de değil bu." Daha da şaşırdı. Dedim "Bu Paris'te." Başka bir fotoğraf. "Bu nerede?" dedim. Aynı manzara. "Yine söyleyeyim, Türkiye'de değil bu." Şaşırdı bu iyice, yanında milletvekili var, onlar da şaşırdı, "Türkiye'de değil." Daha şaşırdı, "Senin ülkende, Hamburg'da olan bir şey." Böyle fotoğrafları gösterdim, "Şu şurada, bu burada..." Dedim ki, "Bak, bu fotoğrafları gördün, senin

tek bir cümle oldu mu bunları kinayacak?” Ondan sonra, uluslararası toplantılara katılıyorduk, Claudia Roth hepsine katılıyor, beni övmekle başlıyordu, hep övüyordu beni. Ondan sonraki gelişlerinde hiçbir sorgu sual yok, sadece nezaket cevabını alıyordu.

Buradan bir şeye de gelmek istiyorum. Türkiye’de maalesef bizim kurumlarımız bilgi saklıyorlar. Başkanı olduğum sırada Dışişleri Bakanlığına bir yazı yazdım, dedim ki: “Uluslararasıdan, diğer ülkelerden, insan hakları ihlalleriyle ilgili, özellikle Müslümanlara ve Türklere yapılan insan hakları ihlalleriyle ilgili bana bilgiler verin.” dedim. Heyetler geliyor. Benim dönemimde 165 yabancı heyet gelmiş Komisyona insan haklarıyla ilgili, bunlara gerekeni biz sorgulayalım onları. Çünkü Avrupalıların bir şeyi benim çok hoşuma gider; gelmeden evvel bize programlarını gönderirler, bakarım, kimlerle görüşecekler. Güneydoğu’ya gidecekler, ha, bunlar belli bir şeyle geliyor. Nedir? Azınlıklarla görüşecekler. Tamam, ben de kendimi ona göre hazırlar, ben onları sorgulardım. Ama sorgulamak için bilgiye ihtiyacım var ama o bilgiyi alamıyordum, resmî yazı yazdım Komisyon kanalıyla, o zamanki bakana da söyledim, dedim ki: “Sayın Bakanım, bak, bir yazı yazdım, bana bilgi verin, ben havadan konuşmayayım.” “Tamam, bilgi vereceğiz.” dedi. Tabii, hiçbir bilgi gelmedi Dışişlerinden, hiç. Mehmet Aydın Bey Dış Türklerle ilgili bakandı, ona rica ettim, o sağ olsun, biraz gönderdi ama yani, pek işime yarar bir bilgi de değildi. Bazı konular oluyordu... Mesela “Rotterdam Kriterleri” diye bir kriter çıktı. Yani Belçika’da yabancılardan kendi aralarında, kendi lisanslarıyla konuşmasını yasaklayan bir kriter getirdiler. Yani konuşuluyor bu. Büyükelçi arıyorum, Dışişlerinden bilgi alamıyorum da Brüksel Büyükelçisini arıyorum, diyorum “Bak, böyle bir Rotterdam Kriterleri varmış, nedir, o konuda bir bilgi ver, oradaki gelişmeler nasıl?” Bilgi alamıyorum. İşte, Almanya’da -siz kaldınız- 46 sorulu “vicdan testi” dedikleri bir test çıkardılar. 46 soruda şey yapıyor. Büyükelçiden ki o da insan haklarından sorumlu bakanlık da yaptı, Mehmet Ali Ertemçelik, beraber görev yaptık onunla aynı dönemde.

Arıyorum, “Sayın Bakanım, bak, böyle bir şey varmış, bunu şey yapın.” Bana bazı gazete kupürlerini göndermiş. Baktım, işime yaramıyor. Millî Görüş teşkilatıyla beraber, arkadaşım olur Yavuz Çelikhhan, biliyorsun, onu aradım, “Yavuz, bu neymiş, bana gönder.” dedim, sağ olsun, o gönderdi. Ben gelen Alman dostları sorguladım: “Bu nedir? Bunun insan haklarıyla ne alakası var?” Bunu anlatmakla şunu demek istiyorum: Hiçbir bilgi alınmıyor, bunu bir kere tespit olarak söyleyeyim.

İkincisi; birçok kurumlar kuruldu, kimin eli kimin cebinde belli değil. Başbakanlıkta bir toplantı yapıldı Beşir Bey’in başkanlığında da yapıldı, ona da katıldım, Ayhan Bey de katılmıştı, biliyorsunuz. İşte, yeni İnsan Hakları Kurumuna bu işkenceyle ilgili görev de veriyorlardı. Bizzat İnsan Hakları Kurumundaki üye arkadaşımız dedi ki: “Biz bunu yapamayız zaten.” Ama ona verildi, o kuruma verildi. “Bize verilsin.” demiyoruz. İnsan Hakları Kurulu kuruldu, aylarca çalışmadı, sonra, işte, işin değişikliği yapıldı ama daha yeni mi tayin edildi?

DİLEK ERTÜRK, TİHEK Üyesi - Kanun çıkmalı bir yıl oldu, atamamız da 16 Martta gerçekleşti. Ben Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurulu üyesiyim.

MEHMET ELKATMIŞ, İHİK Eski Başkanı/KDK Eski Denetçisi - Yani, şimdi, kurum kuruluyor, ben orada Başbakanlıkta bir toplantı yapıldı bu kurum kurulacağı sırada, bizden de görüş istediler, Avrupa Konseyinin kararı var, Avrupa Konseyi diyor ki: “Birçok kurum kurmaya gerek yok, bunun mahsurlarını gördük, vatandaşın kafası karışıyor, bunlar bir şeyde toplansın.” diyor. Ve nitekim Fransa -örnek de vereyim, ben bunu dosya olarak da verdim o zaman Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı başkanlığında bu toplantı yapıldı- Fransa bütün insan haklarıyla ilgili birimleri ombudsmanlık elinde toplamış, İspanya öyle yapmış, Portekiz Ombudsmanı da gelmişti, onunla konuştuk, dedi ki: “Bütün kurumları ben temsil ediyorum.” Dedik ki: “Yapmayın, kuracaksınız bir kurumu güçlendirin.” Şimdi bizim il ve ilçe insan hakları kurulları var, çalışıyor mu? Özellikle ben bunları çalıştırmak için başkanlığı

dönemde gidip toplantı yapıyordum, “Ne yapıyorsunuz?” diyordum. Şimdi, A vilayetine gidiyordum, valilikte toplantı yapıp topluyoruz kurulu, “Arkadaşlar ne yaptınız, şikâyet var mı size?” “Efendim, bize şikâyet yok.” Çok iyi, demek ki her şey düzgün. Ama öyle mi? Değil. Sizi kimse tanımıyor kardeşim. “Gittiniz mi hiç hastaneye?” “Gitmedik” “Postaneye gittiniz mi?” Gitmediniz. “Tapuya gittiniz mi, vatandaş dinlediniz mi hiç, gördünüz mü oradaki manzaraları?” “Efendim, gitmedik.” E, sizi kimse tanımıyor, takmıyor da, onun için hiç şikâyet de yok. Keşke bunlar olsa da hiçbir problem olmasa. Sırf onları çalıştırmak için bizzat gidiyordum ben illerde, ilçelerde onlarla toplantı yapıyordum, tabiri caizse fırçalıyordum onları. Bize gelen birtakım şikayetleri özellikle onlara gönderiyordum, çok önem arz etmeyen şeyi ki çalışsınlar, rapor versinler diye. Bir iki kurul çalışıyor Türkiye’de. 81 ilde var, 900 küsur ilçede kurullar var. Ceza evi izleme kurulları çalışıyor mu? Onlara da gel bakalım, topluyorduk. Ne yapıyorsunuz siz? Hiçbir şey yaptıkları yok. Yani, böyle bir bu kadar kurul kurmaya yani birilerine bir makam mevki vermeye gerek yok. Maalesef şimdi Türkiye’de, bize de Kamu Denetçiliğinden gelir şikayet, altına der ki “Dilekçe Komisyonuna müracaat ediniz.”, “Meclis İnsan Hakları Komisyonuna müracaat etmiş.”, “BİMER’e müracaat etmiş.”, “Cumhurbaşkanlığına, Devlet Denetleme Kuruluna müracaat etmiş, Kamu Denetçiliğine müracaat etmiş.” Yani, etmediği yer kalmamış, işte, İnsan Hakları Kuruluna müracaat etmiş. Olabilir ki kurumlar değişik değişik raporla verebilir. O zaman vatandaş der ki “Bu nasıl iş? Bu nasıl devlet?” işte, Avrupa Konseyinin -şu anda tarihini, sayısını unuttum- kararı bunu ifade ediyor, diyor ki: “Vatandaşın kafası karışıyor, belli şeylerde toplayın.” Ve Fransa, İspanya, Portekiz, İngiltere bir de buna başlamış. Bizde böyle bir kanun yapılmalı. İnsan hakları kurumlarından geçilmiyor ama hiçbir işleri yok. Bakınız, Kamu Denetçiliği Kurumu raporunu inceledi Sayın Genel Sekreter, 2013, 2014, 2015, şimdi 2016 da verildi. Görüşüldü mü Mecliste? Niye görüşülmüyor? Raporları okuyan var mı? Yani, çok nadirdir, diğer raporları da öyle. Mecliste, geçmişte, ta 1973’te bir komisyon olmuş, konu da şey yapılmış, Mecliste devamlı bu

konu tartışılıyor üç dört yıl evvel tartışılıyor. Aradım ben, raporları bütün grup başkanlarına CHP’si, MHP’si, AK PARTİ’deki arkadaşların hepsine gönderdim, dedim ki: “Ya, tartışalım, rapor var yani.” “Öyle mi?” Yani, rapor da burada. Susurluk raporunu ben Türkiye’de kaç kişinin okuduğunu merak ediyorum.

Şimdi, Ayhan Bey’in ifade ettiği doğru, ben komisyon başkanı olduğumda İnsan Hakları Komisyonuna, bir tane uzman yardımcısı vardı, bir de uzman vardı İlhan Bey. İlhan Bey’i sonra Kanunlar Kararlara aldılar, uzman yardımcısı da Londra’ya dil eğitimine gitti. Ondan evvel başkana gittim, arkadaşımız, ondan sonra da heyet olarak gidelim dedik, bize şey yaptı. Ben İnsan Hakları Komisyonunu kurumsallaştıramadım Sayın Başkan. Benim kafamdaki kurumsallaşmaydı orada yani işte Avrupa’ya gidiyoruz, konferanslara gidiyoruz, çalışmalara gidiyoruz, çalıştaylara gidiyoruz ama bizim yanımızda bize hazırlık yapacak şey yok. Bir, Birleşmiş Milletlerle ilgili bir uzman istedik. Birleşmiş Milletlerdeki insan haklarıyla ilgili gelişmeleri, tartışmaları, çalışmalarını takip etsin, benim önüme, Komisyonun önüne getirsin. Bir Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde çalışmalar nedir, uluslararası insan hakları kurumları var birçok Birleşmiş Milletlerde danışmanlık yapıyor, onlarla ilgili çalışmalar, ne yapılıyor, benim önüme getirsinler, hem ona göre donanımlı olarak şey yapayım. Türkiye’deki uluslararası, işte, Türkiye’deki kuruluşlar var, insan hakları kurumları var, onlarla ilgili çalışmaları getirsin. Hepsini sayın başkanlar yapıyor yani. Böyle bir şey olmaz.

Gittik Başkana, bizzat. Sayın Başkanım, bak ben kurumsallaşmak istiyorum. Bana şey ver. “Ya, Mehmetçiğim, şurada yani beğeniyorsan al.” dedi. “Ya, beğenme işi değil Sayın Başkan.” dedim, “Bana nitelikli arkadaş lazım, nitelikli. Hiç değilse üniversitelerden.” Üniversitelere yazı yazdım, “insan haklarıyla ilgili kimler çalışıyor, kurumlar kimdir?” dedim hiç değilse part time... Bulamadım. Ondan sonra dedim ki ben rapor vermiyorum dedim. Bakın, benim beş yıllık dönemimde hiçbir rapor vermedim. “Hiçbir rapor vermiyorum.” dedim, adam yok. Bir tane

sekreter var, 2 tane de dilekçelere bakan arkadaş var. Uzman? Uzman yok. Uzman yardımcısı, o da yurt dışına gitti. Kurumsallaşamadık ve ben Meclis yönetiminin bu konuya önem verdiğine inanmıyorum. Yine Ayhan Bey dile getirdi, dedi ki: “Ya, bu kanunlar çıkıyor. Hiç değilse uluslararası insan haklarıyla ilgili sözleşmeler yapılıyor bu konularda bize görüş sorun. Nasıl başka hayvancılıkla ilgili, tarımla ilgili tarım komisyonlarına gönderiyorsunuz, bize niye göndermiyorsunuz?” Gittim bizzat Başkana dedim, böyle böyle. “Ya, tamam haklı söylüyorsun, doğru söylüyorsun.”

Paris Prensipleri’nde baktığımız zaman, insan haklarının fonksiyonu gayet güzel özetlemiş ama hiçbir kurumun, kuruluşun, hükümetin, Parlamentonun, insan hakları kurumlarından, diğer kurumlardan da yani genel burada şey var, her iki tarafta da görev yaptığım için, hatta daha başka yerlerde de görev yapmış olmam dolayısıyla, bir yaklaşım görmedim ve hatta içimde de uhde olarak kaldı. 24 Nisanda Azerbaycan’da gidip sözde Ermeni soykırımını hep getiriyorlar, ben de Azerbaycan’da Dağlık Karabağ’dan gelen 1,5 milyon oradaki insanlar, konteynırlarda, çadırlarda yaşıyorlar, 250 bin kişi şehit edildi, ben de gideyim orada bir çalışma yapıp bir de basın toplantısı yapayım dedim, bütün hazırlıkları yaptım, tam gideceğiz, Meclis Başkanlığı dedi ki: “Yok, olmaz, gidemezsin.” Batı Trakya’daki Türkler şeyine gideyim, orada bir araştırma yapayım, Dışişleri diyor ki: “Mahzurludur, gitme.” Filistin’de, çölde, Filistinli milletvekilleri çadırda yargılanıyor “Gitme.” dediler. Basın gidecekti, yaygara yapılıncı İsrail Müsteşarı geldi, dedi ki: “Efendim, siz şeye gelecekmişsiniz ama şimdi de seçim var şubatta, seçim bitsin biz sizi davet edelim.” Ondan sonra bizi de böyle atlattılar. Zaten müsaade de etmiyorlardı. Yani, şunu düşünüyorum: Ne bilgi alabiliyorsun, şahsi gayretinle. Burada Başkanlık yapan arkadaşlarımızın hepsi şahsi gayretimizle, kişisel şeyimizle bu işleri yürütüyoruz Sayın Başkanım, siz de aynı şeyden mustaripsiniz.

Şimdi, birtakım şeyler oluyor, görüyorsun, sesimiz de çıkmıyor. Yerinde denetim yapıyordum ben, hiç rapor falan da vermiyordum, kızdığımından da vermiyordum, hiç kimse yoktu yanımda, etkinliğimiz kişisel şeyimizi ortaya koyuyorduk, böylelikle etkinlik sağlıyorduk. Yani, komisyonların etkinliği kişiseldir. Yoksa bir raporu ne okuyan var ne bilgi akışı var... Kamu Denetçiliğinde de aynı şeyi yapıyordum, çağırıyordum, işte bu mültecilerle ilgili bütün kurumları beraber çağırdım, bakanlıkları, bakıyordum bir tanesi geliyor, bir tane adam göndermiş, sıradan birisi. “Sen niye geldin?” “İşte, bizden bilgi istemişsiniz.” “Git, seni gönderen kimse o gelsin.” Benim muhababım mı yani bir tane sıradan şey? Bu sefer bir bakıyordum ne kadar müsteşar, genel müdür varsa hepsi geliyor, onlarca böyle etkinlik yani hesaba almamak ama yutsan bunu, 1 adam, Emniyet 1 komiser göndermiş, olur mu yani şimdi bu? Aile Bakanı 1 adam göndermiş, geri gönderdim, muhataplarımız gelsin.

İnsan hakları sözde kalıyor, ben onu söylüyorum, üzüntüm de bu. Sözde kalıyor, kimsenin bir şey yaptığı yok ama kimse de mangalda kül bırakmıyor. Dünyada da böyle, onu da söyleyeyim yani sadece bizde değil. En fazla insan hakları yönünden, hele şimdi İslamofobiden tut, yabancı düşmanlığı, birtakım radikaller ortada, tabiri caizse. Ben onlar üzerinde duruyordum, ben onları sorguya çekiyordum. Görevim sona ermeden evvel en son bir yıl önce birçok uluslararası toplantıya katıldım ve hepsinde de ben onları sorguladım ve ondan sonra da geldiler, dediler ki: “Çok doğru söylüyorsunuz, haklısınız.” falan da filan da.

Toplantı yapılıyor mültecilerle ilgili. Peki, mültecilerin şeyini yapalım yani, işte, “Mülteciler şöyle olsun, böyle olsun.” Sen ne yaptın? “Ben bir şey yapmadım.” Ama bizi suçlamaya çalışıyorlar. Arkadaşım, mülteciliği önleyelim. 65 milyon insan var dünyada mülteci. Bunu nasıl önleriz? “Efendim, o hükûmetlerin işi, bizim işimiz değil.” Biz niye toplandık o zaman buraya? Sorgulamamız gerekiyor. Benim şahsen stilim buydu, bütün görev yaptığım müddetçe de sorgulama; kendimizi de sorgulama, karşıdakini de sorgulama.

Birçok kurum kurmanın alemi yok ama şimdi mezarlık gibi kurumlar kuruluyor; kimin ne yaptığı belli değil. Yani, herkesin etkinliği kişisel oluyor Sayın Başkanım.

Ben teşekkür ediyorum. Denilecek çok şey var ama fazla bir şey söylemeyeyim, şimdi belki yanlış anlaşılmalara meydan veririm.

OTURUM BAŞKANI – Ben teşekkür ediyorum. Özellikle tecrübelerinizden yoğun bir biçimde istifade ettirdiniz.

Buyurun.

FATMA BENLİ

İHİK Başkanvekili

İstanbul Milletvekili

FATMA BENLİ, İHİK Başkanvekili/İstanbul Milletvekili –
Teşekkür ederim.

Herkese iyi sabahlar diliyorum. Geciktiğim için özür dilerim. Bugün biraz rahatsızım. Ama ben çalışmaya olabildiğince katılacağım dolayısıyla sizlerin görüşlerini dinleme imkânına daha fazla sahip olacağım inşallah.

Başkanlarımız bahsetti aslında, oldukça zor bir alanda çalışıyoruz ama burada bulunan bütün herkes bunun farkında. Ben kendim de on beş senelik vekilim, Başkanımız da aynı şekilde; hepimiz üç aşağı beş yukarı senelerdir insan hakları üzerine çalışan insanlar olarak bu konunun çok zor olduğunu baştan beri biliyorduk. Girdiğimiz andan itibaren, bu alanda çalışmaya başladığımız andan itibaren çok uzun bir süreçte, çok sıkıntılı bir süreçte çalışmak zorunda olduğumuzu biliyorduk; bunu bilinçli olarak tercih ettik. Çünkü, korumaya çalıştığımız şey insan olma onuru. İnsan haklarının güçlendirilmesindeki hedeflediğimiz gaye tüm zorluklarına rağmen, tüm sıkıntılara rağmen, başka konular seçseydik çok daha kolay çözüm alabilecekken insan haklarında çalışırken çok daha fazla zorlanmamızın sebebi bu. İnsan hakları söylemsel olarak çok güzel, sloganik bir ifade olabilir, konuşması çok güzel bir konu olabilir ama önemli olan insanın hayatına dokunduğunda nasıl etki edebileceğini görmektir. O yüzden yaptığımız en ufak bir çaba bile muazzam bir etki yapar çünkü bir insanın hayatını değiştirme şansına sahip olursunuz. Bunun için on sene, on beş sene çalışmaya da değer.

Şu an biz İnsan Hakları Komisyonunda birtakım sıkıntılarla karşı karşıya kalabiliyoruz. Ben çalıştay neticesinde bunların değerlendirilip daha iyi bir noktaya gelmesine vesile olabileceğini umut ediyorum ama daha önceki başkanlarımızı dinlediğimizde, en azından eskiye nazaran çok daha iyi bir noktaya geldiğimizi görebiliyorum. Şu an uzman azlığından bahsederken daha önce hiç uzman olmadığını gözlemleyebiliyoruz. Şu an cezaevlerine daha fazla gitmemiz gerekiyor, geri gönderme merkezlerine daha fazla gitmemiz gerekiyor, daha fazla karakol ziyareti yapmamız gerekiyor. “Orada yasamanın denetimini sağlamamız gerekiyor.” derken daha önce bir askerî cezaevine girebilmenin bile başarı olduğu bir dönemden geldiğimizi görüyoruz. Bugün İnsan Hakları Komisyonunun denetim mekanizması içerisinde çalışırken özellikle suç duyurularında bulunabilmesi, bu noktada ben Başkanımıza teşekkür ediyorum. Aslında geldiğimiz noktada, Komisyonun yaptığı görevi ne kadar çok ciddiye aldığını gösteriyor. Sonuçta insan haklarını önlemenin en somut, en keskin yolu cezasızlığın ortadan kaldırılmasıdır. Cezasızlığı kaldırdığımız zaman aynı kamu görevlisi aynı hak ihlalini tekrar yapmaktan çekinecektir. Bunu da sağlayabilmenin yolu yargı yoluyla engelleyebilmektir ya da idari mekanizmalara şikâyetler yoluyla engelleyebilmektir ama yürütme ve yargının eksik kaldığı noktalarda... Şu an yasama erki içerisindeki komisyon vasıtasıyla suç duyurularında bulunulması, ayrıca ben bire bir de biliyorum Bakanlığa defalarca farklı bakanlıklardan gelen bireysel başvurulardaki hak ihlalleri iddialarına ilişkin yazışmaların yapılması aslında bütün o bakanlığa önemli bir derecede mesaj vermeyi gösteriyor. Biz sadece 53 tane suç duyurusunda bulunmuş olmuyoruz aslında, o suç duyurusunda bulunduğumuz kamu görevlisinin bulunduğu on binlerce insana “Eğer senin hakkında da böyle bir hak ihlali iddiası gelirse o zaman senin hakkında da bunu gerçekleştireceğim ve yaptığının bir karşılığı olacak.” demiş oluyoruz. Dolayısıyla, çarpan etkisi çok daha fazla. Bu noktada, ben İnsan Hakları Komisyonunun çok fazla önemli

olduğunu düşünüyorum. Sizlerin çalışma yaptığı alanlarda bulunduğunuz kurumlardaki çalışmaların çok değerli olduğunu düşünüyorum. Zordur biliyorum, ben on sene, on beş sene bir alanda çalışıp minnacık adım atılabildiğine tanıklık eden insanlardan birisiyim ama o adım atıldığı zaman geriye dönüp baktığınızda şunu diyorsunuz: Evet, o on beş senem boşa gitmemiş. Biz eğer şu yaptığımız çalışmalarda binlerce başvuru dilekçesiyle uğraşırken her birine cevap veremesek de her birinin hakkını yerine getirmek için çaba gösteremesek bile birkaç tanesine etki edebiliyorsak ve onların ulaşabildiği diğer insanlara da, yüzlerce insana da “Daha iyi çalışma yapmanız gerekiyor.” diyebiliyorsak bence ne kadar zor olursa olsun çok daha iyi bir noktaya gelebileceğimizi gösteriyor. Sonuçta zor bir süreçten geçiyoruz, zor bir dönemeçten geçiyoruz. Pek çok ülkenin baş etmekte zorluklarla karşı karşıya kalacağı farklı terör örgütleriyle mücadele içerisindeyiz. Çok ağır bir darbe girişimiyle karşı karşıya kaldık. Pek çok Avrupa ülkesinden daha yoğun, mültecilerden kaynaklanan sorunlarla baş etmek zorundayız. Gerçek bir Türk polisi kullanılarak gerçek polis silahıyla bir büyükelçinin öldürüldüğü bir dönem geçiriyoruz. Ama bunlar ne olursa olsun, içinde bulunduğumuz zorluklar ne olursa olsun, güvenliği gerektiği gerektiren hususlar ne olursa olsun insan haklarının öncelenmesi gereken, olağan ya da olağanüstü dönem içerisinde olmamıza bakılmaksızın içinde karşılaşıldığı tüm zorlukların hiçbir anlamı olmadan insan haklarının öncelenmesi gereken bir dönemdeyiz. O yüzden, sizlerin bulunduğu hem bizim İnsan Hakları İnceleme Komisyonunu hem sizlerin bulunduğu insan haklarıyla ilgili kurumların önemi çok daha fazla artıyor. Herkes kendi bulunduğu konum içerisinde yapabileceğinin en iyisini yaparsa, sadece sözler, güzel ifadeler, sloganlar yerine somut, insan hayatına dokunan birebir insanları etkileyebilen çalışmalar gerçekleştirirse ben şu an karşı karşıya kaldığımız sıkıntıları da daha sonra aşabileceğimizi ümit ediyorum. Bu noktada burada olduğunuz için, bu çalışmaya katıldığınız için teşekkür ediyorum, sağ olun.

OTURUM BAŞKANI – Evet, ben teşekkür ediyorum İstanbul Milletvekilimiz Fatma Benli Hanımefendi’ye ve hem İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkan Vekilimiz hem aynı zamanda Ankara Milletvekilimiz Şenal Sarıhan Hanımefendi’ye söz veriyorum.

Buyurun.

ŞENAL SARIHAN

İHK Başkanvekili

Ankara Milletvekili

ŞENAL SARIHAN, İHK Başkanvekili/Ankara Milletvekili – Değerli arkadaşlar, ben öncelikle her birinize teşekkür ediyorum ama asıl teşekkürüm bu toplantıyı düzenlemiş olan arkadaşlarımıza, emek vermiş olan arkadaşlarımıza. Buna çok gereksinim olduğu son derece açık.

Biraz önce, bizden önce görev almış olan arkadaşlarımızın deneyimlerini aktarırken de herhâlde hepimiz bunu fark ettik, bunu izledik. Hiçbir şey birdenbire olmuyor, adım adım oluyor. İnsan hakları alanında bir komisyonun 1991’li yıllarda kurulmuş olması, bugüne kadar eksik yanlarıyla da olsa var olması, böyle bir komisyona gereksinim duyulmuş olması çok değerli çalışma. Bu süreçte emeği geçen her arkadaşına da teşekkür etmek isterim.

Ben, daha çok, bugün, bizim sorun alanı olarak gördüğümüz noktalar üzerinden... Veya “benim” olabilir yani bizleştirmeyeyim, belki her arkadaşımız katılmıyor olabilir. Biraz önce arkadaşlarımızı dinlerken şunu düşündüm: Acaba İnsan Hakları Komisyonunda görev alan arkadaşlar Komisyonda göreve başlarken -milletvekillerimizi kastediyorum- şöyle bir yemin etseler mi: “İnsan haklarının savunulması için bağımsız ve tarafsız davranmaya insanlık onuru üzerine yemin ediyorum.” Neden? Çünkü, insan hakları savunuculuğu yan tutmamayı gerektirir, herhangi bir etki altında kalmamayı gerektirir. Çünkü, insan hakları devletin bireye yönelik baskılarını ifade eder. O sebeple, devleti o dönemde temsil etmekte olan, hükûmet etmekte olan, iktidar gücünü kullanan partili arkadaşlarımızın ister istemez kendi partilerinin etkinlikleri açısından uygulamalar karşısında tarafsız olamama, yan tutma gibi bir durumları vardır. Bu bir vicdan işidir, biliyorum yani yeminlerin değeri

vicdanla ilgilidir; bağımsız olmak ya da tarafsız olmak vicdanla ilgili bir olgudur. Şimdi, böyle bir önerim var. Gerçekten böyle bir yeminimiz olsa ve bu ilke üzerinde de kendimizi geliştirmeye çalışsak. Bunu neden söylüyorum? Bunu, Parlamentoda karşılaştığım insan hakları konusundaki bazı önerilerim karşısında kimi vekil arkadaşlarımızın attıkları laflar nedeniyle önemsiyorum. Örneğin, cezaevindeki tutuklular sol tutuklularsa ve örneğin, diyelim ki onlar PKK iddiasıyla tutuklanmış insanlarsa, sizin önerilerinizin, cezaevlerindeki reform önerinizin, iyileştirme ya da varsa baskının kaldırılması önerinizin sizin o örgütle aynı anlayışta olduğunuz yolundaki bir suçlamayla karşılaşmanıza neden olabiliyor ya da aksi, örneğin, son OHAL süreci sonrası Fetullah’la ilgili gözaltına alınmış insanların uğradıkları haksızlıklardan söz ederken siz şöyle bir tepkiyle karşılaşıyorsunuz: “Şimdi de Fetullahçı mı oldunuz?” Bu, çok ciddi, çok önemli bir sorun. İnsan hakları konusundaki her önermemiz... Hele, siz bir kurulun da üyesi durumunda iseniz burada gözlerinizi kapayarak gördüğünüz hukuksuzluklara, haksızlıklara karşı, insan onurunu zedeleyen baskı uygulamalarına karşı sessiz durmanızı değil, aksine, haykırmanızı gerektirir. Bu konuda şuraya da varmak istiyorum: Bizim vekillerimizin de Parlamente’ya gelmiş her vekilin de... Ne yapıyoruz? Biz o partinin, örneğin ben, Cumhuriyet Halk Partisi Ankara Milletvekiliyim. Cumhuriyet Halk Partisi Ankara Milletvekili olma gömleğini bir kenara bırakıyorum, milletin vekili oluyorum öyle değil mi? Asıl şeyde bu değil mi, bir milletvekilinin görev sorumluluğu? Bu konuda bizim Komisyonumuzun hem tam bir koruma altında olması, hem kendi bilincini geliştirmesi üye arkadaşlarımızın hem de Türkiye’de hâlâ problemlili gördüğüm, insan haklarını savunmanın âdeta terörizmi savunmak gibi anlaşılan kavrayışından uzaklaştırılması gerekiyor. Ben, değerli Elkatmış’ın düşüncelerini çok önemserim, emeğini de çok önemserim ama biraz önce verdiği örneklerdeki şu kavrama karşıyım: “Bize bir eleştiri gelirse biz de onları eleştirelim.” Bizim Komisyonumuzun zaten böyle bir hakkı var değil mi? Başka ülkelerdeki insan hakları ihlallerine ilişkin de görüş söylemek ama o zaman değil, bunu ayrıca bir görev bilerek, ayrıca bir sorumluluk bilerek. Başka ülkelerdeki, bunlar kim olursa olsun, hangi

ülke, adı gelişmiş olan ülke bile olsun, onlarla ilgili hak ihlallerini elbette biz de gider, yerinde inceler, raporlar verebiliriz ama bizim ülkemizle ilgili bir eleştiri olduğu zaman “Sizde de şöyle.” karşılığı doğru bir karşılık değil. Neden? Ben hep şöyle bakıyorum, bunu sıkça Mecliste de ifade ettim: Ben, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olarak başı dik olmak istiyorum. Hani, biraz önce Sefer arkadaşımız ifade etti, dedi ki: “80 milyonun sorunu ve onur sorunu.” İnsan haklarının korunması insanlık onurunun korunması, bütün insanların. Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olarak benim onurumun değeri yok mu? Bizim ülkemizin insanların onurları yok mu? Bizim devletimizin, bizim Hükûmetimizin onuru yok mu? Ben her insan hakkı ihlali iddiasıyla karşılaştığımızda başımızın biraz daha eğildiğini hissediyorum, biraz daha kendimi güç durumda hissediyorum. Çünkü, demek ki ben de burada görev yapamıyorum, insan haklarının savunulması konusuna bir katkı sunamıyorum. Yani Türkiye’de devletin insan haklarından yana olması konusunda Parlamentodaki bu Komisyon -ki şiddetle ve önemle destekliyorum, o yasa önerisinin tümünün görmedim ama- evet, bir inceleme komisyonu olmamalı, insan hakları komisyonu olmalı. Eğer öyle olursa insan hakları daha geniş olur, daha geniş bir alanı koruyabilir.

Şimdi bir örnek vereceğim, daha bir hafta cereyan etti. Bir parti cezaevleriyle ilgili bir araştırma önergesi verdi insan hakkı ihlali var, açıklık grevleri var diye. Bu önerge üzerine ilgililer, parti temsilcileri konuştular. İnsan Hakları Komisyonunda görev alan bir arkadaşımız kalktı ve dedi ki: “Kimse bizden cezaevlerinde teröristler için lüks koşullar istemesin.” “Lüks koşullar” denilen talepler insani talepler. Siyasi talepler bizi ilgilendirmez, o siyasetin çözeceği bir şey. İnsan Hakları Komisyonu nerede durur? İnsanları ihlali konusundaki taleplere sahip çıkar. Araştırma önergesinin de reddini isteyebilir, bu başka bir şey ama böyle bir şey... Nedir? Ceza İnfaz Yasası insan haklarını temel alan bir yasadır ve suçu ne olursa olsun -katil, katliamcı- cezaevindeki koşulların bütün insanlar için eşitliğini savunur. Şimdi, biz bu bilinçten yola çıkmazsak yani hakkı, hukuku, insan haklarının onur sorunu üzerinden ve devredilmezliği üzerinden bakarak yola çıkamazsak bence önemli bir eksiklik yaparız diye düşünüyorum.

Biz çok yol almışız biraz önce Elkatmış'ın söylediği noktadan. Bizim çok sayıda yasama uzmanımız var, insan hakları eğitim aldıklarına eminim bu arkadaşların, kendilerini geliştirdiklerine. Dahasına da ihtiyacımız var, bunun da farkındayız. Kurumsallaşma konusunda adım alındığının farkındayız ancak Türkiye'ye bakma, Türkiye içindeki sorunlara eğilme konusunda, arkadaşlarım beni bağışlasınlar, hâlâ çifte standartlı bir uygulama içinde olduğumuzu düşünüyorum. Dün ben Urfa'daydım, gece geldim, geç vakitte geldim. Suruç katliamı davası için gittim, onu izlemek üzere partim adına gittim. Orada bir cezaevi yerleşkesi içine inşa edildiği zannedilen bir çadır mahkemesinde bir dava izledim sabahtan akşama kadar ve inanın, ayaklarımın üzerinde duramıyorum. Neden? Çünkü, 9.00'da başlayacak duruşma saat 16.00'da başladı. Tam bir çadır alanı. Boş bir alanda böyle bir mahkemecik yapılmış, izleyicilerin oturacağı yer yok, duracağı yer yok, su alıp içeceği, çay alıp içeceği yer yok, bir geçici tuvalet konulmuş kırım ortasında bir yere, herkesin önünde oraya gidiyorsunuz. O hâkimler için de üzüldüm, polisler için de üzüldüm çünkü sayısız da polis var. Avukatlar için de üzüldüm, avukat gibi değil, savunma hakkını savunacak durumda değil. Şimdi, böyle bir tabloda, burada bir ihlal varken ben orada içerideki... Biliyorsunuz Suruç olayının durumunu, 33 insan katledilmiş, 33 insanın ailesi orada, 1 sanık yok, boş salon, sanık getirilmemiş, hâkimler görevde, mağdurlar hak aramak için orada, adalet aramak için orada, kimi izleyiciler izlemek üzere gitmişler ama sanık yok, sanığın vekili yok. O, saklanıyor, gizleniyor ama oradaki eziyet zaten içi yanık olan insanlara çektiriliyor. Şimdi, sevgili arkadaşlar, bunları görüp bunlar üzerinde bizim Komisyonumuzun, insan haklarından sorumlu olan Komisyonumuzun... Tabii ki şu anda duyuyor arkadaşlarım yani buna ilişkin bir eleştiri söylemiyorum ama şunu mu bekleyelim: Duruşmaları izlemekle ilgili bir alt komisyonumuz yok mu? Yoksa, küçük birimler yapıp, örneğin 3 ayrı partiden veya 4 ayrı partiden birer temsilci şu davaları izleyin, bu davalarla ilgili örnek diye söylüyorum, başka örnekleri çoğaltabiliriz, bu davalarla ilgili bir rapor hazırlayın, bunu ilgili makamlara sunalım, düzeltme isteyelim, geri dönüşümünü de takip edelim

mi demeliyiz? Yani daha etkin kılabilmek için alt komisyonların ağır giden çalışmaları yerine daha aktif, bu komisyonları daha çabuk harekete geçirebilecek bir düzenleme mi yapmalıyız?

Başka bir konu, Türkiye'ye yönelik olarak Avrupa'dan gelen eleştirilerin bizim içinde olduğumuz komisyonlardan, birliklerden, komitelerden geldiğini, bunlara kulak vermemiz gerektiği konusunda halkın aydınlanması için de ayrıca bir çaba göstermek gibi bir eğilimle, korkuyoruz çünkü, insan hakları savunucusu dediğimiz zaman bu bir teröristtir gibi bir anlayış var. Bu anlayışı yıkmanın yolu bu konuda bilinç yaratabilme. Bu bilincin yaratılması da en üstte, biraz önce Sayın Sefer Üstün ifade ettiler, yasa yapabilmeliyiz, yasal düzenlemeler yapabilmeliyiz, yaptığımız bu yasal düzenlemelerin içselleştirilmesi, kullanılır hâle gelmesi konusunda da çeşitli çalışmalar yapabilmeliyiz yani şimdi, biz bu içimizde yaptığımız toplantıya benzer bir toplantıyı örneğin, milletvekillerimizden başlayarak, örneğin halk kesimlerinden, STK'lardan başlayarak hatta hemşeri derneklerinden başlayarak dalga dalga biraz öne Sayın Elkatmış'ın söylediklerine de katılıyorum, çok sayıda kurumumuz var, Cezaevlerini İnceleme Kurulu neye yarıyor biliyor musunuz? Oraya giden kişiye birisi konuşur, şikâyetini söylerse şikâyetçi hakkında, şikâyetçi tutuklu, hükümlü hakkında soruşturma açılmasına yarıyor. Böyle mi olmalı? Hayır böyle olmamalı. Bunu ya azaltalım, etkinliği, insan hakları komisyonu Türkiye Büyük Millet Meclisi ve mutlaka bir bakanlık gerekiyor tabii ki yani buna katılıyorum, onun alt birimleriyle bütün hepimizin onurunu koruyacak bir düzenlemeye doğru yöneltmek için gayret mi gösterelim. Eğer bunları çözebilirsek büyük bir samimiyetle, büyük bir içtenlikle yapmak istediğimiz şeyin biraz önce Değerli Fatma arkadaşımız söyledi, dedi ki: "Bir çarpan etkisi yapar." İnsanlar haklarının savunulduğunu görürlerse bu konuda yansızlık ve çok güzel bir şey söylediler yine OHAL koşullarına rağmen OHAL hukuki bir durumdur ama hukuk içinde kalmak durumundadır. Biz buradaki talebimizi Değerli Başkan kabul etti, OHAL'den sonra mağdur şikâyetlerini aldık ama bir sonuç alamadık değil mi Değerli Başkanım, onları gönderdik ilgili yerlere. Zaman zaman Başkan kendileri bizzat ilgilendiler, çözmeye çalıştılar ama bunun bir kurumsal yanı olup kurumsal

bir karşı dönüşle bizim önümüze gelebilse biz burada herkesin hakkından yana olduğumuzu, herkesi de insan olduğu için sevdiğimizi, insan olduğu için onunla birleştığımızı hani benim kabem insandır diyen bir deyiş var biliyorsunuz, hepimizin kabesinin o tanrının yaratmış olduğu, Allah'ın yaratmış olduğu insanı daha yukarıya taşımak, onu korumak olduğunu, böyle bir bilinçle kurumlarımızı yönlendirebildiğimiz zaman herhâlde çok daha olumlu bir noktaya gideriz. Çok uzatmak istemiyorum, ödülleri vererek iyi yapmışsınız aslında, ödüller insanları geliştirir ve bir de ona tabi kılar. Yani bir arkadaşımın beraber insan hakları yurt dışından bir insan hakları ödülü aldık, o ödülü kabul ederken benden genç bir arkadaşımın şu sözleri söylediğini anımsıyorum, Sezgin Tanrıkulu'nun, adını da verebilirim, çok gencim dedi, 1997'li yıllardaydı, umarım bu ödüle layık olurum. Ödüller işte layık olma konusunda bizi hep teşvik eder. Böyle şeyleri yapmak da güzeldir diyerek teşekkür ederim.

Kusura bakmayın uzatmış isem bağışlayın.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI – Ben teşekkür ederim Şenal Hanım'a.

MEHMET ELKATMIŞ, İHİK Eski Başkanı/KDK Eski Denetçisi - Sayın Sarıhan konuşmasında dedi ki: “Sayın Elkatmış hani hep yabancılara sorguluyor ama biz sanki ben öyle anladım, kendi ülkemizdeki insan haklarına...”

ŞENAL SARIHAN, İHİK Başkanvekili/Ankara Milletvekili – Yok, öyle değil.

MEHMET ELKATMIŞ, İHİK Eski Başkanı/KDK Eski Denetçisi - Ben öyle bir şey yapmadım, ben iki türlü çalışma yaptığımızı hem kendi içerimizdeki insan hakları ihlallerini de sorguladığımızı, onun için çalışmalar yaptığımızı hem de yabancılar hep bizi hesaba çekiyorlar, biz de onları hesaba çektik, öyle bir şeyimiz var, onu demek istedim yoksa tabii ki onlara da biz sorardık.

Bir de çok önemli gördüğüm bir şey, davaları takip etmek. Şahsen biz o zaman birçok davaları mesela DEP davasını, Leyla Zana ve arkadaşlarının yargılandığı davaları bizzat ben takip ettim, oturumlarına

katıldım, Şemdinli davasında Van'a bizzat defalarca katıldım yanımda diğer arkadaşlarla birlikte, diğer davalarda arkadaşları gönderdik, önem verdiğimiz çok ağır insan hakları ihlalleriyle ilgili davaları biz komisyon olarak arkadaşlarımızı görevlendirdik, takip ettik. Hani davaya müdahale etmemiz söz konusu değil, orada tabii, yaptığımız bir şey yok ama İnsan Hakları Komisyonunun varlığı manevi bir hava meydana getiriyor. Çok önemsiyorum yani ben onu da, önemli bir öneri olarak. Yaptık yani biz.

OTURUM BAŞKANI – Teşekkür ediyorum.

Şimdi, özellikle parlamenterler dışında da konuya farklı bir perspektiften belki yaklaşım biçimleri de çok önemli, belki sonra diğer arkadaşlarımızı da katkıda bulunacaklar ama ben öncelikle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreterimiz Sayın Kumbuzoğlu'ya söz vermek istiyorum, akabinde ben kısaca hülasa edeceğim. Ondan sonra da kendi gündemimizden diğer gündemimize geçeceğiz inşallah. Buyurun.

MEHMET ALİ KUMBUZOĞLU

TBMM Genel Sekreteri

MEHMET ALİ KUMBUZOĞLU, TBMM Genel Sekreteri – Çok değerli İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanımız Sayın Mustafa Yeneroğlu, sayın milletvekillerim, sayın kurum temsilcileri, çok değerli mesai arkadaşlarım; bu güzel sabahın güzel saatlerinde sizlere sevgi ve saygılarımı sunuyorum. Çok ilgiyle izledim, hemen şunu özellikle ifade etmek istiyorum, tabii, daha önce bu kurumda Genel Sekreter Yardımcılığı görevini de yürüten bir kardeşinizim ben, daha sonra Devlet Personel Başkanlığına atandım, şimdi tekrar kısmet oldu, aranızda Genel Sekreter olarak döndüm, yaklaşık dokuz ay oldu, dokuz ayı aştı. İnşallah, ekibimle sizlere en güzel hizmeti vermeye çalışacağız. Bizim asıl amacımız ülkemize hizmet, ülkemize hizmetin sizden geçtiğini, 550 vekilimize en güzel, en kaliteli hizmeti vererek ülkemize hizmet etmeyi biz amaçlıyoruz.

Sayın vekillerim, tabii ben Devlet Personel Başkanlığı görevim esnasında şunu gördüm: Yaklaşık 800-900 milyon TL’lik bir bütçemiz var Meclisin, ülke genelinde bütçenin yaklaşık yüzde 30’u personele gidiyor. Meclisteki kompozisyon da aynı. En düşük kamu çalışanının maaşı ... Bu tabii, biz yöneticilere çok büyük bir vicdani görev yüklüyor. Bunun hassasiyetini taşıyorum ve bu kapsamda ben iki haftada bir üst düzey bürokrat arkadaşlarımla her cuma, iki haftada bir cuma günü saat 10.00’da bir araya gelirim, arkadaşlarım burada biliyorlar. Bu toplantıda biz neleri konuşuyoruz: Sayın vekillerimize daha güzel hizmet nasıl verebiliriz, sayın vekillerimizin talepleri nelerdir, biz masa başında dosyayı imzalayan kişiler değiliz ki, biz sürekli tüm vekillerin arasında dolaşmamız gerekiyor, kulislerde dolaşmamız gerekiyor, sayın vekillerimizi odalarında ziyaret etmemiz gerekiyor, bu bilinci sürekli arkadaşlarımla paylaşıyorum, hepsi

burada şahit, biliyor. Yeni öneriler alıyorum. Siz de çok değerli İnsan Hakları Komisyonu Başkanımız başta Mustafa Yeneroğlu olmak üzere tüm Komisyon üyeleri sizlere daha faydalı nasıl olabiliriz, Sayın Vekilimiz Mehmet Elkatmış, uzun yıllardır tanıyorum, Çukurambar’da da komşuluk yaptık, çok değerli bir kişiliği var, saygı duyuyorum ve çok güzel bir söz verdi: İşte personel beğendiğini al. Tabii, bu yaklaşım tabii ki biz de benimsemiyoruz, biz seçeceğiz ve biz sizlere arz edeceğiz Sayın Vekilim.

Ayrıca sizin önerileriniz de çok önemli. Şimdi biz her konunun uzmanı değiliz ki. Siz bize diyeceksiniz ki “Şu alanda ihtiyacımız var. Şu nitelikte personel ihtiyacımız var. Şu şu personelimiz var, şunları eğitin.” diyeceksiniz, biz de onları alacağız, eğiteceğiz ve sizlere yeni yeni personeller kazandıracacağız. Şunun da farkındayız: Sadece İnsan Hakları Komisyonu değil aslında tüm uluslararası ziyaretlerde zaman zaman sayın vekillerimle gidiyorum, sorulan soruların başlarına insan haklarıyla ilgili sorulardır.

Sayın vekillerim, Değerli Başkanım; biz bu konuda size çok güçlü bir AR-GE hizmeti vermemiz gerekiyor. Bu bilinci taşıyoruz. Bizim Araştırma Hizmetleri Başkanlığımız var. Üzerinde çok titriyoruz. En çok da onlarla toplantı yapıyoruz. Başında Emrah Hurma kardeşimiz var. İşte Erbay Kücet’e bağlı şu anda, Genel Sekreter Yardımcısı. O birimi daha aktif hâle getirdik ve farkındaysanız dokümanlarımızı artırdık, sizlere gönderiyoruz, kulislerin her tarafında sergileme yerleri yaptık, oralardan alabilirsiniz. Ve şimdi yeni bir hizmet başlatacağız inşallah, online sistemle sizlere bunları ulaştıracacağız. Ve ayrıca bir online sistemi oluşturmak suretiyle sizlerin de hangi alanda bilgi istediğinizi göreceğiz ve anında sizlere ileticeğiz. Danışmanlarınızla sık sık bir araya gelmeyi hedefliyoruz efendim, onları dinleyerek sizin ihtiyaçlarınızı çok daha iyi kavramak suretiyle inşallah sizlere daha kaliteli, güzel hizmetleri vermeyi düşünüyoruz.

Tabii OHAL döneminden geçiyoruz, bu OHAL döneminde bizlere daha büyük görevler düşüyor. Yani burada hak ve hukuku koruyarak ülkemizin de menfaatleriyle çok güzel bir denge oluşturmak

suretiyle inşallah bu OHAL sisteminin de zararsız bir şekilde atlatmayı hedefliyoruz. Bunun için özellikle kamu kurumlarından ihraç edilen, açığa alınan kişilerin dilekçelerini Meclise rahatlıkla intikalini sağlamak için tüm önlemlerimizi aldık ve ek binada bir sistem kurduk, şu ana kadar hiçbir şikâyet almadık, mekanizma çok güzel işliyor ve dilekçeler Meclisimize gelmektedir. Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisinde de bu OHAL’le ilgili bütün çalışmalarımızı gayet adilane bir şekilde yürütüyoruz. Burada da bütün arkadaşlarımı tebrik ediyorum, huzurunuzda efendim.

Ben çok fazla uzatmak istemiyorum. Başta Sayın Başkanımız olmak üzere sayın vekillerimize ve tüm katılımcılara başarılar diliyorum, bu mübarek günde, cuma gününde sizlere sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

OTURUM BAŞKANI – Evet, ben Sayın Genel Sekreterimize teşekkür ediyorum. Tabii, bir taraftan heyecanlandırdı, diğer taraftan da aslında biraz da provoke etti ama netice itibarıyla nezaketinden dolayı ama sonuçta onu inşallah bundan sonraki dönemle ilgili bir temenni olarak da kabul etmek istiyorum çünkü dokuz aylık görevde dokuz aydan beri görevde dolayısıyla geçmişle ilgili birçok sorun var birikmiş tabii ki bunların hepsini nasıl bize yüklenmesinin biz biraz haksızlık olarak belki iç dünyamızda değerlendirecek olsak bile ki böyle değerlendirmiyoruz, Sayın Genel Sekreterimiz de o şekilde değerlendirmeyecektir. Ama netice itibarıyla şu bir gerçek, Türkiye Büyük Millet Meclisinin özellikle kapasitesinin uluslararası düzeyde ve netice itibarıyla ister istemez öyle değerlendirmek durumundasınız. Uluslararası rekabet ortamında ciddi manada artırılması gerektiği bir gerçek yani şimdi bu konuyla ilgili de çalışmaları özellikle destekliyorum ve kendilerine de teşekkür ediyorum bu konuda.

Tabii şimdi gerçekten İnsan Hakları İnceleme Komisyonunun özellikle misyonunu ki bana göre Meclis bünyesinde -ki bana göre değil, bu objektif verilerle çok net bir şekilde ortaya çıkacak bir durum- bu kadar yoğun bir gündem, bu kadar yoğun bireysel başvuruların mevcut kapasite içerisinde ne kadar takip edilebileceğini herkes kendisi takdir

eder. Buradaki arkadaşlarımızın birçoğu aynı zamanda geçmişte avukatlık da yapmış insanlar, yani bir yıl içerisinde elinizde bırakın 8 bin dosya, 200 dosyanın gelmesi durumunda bunun nasıl takip edilebileceğini avukatlar kendileri takdir edebilirler ki bu meseleler hepsi gerçekten çok çetrefilli, çok karışık, ciddi manada incelenmesi, üzerinde durulması gereken hususlar. Dolayısıyla, bu iddiaya insanların da birçoğunun iddia ettikleri insan hakları ihlallerinin gerçekten onların onurlarını, onların geleceklerini ve yaşam perspektiflerini koruyacak bir düzeyde arzu edilen nitelikte ne kadar takip edilebiliyor hususunu sorarsanız ben bu soruya yani böyle gönül rahatlığıyla cevap verecek durumda değilim. Benden önceki başkanların da herhâlde benzer sorunlarıyla mutlaka karşı karşıya kalıyordur ama bu dönem de tabii ki son iki yılda yaşanan hadiseler neticesinde de çok yoğun bir başvuru trafiği olduğu için de bunun altında eziliyoruz.

Diğer tarafta, şunu da ifade etmemiz gerekiyor, madem burada kendi aramızda meselelerimizi sorguluyoruz ve bunu da bağımsızlık ve tarafsızlık iddiası içerisinde yapma arzusu içerisindeyiz. Bu bağlamda tabii gerçekliğin bir boyutu da İnsan Hakları İnceleme Komisyonunun ki üstadımız bunu kendi tecrübelerinden hareketle detaylı bir biçimde de aktardı. Gerçekten İnsan Hakları İnceleme Komisyonunun ülke gündemini yakinen takip etme,. bu konuyla ilgili gazete kupürlerinin ötesinde bilgi toplama ve bu bilgileri derleme ve aynı zamanda bunun doğruluklarını da tespit etme noktasında analiz kapasitesi yok denecek kadar zayıf. Yani şimdi ben bunu kendim bizatihi müşahade etmek için belli dönem özellikle insan hakları konularını ele alan ama bana göre ciddi manada bir siyasi taraf bağlamında ele alan ki ülkemizin böyle bir sorunu da var, bu bütün kesimleri şu veya bu şekilde alakadar ediyor. Dolayısıyla yani hiçbir kesimin insan haklarıyla ilgili meseleleri tamamen nesnel bir düzlemde siyasi tarafından tamamıyla bağımsız bir biçimde ele aldığını iddia etmesinin ben çok fazla makul olmadığı kanaatindeyim, bu tamamen objektif bir değerlendirme ki İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Başkanlığına seçildiğimizde ilk haftada da bizatihi o günlerde sonuçta bunu çok net bir biçimde müşahade

ettik ve ben şunu söylemiştim o günlerde de: Gündemdeki meselelerden de örnek vererek, bu meselelere ne kadar siyasi tutum, siyasi görüş, ideolojik yaklaşımlarımızdan soyutlayıp tamamen nesnel bir düzeyde insan hakları normatif iddiaları bağlamında değerlendirdiğimiz takdirde ve nispette başarılı oluruz; yapmadığımız takdirde olayı yani işte Anadolu'nun bir kasabasındaki bir meseleyi gelip onu yani şura veya bura üzerinden okumaya çalışırsak doğal olarak da karşı tarafta da farklı refleksler doğacak ve bu refleksler içerisinde maalesef o insanların mağduriyetlerini arzu edilen düzeyde veya hızda belki de çözememe durumuyla karşı karşıya kalabileceğiz.

Şimdi en temel meselelerle ilgili yani herkesin bu noktada hemfikir olduğu kanaatindeyim, sadece bilgi toplayan değil aynı zamanda bu bilgileri analiz edebilen, inceleme kapasitesi sorununu aşmış, bu konuda uzmanların sayısını artıran insan hakları uluslararası mevzuat bağlamında da sorununu aşmış uluslararası araştırma yapabilecek kapasiteyi de geliştirmiş bir ortamın bizden önceki başkanlar nasıl arzu ediyorsa bizim de bu noktada hem temel handikaplarımız var hem temel sorunlarımız var ve bunun aşılması noktasında da devamlı işte hem bürokrat arkadaşlarla hem Meclis Başkanımızla görüştüğümüz eksiklikleri dile getirdiğimiz ortamlar var.

Diğer taraftan, tabii, belirtildi, kurumlar, kurullar çok ama işlevi az. Başkanlık Divanının yetkileri konusu masaya yatırılması gerekiyor. Belki isim değişikliği konusu, bu semboliktir ama önemlidir.

Bunun ötesinde, bireysel başvuru konusunu ben önceki başkanımız kadar önemsiyorum ama diğer tarafta bireysel başvuru hususunu sürdürebilmek için Dilekçe Komisyonu olsun, onların da biliyorsunuz, benzer dilekçeleri onlar da alıyorlar ve tamamen böyle bir karmaşayla karşı karşıya kalıyoruz. Bunun yanında da kapasite artırılması gerekiyor bunun sürdürülebilir olabilmesi için veyahut da insanlara o güveni verebilmemiz için yani şimdi en fazla altında ezildiğimiz husus şu: Ya insanlar başvuruda bulunuyorlar. Yani, şimdi bir insanın Meclise

başvuruda bulunması psikolojik olarak da kolay bir şey değil yani çok ciddi sıkıntıda olmayan insan bunu yapmıyor, yapmaz. Dolayısıyla, bu insanın o bize olan güvenine cevap verecek nitelikte miyiz? Ben olduğumuzu iddia edemem, bunu tamamen siyasi reflekslerin dışında söylüyorum. Bunun altında ezildiğimiz de bir gerçek. O sebepten dolayı da bu konular bizim önümüzde duran çok ciddi, önemli ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun geleceğini şekillendirme noktasında da mutlaka çözmemiz gereken hususlar olarak değerlendiriyorum. Bu çerçevede, bu çalıştayda bunların tekrar dile getirilmesi veya yeni önerilerin de yapılması, bunun ötesinde de bundan sonraki oturumlarda da bazı hususların detayına inilmesi konusuyla ilgili katkı ve desteğinizden dolayı da özellikle teşekkür etmek istiyorum.

Bakın bir hususu da yakından takip ettiğim için özellikle belirtmek isterim, Şenal Hanım değindi ve o konuda çok haklı saptamaları da var ama diğer tarafta, cezaevleriyle ilgili ben oradan gelen iddiaları kapasitemizin bütün zorluklarına rağmen yakinen takip etmeye çalışıyoruz ve birçok noktada üzerlerine gidiyoruz, çözüyoruz ama bu meselenin tabii ki siyasal bir malzeme olmaması konusunda da hassasiyetimiz var, içerisinde bulunduğu bir terör ortamı var ve şunu da tabii ki göz ardı etmememiz gerekiyor: Şu an gelen şikâyetlere bakıyorum, bunların hepsini de âdeta her gün takip ettiriyorum ama dönüp dolaşıyorsunuz ve gelip şu talebi çözüp ele almadığınız takdirde ben bu durumu devam ettireceğim durumunu aşamıyorsunuz, o talepte de ben özellikle burada not olarak çıkarttım. İşte, malum terör örgütünün jargonuyla örtüşen, onun talepleriyle örtüşen yaklaşım biçimi. Sonuçta bu, o demin dile getirdiğiniz, işte cezaevleri lüks veya başka bir şey tabii ki söz konusu değil. Sonuç itibarıyla cezaevlerinde insanlar orada hukuk devletinin ilkeleri çerçevesinde yargının verdiği karar bağlamında devlete emanet edilmiş insanlardır ve dolayısıyla o ortamda da onların onurlarının korunması gerekiyor ama diğer tarafta ben kendime şu zararı veririm eğer bu yapılmazsa hususunu da göz ardı etmemek gerekiyor. Göz ardı ettiğiniz için söylemiyorum ama sonuç itibarıyla bu konular,

evet ama bu taleplerin dışında tüm meseleleri yakinen takip ediyoruz ve cezaevi müdürü olsun, emniyet müdürü olsun bizim önümüze kabul edemeyeceğimiz ve hukuki ilkelere aykırı cezai müeyyide gerektiren durum olduğuna dair bir kanat edindiğimiz takdirde kesinlikle suç duyurusunda bulunuyoruz, takibini yapıyoruz, suç duyurusunda bulunuyoruz. Tabii, İnsan Hakları İnceleme Komisyonunun da sonuçta kuvvetler ayrılığı bütünlüğü içerisindeki görevini ve çerçevesini de göz ardı edemeyiz, bunu da dikkate almak durumundayız yani kurumlarüstü bir yapı da değiliz, kuvvetlerüstü bir yapı da değiliz. Bu çerçevede üzerimize düşeni yapmaya çalışıyoruz, eksikliklerimizi zaten detaylı bir biçimde aktardık. Ben tekrar, birinci oturumda katkıda bulunan çok değerli vekillerimize, Saygıdeğer Genel Sekreterimize teşekkür ediyorum.

İkinci oturuma geçmeden önce herhâlde toplu fotoğraf çekileceğiz, ondan sonra kısa bir ara vereceğiz.

Ben hepinize teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

İKİNCİ OTURUM

İnsan Haklarını İnceleme
Komisyonunun Hukuktaki Yeri

İKİNCİ OTURUM

İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONUNUN HUKUKTAKİ YERİ

(OTURUM BAŞKANI – Şenal SARIHAN - İHİK Başkanvekili/Ankara
Milletvekili)

Şenal SARIHAN

İHİK Başkanvekili

Ankara Milletvekili

Değerli arkadaşlar, hepimiz hazırsak tekrar başlayabiliriz herhâlde.

Komisyon Başkanımız esas olarak şu anda, oturum başkanımız daha doğrusu Korkut Bey ama nezaket gösterip bana söz verdi.

Şöyle bir şey rica edebilir miyim? Şimdi, zaten zamanı aşmış durumdayız. 5 arkadaşımızın sunumu var. Bu arkadaşlara saat 11.15 ile 12.00 gibi kırk beş dakikalık bir süre belirlenmiş. 10’ar dakikalık konuşma süresi yeterli mi, yoksa söz hakkınızı kısıtlayarak insan hakkı ihlali mi yapmış oluruz? Nasıl yapalım?

Korkut TÜRKYARAR, TBMM Genel Sekreter Yardımcısı Vekili – Efendim, aslında arkadaşlar hazırlanırken yedi dakika içerisinde bitirecek şekilde hazırlandılar.

OTURUM BAŞKANI – Tamam. O hâlde, değerli arkadaşımız Doçent Doktor Fahri Bakırcı arkadaşımıza söz veriyoruz. Kendisi komisyonun Türk hukukundaki yeri konusunu bize sunacaklar.

Buyurun.

KOMİSYONUN TÜRK HUKUKUNDAKİ YERİ

Doç. Dr. Fahri BAKIRCI

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

Müdür Yardımcısı

Teşekkürler Sayın Başkan.

Sayın Başkan, sayın vekillerim, değerli mesai arkadaşlarım; sözlerime başlarken sizleri saygıyla selamlıyorum.

Aslında, önceki oturumda konuşulan konuların teorik bir çerçeve içine oturtulması hâlinde birçok sorunun cevaplanacağını düşünmekteyim. Dolayısıyla genel olarak insan hakları komisyonlarının hukuktaki yeri, ama özelde Türk hukukundaki yeri ile ilgili teorik bir çerçeve çizmeye çalışacağım. Bunun için de Mecliste komisyonlarla ilgili olarak kullanılan bir ayrımı kullanacağım. Mecliste komisyonlar çeşitli açılardan gruplandırılmaktadırlar. Bu gruplandırmalardan bir tanesi bugün burada işimize yarayacak olan bir gruplandırmadır. Bu gruplandırma, komisyonların işlevsel açıdan gruplandırmalarını öngörmektedir. İşlevsel açıdan komisyonlar iki gruba ayrılmaktadırlar. Yasama komisyonları ve yasama dışı komisyonlar. Burada bir noktaya dikkat çekmek isterim. Yasama dışı komisyonlar derken, yasama organı dışında değil, yasa işi yapmayan komisyonlar anlamında yasama dışı komisyonlar diyorum. Bazı komisyonlar sadece yasa yapabiliyorlar. Mesela, Anayasa Komisyonu, Adalet Komisyonu sadece yasa görüşebilmektedirler. Oysa Dilekçe Komisyonu gibi bazı komisyonlar sadece yasa dışı işleri görüşebiliyorlar. Bu tür komisyonlar kendilerine yapılan bireysel başvuruları değerlendirebilmekte ve yasa görüşmesi yapamamaktadırlar.

Bir de, sonradan İnsan Hakları Komisyonu gibi özel komisyonlar ortaya çıktı. Bunlar başlangıçta yasama dışı komisyonlar idiler. Ama 2011 yılında, önceki oturumda Sayın Üstün'ün bahsettiği gibi, bu komisyona da

yasama yetkisi verilmiş ve komisyon karma komisyon hâline getirilmiştir. Dolayısıyla bu komisyon hem yasa çıkarabilmekte hem de denetim işi yapabilmektedir. Bu nedenle İnsan Hakları Komisyonu iki işlevi de kendisinde barındıran karma bir komisyondur.

Şimdi, bu iki işlev ne demek, konunun anlaşılması için biraz oradan hareket etmek gerekmektedir. Yasama komisyonları Meclis Genel Kurulunun çok kalabalık bir kurul olması ve bu kalabalık kurulda bütün meseleleri tartışma imkânının bulunmaması dolayısıyla Meclisteki ilgili alandaki uzman milletvekillerinin komisyonda bir araya getirilmesiyle oluşturulmakta ve Genel Kurul adına bir inceleme yapmaktadırlar. Bu incelemeden sonra da kendi görüşlerini Genel Kurula bildirmektedirler. Genel Kurul da o görüş üzerinden, esas komisyon görüşü üzerinden, kararını vermektedir. Oysa diğer komisyonların böyle bir işlevi bulunmamaktadır. Denetim komisyonları aslında kuvvetler ayrılığı ilkesinin hayata geçirilmesi noktasında bir bağlantı noktasında bulunmaktadırlar. Bu bağlantı noktası neresidir? Şurasıdır: Meclis yasayı yaptıktan sonra, yasa yürürlüğe girmekte ve arkasından yürütme organı bu yasayı uygulamaya başlamaktadır. Bu yasanın uygulaması sırasında ihlaller oluşursa, o zaman Meclis tekrar devreye girmekte ve denetim komisyonları aracılığıyla şunları söylemektedir: “Ben bu yasayı çıkarmıştım, siz yürütme olarak bu yasayı yanlış uygulamışsınız, eksik uygulamışsınız.” ya da “Ben bunu kastetmemiştim.” Bu müdahaleyle, komisyon yürütme organına doğrudan bir bildirimde bulunmaktadır. Bu bildirim sırasında şikayetçilerin yakındıkları bireysel sorunların çözülmesi de mümkün olabilmektedir. Bu çerçevede mesela İnsan Hakları Komisyonuna bireysel başvuru yapılması sonucunda bireysel sorunun çözülmüş olması, Komisyon açısından çok büyük önem taşımayabilir. Çünkü Komisyonun önceliği bireysel sorunun çözülmesinin sağlanması değil, yürütmenin yasanın çizdiği sınırlar içine çekilmesinin sağlanmasıdır. İnsan Hakları Komisyonunun, toplumda ne tür sorunlar bulunduğu, toplumun ne tür sorunlar yaşadığıyla ilgili olarak bilgilenmesi açısından bireysel başvuruların büyük önemi bulunmaktadır.

Bu arada bireysel sorunun çözülmüş olması da olumlu bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla İnsan Hakları Komisyonu’nun bireysel sorun çözmek zorunda olmamasından hareketle, komisyona bu tür başvuruların yapılmasının engellenmesi, yanlış bir düşüncenin ürünüdür. Komisyon bireysel başvuruları, bu başvurularda belirtilen konuları çözüme bağlamak için değil, yasama adına yürütme organı üzerinde bir denetim yapmak amacıyla kabul etmeli ve kesinlikle bu tür başvuruları almaktan vazgeçmemelidir.

Tekrar ediyorum: Bireysel sorunu çözmek Komisyon açısından çok büyük önem taşımayabilir. Dilekçe Komisyonu açısından da bireysel başvuruların çözülmesi çok başlı başına önem taşımamaktadır. Yine Meclis adına inceleme yapan Kamu Denetçiliği Kurumu için de aynı şey söylenebilir. Kamu Denetçiliği Kurumu sonuçta bireysel başvurular almakta ve bu başvurularla ilgili olarak idareye bildirimde bulunmaktadır. Kurum, idareye belirli bir yasayı yanlış, eksik anladığı uyarısında bulunabilmekte ve uygulamanın düzeltilmesini isteyebilmektedir. Ancak Kurumun bu görüşte olması, haklı olduğu anlamına gelmeyeceği gibi, ilgili idarenin de bu görüşü paylaşması gerekmez. İlgili idare yaptığı uygulamanın arkasında durarak, yasayı doğru uygulamış olduğu konusunda ısrarcı olabilir. Dün akşam televizyonların haber kanallarında bir haber yayınlandı. Haberin başlığı “9.45 mağdurları” idi. Sınava geç kalanlar ilgili idareye başvurarak sınava giremediklerinden dolayı uğradıkları mağduriyetin giderilmesini istemişlerdir. Bu kişiler ÖSYM’den kendileri için yeni bir sınav yapılmasını istemektedirler. Buna karşılık ÖSYM, uygulamanın bu şekilde yapılması halinde yeni mağduriyetler doğacağını, zamanında sınava gelerek sınavı kazanmış bulunanların hak kaybına uğrayacağını belirterek uygulamasını savunmuştur. ÖSYM bu uygulamasını değiştirmeyeceğini açıklamakla yetinmemiş, bundan sonraki bütün sınavlarda aynı uygulamaya titizlikle uyacağını, sınav saatinden sonra sınava gelenlerin sınava kesinlikle alınmayacağını belirtmiştir. Bu uygulama ilkesel bir kararın sonucu olan doğru bir uygulamadır ve yasaya aykırı bir yönü bulunmamaktadır.

Dolayısıyla ilgili idare eğer yasaya uygun davrandığını düşünüyorsa, doğru bir uygulama içinde olduğunu düşünüyorsa bu uygulamadan dönmesinin anlamı ve gereği bulunmamaktadır. Ama eğer idare yasaya aykırı olan yanlış bir uygulamanın içindeyse ve yasamanın uyarmasına rağmen, yasama komisyonunun ya da Kamu Denetçiliği Kurumunun uyarmasına rağmen eğer bundan vazgeçmemişse o zaman iki ihtimal bulunmaktadır. Eğer ortada bir suç varsa, önceki oturumda belirtildiği gibi kuvvetler ayrılığı ilkesi gereği, Komisyonun ilgili idarenin yerine geçip “Bunu böyle düzelt.” ya da “Ben sana şu cezayı vereceğim.” deme yetkisi bulunmamaktadır. Bu durumda Komisyonun mahkemeye suç duyurusunda bulunarak ihlalin giderilmesini sağlamaya çalışması gerekir. Mahkemeye yapılan başvuruda, yargının görev alanına giren bir konuda yasa ihlali bulunduğu ve bir suç işlendiği ileri sürülmelidir. Bu durumda kuvvetler ayrılığı ilkesi gereği, yasamanın harekete geçirmesiyle yargı organı devreye girerek uyuşmazlığı çözecektir. Dolayısıyla yasaya aykırı davranılarak suç işlenmesi halinde, yasama adına hareket eden komisyon, sadece yargıyı harekete geçirmekte ve süreci dışarıdan takip edebilmektedir; Komisyonun doğrudan yargılama yapması kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı olur. İkinci olarak yasanın ihlal edilmesi sonucunda eğer yargıya gidilmesi gerekmiyorsa, o zaman da komisyon yasama organını harekete geçirerek yürütmeyi denetlemesini sağlayabilir. Böyle bir durumda yasama organı adına hareket eden komisyon, bağlı olduğu yasama organına durumu rapor ederek sorunun müzakere edilmesini sağlamalıdır. Komisyon, konuyla ilgili olarak idareye başvuru yapıldığını ancak idarenin ihlalden vazgeçmediğini, ihlali sürdürme konusunda ısrarcı olduğunu ve dolayısıyla yanlışlığın giderilmesi için ya yeni bir yasa çıkarılması gerektiğini ya da yürütmenin sorumluluğunun tartışılması gerektiğini önermek durumunda olacaktır. Bunun sonucunda konu ya bir yasa konusu olarak görüşülerek yasanın eksik/yanlış anlaşılan kısmı düzeltilecektir ya da bir genel görüşme, Meclis araştırması konusu olarak Genel Kurul’da görüşülecektir. Kısacası, Komisyonun uyarısına rağmen yasaya aykırı uygulamasını sürdüren bir idarenin eylem ve işleminin,

1) Yanlış uygulama bir suç ögesi içeriyorsa yargı organına taşınarak cezalandırılmasının sağlanması,

2) Yanlış uygulama yasanın yanlış anlaşılmasından kaynaklanıyorsa, yasanın değiştirilerek düzeltilmesi yoluna gidilmesi,

3) Meclis araştırması, genel görüşme, Kurum raporu üzerinde görüşme gibi denetim mekanizmaları işletilerek siyasal sorumluluk konusu haline getirilmesi,

Mümkündür.

Bu bağlamda önceki oturumda eski komisyon başkanının yakındığı gibi Kamu Denetçiliği Kurumunun raporunun Genel Kurulda görüşülmemesi, Meclisin denetim yetkisini kullanmasını engelleyen önemli bir eksikliktir. Kamu Denetçiliği Kurumunun raporu geldiğinde, bu raporun Meclis Genel Kurulu görüşülmesi ve bu görüşmeden sonra eğer gerekliyse sorunu çözecek yasa çıkarılması ya da eğer gerekliyse siyasi mekanizmaların harekete geçirilmesi Kurumun etkinliği ve varlık nedeni ile yakından ilişkilidir. Komisyon raporu üzerindeki bütün müzakereler kamuoyu önünde yapıldığından, seçmenin bu müzakereleri izlemesi olanaklı olacak ve yasa ihlaline rağmen gerekli önlemleri almayan siyasi sorumlular, seçimlerde seçmenin vicdanı karşısında hesap vermek zorunda kalacaklardır. Bu işleyiş biçimi sağlıklı bir demokrasinin gereğidir. Kurum raporu üzerinde bu tür bir görüşme yapılmaması, denetim yapılamaması ve dolayısıyla demokrasinin sağlıklı işleyememesi sonucunu doğuracaktır. Bu işleyiş bir kurumsallaşma sorunudur ve bu tür bir kurumsallaşma, demokrasinin de kurumsallaşmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla İnsan Hakları Komisyonu penceresinden bakıldığında, bu tür bir sistem ne kadar sağlıklı kurulmuşsa, hem insan hakları ihlallerinin o derecede etkin biçimde giderilmiş olacağı hem de insan hakları ile ilgili sorun tespiti ve sorunların çözümünde ciddi adımlar atılmış olacağı sonucuna ulaşmak mümkündür.

İnsan Hakları Komisyonunun kurumsallaşması çok büyük önem taşımaktadır. İki açıdan önem taşımaktadır: Hem Meclisin itibarını yükseltmek adına önem taşımaktadır. Çünkü İnsan Hakları Komisyonu sonuçta bu incelemeyi yapıp, gerçekten objektif, nesnel raporlar sunabildiğinde ve Meclis bu nesnel raporlar üzerinden hareket edip yasa çıkarabildiğinde aslında güçler dengesi içindeki asıl yerini almış olmaktadır. Öte yandan Komisyonun kurumsallaşması ülkenin İnsan Hakları karnesinin düzeltilmesinde büyük önem taşımaktadır.

Bu arada şunu belirtmeliyim: Güçler dengesi içindeki ilişki, her zaman bir iş birliğini içerir; kuvvetler ayrılığı, her zaman güçler arasındaki bir işbirliğini de kapsar. Güçler karşılıklı olarak birbirlerini frenleyebilirler, birbirlerini denetleyebilirler ama bu fren ve dengeleme işlevi bir düşmanlık ilişkisi değildir, kamu yararının gerçekleştirilmesine yönelik bir işbölümü ve işbirliğidir. Eğer yürütmenin bir yasayı ihlali söz konusuysa ve yasama bu ihlali saptamış, bununla ilgili önlemi almışsa, yürütme de buna uymuşsa aslında insan hakları ihlali, yapılan işbölümü ve işbirliği sayesinde toplumsal olarak azalmış demektir ve yasama ve yürütme işbirliği içinde aslında insan hakları ihlalinin engelleme konusunda iyi bir şey yapmış olmaktadırlar. Böyle bir sonuç önceki oturumda sözü edilen boyun bükme durumundan kurtulma anlamına gelir.

Şu anda ülkemizde bir sistem değişikliği yaşanmaktadır ve şu anda bu sistem değişikliğinin bir geçiş dönemi yaşanmaktadır. Yasama organı bu geçiş döneminde bir dönüşüm geçirecektir ve bu dönüşümün biçimi, yasama organının alacağı pozisyona bağlıdır. Bu başlangıç pozisyonu, güçler ayrılığının biçimlenmesi açısından gerçekten çok önemlidir. Yasama organı bu başlangıçta güçlü bir pozisyon alabilirse, etkin bir yasama organı ortaya çıkabilir. Yeni sistemde artık bakanlar Meclise gelmeyeceklerdir, dışarıdan seçilecek ve dışarıda görev yapacaklardır. Dolayısıyla bakanları ve yürütme organını Meclisin gensoru yoluyla denetleme imkânı kalmamıştır; yeni sistemde siyasi denetim mekanizmalarını çalıştırma imkânı bulunmamaktadır. Denetimdeki bu gerilemeye rağmen Meclis çok

daha güçlü bir yasama fonksiyonuna sahip olabilir ve bu sayede yürütme organını frenleyip dengeleyebilir. Çünkü artık Meclise yasa tasarısı gönderilemeyecektir ve Meclis yasaları kendisi çıkaracaktır: Meclis kanun tasarısı yerine kendi üyeleri tarafından verilen kanun tekliflerini kanunlaştıracaktır. Dolayısıyla Meclis kanun çıkarma konusunda yürütme organına bağlı hareket etmeyerek güçlü bir yasama yetkisine sahip olabilir. Bu bağlamda İnsan Hakları Komisyonu yasama konusunda etkin bir rol üslenebilir. Komisyon tarafından saptanan eksiklikler ve aksaklıklar komisyon üyesi milletvekilleri tarafından bireysel teklif olarak verilebilir ve bunların Komisyonunda görüşülmesi sağlanabilir. Bu teklifler Genel Kurul tarafından kabul edilirse İnsan Hakları Komisyonu, yasama alanında çok güçlü bir konuma gelebilir. Bu tür bir hareket, kurumsallaşma yolunda Komisyonun alacağı pozisyona bağlı olarak çok ileri bir adım olabilir. Ancak komisyonun etkinlik gösterememesi halinde bunun tam tersi de olabilir. Yani eğer yasama genel olarak yasama yetkisini kullanmaktan kaçınırsa ve İnsan Hakları Komisyonu da buna paralel olarak insan hakları denetimi yapmaktan geri çekilirse, ortaya güçsüz bir yasama ve güçsüz bir komisyon da çıkabilir. Dolayısıyla şu anda yasamanın alacağı pozisyona bağlı olarak, yasamanın yasama yetkisini kullanacağı biçime bağlı olarak, Komisyonun da yetkilerini kullanma biçimine bağlı olarak, yürütmeyle ilişkilerde çok güçlü, etkin bir pozisyon alınabilir ya da tersi olabilir. Yasama organının yasama yetkisini gereği gibi kullanmaması halinde, yürütme organına tanınan alanın sınırları kalkabilir ve sınırsız bir yürütme ortaya çıkabilir. Böyle bir durumda İnsan Hakları Komisyonunun herhangi türde bir denetim yapması söz konusu olmaz. Dolayısıyla yasamanın kendisi için belirlediği pozisyonun güçlü olması ölçüsünde, İnsan Hakları komisyonu ile TBMM adına denetim yapan diğer komisyonların da etkin olmaları varsayımı yapılabilir. Dolayısıyla hem yasamanın, hem de İnsan Hakları Komisyonunun etkinliği, yeni sistem içinde üstlenilecek rollere bağlı olarak zamanla somutlaşacaktır diyor ve sözlerimi noktalıyorum.

Dinlediğiniz için teşekkür eder saygılar sunarım.

OTURUM BAŞKANI - Çok teşekkür ederim.

Söylediğiniz özellikle son cümlelerdeki önemi hepimiz zannediyorum fark ediyoruz arkadaşlar. Güçler ayrılığı aslında ayrı güçlerin birbirini denetlemesi olanağını da getirdiği için özellikle insan hakları alanında daha hızla yol alma olanakları var idi ama yeni sistemde de İnsan Hakları Komisyonu açısından, inceleme komisyonu açısından yasa yapma gücünün biraz daha güçlenerek öne çıkması olanaklı, tersi de olanaklı, o tersi durumu umarım ki yaşamayız. Çok yeni bir dönemdeyiz, çok yeni bir düzenleme olacak. Bu sebeple belki bugün yaptığımız saptamalar var olan sistemle gelecek sistem arasındaki farklı süreçlere de işaret etme noktasında bize yol gösterici olabilir.

İkinci konuşmacı arkadaşımız, Komisyonun Parlamento tarihindeki yeri ve geçmiş komisyon çalışmaları konusunda Yasama Uzmanı Kamil Atlay arkadaşımız.

Buyurun.

KOMİSYONUN PARLAMENTO TARİHİNDEKİ YERİ VE GEÇMİŞ KOMİSYON ÇALIŞMALARI

KAMİL ATLAY

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

Yasama Uzmanı

Saygıdeğer milletvekillerim, değerli katılımcılar; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Ben, Komisyonun Parlamento tarihindeki yeri ve geçmiş komisyon çalışmalarını anlatmaya çalışacağım.

İnsan Hakları İnceleme Komisyonu bundan tam yirmi yedi yıl önce 1990 yılında kuruluyor, faaliyete geçiyor. İnsan haklarının korunması amacıyla Parlamentoda bir komisyon teşekkül ettirilmesinin altında yatan sebeplere bakıldığında iki temel durumun söz konusu olduğunu müşahade ediyoruz:

Bunlardan birisi Türk siyasal hayatında yaşanan gelişmeler, diğeri ise uluslararası ilişkiler alanında yaşanan gelişmeler. Bu gelişmelere yakından bakacak olursak, 12 Eylül askerî darbesinin yaratmış olduğu boğucu siyasi ortamdan uzaklaşabilmek amacıyla 1980’li yılların sonlarına doğru askerî darbenin etkisinin azaltılarak temel hak ve hürriyetlerin genişletilip demokratik siyasetin güçlendirilmesi amacıyla mevzuatta ve uygulamada değişiklikler, iyileştirmeler yapılıyor. Bu değişiklikler ve iyileştirmeler sonrası düşünce ve ifade özgürlüğü alanında, yaşama hakkı alanında, adil yargılanma hakkı alanında, örgütlenme özgürlüğü gibi pek çok alanda düzenlemeler yapılıyor.

Bu düzenlemelere örnek vermek gerekirse, cezaların infazına dair tüzükteki yapılan iyileştirmelerle zincir ve demire vurma gibi bedensel, zalimane, insanlık dışı ve küçültücü disiplin cezalarının ortadan kaldırılması, mahkûmların fiziksel koşullarının iyileştirilmesi ve temel hak

ve hürriyetlerini kısıtlayan hükümlerin ortadan kaldırılması gibi pek çok düzenlemeler yapıldığını görüyoruz. Türk Ceza Kanunu'nun 141, 142 ve 163'üncü maddelerinin kaldırılması suretiyle düşünce ve ifade özgürlüğü alanında iyileştirmeler yapıldığını görüyoruz.

Uluslararası ilişkilerde yaşanan gelişmelere baktığımızda ise, 1987 yılında tüm ülkede uygulanmakta olan sıkı yönetim uygulamasına son verilmiştir ve sonrasında Avrupa'daki siyasi ve ekonomik entegrasyon süreci içerisinde yerini almak üzere Avrupa Topluluğuna tam üyelik başvurusu yapılmıştır. Bu dönemde 80'li yılların sonunda 90'lı yılların başında Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler çerçevesinde hazırlanan pek çok sözleşmeye ülkemiz taraf olmuştur. Nelerdir bunlar? Birleşmiş Milletlerin hazırlamış olduğu İşkencenin Önlenmesi Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa İnsan Hakları Divanının zorunlu yargı yetkisinin tanınması, Avrupa Konseyinin gözden geçirilmiş sosyal kodu.

Bütün bu gelişmelere paralel olarak insan haklarının ihlallerinin ve insan hakları alanında yapılan çalışmaların parlamento aracılığıyla denetlenmesi amacıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda 18'inci Yasama Döneminde Parlamentoda siyasi grubu bulunan bütün partilerin ortak bir kanun teklifiyle ki ANAP, Doğru Yol, SHP ve Refah Partisi milletvekillerinin imzası var bu kanun teklifinde, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanun Teklifi hazırlanarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunuluyor. Kanun teklifinin Genel Kurul görüşmelerinde Adalet Bakanı bu kanun teklifinin dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından çeşitli platformlarda Parlamentonun insan hakları alanındaki denetimini sağlayabilmek amacıyla bir komisyonun fikrinin iyi ve yerinde bir durum olacağını söylemesi üzerine milletvekillerince harekete geçilip kurulduğunu ifade ediyor. Kanunun gerekçesine bakıldığında madde gerekçelerinin olmadığını ve kısa bir genel gerekçeden oluştuğunu görüyoruz. Bu gerekçede de belki de en kritik cümle şu: Ülke dışında Türkiye'ye yöneltelen haksız eleştirilerin mesnetsiz bırakılmasına ve gereken cevabın verilmesine de yardımcı olacağı inancıyla kanun

teklifinin hazırlandığı belirtiliyor. Dolayısıyla, dışarıdaki özellikle Batı Avrupa ülkelerinden eski Komisyon Başkanımız Mehmet Bey bahsetmişti, ülkemizde meydana geldiği iddia edilen insan hakları ihlallerinin bir nebze olsa Parlamento tarafından, bir komisyon vasıtasıyla incelenerek azaltılması noktasında cevap teşkil edeceği inancı var komisyonun kuruluşu noktasında. Komisyon Kanun Teklifi Türkiye Büyük Millet Meclisinde Anayasa ve Adalet Komisyonları tarafından görüşülüyor. Burada teklif üzerinde herhangi bir değişikliğin yapılmadığını, küçük bazı değişiklikler yapıldığını ve 4 Aralık tarihinde görüşülerek kabul edildiğini görüyoruz. Genel Kurul görüşmelerine bakıldığında da yine aynı Komisyonda olduğu gibi herhangi bir değişikliğin olmadığını -küçük değişiklikler dışında- bütün partilerin ortak uzlaşmasıyla, üzerinde anlaşarak komisyonun kabul ettiği tarih olan 4 Aralıktan bir gün sonra 5 Aralık tarihinde kabul edildiğini görüyoruz. Geneli üzerinde partiler böyle bir komisyonun kurulmasının ne kadar iyi ve doğru olacağına dair görüşlerini ifade etmişler, maddeler üzerinde de birkaç küçük noktaya açıklık getirebilmek amacıyla iki milletvekilinin söz aldığını görüyoruz. Dolayısıyla, İnsan Hakları İnceleme Komisyonun bütün Parlamentonun o anki siyasi partilerin ve milletvekillerinin ortak iradesiyle ortaya çıktığını söyleyebiliriz. 5 Aralıkta Genel Kurulda kabul edilen Kanun, 6'sında Cumhurbaşkanına gidiyor, 7'sinde Cumhurbaşkanı'dan Resmî Gazete'ye gönderiliyor, 8'inde de Resmî Gazete'de yayımlanarak halihazırdaki 3683 sayılı İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu olarak yürürlüğe gidiyor. Yani hazırlanışı en başından en sonuna Parlamentonun uzlaşısı hızlıca karar vermesi ve bu konuda bir komisyon kurulmasının gerekliliğinin bütün paydaşlarca kabul edilmesi suretiyle bir kanunun yapıldığından bahsedebiliriz.

Komisyonumuzun kurulduğu andan itibaren günümüze kadar yapmış olduğu çalışmalara, gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlere bakacak olursak öncelikle alt komisyon çalışmalarından bahsetmemiz gerekiyor. Komisyon kurulduğu andan itibaren olaylara yerel, bölgesel ve evrensel bir bakış açısıyla bakmış, ülkemiz sınırları içerisinde, Osmanlı bakiyesi topraklarda ve din, dil, soy, ırk, vatandaşlık birliği olan coğrafyalardaki

insan hakkı ihlali olduğu bütün durumlara müdahale etmeye çalışmıştır. Buna örnek vermemiz gerekirse Bosna Hersek'te yaşanan katliama, Azerbaycan Dağlık Karabağ'da yaşanan olaylara, Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığına, Keşmir olaylarına, Çeçenistan'a, Sincan Uygur Özerk Bölgesine, Batı Avrupa ülkelerine çalışmak amacıyla gitmiş vatandaşlarımızın sorunlarına kadar pek çok konuyu ele almış ve bu konularda raporlar hazırlayarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunmuştur. Komisyonun ilk toplantısını yaptığı 5 Şubat 1990 tarihinden günümüze kadar 168 adet alt komisyonlar eliyle denetim raporu hazırladığını görmekteyiz. Bu raporlar yasama dönemleri itibarıyla bakacak olursak ilk yasama döneminde 3, sonra 14, sonra 10, 21'inci Yasama Dönemi'nde 19, 22'nci Yasama Dönemi'nde 14, 23'te 54, 24'üncü Dönemde 53, 26'ncı Yasama Dönemi'nde şimdiye kadar 1. 22'nci Dönem'de fazla olması gerektiğini düşünüyordum çalışmayı yaparken ama Sayın Elkatmış Meclis Başkanlığıyla yaşadığı soruna binaen rapor hazırlamamayı tercih ettiğini söyledi. Ondan kaynaklı olsa gerek ancak 23'üncü ve 24'üncü dönemde 50'nin üzerinde rapor hazırlayarak aktif bir şekilde çalışmalarına devam etmiştir.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu yapılan bireysel başvurulara baktığımızda da Komisyonun kurulduğu tarihten itibaren günümüze kadar temel insan hak ve özgürlüklerine yönelik olanlarla birlikte günlük hayatta karşılaşılan pek çok idari, sosyal ve özel sorunların dahi başvuru konusu yapılabildiğini görmekteyiz. Bütün dönemler itibarıyla baktığımızda bireysel başvuruların yaklaşık üçte 1'i adil yargılanma hakkının ihlaline ilişkin başvurulardan oluşmakta. Yargılanmanın yenilenmesi talebi, yargılamayı yapan hâkimin yetersizliği ve benzeri pek çok iddianın bu başvurularda dile getirildiğini görüyoruz.

Yine bütün başvuruların yaklaşık üçte 1'i cezaevlerindeki hak ihlallerine dair olduğunu görüyoruz. Burada yine fiziksel imkânların yetersizliği ve keyfî tutum ve işlemlerin başta geldiğini görüyoruz. Genel olarak bütün dönemlerdeki başvurulara baktığımızda Komisyonun bu başvurularının yaklaşık üçte 1'ini ciddi bulup ilgili bakanlıklarla

yazışmalar yapıp gelen cevabı başvurucauya iletme suretiyle çözme yoluna gittiğini görüyoruz. Adil yargılanma hakkı ve cezaevlerindeki hak ihlali olayında olduğu gibi Komisyonun demirbaş başvuruları olmakla beraber dönemsel olarak siyasi konjonktüre bağılı olarak da farklılaşan çeşitli başvurular olduğunu görmekteyiz. 1990'lı yılların başına baktığımızda özellikle terörle mücadelede kaynaklanan köy yakma, faili meçhul, gözaltında kayıp ve benzeri iddiaların yoğunluklu olarak geldiğini, 1990'lı yılların sonunda 28 Şubat sürecinde özellikle başörtüsü kullanımından kaynaklanan hak ihlali iddialarının geldiğini, 15 Temmuz sonrası ise FETÖ/PDY ile mücadele kapsamında kamudan atılan kamu görevlilerinin ihraçlara dair başvurularının geldiğini söyleyebiliriz. Yapılan başvuru sayılarına baktığımızda dönemsel olarak sürekli artmaktan olan bir trendden bahsedebiliriz. Eğer yasama dönemi tam olarak dört veya beş yıl çalışılmışsa, olağan dışı bir durum söz konusu olmamışsa bu trendin devam edecek olduğu göz önünde bulundurulursa bundan sonraki yasama dönemleri içerisinde 10 bin ve üzeri bireysel başvurunun Komisyona yöneltilebileceğini bu kapsamda belirtebiliriz.

Son olarak Komisyonun yasama çalışmalarına üstün körü değinmekte fayda var çünkü 24'üncü Yasama Dönemi'nden itibaren Komisyon böyle bir yetkiyi elde ediyor, şimdiye kadar iki tane esas, beş tane tali komisyon olarak yasama faaliyetinde bulunuyor ve insan hakları alanındaki birikimini bu tasarı ve tekliflere yansıtabiliyor.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI – Ben de teşekkür ederim.

Şimdi, tabii şey önemli arkadaşlar bir deneyim aktarımı olarak sizinle paylaşmak istiyorum. 1990'lı yılların başında arkadaşımızın da işaret ettiği gibi bu ihtiyacın doğması yani Türkiye Büyük Millet Meclisinde İnsan Hakları İnceleme Komisyonu kurulması gereksinimi bir olağanüstü dönemin arkasından 1980'li yılların arkasından. Bu yıllar gerçekten de esas olarak adil yargılanma hakkı konusunda çok önemli sorunların ortaya çıktığı bir süreç. Cezaevleri sorunu aslında adil yargılanma sorunun da önemli bir parçası, savunma hakkının korunabilmesi noktasında özellikle.

Bu konuya yoğunlaşmış olma mesela işkence yine 12 Eylülde doksan gün süren işkence süreçleri var. Yani sıkıyönetim yasalarıyla güvence altına alınmış olarak sözde yasal ama hukuk dışı uygulamalar var, ikinci bir doksan gün falan gibi uygulamalar var. Fakat 1990'lı yıllarda özünde onu izleyen yıllarda böyle bir Komisyonun da kurulmuş olmasına rağmen yine ciddi sorunların -hepiniz bunu duyuyorsunuz 1990'lı yıllar sorunları diye- özellikle yasa adamlarının kendi yasal yetkilerinin dışına çıkarak uygulamalar geliştirdikleri süreçler, işte o beyaz Toroslar meselesi gibi bilirsiniz bunları işaret olarak... Bu giderek başvuru sayılarının artmış olması, daha çok rapor düzenlenmiş olması da tabii önemli. Demek ki Komisyon da kendi içinde tutumunu geliştiriyor, ilerletiyor hem daha çok talep geliyor hem de o taleplere bağlı olarak yanıtların da geliştiği yani umutsuz bir noktada değiliz, bunun daha da gelişebileceği bir süreçteyiz gibi görünüyor.

Şimdi arkadaşımıza teşekkür ederek komisyonun yasama ve denetim faaliyetleri konusunda Gökhan Piri arkadaşımız Yasama Uzmanı onun sunumunu rica edelim.

Buyurun.

KOMİSYONUN YASAMA VE DENETİM FAALİYETLERİ

GÖKHAN PİRİ

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

Yasama Uzmanı

Değerli milletvekilleri, değerli katılımcılar; ben de aslında Kamil Bey'in bıraktığı yerden devam edeceğim. Komisyonun yasama yetkisi ve denetim yetkisinden bahsedeceğim.

Bu konu, Komisyonun yasama yetkisi konusu komisyonun kuruluşundan beri sürekli gündemde olan bir konu. Bu yetki Komisyon Kanunu'ndaki değişmelerle bugünkü hâlini aldı. 2011 yılını temel olarak baz almamız gerekiyor, ondan öncesi ve sonrası şeklinde. 2011 yılına kadar 3686 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesinde komisyonun ancak ilgili esas komisyonun görüş istemesi hâlinde görüşünü beyan edebileceği düzenlenmişti. Bu tali olarak görüşme değil de daha çok bir bilirkişi, bir teknik uzmanlık gibi düşünülmüş o dönemki düzenlemede. Burada bahsedilen uluslararası genel anlamda kabul gören insan haklarına uygunluğunun incelenmesi bir tasarı veya teklifin ama bu esas komisyonun talebiyle gerçekleşen bir durum. Maalesef 2011 yılına kadar böyle bir talep gelmemiş Anayasa, Adalet, ilgili komisyonlardan. Buna rağmen komisyon kendiliğinden, komisyon başkanının inisiyatifiyle 3 tane kanun tasarısına görüş bildirmiş ve ilgili komisyonlara göndermiş. Bunlar Türkiye İnsan Hakları Kurumu Kanun Tasarısı eski hâli, ilk kanunlaştığı hâli diyeyim, Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu Tasarısı ve Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulü Hakkındaki Kanun Tasarısı olmuş. Yani bu biraz inisiyatifle gerçekleşmiş ve böylece kalmış dediğim gibi. Bundan sonraki dönemde, 23'üncü Dönemde komisyona tasarı ve tekliflerin havale edilmesine ilişkin bir çalışma olmuş, buna ilişkin yine bir yasa teklifi verilmiş milletvekilleri tarafından, hatta Genel Kurul gündemine de girmiş ama kanunlaşmamış, daha doğrusu görüşmelerine dahi geçilememiş. Nihayetinde 2011 yılında 6253 sayılı Meclisin İdari Teşkilat Kanunu'na

eklenen bir maddeyle, 41'inci maddeyle şu anki Komisyon Kanunu'nun 4'üncü maddesinin c bendinde değişiklik yapılmış ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca havale edilen tasarı ve tekliflerle, kanun hükmünde kararnameleri görüşmek, bundan esas komisyonu anlıyoruz, diğer yandan da istem üzerinde görüş ve öneri bildirmek, bundan da tali komisyon görevini anlıyoruz. Bu değişikliğin ardından 4 tasarı, 20 teklif havale edilmiş 24'üncü Dönemde. Bunlardan 3 tanesi tali olarak incelenmiş, burada esas yok ilk yasama yılında esas olarak görüştüğü. Ve nihayetinde 24'üncü Dönemin Üçüncü Yasama Yılında en önemli çalışması tek esastan görüştüğü Türkiye İnsan Hakları Kurumu Kanunu Tasarısı'dır. Bunun için komisyon tıpkı bir esas komisyon gibi çalışmış yani bir esas komisyonun yapması gereken her şeyi yapmış, alt komisyona havale etmiş, bir kısmı yeniden kaleme alınmış bu tasarının. Bir sürü sivil toplum kuruluşuyla ve kamu kurumuyla görüşülmüş ve çeşitli değişiklikler yapılmış bu kanunda ve daha çok bağımsız ve özerk hâle getirmeye çalışmış kurumu komisyon ilk deneyimi olmasına rağmen ve bunun ardından da 2012 13 Haziranında bu Meclis Başkanlığına sunulmuş ve 21 Haziranda 6332 sayılı Kanun olarak yasalaşmış. Tabii daha sonra bu tekrar görüşüldü malumunuz geçen sene 6701 sayılı İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu olarak. Bu kanun tasarısını da esastan görüştü komisyon. Bu da aslında aynı tecrübeyi yeniden yaşadığını gösteriyor. Bundan sonraki dönem yine tali olarak görüştüğü konular var, tasarı, teklifler var ama esas olarak maalesef başka bir tasarı görüşmüyor ya da teklif görüşmüyor.

28 kanun teklifi havale edilmiş, 4'ü kanun tasarısı bunların. 4 kanun tasarısı ve 28 kanun teklifi Üçüncü Yasama Yılında. Bunlardan 2 tanesini tali olarak görüşmüş. 24'üncü Dönem Dördüncü Yasama Yılında hiç kanun tasarısı ve teklifi esas olarak havale edilmemiş. Yine tali olarak görüştüğü engelli haklarına ilişkin bir tasarı var ve bunu Meclis Başkanlığına sunmuş. Şu an -ben dün itibarıyla baktım- 125 tasarı ve teklif bulunuyor. Bunlardan 124 tanesi teklif, 1 tanesi tasarı 26'ncı Dönem İkinci Yasama Yılı itibarıyla. Burada uygulamada bir problem var. Bu hepimizin malumu. Genelde temel hak ve özgürlükleri konu alan tasarı ve teklifler esas komisyon olarak Anayasa Komisyonuna havale ediliyor, bazı durumlarda Adalet

Komisyonuna havale ediliyor teknik görüldüğünden mesele, özellikle CMK'ya ilişkin hususlarda. İlk bakıldığında burada iki komisyonun da aynı konuyu görüşebileceği gibi bir izlenim görülüyor çünkü Anayasa da sonuçta temel hak ve özgürlükleri esas alan bir metin ama benim düşüncem Anayasa Komisyonu daha çok teknik olarak metne bağlanmış temel hak ve hürriyetleri görüşebilir, görüşmelidir ama İnsan Hakları Komisyonu pozitif hukuktan biraz daha öte, daha ideal hukuka ilişkin, işin özüne ilişkin yani maddi anlamda işin özüne ilişkin konuyu ele almalı ve uygulamadan kaynaklanan sorunlara ilişkin Anayasa değişiklikleri ya da kanun değişiklikleri değil de daha çok hakkın özüne girdiği alanlarda İnsan Hakları Komisyonu esas komisyon olarak görev yapmalı.

Bir diğer yönü de insan hakları vatandaş olsun olmasın bütün bireyleri kapsayan bir alan ama temel hak ve özgürlükler Anayasa vatandaşları bağladığı için sadece vatandaşlarla ilgili konularda söz konusu olabilir. Bu anlamda da Anayasa ve Adalet Komisyonundan ayrılıyor. Yani özellikle kişinin maddi ve manevi varlığına ilişkin yani özel anlamda kişi haklarına ilişkin konuların İnsan Hakları Komisyonuna esas komisyon olarak havale edilmesi ve görüşülmesi gerekiyor. Bu anlamda da Komisyonun yasama faaliyetindeki etkinliğinin artırılması gerekiyor, daha fazla esastan havale edilmesi gerekiyor. Çünkü yani bir yandan işin özüne girerken bir yandan da uluslararası anlamdaki insan hakları metinlerine uygunluğunu da denetleyebilecek yegâne teknik bilgiye sahip komisyon İnsan Hakları Komisyonu. Bunun önemli olduğunu düşünüyorum.

Komisyonun denetim faaliyetlerine de kısaca değineyim. Zaten komisyonun temel faaliyeti denetim faaliyeti bir anlamda. Burada da yine Komisyon Kanunu'ndan kaynaklanan 4'üncü maddesinin (d) ve (e) fıkralarından kaynaklanan iki yetkisi var. O da Türkiye'deki insan hakları uygulamalarının mevzuata uygunluğunu incelemek. Diğeri de kişilerin insan hakları ihlaline uğradığına ilişkin başvuruları incelemek. Bunu zaten hepimiz biliyoruz. Parlamenter denetimin diğer ayağını da alt komisyon faaliyetleriyle yapıyor İnsan Hakları Komisyonu.

Teşekkür ediyorum ben.

OTURUM BAŞKANI – Çok teşekkür ederim.

Gerçekten önemli bir konunun altını çiziyor arkadaşımız. İnsan Hakları İnceleme Komisyonu bugünkü yapısıyla temel insan hak ve özgürlüklerinin doğrudan öze ilişkin, doğrudan esasa ilişkin pek çok sayıda yasal düzenleme yapılmasına rağmen bu komisyonun incelemesi için gelmiyor. Bu komisyon hem denetim görevini bu sebeple yapamıyor hem de bu alandaki önerilerini, somut önerilerini sunamıyor. Birçok yasa Parlamente'ye indiği zaman biz şunu görüyoruz: İnsan Hakları İnceleme Komisyonuna hiç uğramamış, oradan hiçbir görüş alınmamış, oysa doğrudan doğruya temel insan haklarıyla ilgili sorunları içeriyor ki pek çok yasa tasarısı da aslında aynı niteliği taşıyor. Bütün bunların herhâlde bu çalıştayın çıktıları olarak, bir önerme olarak da gündeme geleceği inancı içindeyim, herhâlde öyle bir toparlama yapılacaktır.

Teşekkür ederim tekrar.

Dördüncü konuşmacı arkadaşımız Zeynep Duran. Karşılaştırmalı ülke uygulamaları konusunda bilgi sunacak.

Buyurun.

KARŞILAŞTIRMALI ÜLKE UYGULAMALARI (SUNUM)

ZEYNEP DURAN

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

Yasama Uzmanı

Teşekkür ederim Sayın Vekilim.

Benim ülke uygulamalarına ilişkin Avrupa ölçeğinde bir çalışmam var ama burada tek tek ülkelerden bahsetmeyeceğim, çalıştay kitapçığına ekleyeceğim o çalışmayı. Sadece genel olarak bir çerçeve çizmeye çalışacağım kategorik anlamda.

Şimdi, farklı ülkelerin tabii ki farklı sistemleri, farklı tarihsel gelişimleri, farklı toplumsal yapıları olduğu için sistemleri de farklı, parlamento uygulamaları farklı ama genel olarak birtakım sonuçlara ulaşabiliyoruz. Parlamento ve insan hakları dendiği zaman yani parlamento neden insan haklarıyla ilgilenir? Çünkü özellikle Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Beyannamesinden sonra gelişen bölgesel ve evrensel sözleşmeler, uluslararası anlaşmalardan sonra ülkelerin imza sahibi olduğu sözleşmelere ne kadar uyum sağladıkları konusunda parlamentoların denetim yetkileri önemli. Bu anlamda da insan hakları alanında parlamentolar görev sahibi.

Genel olarak 2 tane yöntemi var parlamentoların insan haklarının denetimi konusunda. Bir tanesi şu: Her ihtisas komisyonu, aslında birer insan hakları komisyonu yani kendi görev alanlarıyla alakalı insan hakları denetim yapıyor. Bir diğeri ise özel olarak insan hakları komisyonu kurulması, bizim ülkemizde de olduğu gibi. Aslında ikisi de aynı fakat özel olarak bir insan hakları komisyonunun kurulmasının şöyle bir anlamı var: Bu komisyon topluma, hükûmete ve diğer kamu birimlerine güçlü bir siyasi mesaj iletiyor.

Dilekçe komisyonundan bahsetmek gerek tarihsel süreçte. Bildiğimiz gibi, dilekçe komisyonlarının tarihi çok daha eski. Dolayısıyla, aslında genel olarak parlamentolardaki ilk insan hakları denetiminin yapıldığı yerler dilekçe komisyonları. İlk olarak da dilekçe komisyonları sonrasında ilk insan hakları komisyonlarının oluşumuna baktığımızda Güney Amerika’da ortaya çıktığını görüyoruz. 1982 yılında Bolivya’da ilk parlamentoda insan hakları komisyonu kuruluyor ve yavaş ve istikrarlı bir şekilde dünyaya yayılıyor. Bazı parlamentolar, mevcut komisyon isimlerine ön ad olarak “insan hakları komisyonu”nu eklemeyi tercih ediyorlar, dilekçe ve insan hakları komisyonu gibi. Mesela Belarus Parlamentosu İnsan Hakları, İç İşleri ve Medya Komisyonu gibi, Kanada Adalet ve İnsan Hakları Komisyonu gibi, Kamerun Anayasal İşler, İnsan Hakları ve Özgürlükleri gibi gidiyor. Bazı örneklerde alt komisyonlar olarak insan haklarının denetim yaptığını görüyoruz. Daimi ihtisas komisyonu altında bir alt komisyon kuruluyor. Örneğin İrlanda’da Dış İşleri Komisyonunun altında bir insan hakları komisyonu var. Başta söylediğim gibi, insan haklarının evrenselliği dolayısıyla, uluslararası ayağı itibarıyla dış işlerinde, hem sözleşmelerin takibi hem sözleşmelerin iç hukuka aktarılması hem de bu sözleşmelerin takibi noktasında dış işleri komisyonunda olması tercih edilmiş.

Peki, genel olarak parlamenter insan hakları komisyonlarının görev ve yetkileri neler? Bildiğimiz gibi, yasa süreçlerinde, yasama sürecinde ve denetim fonksiyonlarında yer alabiliyorlar. Yine, her ülkenin kendi özelliği dolayısıyla sadece yasama, sadece denetimle sınırlı olabiliyor. Ama esas olarak tabii denetim yetkisi var ve denetim yetkisi de aslında hükûmetin bütün insan hakları politikalarının denetlenmesi üzerinden gidiyor. Uluslararası insan hakları sözleşmeleri yükümlülüğü ışığında hükûmet programlarının denetlenmesi, eylem planlarının denetlenmesi, ombudsmanın denetlenmesi, insan hakları kurumları, bunların denetlenmesi de o raporların görüşülmesi vasıtasıyla oluyor

yani o komisyonda o raporlar görüşülüyor yani o konuda hükûmet hangi stratejileri belirliyor, hangi eylem planlarına sahip ve bu öngörülenler, bu planlar uluslararası yükümlülöklere, uluslararası normlara ne kadar uygun, bunların görüşölmesi vasıtasıyla bu denetim ortaya çıkıyor. Bazı örneklerde, insan hakları daimi komisyonları spesifik insan hakları konularıyla yetkilendirilmiş. Örneğin Moldova ve Hırvatistan parlamentoları, ulusal azınlıklar konusunda özel olarak yetkilendirilmiş durumda. Bu da Balkan ölkeleri, Hırvatistan dediğimiz zaman anlaşılabilir. Slovakya, kadın hakları ve azınlıklar konusunda; Macaristan, azınlıklar ve din işleri; Yunanistan, toplumsal cinsiyet meseleleri konusunda özel olarak yetkilendirilmiş durumdalar.

Bir diğör görevi ya da yetkisi, bireysel başvurular. Bireysel başvurular, aslında çoğunlukla baktığımız zaman -Avrupa ölçeğinde, benim yaptığım çalışmada- ölkelerin, çok fazla sayıda ölkenin en azından, bireysel başvuru almadığını görüyoruz. Alan ölkelerde de... Yani toplam 20 ölkede insan hakları komisyonu var benim yaptığım çalışmada. Bunların 6 tanesinde bireysel başvuru alıyor parlamentolar ve bunların 3'ünde de zaten komisyonların isimleri şu, Polonya'da örneğin: İnsan Hakları, Hukukun Üstünlüğü ve Dilekçe Komisyonu. Zaten dilekçe komisyonuna eklenmiş bir görev. Slovenya'da, keza, Dilekçe, İnsan Hakları ve Fırsat Eşitliği Komisyonu. Bir de Çek Cumhuriyetinde Eğitim, Bilim, Kültür, İnsan Hakları ve Dilekçe Komisyonu. Dolayısıyla, bir genellemeye gidecek olursak yine komisyonların bireysel başvuru konusunda çok da görev sahibi olmadığını söyleyebiliriz.

Bir diğör -bizim için de geçerli- eğitimler ve medya yoluyla insan hakları kültürünün yaygınlaştırılması görevi var bu parlamentoların. Bazı örneklerde mali görevleri de olabiliyor komisyonların. Mesela Macaristan İnsan Hakları Komisyonunun ulusal ve etnik azınlık organizasyonlarına mali destek veren parlamento kararlarında söz sahibi olduğunu görüyoruz.

Hırvatistan’da da yine aynı şekilde, azınlıkların mali ihtiyaçları konusunda söz sahibi. Koordinasyon görevi var. Çünkü o komisyon insan hakları alanında uzmanlaşmış, özel yetkili olduğu için parlamento içinde ve dışında yasama, yürütme ve toplum arasındaki diyalogu güçlendirmede koordinasyon görevi var. Belçika’da özel olarak sayıldığı gibi, Slovenya’da olduğu gibi.

İlginç örnekler var. Mesela Filipinler Temsilciler Meclisi İnsan Hakları Komisyonunun yetkileri arasında, mağdurlar ve aileleri lehine cezai işlem uygulama ve yardım sağlama yetkisi var. Hırvatistan’da, yine hukuki yardım sağlama, vatandaşlara ve STK’lara yetkisi var. Son olarak iki parlamentonun, iki komisyonun, Azerbaycan İnsan Hakları Komisyonunun hâkimlerin görevden alınmasında görüş bildirme yetkisi var Azerbaycan’da ve Filipinler Senatosunun da yine benzer olarak geniş bir yetkisi var. Üst düzey yöneticilerin ve hâkimlerin görevden alınmasında mahkemeler, cezaevleri, denetimli serbestlik gibi konuların düzenlenmesi alanında yetkili insan hakları komisyonu.

Genel olarak kısaca benim sunumum bu.

Teşekkür ediyorum dinlediğiniz için.

OTURUM BAŞKANI - Ben de teşekkür ediyorum.

Zannedirim şöyle bir tablo var: Her ülkenin kendi gereksinimleri, başat sorunları noktasına yönelik olarak bazı çözümler ya da bazı alt komisyonlar ya da görevlendirmeler söz konusu. Sanırım tartışma kısmında veya hangi bölümde bilemiyorum ama bu bireysel başvuru almaya devam etmek gerekiyor mu, gerekmiyor mu, bunu bir tartışmak gerekiyor. Çünkü çok sayıda ülkede böyle bir yöntem yok. Bizim ülkenin gereksinimlerini ya da daha işlevsel hâle getirmenin yolları ne, bu konuyu bir gözden geçirmek gerekiyor zannediyorum.

Çok sağ olun, teşekkürler.

Şimdi de Ahmet Kaymaz arkadaşımız Komisyonun görevleri, yetkileri ve etkin kullanımı konusundaki sunumunu bize iletcek.

Buyurun.

KARŞILAŞTIRMALI ÜLKE UYGULAMALARI (MAKALE)

ZEYNEP DURAN

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

Yasama Uzmanı

Ülkelerin uluslararası alanda kabul gören insan hakları normlarına uyması noktasında parlamentoların rolleri ve özel sorumlulukları bulunmaktadır. Çünkü parlamentolar yasama, denetim ve bütçe mekanizmaları dolayısıyla hükümet politikalarının görüşüldüğü ve denetlendiği yerlerdir.

Genel olarak parlamentoların insan hakları denetimi yapabilmek için iki yol izlediği görülmektedir:

1- Her ihtisas komisyonu aynı zamanda insan hakları komisyonudur. Yani hangi konuda çalışma yürütüyorsa insan haklarına uygunluk denetimini de yapar.

2- Özel olarak bir insan hakları komisyonu kurularak topluma, hükümete ve diğer kamu birimlerine güçlü siyasi bir mesaj verilmiş olur.

Parlamentolarda dilekçe komisyonlarının uzun bir tarihi geçmişleri vardır ve esasen ilk insan hakları komisyonu olarak adlandırılabilirler. Dilekçe komisyonları haricinde ilk özelleştirilmiş insan hakları komisyonları erken 1980’lerde Güney Amerika’da ortaya çıkmış olup (Bolivya-1982) bu örnek yavaş fakat istikrarlı bir şekilde tüm dünyaya yayılmıştır.

PARLAMENTER İNSAN HAKLARI KOMİSYONLARININ GÖREV VE YETKİLERİ¹

İlkesel olarak bu komisyonların yasama ve denetim fonksiyonları bulunmaktadır. Ancak bazı örnekler sadece yasama ya da denetimle sınırlı olabilir.

¹ 18/7/2012-2/1/2015 tarihli ECPRD sorularına verilen ülke cevapları, IPU ülke veri tabanları, “Parliamentary Human Rights Committees” başlıklı çalışma notu (National Democratic Institute, 2004) ile parlamentoların internet sayfalarından yararlanılmıştır.

Denetim yetkisi olan bir insan hakları komisyonu ulusal ve uluslararası düzeyde insan hakları durumlarını inceler, tartışır, yasaların uygulanmasını izler ve raporlar. İnsan hakları komisyonları ayrıca uluslararası insan hakları sözleşmeleri yükümlülükleri ışığında hükümet programlarını, ulusal insan hakları kurumlarını ve ombudsmanı insan hakları normlarına uygun olup olmadığı noktasında denetler.

Bu çalışmada Avrupa parlamentolarında insan hakları denetimi yapan komisyonlar görev ve yetkileri bağlamında kısaca incelenmeye çalışılmıştır.

1- ALMANYA

İki meclislidir.

Senato'da (*Bundesrat*) insan hakları komisyonu ya da alt komisyonu bulunmamaktadır. Bu konular Hukuki İşler Komisyonunda görüşülür. Ancak bu konular komisyonun gündeminde temel bir rol oynamazlar.

Bundesrat 16 Alman devletinin temsilcilerinden oluşur. Burası, bu temsilcilerin ulusal yasama süreçlerinde seslerini duyurabilecekleri bir yerdir. Bu nedenle ilke olarak Bundesrat insan hakları konusunu Bundestag'a bırakır ve bu konularda yorum yapmaktan kaçınır.

Federal Meclis'te (*Bundestag*) ise **İnsan Hakları ve İnsanî Yardım Komisyonu** bulunur. Komisyon hemen her insan hakları konusunda ilgili bakanlıklarla eşgüdüm halindedir.

Komisyonun temel görevleri şunlardır:

- Hükümetin iki yılda bir yayınladığı insan hakları raporu ile dört yılda bir yayınladığı insanî yardımlar raporunu görüşmek ve insan hakları politikasının geliştirilmesi için tavsiyelerde bulunmak,
- İnsan hakları konularında hükümetin sözlü raporlarını tartışmak (Almanya ve yurt dışı konuları),

- Diğer ülkelerde devletler ya da isyancı gruplar tarafından gerçekleştirilen insan hakları ihlallerini görüşmek ve hükümete uygun bir şekilde eylemde bulunması ve/veya insan haklarını uygulayacak bir hükümeti desteklemesi yönünde çağrıda bulunmak,

- Diğer ülke parlamenterleri ve hükümet/uluslararası kuruluşlar/STK temsilcileriyle bir araya gelerek onları insan hakları konularında desteklemek ve dünya genelinde insan hakları durumu hakkında bilgi toplamak,

- Diğer ülkeleri ziyaret ederek bu ülkelerdeki insan hakları uygulamalarını öğrenmek,

- Özel insan hakları konularında, hükümetin insan hakları ve insanî yardım raporları konularında uzmanları dinlemek,

- Hükümetin bütçesini görüşmek ve Bütçe Komisyonuna tavsiyede bulunmak.

Avrupa Parlamentosunun insan haklarıyla ilgili tüm kararlarını görüşmek de Komisyonun görev alanındadır. Ancak bu görüşmeler ilkesel olarak yalnızca bilgi edinme amaçlıdır. Fakat Komisyon kendi kararını ekleyerek Alman hükümetinden belli bir yönde davranmasını isteyebilir. Diğer tüm konular ancak Komisyonun kendi girişimiyle ya da diğer komisyonlara tavsiyede bulunma amacıyla görüşülebilir.

2- ARNAVUTLUK

Hukuki İşler, Kamu Yönetimi ve İnsan Hakları Komisyonu, Arnavutluk Parlamentosunda yer alan yasama komisyonlarından biridir. Gerektiğinde özel konularda alt komisyonlar kurabilir.

3- AVUSTURYA

İki meclislidir. Senato'da (*Bundesrat*) insan hakları komisyonu yoktur.

Milli Mecliste (*Nationalrat*) **İnsan Hakları Komisyonu** bulunur. Bundestag'daki muadil komisyonu gibi yasama ve denetim konularında çalışır.

4- BELÇİKA

Belçika Parlamentosu iki meclislidir. Her ikisinde de insan hakları komisyonu bulunmamaktadır. Adalet Komisyonu’nun ülke içindeki insan hakları konularını izleme; Dışişleri Komisyonu’nun ülke dışındaki insan hakları sorunlarıyla ilgilenme görevi bulunur.

5- ÇEK CUMHURİYETİ

İki meclislidir. Temsilciler Meclisinde İnsan Hakları Komisyonu bulunmamaktadır.

Senato’da ise **“Eğitim, Bilim, Kültür, İnsan Hakları ve Dilekçe Komisyonu”** ve bu Komisyon bünyesinde kurulu “İnsan Hakları ve Fırsat Eşitliği” alt komisyonu yer alır. Komisyon temel olarak dilekçeleri inceler ve diğer komisyonlar gibi yasama sürecine katılır. Komisyonun bunlar dışında özel bir görevi yoktur.

6- DANİMARKA (FOLKETINGET)

Uzmanlaşmış bir insan hakları komisyonu ya da alt komisyonu yoktur. Ancak diğer komisyonların yetkileri dâhilinde insan hakları meseleleri görüşülür, Hukuki İşler Komisyonu; Göç, Uyum ve İskân Komisyonu gibi.

7- ESTONYA (RIIGIKOGU)

İnsan hakları komisyonu ya da alt komisyonu yoktur. İnsan hakları konusu diğer komisyonlarda görüşülür, Anayasa Komisyonu veya Hukuki İşler Komisyonu gibi.

8- FINLANDİYA (EDUSKUNTA)

Finlandiya Parlamentosunda insan hakları komisyonu ya da alt komisyonu yoktur. İnsan haklarına ilişkin konular Anayasa Komisyonunda görüşülür. Komisyonun görevi, kendisine havale edilen yasa taslaklarının Anayasaya ve ilgili insan hakları antlaşmalarına uygun olup olmadığı konusunda görüş bildirmektir. Görüşleri bağlayıcıdır.

9- FRANSA

İki meclislidir. Her ikisinde de komisyon sayısı Anayasa tarafından 7 ile sınırlanmıştır. İnsan Hakları komisyonu bulunmamaktadır. İnsan hakları konuları diğer komisyonların kendi konu, görev ve yetki alanları içinde ele alınır. İnsan hakları konuları temel olarak Hukuk İşleri Komisyonu ile Dışişleri Komisyonunda incelenir. Örneğin Senato Hukuki İşler Komisyonu Kasım 2014 tarihinde ayrımcılıkla mücadele konusunda bir bilgi raporu yayınlamıştır. Ayrıca 2013 yılında Kadın ve Erkek Eşitliği Kanunu kendisine havale edilmiştir. Dışişleri Komisyonu da uluslararası insan hakları sözleşmelerini görüşmektedir.

10- HIRVATİSTAN

İnsan ve Ulusal Azınlık Hakları Komisyonu, 1992’de, uluslararası insan hakları normlarına uyum sağlanması amacıyla kurulmuştur.

Bu Komisyonun yanı sıra diğer bazı komisyonların da insan hakları yetkisi vardır: Anayasa Komisyonu; İçtüzük ve Politik Sistem Komisyonu; Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu; Emek, Emeklilik ve Sosyal İşler Komisyonu; Aile, Gençlik ve Spor Komisyonu.

Komisyon,

- Taraf olunan uluslararası insan hakları antlaşmalarının ve Anayasanın uygulanması,

- Hak ve özgürlüklerin korunması ve kullanılması,

- Mevzuatta düzenlenen ulusal azınlıklara ilişkin hakların kullanılması,

- Ulusal azınlıkların özel ihtiyaçlarının finanse edilmesi

gibi alanlarda görevlidir. Bu alanlar kapsamında yasama ve denetim amaçlı çalışmaktadır.

Parlamento İçtüzüğüne göre İnsan ve Ulusal Azınlık Komisyonu akademisyenler, hükümet, sivil toplum kuruluşları, diğer

ülke parlamentolarındaki muadil insan hakları birimleri ve uluslararası kuruluşlar ile işbirliği yapar. Toplantılarına gerektiğinde yetkilileri davet ederek görüşlerini alır.

Komisyon bir başkan, bir başkan vekili, 13 üye ve 4 ek üyeden oluşur (1'i Katolik Kilisesi, 1'i diğer dini topluluk temsilcileri arasından, 2'si insan hakları dernekleri temsilcileri arasından atanır). Böylece, sivil toplum örgütleri ve diğer insan hakları toplulukları, temsilcileri aracılığıyla Komisyon çalışmalarına doğrudan dâhil edilmiş olur.

Muadil bir bakanlığı yoktur ama ilgili bakanlıklarla konularına göre işbirliği halindedir.

İlaveten, ombudsmanlar (4 tane) veya temsilcileri daima komisyon toplantılarına katılırlar. Tüm ombudsmanlar Parlamenta'ya dolayısıyla Komisyona yılda bir kez rapor sunmak zorundadır. Ayrımcılık vakalarında da yılda bir kez rapor sunarlar.

11- HOLLANDA

İki meclislidir. Her iki mecliste de insan hakları komisyonu bulunmamaktadır.

Temsilciler Meclisinde insan hakları konuları Güvenlik ve Adalet, İçişleri ve Sosyal İşler Komisyonlarında görüşülebilmektedir.

12- İNGİLTERE

Temsilciler Meclisi ve Lordlar Kamarası üyelerinden oluşan **İnsan Hakları Ortak Komisyonu**, bireysel konular hariç olmak üzere ülkede insan haklarına ilişkin politika alanlarını inceler. Yasama ve denetim fonksiyonu bulunur.

Komisyon, İngiltere'nin uluslararası sözleşmelerden kaynaklı insan hakları yükümlülüklerine uyumunu izler. Ayrıca hükümetin insan hakları konularıyla ilgili mahkemelere verdiği cevapları da görüşür.

Zaman zaman tematik incelemelerde bulunur. İnceleme konusunu seçer ve ilgili isimlerden bilgi ve belge edinir.

13- İSPANYA

İki meclislidir. Her iki mecliste de insan hakları komisyonu yer almamaktadır. Adalet Komisyonu, Anayasa Komisyonu, İçişleri Komisyonu ve Cinsiyet Eşitliği Komisyonu bu konuda yetkilidirler. Komisyonlar, yasa tasarıları üzerinde görüş bildirir, hükümet temsilcileri, uzmanları ve ilgili diğer isimleri dinler, soru sorar.

14- İSVEC (RIKSDAG)

Özel bir insan hakları komisyonu bulunmamaktadır. Dışişleri Komisyonu bu durumlarda yetkilidir.

15- İSVİÇRE

İki meclislidir. Her ikisinde de insan hakları komisyonu bulunmamaktadır. İnsan haklarına ilişkin konular Dışişleri Komisyonu veya Hukuki İşler Komisyonunda görüşülür. Bu komisyonlar Temsilciler Meclisinde yasama sürecine ilişkin komisyonlardır.

16- İTALYA

İki meclislidir. Temsilciler Meclisinde İnsan hakları komisyonu yoktur. Komisyonların tamamının yasama ve denetim fonksiyonları bulunmaktadır.

Senato'da bulunan **İnsan Hakları Komisyonu**'nun İtalya'da ve yurt dışında insan haklarını izleme konularında yetki ve görevleri şunlardır:

- İlgili insan hakları konularında hükümet temsilcileri, uzmanlar, STK'ları dinlemek.

- Diğer ülkelerde gerçekleşen insan hakları ihlallerini görüşmek ve hükümeti uygun bir cevap vermeye çağırarak ve/veya insan haklarını uygulamaya çalışan bir hükümeti desteklemeye çağırarak,

- Diğer ülke milletvekilleriyle, hükümet temsilcileriyle, STK'larla, uluslararası kuruluş temsilcileriyle görüşmek, dünyadaki insan hakları durumu hakkında bilgi edinmek ve insan hakları hususlarında dış ülkeleri desteklemek,

- İnsan hakları ihlallerinin olduğu yerleri ziyaret etmek
- Diğer ülke insan hakları uygulamaları hakkında bilgi edinmek için dış ziyaretlerde bulunmak
- Hükümet raporlarını izlemek.

17- İZLANDA

İnsan hakları ile ilgili özel bir komisyon bulunmamaktadır. Hukuki İşler ve Eğitim Komisyonu bu alanda yetkilidir.

18- KARADAĞ

Parlamentoda “**İnsan Hak ve Özgürlükleri Komisyonu**”, hak ve özgürlüklere ilişkin yasa taslaklarını, uluslararası antlaşmaların uygulanmasına dair konuları ve diğer düzenlemeleri görüşür.

Komisyon ilke olarak “azınlık hakları”na özel önem verir. Özellikle eğitim, sağlık, sosyal politika, istihdam, girişimcilik, karar verme süreçleri gibi alanlarda eşitlik konularında alınan önlemlerin uygulanmasını izler.

Yasa taslaklarının ve insan hakları alanında Avrupa standartlarına uyum yasalarının hazırlığına katılır, bu alanda çalışan diğer parlamentoların ve sivil toplum örgütlerinin özel çalışma birimleri ile işbirliği yapar.

19- GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ

İnsan Hakları ve Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu’nun öncelikli sorumluluğu, parlamenter denetim kapsamında hükümet politikalarının insan haklarının korunması konusunda Anayasa ve uluslararası antlaşmalarda yer alan hükümlere uygun olup olmadığının incelenmesidir. Bu bağlamda komisyon sivillere karşı gerçekleştirilen insan hakları ihlalleri ile ilgili konularla ilgilenir.

20- LETONYA

İnsan Hakları ve Kamu Hizmetleri Komisyonu, yasama ve denetim sürecinde görevlidir. Parlamenter denetim bağlamında bakanları ve ilgili kurum temsilcilerini, uzmanları, sivil toplum örgütlerini ve özel kişileri çağırarak dinler, bilgi talep eder, hükümete tavsiyelerde bulunur.

21- LİTVANYA (SEIMAS)

İnsan Hakları Komisyonu; kanun önünde eşitliğin, insan onuruna ve fırsat eşitliğine dayalı politikaların ve bunun sosyal hayata yansımalarının teminatını sağlamak için, yasa taslaklarını insan haklarının tüm boyutlarıyla değerlendirmek ve kamu kurumlarının parlamenter denetimini yapmakla görevlidir.

Komisyon çalışma alanları:

- Vatandaşlık, göç, yabancıların hukuki statüsü ve ulusal azınlıklarla ilgili konular
- Kamu yönetiminde yer alma hakkı
- Düşünce, din ve vicdan özgürlüğü
- Özel hayata saygı ve kişisel verilerin korunması
- İşkencenin ve kötü muamelenin önlenmesi
- İnsan kaçakçılığı ile mücadele
- Tüketici hakları
- Çocuk haklarının korunması
- Ayrımcılığı önlemesi ve fırsat eşitliği
- İdari ve yargısal süreçlerde etkili savunma hakkının ve insan haklarının savunulması

Komisyon insan hakları konularında yasa taslakları hazırlar ve görüşür, raporlarını Parlamento'ya sunar. AB yasama metinlerini görüşür ve bunları Avrupa İşleri Komisyonu ile Dışişleri Komisyonuna sunar.

Komisyon kamu kurumlarının ve Parlamento tarafından kurulan diğer insan hakları kurumlarının raporlarını ve bu kurumların çalışmalarını geliştirme amaçlı yasa taslaklarını görüşür.

Komisyon Ombudsman ile yakın işbirliği içindedir ve Ombudsman'ın çalışmaları, kurumsal yapısı, personeli ve bütçesi üzerine yaptığı önerileri Parlamento'ya sunar. Komisyon yasama sürecindeki

ve diğer insan hakları gelişmeleri üzerine yaptığı çalışmalarda sivil toplum örgütleriyle de işbirliği halindedir. Tek bir muadil bakanlığı bulunmamaktadır.

22- MACARİSTAN

Parlamentoda insan hakları komisyonu bulunmamakta, insan haklarına ilişkin konular Adalet Komisyonu'na ele alınmaktadır.

Macaristan Parlamentosunda bütün komisyonlar hem yasama sürecine hem de denetim faaliyetlerine katılırlar. Denetim, her bir komisyonun görev alanıyla ilgili kurduğu alt komisyonlar eliyle yürütülerek hükümet politikalarının izlenmesi şeklinde gerçekleşir. Bu kapsamda, raporların görüşülmesi, inceleme konusuna ilişkin ilgili isimlerin dinlenmesi, bakanların dinlenmesi, atanan kamu görevlerinin dinlenmesi gibi yöntemler kullanılır.

3- MAKEDONYA

Medeni Haklar ve Özgürlüklerin Korunması İnceleme Komisyonu 2008 yılında kurulmuştur. Görevleri:

- Anayasanın temel haklar ve özgürlükler maddelerinin uygulanması ile ilgili genel soruları ve önerileri görüşmek,
- Medeni haklar ve özgürlüklerin daha kapsamlı olarak korunması amacıyla gerekli yasal değişiklikleri tespit etmek,
- Taraf olunan ilgili uluslararası antlaşmaların uygulanmasını izlemek,
- Vatandaşların görüşlerini almak ve bunları değerlendirmek,
- Alanda çalışan bilimsel ve mesleki organizasyonlarla, yabancı ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak.

Komisyon yargı alanlarına ilişkin soruşturma yapamaz. Komisyonun tespitleri, kamu görevlilerinin hesap verebilirliğine dair bir başlayacak sürece esas oluşturur.

24-MOLDOVA

İnsan Hakları ve Etnik İlişkiler Komisyonu, kadın hakları, ulusal azınlıklar, çocuk hakları, aile içi şiddet, diyanet işleri konularında çalışmaktadır.

25- NORVEÇ PARLAMENTOSU

İnsan hakları komisyonu bulunmamaktadır.

26- POLONYA

İki meclislidir. Temsilciler Meclisinde (Sejm) **Adalet ve İnsan Hakları Komisyonu** bulunur. Komisyon yasama ve denetim süreçlerinde yer alır.

Komisyon şu konularla ilgilenir:

- Kanunların uygulanması, mahkemeler, savcılıklar, noterler, barolar, hukuki danışma merkezleri, hapisane sistemi,
- İnsan hakları konularının izlenmesi,
- Temyiz Mahkemelerinin çalışmaları hakkında yıllık raporun analizi
- Anayasa Mahkemesi içtihatlarından kaynaklanan sorunlar
- İnsan Hakları Müdafisi tarafından temel hak ve özgürlüklerin izlenmesi hakkında sunulan yıllık raporlar,
- Kişisel Verilerin Korunması Genel Müfettişinin ve Ulusal Bellek Enstitüsünün çalışmalarının analizi,
- Üst düzey yürütme ve yargı organları mensupları adayları hakkında görüş sunma.

Komisyon ayrıca, cezaevleri ve gözaltı merkezlerini ziyaret eder, diğer ülke parlamenterleri ve uluslararası organizasyonların temsilcileri ile bir araya gelir, insan hakları izlenmesi ve korunması ile ilgili konularda yürütülen konferans ve seminerlere katılır ve çalışmalarında sivil toplum ile işbirliği yapar.

Polonya Senatosunda ise **İnsan Hakları, Hukukun Üstünlüğü ve Dilekçe Komisyonu** bulunur. Komisyon insan hakları ve adalet sistemine ilişkin yasa taslaklarını görüşür, sunulan dilekçeleri inceler.

27- PORTEKİZ

İnsan hakları konuları temel olarak Anayasal İşler, Haklar, Özgürlükler ve Teminatlar Komisyonu bünyesinde ele alınır. Bununla birlikte her bir komisyon da (toplamda 11 komisyon) kendi alanlarına ilişkin insan hakları konularıyla uğraşırlar. Komisyonların yasama ve denetim yetkileri bulunur. Bu kapsamda alt komisyonlar kurularak cezaevleri, gözaltı merkezleri vs. ziyaretler düzenlenir.

28- ROMANYA

İki meclislidir. Temsilciler Meclisi'nde **İnsan Hakları, Din ve Milli Azınlıklar Komisyonu** bulunmaktadır. Komisyonun alt komisyonları:

- Romanlara ilişkin Alt Komisyon
- İnsan Onuruna İlişkin Alt Komisyonu
- Eşit Muamele ve Ayrımcılıkla Mücadele Alt Komisyonu
- Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Kişilerin (Tutuklu ve Hükümlülerin) Haklarını İzleme Alt Komisyonu

Senato'da da **İnsan Hakları, Din ve Azınlıklar Komisyonu** bulunur.

29-RUSYA PARLAMENTOSU

Çift meclislidir. Her iki mecliste de insan hakları komisyonu yoktur. Her komisyon görev alanlarıyla ilgili insan hakları konularını görüşürler.

30- SIRBİSTAN

İnsan ve Azınlık Hakları ve Cinsiyet Eşitliği Komisyonu, görev alanıyla ilgili diğer komisyonlar gibi yasama ve denetim yetkisi çerçevesinde çalışır. Mecliste aynı zamanda Çocuk Hakları Komisyonu da bulunur.

31- SLOVAKYA

İnsan Hakları ve Azınlıklar Komisyonu, yasa taslaklarını, uluslararası anlaşmaları ve uluslararası yükümlülükler ve Anayasada belirtildiği şekliyle insan hakları ve azınlık haklarına uygunlukları bakımından bazı hükümet programlarını ve yıllık raporları görüşür.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine özel bir önem verir.

Komisyon, gündemini belirlerken Ombudsmanın çalışmalarına, Slovak İnsan Hakları Merkezi ve insan hakları sivil toplum örgütlerinin çalışmalarını dikkate alır. Sivil toplumla işbirliği çok sık değildir, belirli konular üzerinde gerçekleşir ve bu konuda bir yasal düzenleme bulunmamaktadır.

32- SLOVENYA

Çift meclislidir. Senatoda bir insan hakları komisyonu bulunmamaktadır.

Temsilciler Meclisinde ise “**Dilekçe, İnsan Hakları ve Fırsat Eşitliği Komisyonu**” bulunmaktadır.

Komisyonun görevleri:

- Bireysel başvuruları incelemek,
- İnsan hakları mevzuatının uygulamasından kaynaklı sorunlar hakkında Meclisi bilgilendirmek,
- İnsan hakları ve fırsat eşitliği hususunda gelişmeleri takip etmek ve ilgili birimlere tavsiyelerde bulunmak, girişimlerde bulunmak,
- İnsan haklarına ilişkin uluslararası yükümlülüklerin hayata geçirilmesini izlemek,
- Ombudsmanın insan hakları uygulamalarına ilişkin yıllık ve özel raporlarını görüşmek.
- Yasa taslaklarına görüş sunmak.

33- YUNANİSTAN

Tüm komisyonlar hem yasama hem denetim fonksiyonu ile görevlidir. Uluslararası insan hakları normlarıyla uyum sağlanması amacıyla Parlamento 2001 yılında **Eşitlik, Gençlik ve İnsan Hakları Özel Daimi Komisyonu**'nu kurmuştur. Komisyonun görevi:

- Eğitimde, ailede, istihdamda ve diğer toplumsal kurumlarda, toplumsal cinsiyet eşitliği ile eşitlik ilkesini güçlendirmek, insan haklarına saygı ve bu hakların korunması konularında çalışmak, araştırmalar yapmak ve öneri tasarımları hazırlamak.

- Gençliğin sorunlarını ve ihtiyaçlarını takip etmek, ulusal düzeyde ve Avrupa düzeyinde yetkili otoritelere ilgili öneriler sunmak, diğer ülke parlamentoları ve uluslararası kuruluşlar ile gençlik konularında işbirliği imkânlarını incelemek, kişiliğin özgürce gelişimi için girişimlerde bulunmak, Gençlik Parlamentosu oturumlarında ifade edilen görüşleri değerlendirmek ve bunları ilgili bakanlara iletmek.

Komisyon bünyesinde 2008 yılında engelli bireyler alt komisyonu kurulmuştur. Alt komisyonun görevi, engelli bireylerin karşılaştıkları sorunların tespit etmek, sosyal, ekonomik, kültürel ve yaşam ihtiyaçlarına erişimde eşit fırsatlar temin etmek, yürürlükteki mevzuat çerçevesinin geliştirilmesi için önerilerde bulunmak olarak belirlenmiştir. Alt komisyonun önerileri Komisyona sunulur ve Meclis Başkanı tarafından Sosyal İşler Daimi Komisyonuna ve ilgili bakanlıklara havale edilir.

Komisyon, kamu ya da özel kurum temsilcilerini, kişileri, sivil toplum örgütlerini dinleyebilir. Ancak Yunanistan Ulusal İnsan Hakları Kurumu ile işbirliği yapmaz.

İNSAN HAKLARI KOMİSYONU OLAN AVRUPA PARLAMENTOLARI

(Ülkelerin kendi dillerinde adlandırdıkları isimlere de yer verilmiştir.)

ÜLKE	PARLAMENTO	İNSAN HAKLARI KOMİSYONU	DİLEKÇE ALIYOR MU?
ALMANYA	Bundesrat (Senato)	_____	_____
	Bundestag (Federal Meclis)	İnsan Hakları ve İnsani Yardım Komisyonu	Hayır
ARNAVUTLUK	Kuvendi	Hukuk İşleri, Kamu Yönetimi ve İnsan Hakları Komisyonu	Hayır
AVUSTURYA	Bundesrat (Senato)	_____	_____
	Nationalrat (Ulusal Konsey)	İnsan Hakları Komisyonu	Hayır
ÇEK CUMHURİYETİ	Senato	Eğitim, Bilim, Kültür, İnsan Hakları ve Dilekçe Komisyonu *İnsan Hakları ve Fırsat Eşitliği Alt Komisyonu	Evet
	Temsilciler Meclisi	_____	_____
HIRVATİSTAN	Hrvatski Sabor	İnsan ve Ulusal Azınlık Hakları Komisyonu	Evet
İNGİLTERE	Temsilciler Meclisi/ Lordlar Meclisi	İnsan Hakları Karma Komisyonu	Hayır
İTALYA	Senato	İnsan Hakları Komisyonu	Hayır

	Temsilciler Meclisi	_____	_____
KARADAĞ	Skupstina	İnsan Hak ve Özgürlükleri Komisyonu	Hayır
KIBRIS RUM CUMHURİYETİ	Temsilciler Meclisi	İnsan Hakları ve Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu	Evet
LETONYA	Saeima	İnsan Hakları ve Kamu Hizmetleri Komisyonu	Hayır
LİTVANYA	Seimas	İnsan Hakları Komisyonu	Hayır
MAKEDONYA	Temsilciler Meclisi	Medeni Haklar ve Özgürlüklerin Korunması İnceleme Komisyonu	Evet
MOLDOVA	Temsilciler Meclisi	İnsan Hakları ve Etnik İlişkiler Komisyonu	Hayır
POLONYA	Sejm (Temsilciler Meclisi)	Adalet ve İnsan Hakları Komisyonu	Hayır
	Senato	İnsan Hakları, Hukukun Üstünlüğü ve Dilekçe Komisyonu	Evet
PORTEKİZ	Temsilciler Meclisi	Anayasal İşler, Haklar, Özgürlükler ve Teminatlar Komisyonu	Hayır
ROMANYA	Temsilciler Meclisi	İnsan Hakları, Din ve Milli Azınlıklar Komisyonu	Hayır
	Senato	İnsan Hakları, Din ve Azınlıklar Komisyonu	Hayır

SİRBİSTAN	Temsilciler Meclisi	İnsan ve Azınlık Hakları ve Cinsiyet Eşitliği Komisyonu	Hayır
SLOVAKYA	Temsilciler Meclisi	İnsan Hakları ve Azınlıklar Komisyonu	Hayır
SLOVENYA	Drzavni Zbor (Temsilciler Meclisi)	Dilekçe , İnsan Hakları ve Fırsat Eşitliği Komisyonu	Evet
	Drzavni Svet (Senato)	_____	_____
YUNANİSTAN	Temsilciler Meclisi	Eşitlik, Gençlik ve İnsan Hakları Özel Daimi Komisyonu	Hayır

İNSAN HAKLARI KOMİSYONU OLMAYAN AVRUPA PARLAMENTOLARI

ÜLKE	PARLAMENTO
BELÇİKA	Temsilciler Meclisi
	Senato
DANİMARKA	FOLKETINGET
ESTONYA	RIIGIKOGU
FİNLANDİYA	EDUSKUNTA
FRANSA	Senato
	Temsilciler Meclisi
HOLLANDA	Senato
	Temsilciler Meclisi
İSPANYA	Temsilciler Meclisi
	Senato

İSVEÇ	RIKSDAG
İSVİÇRE	Federal Meclis
İZLANDA	ALTHINGI
LUKSEMBURG	Temsilciler Meclisi
MACARİSTAN	Temsilciler Meclisi
MALTA	Temsilciler Meclisi
NORVEÇ	STORTINGET
RUSYA	Federasyon Konseyi
	Duma (Temsilciler Meclisi)

KOMİSYONUN GÖREVLERİ, YETKİLERİ VE ETKİN KULLANIMI

AHMET KAYMAZ

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

Yasama Uzmanı

Teşekkür ederim Sayın Vekilim.

Herkese merhaba.

Ben insan haklarını inceleme komisyonun görevleri, yetkileri ve etkin kullanımı ya da bir başka deyişle etkinliği konusunda kısa bir sunum yapacağım.

Komisyonun görevleri, komisyon kanununun 4'üncü maddesinde düzenlenmiş durumda ve bu görevler aslında birbiriyle çok bağlantılı ya da birbirlerini besliyorlar. Birinci görevi, .. bakarsak eğer uluslararası alanda genel kabul gören insan hakları konusundaki gelişmeleri izlemek. Komisyonumuzun uluslararası alandaki gelişmeleri izlemek gibi bir görevi var ancak bunu ne şekilde yerine getiriyor, ne kadar yerine getiriyor, ben de orada çalıştığım için öz eleştiri yapabilirim. Biraz az yerine getirebiliyor bence. Bunun ana sebebi, Komisyonumuzda gerçekten dilekçelerden kaynaklı iş yükünün fazla olması. Bir diğeri ise salt uluslararası insan haklarını inceleyecek bir iş bölümünü henüz oluşturamamış olmamız bence, belki de biraz motivasyon azlığı ama bunu yapmamız gerekiyor. Neden yapmamız gerekiyor? Şunun için: Komisyonumuzun görevlerinin, 4'üncü maddenin (b) fıkrasına bakarsak Türkiye'nin insan hakları alanında taraf olduğu uluslararası anlaşmalarla Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve diğer millî mevzuat ve uygulamalar arasında uyum sağlamak amacıyla gereken değişiklikleri tespit etmek, öncelikle böyle bir görevi var. Millî mevzuat ile uluslararası anlaşmalar arasındaki uyumu takip etmek tabii ki mümkün ama düzenli olarak yapmamız gerekiyor. İkincisi, uygulamaları takip etmenin yolu galiba daha çok Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

kararlarını takip etmekten geçiyor çünkü insan hakları malumunuz, ağırlıklı olarak Birleşmiş Milletler ve daha çok Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarıyla somutlaşıyor o kâğıtta yazan haklar. Dolayısıyla, her zaman, uzun zamandır konuşulan, Zeynep Hanım da hep bahseder, uzun yıllardır Komisyonumuzda kurulmaya çalışılan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarını izleme mekanizmasını oluşturmamız gerekiyor. Bunun için personel ihtiyacımız var. Aslında bizde çalışan uzmanların dilleri ve nitelikleri bence yeterli. O açıdan kendimize güveniyoruz ama iş yükümüz fazla, birkaç tane uzman arkadaşımıza daha ihtiyacımız var.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları konusunda güncel bilgilere Adalet Bakanlığından veya Dışişleri Bakanlığından ulaşabiliyoruz ama gene de Parlamentonun yasama, yürütme, yargı ayırımına uygun olarak kendi bilgi kaynağını kendisinin oluşturması, bağımsız bir şekilde bilgi oluşturma gücüne kavuşması çok önemli.

Komisyonun görevlerinden bir diğerini yasal düzenlemeler önermek oluşturuyor. Yasal düzenleme önermek tabii, kanun tasarı ve teklifi gibi değil. Biz ne Bakanlar Kuruluyuz ne milletvekiliyiz, fakat İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun yasal düzenleme önerileri getirmesinin yerinde olacağı kanaatindeyim. Lakin yasal düzenleme önerilmesi, şimdiye kadar yapılmamış, uygulaması görülmemiş bir görevdir.

Komisyonun görevlerinden bir diğeri, Türkiye'nin insan hakları uygulamalarının taraf olduğu uluslararası anlaşmalara Anayasa ve kanunlara uygunluğunu incelemek, bu amaçla araştırmalar yapmak, iyileştirmeler, çözümler önermektir. Bu görev Komisyonumuz tarafından yerine getirilmektedir. Bu görev özellikle alt komisyonlar eliyle yerine getirilmektedir. Alt komisyonlar belli konularda araştırmalar yapıyorlar ve çözüm önerileri sunuyorlar zaten. Hem kamuoyu oluşturuluyor bu konuda hem de Hükûmete bir yol haritası çiziliyor, bunu söyleyebiliriz.

Onun dışında, ceza infaz kurumlarında gerçekleştirilen incelemeler, geçici barınma merkezlerinde yani Suriyeli geçici korunanların haklarına dair gerçekleştirdiğimiz -Mülteci Hakları Alt Komisyonu eliyle- incelemeler ve araştırmalar da bu görevi yerine getirmemizi sağlıyor.

Bunun dışında Komisyonumuzun, insan hakları ihlaline uğradığına dair iddialar ile Komisyonumuza başvuran kişilerin hak ihlali iddialarını ilgili mercilere iletmek şeklinde bir görevi bulunmaktadır. İlgili mercilere iletiyoruz. Zaten başvurularımızın önemli bir kısmını bunlar oluşturuyor. Bir nevi oradan oraya biz gönderiyoruz. Hak ihlali iddiasının Komisyonumuzdan gitmesi, başvurunun vatandaştan gitmesine göre daha etkin oluyor.

Onun dışında, burada insan hakkı ihlaline uğrayanların başvurularını ilgili mercilere iletmenin en önemli kısmını belki de suç duyurusunda veya ihbarda bulunmak oluşturuyor. Suç duyurusunda bulunmak önemli. Ben de sonradan önemsemeye başladım, başlarda pek bir anlamı olmaz belki diye düşünüyordum ya da dikkate almıyordum ama gerçekten savcılıklara yapılan suç duyuruları, idareyle konu hakkında yazışmaktan daha fazla etki doğurabiliyor.

Onun dışında, gerektiğinde dış ülkelerdeki insan hakkı ihlallerini incelemek ve o ihlalleri ülke parlamentolarının dikkatine doğrudan veya mevcut parlamenter forumlar aracılığıyla sunmak da Komisyonumuzun görevleri arasında yer alıyor. Bu görev 24'üncü Yasama Döneminde sıklıkla yerine getirilmiş. 24'üncü Yasama Dönemde Belçika ceza infaz kurumlarının; Almanya, Hollanda, Belçika gençlik dairelerinin Türkiye kökenli çocuklara yönelik uygulamaları, Avrupa'da Türkiye kökenlilere yönelik ırkçı ve yabancı düşmanlığı içerikli eylemler, İtalya İnceleme Raporu gibi birçok konuya değinilmiş.

Şimdi, bundan sonra kısaca bir de Komisyonun yetkilerinden bahsetmek gerekiyor. Malum, görev varsa yetki gerekiyor, yetkiniz yoksa görevinizi yerine getiremiyorsunuz. Bizim yetkilerimiz arasında, bakanlıklar ile genel ve katma bütçeli dairelerden, mahallî idarelerden, muhtarlıklardan, üniversitelerden, diğer kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlardan bilgi istemek ve buralarda inceleme yapmak ve ilgililerini çağırıp bilgi alma yetkisi bulunmaktadır. Burada, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun görev ve yetkilerinin İç Tüzük'le değil, kanunla

düzenlenmiş olması önem arz ediyor. Aslında bu, elimizi kuvvetlendiren bir şey çünkü anayasa hukuku hocamız Profesör Doktor Erdal Onar... Herkes zaten burada tanıyordur tahminim Erdal Hocayı. Erdal Hoca'nın hiç unutmadığım bir saptaması vardır, "Meclis İçtüzüğü sadece Meclis sınırları dâhilinde geçerlidir. İç Tüzük'e koyduğunuz 'Meclisin yanından geçen yolda klakson çalınamaz.' hükmü Meclis duvarının arkasında geçersizdir." saptaması önem kazanıyor. Dolayısıyla, Meclis İçtüzüğü'yle kurulan komisyonların bu bağlamda biraz yetkilerinin, ellerinin kısıtlı olduğunu düşünüyorum ama kanun olunca, malumunuz, kanun ülkedeki bütün herkes için geçerli, elimizi kuvvetleniyor. Komisyonun kanunla kurulmuş olmasından kaynaklı olarak bilgi istendiği zaman gönderilmek zorunda. Yaptırımı var mı? Yok. Buna ilişkin yaptırım konulabilir mi? Bilemiyorum ancak, bilgi istenilen kişi memursa görevi ihmal vb. yaptırımların uygulanması mümkündür diye düşünüyorum.

Aynı zamanda bizim inceleme yapma yetkimiz var, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, özel kuruluşlar ve benzeri yani dolayısıyla tırnak içerisinde, bir nevi belki de baskın yapma yetkisi var Komisyonun. Yani illa ki bir yazışma yapmadan ceza infaz kurumuna veya ona benzer bir yere gidip veya belki de geçici barınma merkezine, belki de bir akıl sağlığı hastanesine "Açın kapıları, biz geldik ve yetkimiz var." diye elimizdeki kanunla gidebilme hakkı olduğunu düşünüyorum ben bu kanuna dayalı olarak. Daha önce buna benzer uygulamalar görülmüş. Özellikle Devlet Güvenlik Mahkemesine bağlı gözaltı merkezlerinde çok ciddi sorunlar çıkmış, Komisyon üyeleri alınmamışlar, illa ki mahkemeden karar getirilmesi istenmiş. Ben Komisyonun istediği zaman, yerinde inceleme yapma yetkisinin resen inceleme yetkisi olduğunu, yani izin almadan gerçekleştirilebilecek bir yetki olduğunu düşünüyorum.

Komisyonun etkinliği konusunda ise... Zaten sayın vekilim de söylemişti, kurum enflasyonu eleştirisi yapılabilir. İnsan hakkı ihlali iddiasıyla başvuru alan çok sayıda kurum bulunmakta. Bize gelen bir başvuru Dilekçe Komisyonuna gidiyor, BİMER'e gidiyor, CİMER'e

gidiyor, ombudsmana gidiyor, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna gidiyor, gidiyor da gidiyor. Yani bunların arasında bir eş güdüm de yok açıkçası ve çok fazla kurum var.

Komisyonumuz esas ve nihai çözüm mercii değil, yargı organı değil, yaptırımı yok. Komisyonumuzun kuvvetli olmasının tek yolu, bağlayıcılığının artması ve prestijinin yükseltilmesi yoluyla mümkün olabilir. Eğer Komisyon yeterli prestije kavuşursa ve yeterli kamuoyu desteğini arkasına alabilirse o zaman bağlayıcılık gücü artacaktır. Burada da medya ve sosyal medya kullanılabilir.

Aynı zamanda Komisyonun prestijini yani kamuoyu nezdindeki gücünü artırmanın en önemli yolu da sanırım bir referans kurum gibi hareket etmesi olacaktır. Bu da ne demek? Yani nasıl ÖSYM, biz sınava girdiğimiz zaman KPSS veya ÖSS ve benzeri bir sınava -kim olursak olalım- yaptığımız soru kadar puan hesaplıyorsa; Komisyonumuzca toplumun her kesiminden yapılan her başvuruya aynı şekilde ehemmiyet gösterileceğine dair inancın artması, Komisyonun bağlayıcılığını toplum nezdinde, aynı zamanda kamu kurumları nezdinde artıracaktır.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI - Çok teşekkür ederim.

Önemli saptamalardı Ahmet Kaymaz arkadaşımızın söylediği saptamalar. Ben bir noktada kamuoyu oluşturuluyor yolundaki belirlemesinde biraz sorun olduğunu düşünüyorum. Gerçekten İnceleme Komisyonunun yaptığı çalışmalar ve etkinlikler kamuoyuna yeterince yansıyabiliyor mu buradaki bakış açısı. Örneğin, diyelim ki -hep cezaevleri üzerinden verdik ama en yoğun örnek de galiba o noktalardan- bir cezaevinin incelenmesinden sonra onunla ilgili oluşmuş olan alt komisyon bu raporu basınla paylaşıyor mu? Kamuoyu ancak böyle oluşabilir değil mi? Yani, medya ayağı yapılabilir mi bilmiyorum. Hani, eksik bir saptamada bulunuyor olabilirim. Bu önemli bir şey, hem prestij kazanması, Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları Komisyonunun varlığının hissedilmesi,

o varlığın ağırlığının hissedilmesi, saptamaların kamuoyuna iletilmesi – her konuyla ilgili olabilir, örneği oradan verdim ama- sanki bu konuda bir şeyimiz var, bir eksiğimiz var gibi düşünüyorum. Daha çok İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Başkanlığının kamuoyuna açıklamalar yapması, bu açıklamaları yaparken bütün üyeleriyle birlikte mümkünse yapabilmesi, onun ağırlığının görülmesi konusunda daha yol göstericidir diye düşündüm ve bu prestiji kazanmanın yolu aynı zamanda etkinlikleri haberdar etmekle, etkinliklerden kamuoyunun bilgilendirilmesiyle olanaklıdır gibi düşündüm, onları not almaya çalıştım. Şey çok doğru, burada bir personel sorununuzun olduğu, yetmezlik... Çünkü, insan hakları alanı öyle bir alan ki her yerden fışkırıyor sorun değil mi? Bir de mesela şey bile, insan hakları alanındaki soruna eğer uluslararası sözleşmeler, uluslararası düzenlemeler ve ilkelerden bakacaksak o konuda da çok hızlı bir gelişme oluyor. Kusura bakmayın, düşüncelerimi söylemek istedim, başka bir şey aklıma geldi, yine cezaevi konusundan örnek vereceğim: Cezaevine gidecek olan alt komisyon üyeleri -avukat da değiller, çoğunlukla hukukçu da değiller- o zaman bu üyelere acaba uzmanların daha önce şöyle bir çalışma, şöyle bir etkinlik var, bu etkinliğe gitmeden önce size infaz kurallarını sunuyoruz, infaz kuralları bu, gittiğinizde bu çerçeveden, bu pencereden bakacaksınız demek ya da mültecilerle ilgili bir kamp ziyaretinden önce alt komisyon uzmanlarının elimize, o komisyonunun üyelerinin eline bakın, budur haklar, bizim gücümüz nedir, mültecilerle ilgili ne yapabiliriz, hukuki durumları nedir... Ben bağışlanmak dileğiyle söylüyorum, milletvekili her şeyi bilmiyor elbette, bir komisyonda görev aldığımız zaman da her şeyi bilmiyoruz öyle değil mi? O sebeple, objektif değerlendirmeler yapabilmek için, doğru çıkarımlarda bulunabilmek için giden heyetin de bilgi donanımıyla gitmesi gerekir inancındayım ki ne yapsın? Biraz önce, en başta söylediğim, kendi bakış açısından değil, kendi değerlerinden değil, meşru hukuk değerleri üzerinden hareket edebilsin ve ona göre bir inceleme yapabilsin.

Arkadaşlar, şimdi burada bu bölüm bitiyor, şimdi tartışma bölümü var, bir on beş dakikamız kaldı galiba kullanabileceğimiz.

Korkut TÜRKYARAR, TBMM Genel Sekreter Yardımcısı Vekili - Başkanım, onu şöyle yapsak: Hem öğle yemeği vakti geldi hem de cuma namazı vakti geldi. Normalde 12.30 diye belirlemiştik, saatimiz de doldu. Bu tartışma kısmını 14.15'e yani 14.30 diye başlayacaktık, onu 15 dakika önce başlayalım, 14.15'te tartışma kısmını, soru-cevap kısmını yapalım.

OTURUM BAŞKANI – Peki, 14.15'te. O zaman şimdi cuma namazına gidecek arkadaşlarımız ya da yemeğe gidecek arkadaşlarımız. Peki, arkadaşlar, çok teşekkürler.

İKİNCİ OTURUM

İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONUNUN HUKUKTAKİ YERİ

SORU-CEVAP-TARTIŞMA

(OTURUM BAŞKANI – Şenal SARIHAN - İHİK Başkanvekili/Ankara
Milletvekili)

OTURUM BAŞKANI – Sevgili arkadaşlar, şimdi tartışma bölümündeyiz, bu bölümde sunum yapan arkadaşlarımıza sorularınız olacak herhâlde, o soruları almaya çalışalım. Bence bu tartışma dönemine ilişkin en başta yapılan konuşmalar biraz protokol konuşması gibi olan konuşmalarda özellikle eski arkadaşlarımızın bu alanda çalışmış vekillerimizin önerileri üzerinden de belki düşüncelerimizi ifade edebilirsiniz. Kimler söz almak istiyorsa söz sırası mı yapalım yoksa söz aldıkça mı verelim?

Galiba hep kendi isimlerinizi söyleyerek konuşursanız yazıya geçtiğinde kolaylık sağlar. Beni bağışlayın, hepinizin adını bilemiyorum çünkü.

BALİ EMRAH BİÇER, Yasama Uzmanı – Benim sorum biraz Zeynep Hanımın sunumunu ilgilendiren bir soru olacak. İnsan Hakları Komisyonu niteliği gereği bir denetim Komisyonu, Türkiye Büyük Millet Meclisinin denetim faaliyetlerini yerine getiriyor. Daha önce sanırım bizim Araştırma Merkezi Müdürlüğünün yapmış olduğu bir çalışma var, araştırma komisyonu raporlarının takibine ilişkin bazı ülkelerde araştırma komisyonları kuruluyor, bir rapor hazırlıyor, yürütmeye yönelik öneriler getiriliyor, daha sonra o raporun yayımlanmasından üç ay sonra, altı ay sonra hükûmet bu rapordaki önerilere ilişkin rapor gönderiyor. Yani amaç biz şunları yaptık, bunları yapamadık şeklinde. Buna benzer bir şey, farklı ülkelerdeki insan haklarıyla ilgili komisyonlarda da var mı? Diyelim komisyon bir rapor hazırladı, örneğin bir cezaevini ziyaret ediyor, orada

incelemeler yapılıyor, birtakım eksiklikler, tavsiye niteliğinde öneriler hâline getiriliyor ancak bunların herhangi bir şekilde takibi olmuyor. Buna ilişkin farklı ülkelerde bir uygulama var mı, raporların sonuçlarının da izlenmesi için?

Şöyle de bir örnek vereyim, sabah Fahri Bey de dile getirdi, örneğin Kamu Denetçiliği Kurumu bir karar alıyor ÖSYM'yle ilgili. ÖSYM de bu kararı niye yerine getiremediğine ilişkin bir açıklama yapıyor, benzer şekilde hani İnsan Hakları Komisyonlarına yönelik bir açıklama oluyor mu diğer ülkelerde?

OTURUM BAŞKANI – Teşekkür ederim.

Zeynep Hanıma söz verelim, değil mi?

ZEYNEP DURAN, Yasama Uzmanı - Ben çalışmamda ülkelerin kendi işte iç tüzüklerinden yararlandım, varsa eğer kanunu ondan ve cevaplarından. Böyle bir şeye denk gelmedim açıkçası, genelde çünkü komisyonların ya bu komisyonun görevi değil yani bu yürütmenin görevi olarak ve belki bu şey içerisinde, belki yazılı değil bazı ülkelerde bu hani o sistem içerisinde zaten çünkü bağlayıcı olmadığı için komisyonun kararları ya da komisyonun işte raporları, buna cevaben böyle bir uygulamaları olmuş olabilir. Açıkçası bilmiyorum, herhangi bir şeye de denk gelmedim çünkü o işte verilen cevaplarda ve işte İç Tüzük'te vesairede sadece komisyon şunları şunları yapar şeklinde genelde açıklamaları oluyor, daha derinlemesine bir inceleme yapmadım Emrah Bey.

OTURUM BAŞKANI – Peki, Emrah arkadaşımızın sorusuna başka yanıt vermek isteyen var mı, yoksa yeni bir soru için mi söz verelim.

SELAHATTİN DOĞAN, Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Daire Başkan Yardımcısı – Şimdi, Zeynep Hanımın sunumundan gördüğümüz üzere başka benzeri komisyonların hiçbirisi doğrudan, bireysel başvuru almıyor. Asıl komisyon olanlarda az sayıda, onların da diğer görevleri var anladığım kadarıyla, tek başına değil.

Şimdi, ülkemizde aynı konuları inceleyen ombudsman var, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu var, bir nevi biraz daha sonraki aşamalar olabilir, duruma göre Anayasa Mahkemesi var, yine biraz önceki istatistiklerden anladığımız kadarıyla adil yargılanmaya ilişkin konular -bunların hepsinin ben HSYK’da da çalıştığım için biliyorum- hepsi HSYK’ya da şikâyet olarak geliyor. Şimdi, belki de şikâyet eden kişiler aynı kişiler. Aynı kişilerin şikâyetlerinin birden fazla kurumda bakılması, önce emek kaybı gibi duruyor, onun yerine İnsan Hakları Komisyonunun doğrudan başvuru alması yerine özellikle Dilekçe Komisyonundan, Ombudsmanlık ve Türkiye İnsan Hakları Kurumundan, gerekirse Anayasa Mahkemesinden hangi alanlarda daha çok başvuru var, bu konuda bir istatistiği alıp sadece o konulara veya o yerlere bir inceleme yapması, böyle emek zayıyatının önlenmesi açısından iyi olur diye düşünüyorum hem de benzer örneklerle de uygun olur.

OTURUM BAŞKANI – Konunun mu birleştirilmesini istiyorsunuz yoksa kurumların mı?

SELAHATTİN DOĞAN, Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Daire Başkan Yardımcısı – Yok, oradan istatistik alınabilir, mesela örnek veriyorum tamamen farazi örnek veriyorum: Diyarbakır Cezaevi’yle ilgili 10 tane başvuru, ha burada bir şeyler var herhâlde deyip Komisyon gidip inceleme yapabilir. Örnek veriyorum sadece veya emniyetin bir birimiyle ilgili emniyetin uygulamalarıyla ilgili bir başvuru olabilir yani burada belli bir sayıya ulaştığı zaman elinizde denilebilir ki burada bir sorun var, bunu inceleyelim, böylece belli konulara odaklanmış olunur diye düşünüyorum.

Bir de anladığım kadarıyla gördüğüm cezaevi ziyaretleri hep kötü muamele üzerinde duruluyor, insan haklarının alanı sadece kötü muamele değil, çok daha geniş bir alan, belki alanların çeşitlendirilmesi de bu sayede sağlanabilir veya değerlendirilebilir diye düşünüyorum.

OTURUM BAŞKANI – Teşekkür ederim.

Yalnız galiba Emrah Bey’in sorusu yanlış anlamamışsam şeydi, araştırma komisyonu raporları -belki ben yanlış anladım- izlenmesi konusunda siz örneğin bir rapor hazırlandı, bu hükûmete gönderildi, hükûmet buna yanıt veriyor mu, bu diğer ülke deneyimlerinde açık bir şekilde yasada veya bir başka yerde yer alıyor mu diye sordunuz. Zeynep arkadaşımız da bu geri dönüş dedi yani komisyonun görevi değil hükûmetlerin yapacağı işler dedi, doğru mu anladım? Şimdi arkadaşımızın, Bakanlıktan gelen Selahattin arkadaşımızın söylediğini ben şey gibi düşündüm, biz kendi araştırma konularımızı seçerken farklı insan hakları kurullarına çok sayıda bireysel başvuru alan kurumlarımız var insan hakları alanında, nerede en yoğun ise bu yoğun konusunda bu komisyon araştırma yapsa gibi, doğru mu anladım?

Böyle, peki, soru o muydu ya da başka bir yanıt mı, başka bir şey mi?

BALİ EMRAH BİÇER, Yasama Uzmanı – Benzer şekilde, İnsan Hakları Komisyonu da bir denetim komisyonu, insan hakları alanına ilişkin raporlar hazırlıyor, hükûmete önerilerde bulunuyor, bu raporların takibine ilişkin. Bazı yurt dışında araştırma komisyonlarının bazılarında benzer bir uygulama varmış anladığım çünkü bir rapor hazırlanıyor, zaman harcanıyor, emek harcanıyor, ortaya bir ürün konuyor ama bunun takibi veya geri dönüşünün nasıl olacağı meçhul.

OTURUM BAŞKANI – Bu da belki bir yasal düzenleme yapılırsa buna eklenmek durumunda değil mi, hükûmet buna yanıt verip deyip yine de paralel bir hâle getirmek gerekiyor tabii hükûmetin de yanıt verme sorumluluğuyla ilgili.

Buyurun.

MESUT AYDINOĞLU, Yasama Uzmanı - Uygulamada, Komisyonun cezaevi incelemeleri sonrasında hazırladığı raporlarda yer alan tespit ve önerilere ilişkin neler yapıldığı hakkında Adalet Bakanlığından ulaşan cevaplar bulunmaktadır. Örneğin, 24’üncü Yasama Döneminde Silivri ve Maltepe raporlarına ilişkin detaylı değerlendirmeler

Bakanlık tarafından Komisyona gönderildi. Bununla birlikte ilgili Bakanlığın raporlardaki tespit ve öneriler doğrultusunda yaptıkları işlemler hakkında Komisyona bilgi vereceğine ilişkin herhangi bir zorlayıcı hüküm bulunmamaktadır. Bu konuda ayrıca Komisyon Başkanımız bu dönem başında Komisyonun yeni dönemde vizyonu ne olması gerektiğine ilişkin bizimle yaptığı toplantıda önceki dönemlerde kabul edilmiş raporların takibine ilişkin bir mekanizmanın da kurulması gerektiğini belirtmişti, ancak izleyen süreçte Komisyonun çalışma alanlarının yoğunluğu söz konusu olduğundan bu husus tekrar gündeme gelmedi.

OTURUM BAŞKANI – Bu bir gereksinim, izleme noktası değil mi?

MESUT AYDINOĞLU, Yasama Uzmanı - Evet, raporların takibinin sağlanması yönünde bir öneride bulunmuştu.

OTURUM BAŞKANI – Bunu belki sonuçla ilgili değerlendirme yaparken bu şekilde toparlamak, öneri biçimine dönüştürmek olanaklı olabilir, izlemek konusunda özel bir bölümün açılması veya bununla ilgili farklı bir çalışmanın, farklı bir yöntemin geliştirilmesi...

Biraz önce söz alan arkadaşımız Selahattin Bey’in önemli bir şeyin altını çizdi tabii yani burada hep cezaevi falan konuştuk ama insan hakları ihlalleri elbette ki bunlardan ibaret değil. Ancak galiba daha çok önümüze düşen Türkiye’de veya bizim kendi pratiğimizde son bir, bir buçuk yıllık pratikte benim masam mesela şu kadar bizim partiye gelmiş olan mektuplarla dolu yani hiç orası bitmiyor şöyle, o kadar da İnsan Hakları İnceleme Komisyonumuza başvuru oluyor, bazen sorunlar başat sorun hâline geliyor yoksa mesela kadın meselesini hep düşündüm, kadının insan hakları ihlali konusu, bir KEFEK var ama KEFEK’te eşitlik sağlama çalışmaları var, kadın-erkek eşitliği, kadına yönelik şiddetin engellenmesi için önemli bir alan ama bu bir insan hakkı ihlali, kadının insan hakkı ihlali, çok az başvuru var değil mi, yanılmıyorum Zeynep Hanım herhâlde. Çok az bize yapılan başvuru, oysa basını açtığınızda sayfalarca, Kamu Denetçiliğine de mesela kadına yönelik şiddetle ilgili yapılmış başvuru sayısı yanlış ifade etmeyeyim ya 5 ya 6’ydı son raporda, düşünebiliyor

musunuz yani hani oraya da yok. Niye bu gizleniyor veya daha çok mahkeme yolunu mu kullanıyorlar, yargı yolunu mu kullanıyorlar? Farklar, eğitim öğretimle ilgili ciddi sorunlar var, değil mi? Şimdi son dönem işten alınma, ihraç meselesiyle ilgili çok ciddi sorunlar var. Bu da bir temel insan hakkı, çalışma hakkı, ona bağlı olarak yaşama hakkı ihlali, sağlık hakkı ihlali, sosyal güvencelerden yoksunluk yani çok sayıda sorunumuz var. Onun altını çizmekte yarar var ama verdiğimiz örnekler biraz şeyden kaynaklandı, hem başvuru azlığından hem de diğer sorunlar biraz daha önde gibi, kendini ifade ediyor. Daha çok da siyasi sebeple tutuklanmış olanlardan geliyor değil mi arkadaşlar başvurular? O da bir bilinç meselesi. Yani cezaevine kapatılan her şeyden yoksun olacağını düşünüyor eğer eğitilmiş değilse, hak arama bilinci yoksa, insan haklarından yoksunsa ama diğer taraf, siyasi tutuklu diye ifade edilen tarafın daha çok bilgi birikimi, eğitimi olduğu için daha çok hak arayan durumundalar.

Buyurun.

MESUT AYDINOĞLU, Yasama Uzmanı - Aslında Komisyona adli suçlardan tutuklu ve hükümlü olanlardan da son derece fazla başvuru geliyor. Açıkçası 1990'daki kuruluşundan bu yana başvuru kabul etmesi nedeniyle Komisyona başvuru, ceza infaz kurumlardakilerce yakından bilinen bir mekanizma. Gözlemleyebildiğim kadarıyla adli tutuklu ve hükümlülerden gelen başvuru sayısının daha fazla olduğunu da söyleyebiliriz.

OTURUM BAŞKANI – Ben belki bize yapılan başvurularla değerlendirerek söyledim, olabilir. O da iyi bir şey, hak arama bilincine sahip olmaları iyi bir şey.

Buyurun.

KADİR AKTAŞ, Kanunlar ve Kararlar Başkan Yardımcısı – Sunumlar sırasında birden çok konuşmacı tarafından Komisyona veya birden çok kuruma başvuru yapılabilir olması bir sorun olarak ortaya konuldu. Bu sorunu değerlendirmek için, sağlıklı olarak tartabilmek için

öncelikli olarak vatandaş birden çok kuruma veyahut da komisyona neden başvuru yapıyor, öncelikle bu soruya belki cevap bulmak lazım. Ben şimdi başvuru alan komisyonlarda görev yapan arkadaşlarımıza bu soruyu sormak istiyorum. Yani vatandaşın sizin gözlemlerinizde, birden çok -işte komisyona veyahut da İnsan Hakları Kurumu, Kamu Denetçiliği Kurumu gibi- kurumlara başvurmasının, aynı şikâyeti yapmasının sebebi ne?

Bu sorunun cevabı, eğer vatandaş buralardan bir netice alamıyor veyahut da cevap alamıyor, sağlıklı bir inceleme yapılmadığı için tekrar tekrar başka kurullara, mekanizmalara başvurma ihtiyacı hissediyor ise o zaman denildiği gibi bu yönlü yapılacak bir kısıt yani bu başvuru yollarında yapılacak toparlama adında bir kısıt, hak arama özgürlüğüne veyahut da hak arama başvuru yollarına engelleyici sonuç doğurabilir. Yani vatandaşın meşru bir hakkının, talebinin sınırlanması sonucunu doğurabilir. Ama şöyle bir tespit varsa yani vatandaş iş olsun diye veyahut da hastalık derecesine gelmiş, sırf idareyi meşgul etmek için veyahut da kurulları meşgul etmek için veyahut başvurusunu sağlama almak için birden çok yere başvuru yapıyor gibi bir gözlem varsa belki denildiği anlamda bir toparlayıcı düzenlemeye gitmek gerekebilir.

OTURUM BAŞKANI – Teşekkür ederiz.

Soru Zeynep Hanım’a gelmiş oldu galiba.

KAMİL ATLAY, Yasama Uzmanı - Bence şöyle bir durum var: Sorunun birden fazla makama yöneltilmiş olması çözüm şeklini değiştirmiyor. Yani Dilekçe Komisyonuna da yöneltilmiş olsa, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna da yöneltilmiş olsaydı idarenin herhangi başka bir birimine de yöneltilmiş olsa sonuçta o dilekçeye cevap verecek olan makam idarenin herhangi bir ajanı oluyor. Yani biz dilekçeyi alıyoruz ve o sorun hangi birimden kaynaklanmışsa orayla yazışma yapıyoruz, yazışmanın gelen cevabını ilgili kişiye gönderiyoruz. Aynı şekilde idare de kendisine yapılmış doğrudan başvuruları da cevaplandırıyor. Dolayısıyla Selahattin Bey’in dediği olaya geliyor sonuç. Birden fazla kuruma yapılmış olan başvurular tek bir kanaldan cevaplandırılıyor fakat gereksiz yere çok

fazla bir emek israfına yol açıyor. Bunun belki doğru koordine edilmesi, emek israfının önlenmesi anlamında, kişinin sorununun doğru, etkin ve zamanında çözülmesi anlamında önem arz edecektir. Bir de dilekçenin yöneltilmiş olduğu makamın başka işlere zaman ayırması gerekirken dilekçeye fazla zaman ayırıp asli işlerini yapamamasına neden olacaktır. Genel olarak düşüncemiz bu yönde.

OTURUM BAŞKANI – Ben size şunu sormak istiyorum, doğru anlamamış olabilirim veya siz beni düzeltin lütfen. Şimdi, birçok kuruma dahi sorulmuş olsa bir kamu ajanı buna yanıt veriyor, sonuçta bize gelmiş oluyor. Bir kişi yanıt veriyor dediniz. Öyle mi oluyor? Yani İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna gelmişse, Ombudsmanlığa gelmişse ya da işte il insan hakları inceleme kuruluna gelmişse ya da şu anda işte OHAL Komisyonuna gelmişse bir kamu ajanının yanıt vermesi aynı kişinin yanıt vermesi anlamına gelmiyor, yanlış mı anladım acaba ifadenizi?

KAMİL ATLAY, Yasama Uzmanı - Şunu söylemeye çalıştım: Kişi hak ihlali iddiasıyla bir kurumu suçluyor. Yani örnek vereyim, bir cezaevinde kalan mahkûmun fiziksel şartların uygun olmadığı dolayısıyla şikâyetle bulunduğunu düşünelim. Bunu ceza infaz kurumlarıyla ilgili bir sivil toplum örgütüne gönderdiğinde örgüt bunu hem Adalet Bakanlığına gönderiyor daha sonra aynı dernek başvurunun bir örneğiyle de İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna başvuru yapıyor. Şimdi başvuruya cevap verecek olan makam, kişinin o kalmış olduğu cezaevi kurumu. O kanaldan devam ederek Adalet Bakanlığı. Adalet Bakanlığı bize olayla ilgili başvuruyu gönderdiğinde -Nazmiye Hanım da burada, cevaplar onun imzasıyla geliyor, irtibat kişisi olarak hep onu görüyoruz çünkü- en alt paragrafa derneğin kendisi tarafından yapılmış olan şu tarihli başvuruya da şu sayılı yazıyla cevap verdik diyor. Yani dernek hem Adalet Bakanlığına yapıyor başvuruyu hem İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna yapıyor. Ama ben İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu olarak bizzat kendim gidip orada inceleme yapıp bu işin doğru olup olmadığını araştırma şansım olmadığı için bunu yazışma yoluyla Adalet Bakanlığından bilgi temini

ve elde edilen bilginin ilgili kişiye iletimi şeklinde yapıyorum. Bu da ya Adalet Bakanlığında emekle ilgili bir sıkıntıya sebep oluyor ya da İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunda. Dilekçelerin çok büyük bir kısmı böyle. Hak ihlali iddiasında bulunulan makam kimse bütün kurumlar alıyorlar yazıları ve o makama yönlendiriyorlar. Yani Kamu Denetçiliği Kurumu, Dilekçe Komisyonu, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ya da BİMER, CİMER, hangisi olursa olsun o ilk hak ihlali yapıldığı iddia edilen kurumdan işin doğruluğunu veya yanlışlığını öğrenmeye çalışıyor. Bu da aynı kurumun aynı cevabı birden fazla kuruma sürekli göndermesine ve aynı cevabın hak ihlali iddiasında bulunan kişiye değişik kanallardan dönmesine sebep oluyor. Ya bu işleyişte bir sıkıntı var. Aslında ben Sayın Başkanımın dediğine katılıyorum yani burada bir fonksiyon ayrılığı var, Parlamentonun yeri ayrı, Kamu Denetçiliği Kurumunun yeri ayrı, idarenin kendi iç işleyişindeki kamu yönetiminden kaynaklanan aksaklıkları giderilme noktasında işleyişi ayrı, bunların hepsine katılıyorum ama ortada da bir işleyiş sorunu olduğu gerçek. Dolayısıyla ya bu işleyişin düzeltilmesi lazım ya da daha uygun bir çözüm bulunarak birden fazla kamu kurumunun aynı olayla ilgili mesai harcamasına gerek kalmayacak şekilde olayın bir düzleme oturtulması gerektiği kanaatindeyim.

OTURUM BAŞKANI – Teşekkür ederim. Çok açıklayıcı oldu benim için. Dediğiniz doğru yani aynı makama soruluyor, o makamdan alınan soru bazen... Hatta size yanıt gelmiyor, şu tarihte asıl ilgisine bildirdik deniliyor. Burada bir sorun var mı yok mu diye siz de soruyorsunuz zaten. Yani denetim eksikliği, denetimde sadece ihlali yapan kurumun fikrini alarak sorunu çözmeye çalışmak veya ona iletmek, burada bir problem var kesin, herhâlde onu “mı” diye sormamak gerekiyor, burada bir problem var ama ne yapılabilir yani nasıl bir geliştirme yapılabilir ya da biz hak arama alanlarına Sayın Başkan Yardımcımızın söyledikleri gibi bir şey mi yapalım, kısıtlayalım mı? Yani bu da haksız bir şey olur belki, değil mi? Kısıtlayalım demiyorsunuz zaten, ona yol açar diyorsunuz.

KAMİLATLAY, Yasama Uzmanı - Buna bir cevap verebilir miyim.

OTURUM BAŞKANI – Tabii.

KAMİL ATLAY, Yasama Uzmanı - Sabahki oturumda da özellikle Mehmet Bey söylemişti, şu anda çok fazla hak arama kurumu var. Bu kurumlar arasında bir kargaşa olduğu ve hak arayıcı kişilerin kafasında da bir karmaşaya yol açtığı kesin. Bir kere, bunun bir düzeltilmesi gerektiğini düşünüyorum. Mevcut işleyişle ilgili bu sorun belki giderilecektir bir nebze.

İkincisi: Örneğin, Kamu Denetçiliği Kurumunun idarenin hakkaniyetli işlemesine yönelik tedbirler alacağını, araştırmalar yapacağını düşünürsek çoğunlukla memur suçları veya memurlarla alakalı şikâyet konularına yoğunlaşması gerekmekte. Selahattin Bey'in bahsettiğine paralel şekilde Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu daha çok ceza infaz kurumlarının da üst gözetleyici makamı olması sebebiyle belki de cezaevlerinden gelen hak ihlali iddialarının daha yoğunluklu olarak tespit edildiği, incelendiği kurum olması gerekiyor, belki bu alanlarda uzmanlaşmaları gerekiyor. İnsan Hakları İnceme Komisyonuna biraz daha makro bakış açısıyla tek tek cezaevlerine veya tek tek o cezaevinde kalan A kişinin, B kişinin bireysel sorunlarını, bireysel hak ihlali iddialarını gidermektense sorunun yığıldığı alanları bir filtre görevi görerek dönemsel olarak o şikâyete konu ceza infaz kurumu, kamu otoritesi, her neyse yerinde inceleme yapmak suretiyle ve raporlaştırmak suretiyle burada kendi fonksiyonuna da sahip çıkmak suretiyle Parlamentonun bir aracı olarak yerine getirebilir diye düşünüyorum. Bu belki uzmanlaşmayı ve her bir kurumun kamuoyunda bilinirliği ölçüsünde daha etkin hizmet verebilmesini de beraberinde getirecektir diye düşünüyorum.

OTURUM BAŞKANI – Teşekkür ederim.

Kadir Bey, siz galiba söz istediniz, değil mi? Bir şey söyleyecektiniz.

KADİR AKTAŞ, Kanunlar ve Kararlar Başkan Yardımcısı – Kamil Bey sunumunda Komisyonun veyahut da benzer dilekçeyle başvurunun yapıldığı yerlerin çoğunlukla idareden alınan cevapların vatandaşa intikalini sağlamakla yetindiğini belirtti. Herhâlde Komisyonun misyonunun bu olmaması gerekir. Yani vatandaş ilgili idareye başvurur çünkü o ilgili idare işin muhatabı ve asıl sahibidir, o işi yapan birimdir.

İdari başvurudaki etkileşim, menfaat veyahut da başvuru hakkının kullanım tarzı farklıdır. Çünkü idare işin yürütümünden doğrudan sorumludur. Başvuru üzere idare belki yaptığı işin arkasında durma ihtiyacı hisseder, belki savunmacı yaklaşım gösterebilir, belki de yaptığı yanlış tutumu kapatma, karartma yönünde bir meyil geliştirebilir. Başvuru hakkını idari mekanizmalara başvuru şeklinde denerse bu idari iç denetimi ortaya koyar.

Ama vatandaş idari başvuruyu tercih etmiyor, idari başvurudan sonuç alamadıysa bunun dışında İnsan Hakları Kurumu, Kamu Denetçiliği Kurumu gibi kurumlara veyahut da İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna başvuruyorsa; herhâlde burada ilgili idarenin yaptığı işin bir ölçüde denetlenmesi, yaptığı işlemin irdelenmesi gündeme getiriliyor demektir. Ben daha çok Komisyonun misyonunun bu olduğunu düşünüyorum. Kanunda verilen görev de bu olsa gerek. Ama bu belirttiğimiz kurullar kendilerine yapılan başvuruya ilişkin bütün misyonlarını idari başvuru, idareye yapılan bir başvuru gibi değerlendiriyorsa, öyle bir misyon gösteriliyorsa o zaman çıkacak sonuç şu olur: Bu mekanizmaların, hepsini ya kapatalım ya da birleştirelim. Çünkü aynı işi yapıyorlar ve sadece vatandaşla idare arasında havale işlemi yapıyorlar demektir. Bu durumda gereksiz yere havale de doğrudan idare başvursun denilebilir. Ama başvuru üzerine kanun koyucunun Komisyona yüklediği misyon, verdiği görev bu olmasa gerek. Burada esas görev idari işleyişin veyahut da vatandaşın muhataplarına karşı şikâyetlerinin dış bir denetim mekanizması tarafından denetlenmesi söz konusudur. Burada bu işi yapan idarenin dışında bir fonksiyon, erk -yasama adına- tarafından idari işin denetlenmesini, incelenmesini, vaziyet edilmesini; yüzeysel de olsa belki bu üst düzey gözetimin yapılmasını beklemek gerekir.

FAHRİ BAKIRCI, Kanunlar ve Kararlar Müdür Yardımcısı –

Benim sabahki sunumumda da bunu söylemiştim ben. Aslında bu tür komisyonlara yapılan başvuruların bireysel başvuru niteliği çok önde olmamalıdır. Yani sorun bireyin sorununun çözülmesi değildir, bireysel olarak siz o sorunu yargıyla da çözebilirsiniz ya da kuruma doğrudan başvuruyla da çözebilirsiniz. Burada sorun her bir komisyonun, İnsan

Hakları Komisyonu, Dilekçe Komisyonu, Kamu Denetçiliği Kurumu kendi çapında bir tartışma ortamında genel sorunları tartışıyor olmasıdır. İnsan Hakları Komisyonu söz konusu olduğunda temel hak ve özgürlüklerle ilgili ülkenin durumu nedir, bu konuda daha çok hangi tür ihlaller yaşanmıştır, bununla ilgili tartışma ortamında elde edilen sonuçları Meclis Genel Kurulunun bilgisine sunmak, Genel Kurulda bunu tartıştırmak ve ülke gündemine getirmektir. Dilekçe Komisyonun pozisyonu bundan biraz daha farklı. Dilekçe Komisyonu bu tür genel insan hakları ihlalleri değil ama spesifik bir alanda, diyelim ki çok yaygın yaşanan bir ihlal varsa ve Komisyona çok fazla bu konuda sorun gelmişse bunu dilekçe Genel Kurulunda görüştürüp, Genel Kurulda bunu bir sorun hâline getirdikten sonra Genel Kurulda bunu tartıştırmaktır. Burada farklı bir tartışma yaratılmış olur. Kamu Denetçiliği Kurumunun çok farklı bir pozisyonu var. Bir kere Kamu Denetçiliği Kurumu biraz idari yönü olan da bir kurum çünkü oraya başvuru yapıldığında idari başvuru süresi kesilmiş oluyor o arada. Yargıya başvurmadan önce orayı harekete geçirip belki oradan bir sonuç elde ederiz. Biraz bireysel yönü de var ama sonuçta Kamu Denetçiliği Kurumu da bir rapor veriyor ve o raporun önemli olan Genel Kurulda görüşülüp ne tür idari sorunlar var, idare hangi konularda ihmalde bulunuyor, bunu Genel Kurulun bilgisine taşımak... Sabah Başkan söyledi, bu raporlar görüşülmüyor, o zaman da kurum çok etkinleşemiyor. Gerçekten de öyledir. Aslında o komisyonun ne kadar bireysel sorunu çözdüğü de önemlidir ama bu raporunun Genel Kurulda görüşülmesi kadar önemli değildir. Daha önemli olan bu genel raporun Genel Kurulda görüşülmesidir. Bu yüzden bence her kurulun farklı bir işlevi var. Kurullar bu işlerini yaparken bireysel sorunları da çözüyor olabilirler ama asıl öncelikleri bu bireysel sorunların çözülmesi olmadığında, bu böyle anlaşıldığında o zaman her birinin farklı bir işi yaptığı kavranabilir ve her biri kendi alanıyla odaklanıp sorunun çözümüne katkıda bulunabilir. Dolayısıyla ben bir gereksizlik olmadığını düşünüyorum. Önemli olan komisyonların kendi kendilerini işlevsiz hâle getirmemeleri ve kendi alanlarında onlara yüklenen misyonun gereğini yerine getirmeleridir.

OTURUM BAŞKANI – Teşekkür ederim.

Buyurun.

ERCAN DURDULAR, TBMM Başkan Başmüşaviri – Ben de 1998-2002 yılları arasında Komisyonunda görev yaptım. Şimdi, tabii, burada tartışılan konular üzerinden on beş yıl geçmesine rağmen çok fazla değişmemiş. Burada dikkatini çekmek istediğim bir konu idarenin parçası olarak insan hakları alanına giren örgütlerin hiçbirisi komisyon kurulduğunda yoktu. Dolayısıyla komisyonun el attığı alanlarda ilgili kurumların reaksiyonu olarak kuruldu birçoğu, bunu gözden kaçırmamak lazım. Yani kimi kime şikâyet ediyorsunuz? Meclisin farkı burada millet adına, milletin sığınabileceği ve tarafsız çözüm arayışı içerisine girebileceği bir kurum. Şimdi Adalet Bakanlığının kurduğu bir mekanizmaya Adalet Bakanlığının bir kurumunu şikâyet etmek ne kadar mantıklı? Kurumda çalışanların tabii hani kendilerine karşı olan saygısı, tarafsızlığı vesairesi, bunları tartışmıyorum ama mağdur olarak düşünün: Siz adil davranırsanız bile mağdur daima eğer haksız bulunmuşsa özellikle hakkını bir başka şekilde arama yolunu tercih edecektir. Bu açıdan Türkiye Büyük Millet Meclisi bünyesinde böyle bir komisyonun varlığı güven veriyor. Bu güvenin tabii, bireysel başvuru... Hani dilekçelerle özellikle çok detaylandırılması belki hata. Yani dilekçeler size yol gösterebilir, belli alanlarda demek ki bir birikim var. Şimdi diğer kurumlardan farkı: Diğer kurumlar mevzuata göre, bu mevzuata uygundur dediğinizde iş bitiyor. Ama siz İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyesi olarak gittiğiniz yerde eğer vicdanınız sızlıyorsa orada bir hak ihlali vardır, istediği kadar mevzuata uygun olsun. Sizin göreviniz o mevzuatı da değiştirmek o zaman. Yani bunlar birbirinden farklı şeyler. Şimdi Zeynep Hanım'ın sunduğu tebliğde hani dikkatimi çekti: Neden bazı insan hakları inceleme komisyonları bireysel başvuru yoluna gitmiyor? Çünkü o ülkelerde çok iyi bireysel başvuru değerlendiren ve sonuçlandıran başka kurumlar var. Dolayısıyla Parlamentonun o konuda bir faaliyet göstermesine gerek yok. O yüzden yok. Buna karşılık Avusturalya'da bir örnek var mesela,

incelemenizi tavsiye ederim. Meclis adına bir başka sivil toplum örgütü de değil, yarı kamu, yarı sivil toplum örgütü, Meclis tarafından seçilen insanlardan oluşuyor, bir başkanı var, savcı yetkisine sahip. Gittiğinizde, derdinizi anlattığınızda komisyon toplanıp size uygun bir çözüm bulduğunda o başkan imzaladığında bu artık yargıya dahi tabi olmayan bir karar hâline dönüşüyor, sizin sorunuz çözülmüş oluyor. Şimdi, bu da bir mekanizma. Bizim buraya geldiğimizde 3686 sayılı Kanun mesela hani bunların hangisine izin veriyor? Çok izin vermiyor. Neden izin veriyor? Çünkü çok gönüllü kurmadık aslında. Yani kurulduğu tarihi dikkate alırsanız Türkiye’de bir askerî darbe olmuş, Avrupa Konseyi üyeliği askıya alınmış ve biz tekrar Avrupa’da yerimizi almaya çabalarken bize birtakım şartlar getirilmiş. Denmiş ki işte bu insan haklarını denetleme mekanizmasına ihtiyacınız var sizin, kurun bunu. Nerede kurulacağı çok tartışıldı o dönemin kaynaklarına bakarsanız. Mecliste kurulmasına karar verildi, Mecliste de bu kadar yetkiyle kuruldu. Bu yetkiyi zorlayan başkanlar olmadı mı? Ali benden daha kıdemli yani onun da anlatacak daha çok örneği vardır ama. Şimdi, ben 3 komisyon başkanı ve 4 dönem çalıştım, kişiden kişiye komisyonun etkinliğinin nasıl değiştiğini gözleme şansım oldu diyeyim. Yani, sizin, eğer üyeler ve komisyon başkanının belli bir gündemi varsa, bir amacı varsa komisyonu aynı kanun ve aynı yetkilerle çok iyi çalıştırabiliyor, bir şey yapmanıza gerek yok, geçseniz yetiyor.

Şimdi, bir cezaevine gittik sabahleyin, “Anlamıştık birilerinin geleceğini.” dediler, “Ne oldu?” dedik, “Sabaha kadar boya yaptık, etrafı temizledik, duvarları boyadık, vesaire.” dediler, “Hani iyi mi yaptık, kötü mü yaptık?”, “Yok, yok biz memnunuz, etraf temizlendi, daha temiz bir ortamda yaşayacağız en azından.” dediler. Şimdi, hani gittiğiniz yere bir canlılık getiriyorsunuz, oradaki idareciler de kendini toparlıyor bir şey varsa, eksikliği, gediği, ne bileyim, hijyen sorunu, vesaire. Hani kısa dönemli çözümler ama sonuçta bu kurumlardaki insanlar, kamu görevlileri de, mağdurlar da herkes kendi görevini yapıyor, aksama varsa sistemde

o görevli de bazen mağdur olabiliyor. Dolayısıyla, sizden onların da beklentileri var veya sizin o varlığınız anlık çözümler üretiyor, o anlık çözümler kalıcı çözümlere de neden olabiliyor. Varlığınız önemli, gitmeniz önemli, gözükmeniz önemli, toplumun sizi kabul etmiş olması önemli hani orada bir kurum var, bir komisyon var, biz sorunumuzu oraya iletirsek gelip inceleyebiliyorlar, inceleyebilirler demeleri çok önemli. Bu 1998-2002 yılları arasında 12 tane cezaevi raporu yayınlandı. Bunların çoğunun hareket noktası gelen dilekçelerdi. Birinci, ikinci öyle değildi, seçilerek gidilmişti ama sonrakilerde dilekçe yağdı komisyona. Bakıyorsunuz, Erzincan’a gitmeniz gerekiyor, kalkıp gidiyorsunuz. İşte, bir sonraki aşamada bir bakıyorsunuz Batman Cezaevinden 100 tane dilekçe gelmiş, bir sonraki programı oraya alıyorsunuz; böyle gelişti o. Burada hani bir gündem yoktu cezaevlerini gezelim diye belki de herhâlde cezaevlerinin ilk gezildiği dönem o dönem ondan önce bir Diyarbakır Cezaevine hani malum olaylar nedeniyle gidildi. Ama, diğerlerinde olay yoktu yani daha bireysel, daha hani günlük yaşam nasıl devam ediyor, aksayan hususlar var mı, yok mu, neler düzeltilmeli, nelere müdahale edilmedi. Mesela, cezaevleri izleme kurulları Adalet Bakanlığı tarafından o dönem kuruldu, o olaylar, o raporlardan sonra kuruldu. Ha, raporların pratikte faydası oldu, olmadı mı? Biz 98 raporlarını gönderip 2000’de sorduk “Ne yaptınız bu raporları?” diye, en ilginç cevap Bolu’daki cezaevinden gelmişti: “Sizin görüştüğünüz o insanlarla görüştük, şikâyetlerinden vazgeçtiler.” demişti. Bu resmî evraktır arkadaşlar, komisyonda bulabilirsiniz.

Sonra benzer çalışma yine 2000 yılında yapıldı. Bu hani 2001-2002’ye kadar raporu yazıldı, tabii o, o kadar erken seçim vesaire sonuçlarıyla ilgili bir takip mekanizması kurulmadı. Tabii, ne oldu? Orada 3 tane başkan değişti, bir hareketlilikten bir durağanlığına da geçiş oldu, işte öbür gelen komisyon başkanının bir önceki dönemin komisyonunun kamuoyunda bıraktığı intibadan hani duyduğu endişe, vesaire, eksiklik veya fazlalıkları düzenleyici birtakım tedbirlerle komisyon yönetimine geçti, öyle davrandı. Hani aynı uzmanlar vardı, değişmemişti ama çok

farklı faaliyet alanlarına geçtik. Burada tamamıyla komisyonun çalışıp çalışmaması siyasi iradeye bağlı. Ha, bir de neden farklılığı vardı? Koalisyon dönemleriydi o dönemler. Komisyon başkanı başka partiden, Adalet Bakanı başka partiden, İçişleri Bakanı da başka partiden olunca komisyon çok iyi çalışıyor. Çünkü, birbirlerine karşı hem bir rekabet var hem bir denetleme var. Ama, şimdi aynı partiden olunca yani siz kendi bakanınızı denetlemek yerine buna düzenleyici, daha yumuşak uyarılarda bulunmayı tercih edebiliyorsunuz. Bu, sorunların devam ettiği veya çözülmeyeceği anlamına gelmiyor, belki de daha hızlı çözüme neden oluyor kendi bakanı, kendi milletvekili, kendi komisyon başkanı daha hızlı çözüm üretebiliyor, en azından bir rekabet hissi girmiyor araya. Hani dolayısıyla, bu gündem, konular da dönemsel özellikler sergileyebiliyor, birkaç not almıştım, bunlarla ilgili. Hani bizim çalıştığımız dönemde en büyük şeyler tabii, ölüm oruçları vardı, o cezaevlerinde eylemler vardı hani onlar tüm kamuoyunu da etkiliyordu. Dolayısıyla, komisyon faaliyetleri sanki cezaevi komisyonunu dönmüştü. Bizim zamanımızda ortalama bin dilekçe geliyordu, bugün tabii, 8 katına çıkmış, bu çok hayret verici geldi bana, ilk defa duydum bu rakamları. O bin dilekçenin de 800'ü cezaevlerinden geliyordu ortalama, onlar zaten faaliyet raporlarında vardır, istatistiklere bakabilirsiniz. Tabii, uluslararası sistemin sizden beklentileri de vardı, bazı zaman boşlukları da oluşuyordu. Sayın Mehmet Elkatmış sabahleyin bahsetti bu insan haklarını inceleme komisyonlarının tabii, hukuki süreçleri tamamlanıyor mu? Hiçbiri tamamlanmadı yani Genel Kurulda okunması gerekir mesela ya da Sayın Meclis Başkanının ilgili kurumlara göndermesi gerekir. Bu işlemleri hani bilmiyorum yapıldı mı hiç, sonraki dönemde çalışan uzman arkadaşlar belki cevap verebilir.

Denetim, yasama sürecine dâhil olma hani bunlar tabii, yasamanın ötesinde bir komisyon yani yasama bir şekilde zaten yürüyor. Eğer denetimlerinizi de pratikte gördüğünüz aksaklıkları hızlı bir şekilde yasama sürecinin parçası hâline getirip de o mevzuata uygun ama insan haklarına aykırı gördüğümüz hususları düzeltebiliyorsunuz, belki yasamaya katkı bu olmalı. Yani, bunu da insan hakları başlığıyla değil hani hangi ilgili

kurumun, ilgili yasasıysa yapmanız gereken değişiklik önerisi bunu yaparak olur, muhtemelen bu şekilde bakmak olaylara komisyonunun etkinliğini daha fazla artırabilir.

Benim notlarım bu kadar. Tekrar etmek istediğim tek husus: Yani yerinde denetimler genel hususlara bakmak, genel başlıklar altında çalışmalar yapmak komisyonun önceliği olmalı, bireysel başvuruları, dilekçeleri çözüme kavuşturmak değil. Dedğiniz gibi, yani bir o konuda enflasyon var. Ki, hani bu kurumların birçoğu da zaten zaman içerisinde görülen sorunların çözümü için ayrı ayrı kuruldu. Hani bugün ayrı ayrı olmaları kendi başına sorun hâline geldi, belki tek başlılık altında toplanması gereken odur. Eğer insan kaynağını dilekçeler aşırı miktarda tüketiyorsa, komisyon çalışmalarına engel oluyorsa buna ivedi bir şekilde aslında çözüm getirmek lazım. İlgili kurumlara havale etmek, cevabı beklemek hani o kurumun zaten verdiği cevabı vatandaşa iletmek de aslında pratik olarak hiç faydası olan bir çalışma değil, sadece yazışma ve kırtasiyeyi artırıyor. Ama, hani kamuoyunda ne oluyor, ne bitiyor, vatandaşlar ne tür sorunlarla karşı karşıya kalıyor hani buna dair de size bir veri gelmesi lazım, bu veriyi açısından belki pratik faydası var veya daha farklı bir mekanizma kurup sizin işte bu ombudsman olsun, cezaevi izleme kurulları olsun veya illerdeki o il insan hakları izleme kurulları olsun, bunların gündemleri ve bunlara gelen dilekçelere belki ulaşımınız olsa gündemi siz daha yakından hani o dilekçelere çözüm ararken değil de hani içeriklerini görerek belki gündem belirleme açısından o kurumların verilerinden faydalansanız daha verimli bir sonuç veya çalışma çıkabilirsiniz diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI – Evet, teşekkür ederim.

Buyurun.

FARUK KARCI, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Tetkik Hâkimi – Şimdi, her konuşmacının içeriğinde cezaevleri geçince biz de dedik birkaç şey söyleyelim. Tabii ki, insan hakları ihlallerinin belki de hani gündem gereği veya mevcut gereği en çok gündeme geldiği

yerlerin ceza infaz kurumları olması Türkiye’ye özel bir durum değil, tüm dünyaya özel bir durum aslında. Hani bunu savunma amaçlı değil de bir gerçek olarak söylüyoruz.

Şimdi, şöyle söylüyorum: Tabii, normal şartlara göre ceza infaz kurumlarının şartları yani yapısı gereği belki bu tür şikâyetleri, bu tür dilekçeleri vermeye daha müsait veya kişilerin bir anda kendini böyle bir ortamda bulması hani normalde dışarıda hak gördüğü bir şeyi belki de orada da hak olarak iddia etmesi gibi sonuçlar da geliyor. Ama, şunu hep söylemeye çalışıyoruz: Hani bu kesinlikle bir reklam gibi değil ama son yıllarda, son şeylerde inanılmaz bir gelişme gösteriyor. Biz kendi personelimizi bu konuda elimizden geldiğince insan hakları konusunda özellikle eğitmeye çalışıyoruz. Ki, şöyle bir yanlış anlaşılma hani sanki öyle bir izlenim oluyor, sanki ceza infaz kurumları bağımsız veya kendi hâllerinde yönetiliyormuş gibi. Ceza infaz kurumları mahkemelerin denetimine, savcılarının denetimine, her yere açık bir kurum. Yani, biz sivil toplum kuruluşlarını da hiçbir zaman şey yapmıyoruz. Hani az önce saygıdeğer konuşmacımız şeyi söyledi hani “Geline haber alıyoruz.” diye. Ben cezaevi savcılığı da yaptım, Ceza ve Tevkifevlerinde de çalışıyorum son iki buçuk yıldır. Biz haber vermeden gittiğimizde de gerçekten gayet işleyen bir sistem görüyoruz, onu da özellikle belirtmek istedim.

Şuna da dikkat çekmek istiyorum ben özellikle. Konuşmanın başında siz çok güzel bir şey söylediniz, “Ödüller teşvik eder.” diye. Ceza infaz kurumlarımız ihlallerle gündeme geliyor basında veya şeyde ama çok güzel örneklerimiz de var. Bunları gündeme getirmekle de aslında bir nevi sahiplenme konusunda güzel bir örnek olacağını düşünüyorum ben. Bizim bu personelimiz gerçekten özverili çalışıyor, gerçekten yoğun bir şekilde çalışıyor. Ben bunu açıklamak zorunda hissediyorum. Biz gittiğimizde savcılık da yaptık yıllar boyu, kolay bir meslek de değil, hani özellikle hak ihlali konusunda da şimdi biz bazen cevap verdiğimizde sonuçta kişi hak ihlali olan durumlarda personel de devreye giriyor, infaz koruma memuru olabilir, müdür olabilir. Bu kişilerle ilgili aynı zamanda mahkemelerin,

bağımsız mahkemelerin yaptığı bir yargılama da oluyor sonuçta. Şimdi biz bu yargılama bitmeden, sonuçlanmadan “Bu kişi bunu ihlal etmiştir ve bu ihlale neden olmuştur.” Gibi bir cevap vermek belki yarın öbür gün beraat edecek o kişiyle ilgili bir ihlale de yol açıyoruz aslında öncesinde. O yüzden yargılamanın sonucunu beklemek de bazen belki bizim o cevap konusunda gecikmemize veya tereddütte kalmamıza yol açabiliyor. Mesut Bey’e de burada teşekkür ediyorum ayrıca, o raporlar konusunda bize tercüman oldu.

Saygılar sunuyorum.

OTURUM BAŞKANI – Çok teşekkür ederim.

Şimdi, ben bir iki şey söyleyeceğim unutmamak için, unutuyorum bazı şeyleri.

Önce, biraz önce konuşan arkadaşımız dedi ki: “Koalisyon hükûmetiydi, başkan, başkan yardımcısı, sekreter, farklı farklı partilerdendi, bu iyilik getiriyordu.” dediniz. Aslında konuşmamın başında bir şey söylemiştim, belki anımsayacaksınız, çok uç bir şeydi belki, yemin etsinler bağımsız ve tarafsız davranmaya diye. yemin de çözümüyor. Belki İnsan Hakları İnceleme Komisyonunun toplam üyelerinin Mecliste kaç parti varsa, bugün için dört parti, dört partinin eşit temsiliyle olmalı. Yani insan hakları konusunda çünkü giderek biraz önce de ifade ettim, şeyi savunma, hükûmeti savunma adına şey olunabiliyor, farklı tutum alınabiliyor. Bunu önlemenin yolu, bu da benim önerim, belki böyle bir şey yapılabilir, her partiden eşit sayıda üyeyle temsil belki bu konuda daha objektif kararların, sağlıklı kararların verilmesine neden olabilir.

Cezaevleri konusunu aslında bitirmek istiyorum ama bir şey söyleyeceğim. Öyle cezaevleri var ki arkadaşlar, yaşadığım örneklerden yola çıkacağım, ben cezaevi konusunda özel çalışmış bir arkadaşınızım, siyasi dava avukatıyım zaten biliyorsunuz, o sebeple önüme çok düştü cezaevleri meselesi. Cezaevi reformu konusunda da Çağdaş Hukukçular Derneğinde ilk çalışmaları başlatmış olan arkadaşız biz. O tarihte,

üstelik de Adalet Bakanlığıyla ortak çalışmalar yürüttük. Bu, bizim tarihî geçmişimizde var, dediğiniz doğru, çok yol alındı. Yani, cezaevleri bir işkencehaneyken özellikle olağanüstü dönemlerde, daha yaşanabilir hâle geldi ama yine de dönem dönem, idarecilerin yapılarından kaynaklanan ya da içinde bulunulan siyasi ortamın bunu gerektirdiği gibi bir anlayışla cezaevlerinde farklı uygulamaların olduğu ve insan hakları ihlaliyle karşılaştığımız söz konusu. Şunu söyleyecektim biraz önce: Örneğin bir cezaevinin müdürüyle görüşmek istiyorum, bana bir mektup gelmiş, telefonla sorup öğrenebilirim ne olduğunu. Örneğin açlık grevindeyim demiş, on gün sonra gelmiş telefon. Devam ediyor mu, sorun ne veya başka bir sorun. İnanın, bir buçuk saat bir cezaevinin müdürüyle konuşmak için telefonun başında bekledim yani abartmıyorum bir buçuk saat bekledim. Başka iş yaparken danışman arkadaşıma verdim. Adalet Bakanlığını aradım, Adalet Bakanlığında ceza infazdan sorumlu olan genel müdür yardımcımızla iki dakikada görüştüm. Bir örnek diye anlatıyorum. Yani, bu olumsuz bir örnek. Söylüyorum da yani kolay kolay kendi titrimi de kullanmaktan hoşlanmam ama Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Başkan Vekili Şenal Sarıhan. Anlatabiliyor muyum, hani, etik bir etkisi olacaksa Türkiye Büyük Millet Meclisinin, bu tür uygulamalar var. Son örnek, geçtiğimiz hafta Silivri Cezaevindeydim, iki ayrı uygulama, Fetullah sanıklarına havalandırmanın dahi üstü metal kafesle kapatılmış. Görüşmeler on beş günde bir ancak ve avukat görüşmesi haftada belki de on beş günde bir -yanlış anımsıyor olabilirim- bir saat. Şimdi, bu insanların hepsinin iddianameleri düzenleniyor, duruşmalara girecekler, suçları ne olursa olsun, bu insanların savunma hakkı var, savunma hakkını da kiminle sağlayacak? Avukatla. Bir saat avukatla görüşerek bunu yapamaz. Yani, idare çifte standart uyguluyor. Anlatabiliyor muyum? Oysa onun öyle bir sorumluluğu yok cezaevleri konusunda. Hâlâ suçlu görüyorsa gitsin, ifadesini alsın falan, başka bir şey. Şimdi, bu tür şeyler ne yazık ki devam ediyor ve bir tarafla konuşuyorsunuz, diyorlar ki: “Hiçbir problemimiz yok, gayet iyi cezaevindeki durumumuz.” Aynen böyle. Öbür tarafla konuşuyorsunuz, size bir dolu şey anlatıyor. Cezaevi

müdürüne soruyorsunuz, “Onlar falandan tutuklu, öbürleri filandan tutuklu.” diyor. Yani, bu çifte standart meselesinin... Bunu niye anlattım? Siz varsınız diye anlattım. Yani bunları düzelterek ancak eşitlik sağlayarak varsa güvenlik sorunu o güvenlik sorununu başka türlü çözerek yürümek gerekiyor diye inanıyorum.

Peki.

Başka soru var mı?

Buyurun?

FARUK KARCI, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Tetkik Hâkimi – OHAL kanunundan kaynaklanan bir sıkıntı...

OTURUM BAŞKANI – OHAL’e rağmen temel haklara bir engelleme gelemez, bunun farkındayım tabii, bunun bilincindeyim, evet.

Peki, arkadaşlar, bu bölüme ilişkin başka sorumuz yok ise... Peki. Maddelemiyorum çünkü sonra siz bunları herhâlde kendi aranızda biçimleyeceksiniz. Ben çok yararlandım arkadaşlar, bu toplantıdan çok yararlandım. Kalmış olmaktan da memnunum. Bir iki işim erteye kaldı ama belki sonuna kadar da kalmak isterdim. Ben izin isteyeceğim. Masayı yeni arkadaşımıza bırakacağız herhâlde.

Hepinize kolay gelsin. Çok teşekkür ederim.

KADİR AKTAŞ, Kanunlar ve Kararlar Başkan Yardımcısı – Katkılarınız için teşekkür ederiz.

OTURUM BAŞKANI – Rica ederim. Hepimizin görevi.

ÜÇÜNCÜ OTURUM

İnsan Haklarını İnceleme
Komisyonunun Çalışma Usulü

ÜÇÜNCÜ OTURUM

İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONUNUN ÇALIŞMA USULÜ

(OTURUM BAŞKANI – Kadir AKTAŞ – Kanunlar ve Kararlar Başkan
Yardımcısı)

OTURUM BAŞKANI – Herkese selamlarımı sunuyorum ve başarıyla geçmesi dileğiyle üçüncü oturumu başlatıyorum. Bu oturumumuzun başında İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun çalışma usulü, çalışma sistemi üzerine sunumlar olacak, akabinde de bir soru-cevap, tartışma ve değerlendirme/öneriler kısmı olacak. İnşallah saat 18.00 gibi çalıştığımızı tamamlarız diye ümit ediyorum.

Arkadaşlar, bu çalıştayları biz 2015 yılı eylem planı olarak planlamıştık. Öncelikli olarak malumunuz araştırma komisyonları için ve Dilekçe Komisyonu için birer çalıştay yapıldı. Bugün de İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu çalışmaları üzerine bir çalıştay yapıyoruz, akabinde de KEFEK Komisyonu için yapılmasını hedefliyoruz.

Tabii, Parlamento olarak, Komisyonlar olarak eksiklik duyduğumuz bir husus var, çalışma kültürünün devamı, tecrübenin aktarımı noktasında. Parlamantonun dönemsel olarak yenilenmesi, araya darbe gibi parlamenter dönemleri kesen, tecrübeleri ciddi olarak kesen olguların yaşanmasından kaynaklı olarak çalışma kültürünün devamında, tecrübe aktarımında sorunlar yaşıyoruz. Bu kısmen uzmanlık gibi kurumsallaşmanın olmamasıyla da peşi sıra pekişen, gelişen bir durum olmuş. Tabii, bürokrasi olarak, uzmanlık birimi olarak da yer yer kesintilerle karşılaşabiliyoruz. Bir on sene öncesinin çalışanlarıyla bugünün çalışanlarına baktığımız zaman ciddi bir değişim var. Bazen bu değişim birden keskin bir bıçak gibi olabiliyor. Tabii, geçmiş deneyimler önemli, geçmiş güzel tecrübelerin ortaya konulması, onlardan istifade edilmesi günümüz çalışmalarına da en büyük katkı zemini hazırlayan avantajlardan birisi olsa gerek. Devamlı

gündemimize bulunan şu çalışmalarımızı sorguluyoruz: Avrupalılar bu işi nasıl yapıyor, başka kurumlar bu işi nasıl yapıyor diye ama bir de yaşanmış, yapılmış, denenmiş tecrübeler var. Özellikle iyi deneyimleri bilmemiz, keşfetmemiz, bunları intikal ettirmemiz gerekiyor. Bir de kendi gerçekleştirdiğimiz deneyimler, tecrübeler bizim en başlıca referansımız oluyor. Bir komisyon başkanına, geçmiş dönem komisyonlarınca “şöyle güzel bir çalışma yapıldı, denendi, tecrübe edildi.” bilgisini paylaşmak aynı zamanda bir teamülü, yazılı olmayan bir kuralı paylaşmak gibi önem atfediliyor. Bu tecrübe aktarımını geliştirmek, varsa sorunlarımıza güzel örnekler çerçevesinde öneriler geliştirmek için bu çalıştayı planladık. Gördüğümüz gibi katılımcılar eskiden bu komisyonda çalışmış veya şu anda çalışan kişiler veyahut da benzeri komisyonlarda, KEFEK, Dilekçe Komisyonlarında ve bunların partneri olan kamu kurumlarında çalışan muhataplar. Belki sunumlar yer yer teorik kaçabiliyor ama ilgilileri sunum yaptığı için, işin mutfağından kişiler sunum yaptığı için ben sunum kalitesinin her zaman belli bir seviyenin üstünde olduğunu gözlemliyorum. Sizlerin vereceği bilgiler bu anlamda önemli bilgiler olacaktır.

Ben lafı uzatmak istemiyorum, hemen izninizle sunumlara geçelim.

Birinci sunum başlığımız bireysel başvuru yolu, herhâlde İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu nezdinde yapılan bireysel başvuru yolu üzerine sunum.

Yasama uzmanı Evren Elverdi arkadaşımız ile Mesut Aydınoglu arkadaşımız sunumu yapacak.

Öncelikle buyurun Evren Bey.

BİREYSEL BAŞVURU YOLU

EVREN ELVERDİ

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

Yasama Uzmanı

Herkese iyi günler. Bugünün popüler konusu bize düştü, bireysel başvuru yolunu anlatacağım.

3686 sayılı İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Kanunu’nun 4’üncü maddesinin (e) fıkrasına göre Komisyon insan hakları ihlallerine dair başvuruyu inceler ve gerekli gördüğü hâllerde ilgili mercilere iletir. Bu kanun teklifinin gerekçesini, madde gerekçelerini incelediğimizde ya da Genel Kurulda görüşüldüğü sırada tutanaklara baktığımda has olarak bu madde üzerine bir tartışma yaşanmadığını görmüştüm fakat genel gerekçede kanun teklifinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru yolunun kabul edilmesiyle birlikte bir atıf yapılmıştı, büyük ihtimal AİHM’e bireysel başvuru yolunun kabul edilmesinin ardından iki sene sonra buna benzer bir yolun da bu Komisyonda işletilmesine dair ilham alınmış diye düşünüyorum.

(4)’üncü fıkrada geçen insan hakları tanımı çok geniş bir kavram. 2’nci maddesine de baktığımızda bu kanunun Anayasa’da sayılan, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde sayılan haklarla, uluslararası alanda kabul görmüş anlaşmalar, insan hakları anlaşmalarında geçen hakları kapsadığını belirtiyor ve bu durumda çok geniş bir insan hakkı tanımı ve kapsamı oluşuyor Komisyonun görev alanı bakımından. Komisyona yapılan başvuruları iç mevzuatta biz Anayasa’ya, 3686 sayılı Komisyon Kanunu’na ve 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun’un hükümleri çerçevesinde inceliyoruz. Bununla beraber kanunun metninde atıf yapılan uluslararası sözleşmeler, Avrupa insan hakları sözleşmeleri ve uluslararası alanda kabul görmüş insan hakları bakımından da inceliyoruz bireysel başvuruları.

Neyi incelediğimizi belirttikten sonra nelere bakmadığımıza geliyoruz ve bize yapılan bireysel başvuruların hem esas hem de şekil bakımından bazı şartları ihtiva etmesi gerekiyor. Birinci olarak bir başvurunun bir insan hakkı ihlali iddiasını içermesi gerekiyor. Örneğin komisyona “Bazen bize iş bulunsun, işe girmek istiyorum, Komisyon gereğini yapsın.” diye başvuru yapılıyor, insan hakkı ihlali içermeyen bir başvuruyu biz işleme almıyoruz. Onun dışında belli bir konuyu ihtiva etmeyen, içeriği anlaşılmayan ya da somut veriler belirtmeyen başvuruları da işleme almıyoruz. Örneğin mesela cezaevinden şöyle talepler geliyor: “Bana cezaevinde işkence yapılıyor, Komisyon gereğini yapsın.” Bu başvuruda olayın ne olduğu, ne yapıldığı somut bilgiler olmadığından bir işleme alma durumumuz maalesef olamıyor, bunun dışında şekil şartları olarak 3071 sayılı Kanun’da yabancılar ve karşılıklılık esasına göre yabancılardan gelen başvurular belli şartlarda incelemeye alınmıyor ama ihlal iddiası çok gizlilik taşıyorsa istisnai olarak bu başvuruyu da işleme alıyoruz. Bunun dışında gayriciddi konuları içeren başvurular var. Mesela benim hatırladığım bir başvuru vardı, kişi “Ben haymatlos olmak istiyorum, vatansız sayılmak istiyorum.” diye bir başvuru yapmıştı. Yani vatansızlık tanımını daha bilmediğinden ve uluslararası hukuktaki tanımının nasıl zor bir durum olduğunu bilmeden “Başka ülke vatandaşlığına geçerim, komisyon beni haymatlos, vatansız saysın.” diye bir başvuru yapılmıştı. Onun dışında şekil şartları olarak ad, soy ad, imza, adres gibi şartların olması gerekiyor ve bunlar da işleme alınmıyor ama dediğim gibi gizli nitelikli bir başvuruya gereken yapılıyor. Ayrıca protesto niteliğindeki başvurular var, büyük çoğunlukla cezaevlerinden gelen bir akım oluşuyor. Bakıyoruz, çeşitli cezaevlerinden tek tek dilekçeyle ilgili hak ihlali içermeyen ve siyasi nitelikler taşıyan başvurular oluyor, bunlara da biz işlem yapamıyoruz ve bir cevap yazmıyoruz.

Bunun dışında Anayasa’nın ilgili hükümleri uyarınca yargının alanına giren konularla ilgili bir yetkimiz de sorumluluğumuz da yok, o yüzden yargının görev alanına giren başvurularla ilgili işlem yapamıyoruz, hatta bu başvuruları ilgili başvuru sahibine bildiriyoruz, “Başvurunuz

yargının görev alanına girmektedir, bu yüzden işlem yapamıyoruz, şu yolları takip edin.” diye bir yol gösteriyoruz. Ben kısaca değindikten sonra size yapılan birkaç bireysel başvurulara yazdığımız cevapların örneklerini göstermek istiyorum.

15 Temmuz darbe sürecinden sonra sayısı artan iki tür başvuru oldu. bunlardan biri tutukluluğa itiraz başvuruları. Bu başvurularda kişi tutuksuz yargılanmak istediğini ya da suçsuz olduğunu belirtiyor. Bu durumda biz ilgili ceza muhakemesi kanunundaki itiraz usulünü belirtip başvurunun yargının görev alanına girdiğini, bu yüzden hangi yolları takip etmesi gerektiğini belirtiyoruz. Örneğin iç hukuku tükettikten sonra Anayasa Mahkemesine başvurabileceğini, bireysel başvuruyu yaptıktan sonra AİHM’e başvurabileceğini falan belirtiyoruz. 15 Temmuz sürecinden sonra da gelen ikinci yoğunluklu başvuru da kamu görevlilerinin ihraçlarıyla ilgili başvurular. Bu başvurularla ilgili olarak da 685 sayılı KHK’nın ilgili hükümlerine atıf yapılıyor, diyoruz ki: “Bu olağanüstü hâl işlemlerini inceleme komisyonu kurulmuştur, başvurunuzu oraya yapınız. Bu iç hukuk yolunu tüketmeniz gerekmektedir.” diye bir cevap yazıyoruz. Dediğimiz gibi, başta belirttiğim gibi biz ayrıca uluslararası hukuktaki hükümleri, uygulamaları da dikkate almak zorundayız komisyonun bize yüklediği sorumluluk bakımından. Mesela, bazı başvurular yapılıyor, bu bir örnek mesela: Cezaevinden bir kişi başvurmuş, kişinin hasta olduğunu, ameliyat olduğunu ve pasif sigara içicisi konumunda olduğunu, sigara kullanmadığını ancak sigara içilen bir ortamda yaşamak zorunda kaldığını belirtiyor. Bunun üzerine Anayasa Mahkemesinin bir kararı var. İşte, geçirdiği hastalık nedeniyle sigarasız bir ortamda yaşaması gerekiyor, aksi hâlde kötü muameleye girer. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin davasındaki kişinin pasif sigara içicisi konumunda olması kötü muameleye, insanlık dışı muameleye giren bir uygulamadır dediği bir karar var mesela.

Yalnız burada iki şeye değinmem gerekiyor: Bu bizim komisyonda bir proje başlamıştı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının ve icrasının izlenmesi ve takibiyle ilgili. O projeden ben feyz alarak, bizim de Komisyonun sorumluluk yüklediği AİHM kararlarını takip etmesi

gerektiğini ve bu yönde dilekçelerini ona göre dizayn etmesi gerektiğini düşünüyordum ama bir taraftan da mesela yazdığımız kurum Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü. Mesela, katılımcılar da burada çünkü orada çalışan kişiler bu konuda daha uzman, daha bilgi sahibi kişiler. O kişilere de kalkıp şu kararları yazmak, şu karar var demek ne kadar da doğru, ondan da emin değilim. Ama, dediğim gibi, biz uzmanlaşmaktan bahsediyorsak en azından İHİK’te çalışan kişiler olarak bizim bilmemiz gerekir diye düşünüyorum. Bunları da mümkün olduğunca yazdığımız dilekçe ve başvurulara yansıtmaya çalışıyoruz.

İkinci olarak: Mesela, bir başvuruyu yine KHK’yla ilgili, ihraç ilgili bir itirazda bulunmuştu ve kurulan Olağanüstü Hâl İşlemlerini İnceleme Komisyonunun etkin bir mekanizma olmadığını iddia etmişti. Mesela, ona da baktığımızda AİHM yakın tarihte Çatal/Türkiye karar vermişti, o kararda kişi Olağanüstü Hâl İnceleme Komisyonu etkin bir mekanizmadır, bu yolun tüketilmesi gerekir diye. Onun itirazına cevaben... AİHM bile bu komisyonun işlemediğine karar vermişti diyordu. En azından biz cevap yazıyoruz, bakın, AİHM’in aslında böyle kararı var, sizin dediğinizin tam tersi bir kararı var diyerek.

Onun dışında da bazı başvurular bizim komisyonun görev alanına girmiyor ama mesela KDK’nın görev alanına giriyor. İdarenin işleyişle ilgili şikâyet ve iddialar var. Böyle durumlarda da biz başvuruyu ilgili kamu kurumuna iletiyoruz. Bu başvurularda mesela kişi kamuya girişlerde uygulanan 35 yaş sınırının kaldırılmasını talep ediyor falan. Bu yönde yoğun bir başvuru var. O yüzden KDK’nın görev alanına girdiğini düşünerek başvuruyu Kamu Denetçilik Kurumuna iletmıştim. Ya da işte, okuduğu iki okulun sınav tarihlerinin çakışmasının mağduriyet yaşattığını iddia eden vardı. İdarenin işleyişle ilgili olduğundan bunu, ilgili başvuruyu da kimi zaman Kamu Denetçiliği Kurumuna ya da bazen Dilekçe Komisyonuna ilgili kurumlara iletiyorum. Benim sununum bu kadar.

OTURUM BAŞKANI - Tabii, İnsan Hakları Komisyonun esas misyonu ülkedeki insan hakları ihlallerini gidermek veyahut da bunlara yönelik birtakım çalışmalar yapmak olduğunu bekliyorsak, böyle bir

misyonu olduğunu düşünüyorsak öncelikli olarak bu insan hakları ihlallerini keşfetmesini, bilmesini beklemek lazım. Bunu nasıl yapabilir? İki türlü yapabilir. Bir tanesi, kendi ajanlarıyla ihsan hakkı ihlali olduğu durumları keşfetmesini beklemek lazım. Herhâlde bunu beklemek biraz zor. Çok ciddi bir insan kaynağı veyahut da bir yapılanma gerekir. İkinci unsur da ancak böyle başvurular üzerinden ülkedeki hak ihlallerini gözlemlemek, görmek de mümkün olsa gerek. Başvurular gelmesin şeklinde yaklaşımlar olabiliyor. Bunu mahkemeye başvuru olmasın gibi bir yaklaşımla benzetiyorum. Bu görev alanının doğrudan veyahut da dolaylı da olabilir, görev alanının sınırlanması gibi bir sonuç doğurabilir. Böyle bir iddianın ileri aşamaya taşınması İnsan Hakları Komisyonunu belki çalışamaz, yetkilerini kullanamaz, görevini yürütemez bir noktaya taşıyabilir. Tabii, belki bireysel başvuruları incelemek bütünüyle bir görevi değil, belki görevlerinin bir parçası ama o bir parçası da İnsan Hakları Komisyonuna anlam katan bir görev. Bu yönüyle ben geçiş bağlamında bir katkı sunmuş olayım.

Şimdi, Mesut Aydınoglu kaldığımız yerden devam edecek. Buyurun Aydınoglu.

BİREYSEL BAŞVURU YOLU

MESUT AYDINOĞLU

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

Yasama Uzmanı

Evren Bey teorik çerçeveyi anlattı, ben de bireysel başvuruların işleme alınması süreci hakkında bazı açıklamalarda bulunmaya, bazı istatistik veriler sunmaya ve bireysel başvuruların etkinliğinin artırılması ya da kaldırılması alternatifleri üzerinde bazı fikirler ortaya koymaya, temel argümanları sunmaya çalışacağım.

Komisyonla posta, faks ve elden yapılan başvurular olmak üzere üç yolla başvuru kabul edilmektedir. Elektronik başvuru kabul edilmemekle beraber önemli olduğu değerlendirilen başvurular işleme alınabilmektedir. İşleme alınma sürecinden bahsettiğimizde öncelikle her başvuruya evrak odasındaki görevli memurlar tarafından bir numara ve tarih verildiğini belirtebiliriz. Gerekliğinde aynı içerikli toplu başvurular tek bir numara üzerinden takip edilebilmektedir. Komisyona daha önce başvurmuş oldukları tespit edilenlerin başvurusuna hatırlatıcı not eklenmektedir. Başvurunun tarihi olarak, başvurunun Komisyona ulaştığı tarih baz alınmaktadır ki başvurucaya başvurunun akıbeti hakkında altmış günlük süre içerisinde bilgi verilmesi için bu tarih baz alınmaktadır

Daha sonra başvurular, incelenmek üzere yasama uzmanları arasında, başvurunun kayıt numarasının son rakamına göre dağıtılmaktadır. Dağıtım yapılırken, uzmanların takip ettikleri işler, üzerinde çalıştıkları konular ve yürüttükleri alt komisyon çalışmaları dikkate alınmaktadır Burada 24'üncü yasama döneminde başvuruların konu bazlı ayrılarak belirli yasama uzmanların onlarla ilgilenmesi gündeme gelmişti ancak Komisyona yapılan başvurular daha sonra da göreceğimiz üzere homojen bir dağılım taşımadığı için; örneğin başvuruların çoğunluğu ceza ve

infaz kurumlarına ilişkin başvurular oluşturduğu için bireysel başvurular üzerinde uzmanlaşma ne yazık ki istenildiği ölçüde gerçekleştirilememiştir.

Başvurularla ilgili başvuruların sonucu veya yapılmakta olan işlem hakkında başvuru sahibine en geç 60 gün içinde bilgi verilmesi gerekmektedir. Başvurulara ilişkin yapılan ilk incelemede başvuruların incelenebilirlik koşullarını taşıyıp taşımadığına bakılmakta, uygun olan başvurular inceleme safhasına alınarak yapılacak işlem tayin edilmektedir.

Her başvuru için dilekçe işlem programında işlem formu düzenlenmektedir. Kullandığımız dilekçe programı, daha önce Komisyonunda çalışan üstatlarımızın da kabul edeceklerdir, yetersiz bir program, veri alma konusunda, başvuruların takibi konusunda kimi sıkıntılar doğurabilmektedir. Başvurular için programda yer alan işlem formunun özet kısmında, başvuruda yer verilen şikâyet/talep kısaca özetlenmektedir. Her başvuruya en az bir adet işlem kodu (başvuru konusu), hangi hak ve özgürlük alanının ihlal edildiğine ilişkin ihlal kodu (ilişkin olduğunu hak ve özgürlük alanı) ve şikayet edilen mercie ilişkin kurum kodu verilmektedir. Programda bahsettiğimiz bu listelerin güncellemesi konusunda dahi sorun yaşanmaktadır. İlgili kodların girilmesinin ardından başvurular yasama uzmanları tarafından incelenmektedir. Bu aşamada gerektiği takdirde ilgili kişi ve kurumlarla telefonla temasa geçilip bilgi alınabilmektedir.

İnceleme sonucunda başvuru sahibine doğrudan doğruya cevap verilmesiyle yetinilmediği taktirde başvuru ilgili kurumlara gönderilerek bilgi istenmektedir. İlgili kurum ve kuruluşların da Dilekçe Kanunu'ndaki hüküm uyarınca otuz gün içerisinde cevap vermesi gerekmektedir. Bununla birlikte istenilen bilginin niteliğine göre bu süre uzayabilmektedir. Bu süre içinde kurumlarca cevap verilmemesi hâlinde tekit yazısı yazılarak bilgi talebi yinelenmektedir. Başvuruların incelenmesi ile ilgili olarak ayrıca, herhangi bir sebeple bir haftadan fazla süreyle Komisyonunda bulunmayan yasama uzmanının sorumluluğundaki başvurular, birim sorumlusu yasama uzmanının belirleyeceği diğer bir yasama uzmanı tarafından kontrol edilmekte ve acil işleme alınması gerekenler işleme alınmaktadır. Örneğin

açlık grevlerine ilişkin başvuruların, özellikle adli hükümlülerden gelen başvuruların ki gözlemlediğimiz kadarıyla bu konudaki diğer başvurulara göre daha çok gerçeklik payı taşıyorlar, bir an önce işleme alınabilmesi için bu uygulama önem taşımaktadır.

Yazışmalar sonucunda, kurumlarca cevabi yazılar gönderilmektedir. Bu cevabi yazılar incelenerek, başvurunun konusu ve Komisyonun talebiyle uyumlu olup olmadığına bakılmaktadır. Cevap Komisyonun yazısındaki konuyu içermediği ya da veya yetersiz olduğu takdirde yeniden bir yazı yazılabilmektedir. Gelen cevabi yazı yeterli görülürse başvuru sonuç yazısı hazırlanmaktadır. Bu yazıda, kurumlarca başvuru konusu hakkında verilen cevap özetlenmekte ya da gelen cevap yazısının bir örneği sonuç yazısına eklenmektedir. Başvurucuya ayrıca başvurabileceği diğer yargısal ve idari hak arama yolları hakkında bilgi verilmektedir.

Başvurunun sonucu hakkında yazılacak yazı hazırlandıktan sonra Komisyon Başkanına sunulmaktadır. Komisyon Başkanının nihai işleminden sonra sonuç yazısı başvurucuya gönderilmektedir. Başvuruların incelenmesi sürecinde yer alan tek milletvekili Komisyon Başkanıdır. Yalnızca Komisyon Başkanı üzerinden yürüyen bir süreç bulunmaktadır. Bu durum gelen başvuru sayısı değerlendirildiğinde Komisyon Başkanının her bir başvurunun içeriğini detaylı şekilde incelemesini son derece güçleştirmektedir.

Sonuç yazısının imza sürecinin tamamlanmasının ardından, başvuru işlem formunun sonuç bölümüne başvuruyu inceleyen yasama uzmanı tarafından işlemin sonucu özetlenmekte ve başvurunun takibi gerçekleştirilmektedir.

Başvuruların inceleme sürecinin ardından size bazı istatistiki verileri sunmak istiyorum. Yasama dönemleri itibariyle Komisyona yapılan başvurulara baktığımızda 23'üncü dönemde 10.300, 24'üncü dönemde 7.700; 25'inci dönemde 441, 26'ncı dönemde ise 2.5.2017 itibariyle 8,126 başvuru yapıldığını görmekteyiz. Özellikle 26'ncı yasama dönemde başvuru sayısında önemli bir artış meydana gelmiştir. Ortalama

bir yasama döneminde 7 bin civarında başvuru yapılırken 26'ncı dönemin bir buçuk yıllık sürecinde bu sayı aşılmış bulunmaktadır. Yıllar itibariyle alınan başvurulara baktığımızda 2016 yılına kadar yılda ortalama 1.500 başvuru alınırken, 2016 yılında 6.728 başvurunun alındığı görülmektedir.

26'ncı dönemin bir buçuk yıllık kısmında yapılan başvuruların konularına göre dağılımı şu şekildedir:

BAŞVURU KONULARI (26. YASAMA DÖNEMİ)

Başvuru Konusu	Sayı	Oran
Memuriyete İlişkin Şikayetler	9537	(%41,5)
Ceza İnfaz Kurumlarına İlişkin Şikayetler	3956	(%25,3)
Yargıya İlişkin Sorunlar	2414	(%19,01)
Yasal Düzenleme Talebi	1812	(%3,4)
İşleme Alınmayan Başvurular	324	(% 1,5)
Öğrencilerle İlgili Sorunlar (YÖK, Üniversite vb.)	135	(% 1,2)
Askerlikle İlgili Sorunlar	115	(% 1,2)
Kolluk Birimlerinin Uygulamalarından Şikâyet	113	(% 1,0)
Yardım Talebi	94	(% 0,7)
İşçi Sorunları	68	(% 0,6)
Yurtdışında Yaşayan Türklerin Sorunları	60	(% 0,3)
Engellilerin Sorunları	24	(% 0,2)
Yabancıların Sorunları	19	(% 0,2)
Muhtelif Konular	16	(% 4,0)
Toplam Başvuru Konusu*	9537	

*Başvurular birden fazla konuyu içerebildiğinden konu dağılımı toplamı başvuru sayısında fazla olmaktadır.

Başvuru konularına baktığımızda klasik olarak Komisyona yapılan başvurularda ceza infaz kurumlarına ilişkin şikâyetler ile yargıya ilişkin şikâyetler ön planda yer almaktayken 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında yapılan işlemler nedeniyle yapılan şikâyetler dolayısıyla memuriyete ilişkin şikâyetlerin, göreve iade taleplerinin ön planda olduğunu görmekteyiz. Memuriyete ilişkin şikâyetler, ceza infaz kurumuna ilişkin şikâyetler ve yargıya ilişkin şikâyetlerin Komisyonuna yapılan başvuruların yaklaşık %85'ini oluşturduğunu görmekteyiz. Burada insan hakları açısından önem arz eden örneğin engelli hakları, yabancıların hakları, azınlık hakları gibi temel, uluslararası alanda ön planda olan insan hakları konularının başvuru konusu olmadığını görülmektedir.

26'ncı yasama döneminde alınan başvurularda hangi hakların ihlal edildiğine ilişkin tablo aşağıda yer almaktadır. Tabloda özellikle göreve iade talebi çerçevesinde çalışma ve sözleşme özgürlüğü hakkına ile tutuklu ve hükümlü haklarına ilişkin ihlal iddialarının ön planda olduğunu görmekteyiz:

İHLAL KODLARI (26. YASAMA DÖNEMİ)

Çalışma ve Sözleşme Özgürlüğü	3774
Hak Arama Hürriyeti	3622
Tutuklu ve Hükümlülerin Hakları	2179
Adil Yargılanma Hakkı	1616
Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı	333
Hak İhlali İçermeyenler	219
Eğitim ve Öğrenim Hakkı	177
Kamu Hizmetlerine Girme Hakkı	131
Çalışma Hakkı	112
Kötü Muamele	98
Din ve Vicdan Özgürlüğü	95
Sağlık ve Hasta Hakkı	63
Sosyal Güvenlik Hakkı	40

26'ncı yasama döneminde bireysel başvurular çerçevesinde bilgi talebi amacıyla havale yapılan kurumlarda Adalet Bakanlığı ve İzleme Kurulları önde gelmektedir. Ceza infaz kurumlarına ilişkin başvurularda ciddi bir ihlal olduğu iddia ediliyorsa konuya ilişkin Adalet Bakanlığından bilgi talep etmekteyiz. Ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülerin özellikle yerinde inceleme talepleri, komisyonun kapasitesi ve her ceza infaz kurumuna gitmesinin mümkün olmaması değerlendirilerek ceza infaz kurumlarını denetlemekle görevli olarak kurulmuş olan izleme kurullarına yönlendirilmekte, bu kurulların aktif olarak kullanılmasına çalışılmaktadır. Bireysel başvurular çerçevesinde 26'ncı yasama döneminde Kurumlara yapılan havalelere ilişkin sayılar şu şekildedir:

HAVALE BİLGİLERİ (26. YASAMA DÖNEMİ)

Adalet Bakanlığı	347
Ceza İnfaz Kurumu ve Tutukevleri İzleme Kurulu	318
İçişleri Bakanlığı	88
Milli Eğitim Bakanlığı	80
Cumhuriyet Başsavcılığı	57
Sağlık Bakanlığı	32
Yükseköğretim Kurulu Başk.	30
Maliye Bakanlığı	26
Emniyet Genel Müdürlüğü	25
Devlet Personel Başkanlığı	19
Çalışma ve Sosyal Güv. Bak.	16
Valilik	15
Kamu Denetçiliği Kurumu	13
Genel Kurmay Başkanlığı	11

Bireysel başvurularla ilgili istatistiki verilerin ardından, çalıştayın önceki bölümlerinde de sık sık vurgulanan bireysel başvurularla ilgili sorunlardan bahsedelim derseniz. Komisyonun ülkemizin resmi ilk ve tek insan hakları mekanizması olarak kurulduğu 1990 yılında bireysel başvuru alması etkili bir yol olarak görülmüş olsa da bugün yeni kurulan insan haklarını koruma mekanizmaları karşısında (Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkı, Kamu Denetçiliği Kurumu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu) Komisyonun bu yetkisi etki doğurmaktan uzak kalmaktadır. Birden fazla insan hakları koruma mekanizması bulunması nedeniyle başvuru sahipleri aynı içerikteki başvurularını eş zamanlı olarak tüm bu kurumlara iletebilmektedir. Kurumlar arası koordinasyon ve iletişimin yokluğu nedeniyle de bu türden başvurularla ilgili olarak her mekanizma ayrı bir işlem tesis etmektedir.

Başvuruların içeriğini incelediğimizde ise, yapılan bireysel başvuruların büyük bir kısmının Komisyonca işlem yapılabilir niteliğe sahip olmayan, Komisyonun görev alanı dışında kalan başvurular olduğunu görmekteyiz. Ayrıca incelenen çok sayıda başvuru yoğun bir iş yükü oluşturmakta, inceleme neticesinde yapılan işlemler çoğu zaman olumlu sonuçlar üretememekte ve bu nedenle Komisyonun enerjisi verimli şekilde kullanılamamaktadır.

Açıkçası, bireysel başvurularla ilgili önemli bir ikilem söz konusudur. Bireysel başvuruların temel sorun alanlarının tespitinde önemli bir rolü bulunmaktadır. Ancak başvurulara ilişkin işlemler tamamlanıp sorun alanlarına ilişkin alan bazlı, kapsamlı incelemeler yapılması mümkün olamamaktadır. Örneğin 26'ncı yasama dönemi başında Komisyon Başkanının talimatıyla 24'üncü yasama dönemde alınan bireysel başvurulardan hareketle cezaevlerine ilişkin temel şikayetlerin hangi konularda yoğunlaştığına ve alan bazlı, genel nitelikli hangi problemler konuların ele alınabileceğine ilişkin veriler sunduk ama izleyen süreçte, özellikle 15 Temmuz darbe girişiminden sonra bireysel başvuruların Komisyonun çalışma alanının önemli bir bölümünü kapsamaması nedeniyle bu tarz bir çalışma yürütülemedi. Bireysel başvuruların yoğunluğunu görevli personelden daha yoğun şekilde Komisyon Başkanının mesaisini almaktadır.

Bireysel başvurularla ilgili iki tane farklı alternatif üzerinde durmak mümkün. Birincisi, bireysel başvuruların kaldırılması veya sınırlandırılması; diğeri ise daha etkin hâle getirilmesi. Bireysel başvuru mekanizmasının kaldırılması/sınırlandırılması ile ilgili olarak alınan başvuruların çoğunluğunu ceza infaz kurumlarına ilişkin başvurular olmasından hareketle; bu başvuruların Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumuna yönlendirilmesi ya da farklı bir iletişim modeli oluşturulması üzerinde düşünülebilir. Nitekim Komisyonunda görüşülen 6/4/2016 tarihli ve 6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanununun 9’uncu maddesine göre Kurumun, *“özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin bulundukları yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmek, bu ziyaretlere ilişkin raporları ilgili kurum ve kuruluşlara iletmek, Kurulca gerekli görülmesi durumunda kamuoyuna açıklamak, ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurulları, il ve ilçe insan hakları kurulları ile diğer kişi, kurum ve kuruluşların bu gibi yerlere gerçekleştirdikleri ziyaretlere ilişkin raporları incelemek ve değerlendirmek.”* ile de görevli olduğunu görmekteyiz.

Diğeri bir husus olarak, idareden kaynaklı şikayetleri içeren başvuruların Kamu Denetçiliği Kurumu’na yönlendirilmesi üzerinde düşünülebilir. Bildiğiniz gibi Kamu Denetçiliği Kurumu TBMM Başkanlığına bağlı; idarenin işleyişi ile ilgili şikâyet üzerine, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla görevli bir kurumdur. Komisyona iletilen diğeri başvuruların ise Dilekçe Komisyonu tarafından incelenmesi üzerinde düşünülebilir.

Bireysel başvuruların etkinliğinin artırılması hususunda ise öncelikli olarak teknik kapasitenin geliştirerek yasama uzmanı sayısının artırılması, başvuru programımızın yenilenmesi ve elektronik başvuru kabulünün sağlanması üzerinde durulabilir. Onun ötesinde, kimi zaman kamu kurum ve kuruluşlarından istenilen seviyede bilgi alınamadığı

görmekteyiz. Bu konuda Dilekçe Kanununda yapılan değişiklik gibi² kurumlara, bilgi talebinde daha fazla sorumluluk yüklenmesi üzerinde durulabilir. 3686 sayılı TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Kanunu'nun 5'inci maddesinde Komisyonun bilgi istemek, inceleme yapmak, ilgilileri çağırıp bilgi almak yetkisine sahip olduğu hükmü yer alırken; Dilekçe Kanunu'nda Dilekçe Komisyonunun idareden denetim yapılmasını isteme talebinde bulunabileceği, yetkinin kullanılması durumunda kamu kurum ve kuruluşları ile burada görevli kamu personelinin talep edilen bilgi ve belgeyi vermek ve idari denetimi yapmakla yükümlü olduğu şeklinde daha kuvvetli bir hükme yer verildiğini görmekteyiz.

Ayrıca, daha önce de bahsettiğim üzere, bireysel başvuru kabul eden farklı mekanizmalar arasında koordinasyonun sağlanması söz konusu olabilir. Bu durumda örneğin cezaevlerine ilişkin başvuruların bir ön incelemeye tabi tutularak sorun alanlarının tespit edilmesi ve sonrasında detaylı incelemenin yapılabilmesi için Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna yönlendirilmesi mümkün olabilir.

TBMM bünyesinde bireysel başvuru kabul eden İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Dilekçe Komisyonu ve Kadın Erkek Fırsat Komisyonları arasında da koordinasyonun tesisi iş bölümü yapılabilmesi açısından sağlıklı sonuçlar verebilir. Son olarak bireysel başvuruların incelenmesinde Komisyon Başkanının yanı sıra Başkan Vekillerine de eş zamanlı imza yetkisinin verilmesi, belki başvuruların konu bazlı olarak bölüştürülmesi üzerinde de düşünülebilir.

Teşekkür ederim.

² 3071 sayılı Kanun:

Türkiye Büyük Millet Meclisine yapılan başvuruların incelenmesi:

Madde 8- ...(Ek fıkra: 1/12/2011-6253/41 md.) Dilekçe Komisyonu, görevleri ile ilgili olarak, kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile özel kuruluşlardan her türlü bilgi ve belgeyi almak, ilgilileri çağırıp bilgi almak, idari denetimin yapılmasını istemek, bilirkişi görevlendirmek ve yerinde inceleme yapmak yetkisine sahiptir. Bu yetkinin kullanılması durumunda kamu kurum ve kuruluşları ile kamu personeli, talep edilen bilgi ve belgeyi vermek, idari denetimi yapmak ve yerinde inceleme için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

OTURUM BAŞKANI - Ben teşekkür ederim Mesut Bey. Sunumda bireysel başvuru alan kurumların işbölümü gerekliliğinden bahsedildi. Tabi bir işbölümü yapılacaksa idari, kazai veya yasama görevi yürüten kurumların kendi erkleri içinde bir işbölümü yapabilmelerini düşünmek gerekir. Aksini ileri sürmek anayasal çerçeveyi zorlayan önemli bir hata olur. Bu kapsamda ancak yasama adına başvuru alan Dilekçe, İHİK, KEFEK ve Kamu Denetçiliği Kurumu arasında işbölümünün yapılabilirliği mümkün. İdare içinde bir kurum olan Eşitlik Kurumu veya Cezaevleri İzleme Kurumuyla başvuruların alınması ve incelenmesi hususunda işbölümü yapmak pek mümkün değil.

Sıradaki sunum konumuz, belki çalıştayda esas gözettiğimiz amaçların başında olan güzel uygulama örneklerini ortaya koyma üzerine.

Ben bu hususta değerli üstadımız Ercan Durdular Bey'e sözü vermek arzu ediyorum.

Buyurun Ercan Bey.

KOMİSYONUN İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

ERCAN DURDULAR

TBMM İdari Teşkilatı

TBMM Başkan Başmüşaviri

Teşekkür ederim.

Benimki korsan tebliğ oldu biraz. Benim dörtte çıkmam gerekiyor o yüzden Kadir Bey sağ olsun beni öne aldı.

Şimdi, tabii, güzel bir çalışma, geçmiş tecrübeler, şu anki yaşanan sorunlar veya farklılıklar, hani farkında olmak adına da güzel şeyler oluyor. Bizim dönemde çalışma uygulamamız bir önceki bahsettiğim gibi burada siyasi iradenin öngördüğü ufuk sizi de sınırlıyor veya sizin önünüzü açıyor. Yani minimumda çalışma yapmak, işin minimum gereklerini yerine getirmek ne kadar anlamlı veya ne kadar ufuk açıcı, hani onu zaman içerisinde zaten görüyorsunuz. Tam tersi de olabiliyor, bireysel başvuruların çokluğundan bahsettiniz, belki de ayrıntıda boğuluyorsunuz. Genel sisteme, genel kural ihlallerine, genel insan hakları ihlallerine hiçbir faydanız olmazken çok marjinal konularla, kişilerle ve olaylarla vaktinizi harcıyor olabilirsiniz. Hani bunun analizini bu işleri yaparken yapmak çok zor, ben bile ayrıldıktan birkaç sene sonra fark ettim hangi işlerin daha anlamlı olduğunu, hangilerinin çok da böyle bir anlam taşımadığını, özellikle dilekçeler ve bu il ziyaretleri konusunda.

Hani tecrübelerimi ben şu an bu çerçevede sizinle paylaşmak istiyorum. Biz bir program yapmıştık, iller nasıl belirlendi... Tamamıyla komisyon üyelerinin kendi seçim bölgeleri olabildi, kendi öncelik vermek istedikleri bölgeler olabildi, buna göre rastgele, aslında belli bir amaca hizmet etmiyordu ama şöyle: Hani Türkiye genelinde her bölgeden en az birkaç ile gitmeyi hedeflemiştik. Türkiye'nin, işte bizim görev yaptığımız dönemde doğusunda, güneydoğusunda ciddi problemler vardı, sanki

bütün insan hakları ihlalleri o bölgede oluyormuş gibi bir intibada vardı, bunun işte Karadeniz’de de aynı olduğu, Trakya’da da aynı olduğu, Ege Bölgesi’nde, Akdeniz Bölgesi’nde de benzer sorunların yaşandığını veya yaşanmadığını görmeyi amaç. Sonuç itibarıyla, bir sorun varsa Türkiye’nin her yerinde var, bunu özet olarak söyleyebilirim. Tabii, ne yaptık? Gittiğimiz ilde cezaevleri, tutukevleri, ruh ve sinir hastalıkları hastanesi var birkaç bölgede, onları, acil servisleri ve hem polis hem de jandarma karakollarını biz ziyaret ettik. İş tabii yaparken öğreniyorsunuz yani bir cezaevine gittiğinizde, biraz önce arkadaşınız bahsetti yani neye bakacaksınız, ne doğru ne değil, ne mevzuata uygun ne değil, hani mevzuata uygunsa da insan haklarına uygun mu, değil mi, hani buna bakmanız ve görmeniz lazım. Dolayısıyla, bunu biz de alanda öğrendik, hani bunu yapmak için, görmek için veya eleştirel göze sahip olabilmek için birkaç cezaevini görmeniz gerekiyor ki oradaki uygulamaların farkına vardıktan, oradaki görevlerden brifing aldıktan veya mahkûmları dinledikten sonra 4’üncü, 5’inci gittiğiniz cezaevinde bu sefer hakikaten siz seçici gözle nerede aksayan bir şey var, nerede sorun var, nerede bir farklılık var, onları görebiliyorsunuz, onları uyarabiliyorsunuz, düzelttebiliyorsunuz veya rapor yazıyorsunuz, Türkiye genelinde bir problem varsa bunu zaten ilgili genel müdürlük o dönem iş birliği yapıyordu, hani anında düzeltildiğine dair genelgeler vesaireler yayınlanıyordu, bize de bilgi veriyorlardı.

İnsan hakları sadece cezaevlerinde değil tabii, hastanelerde hasta hakkı, doktora ulaşım hakkı veya ruh ve sinir hastalıkları hastanesinde özellikle kendini hiçbir şekilde ifade edemeyen hastaların bulunduğu mekânlarda gördükleri muameleler, uygulamalar vesaire bunlar da insan hakları ihlallerine giriyordu ve bunlar da bizim için çok eğitici olmuştu. Buralarda da aslında komisyonun düzenli ziyaretlerde bulunması, hani illa denetleme değil tabii bu, gidip görmek, ziyaret etmek bile aslında gittiğiniz yerlere çekidüzen veriyor, bu tür faaliyetlere ağırlık vermesi gerektiğini düşünüyorum.

Acil servisler yani buradaki sorunları her gün basında okuyorsunuz, ya işte hasta tedavi edilmiyor ya acil servisteki doktor saldırıya uğruyor. Nedir buradaki temel sorun yani Sağlık Bakanlığının göremediği bir şey mi var? Hani siz görebilir misiniz veya sizin oradaki varlığınız, bir denetimde bulunmanız veya buna ilişkin bir tespit raporu yazmanız bu soruna katkıda bulunur mu, çözümüne katkıda bulunur mu, bulunmaz mı? Mesela bu tür alanlarda kafa yormak lazım, hani bunu bir iki ziyaretle değil, dediğim gibi farklı bölgelerde farklı hastaneleri ziyaret ederek... Çünkü iyi örnekler var, o iyi örneği kötü örnek olan hastaneye siz taşıyorsunuz, bu sirayet ediyor.

Hani, ilginç olan bir şey anlatacağım, Türkiye’de bugün tabii çok fazla ilginç işkence iddiası yok en azından ama İstanbul’da birisi vardı, İstanbul’daki cezaevlerini gezerken o karakoldan gelen herkes işkence görmüştü veya öyle iddia ediyordu, anlatıyordu falanca adam. İsim veriyor, soyismini veriyor, rütbesini söylüyor, “Bu adam bize şöyle yaptı, böyle yaptı, böyle yaptı...” Cezaevine son bir ayda gelen tutuklular özellikle, onları tercih ediyorduk görüşmek için çünkü sahayı onlar yansıtıyor size, son bir ayda ifade vermiş, karakola yolu düşmüş, şimdi de cezaevinde. Hep aynı ismi verdiler, biz bunu rapora dönüştürdük, işte takipçisi olacağımızı söyledik, o dönemin genel müdürü de ilgileneceğini söyledi vesaire. Neyse, İstanbul’dan ses kesildi, bu sefer Erzincan’dan dilekçe alma başladık. Gündeme aldık, evet, gündeme aldık ve Erzincan’a gittik, bizim amcayı İstanbul’dan Erzincan’a yollamışlar, adam orada devam ediyor aynı şeyi yapmaya.

Türkiye’de genel bir işkence kaygısı varken baktığınızda şöyle 2-3 kişinin böyle bir eğilimi olduğunu, nedense Emniyet teşkilatının bunları bir şekilde koruduğunu fark ediyorsunuz. İşte sabahki oturumda Filistin askısından bahsetti Komisyon Başkanımız, hani onu bulan ekip bizdik. Bulunduğu yerde bizimle dalga geçen emniyet amiri de daha sonra genel müdür yardımcısı oldu o teşkilatta, daha sonra vali oldu. O tutanaklar var yani Komisyonunda, bakabilirsiniz çünkü burada şu an görevli olan ses kayıt teknisyen arkadaşların büyük bir kısmı da bizim her gezimizde ses kaydı

alıyordu, Tutanak Müdürlüğümüz de -tabii şimdi Başkanlık oldu- onlar da dokümanite etti bunları. Yani okuduğunuzda dalga geçmiş Komisyonla, “A, ne ki bu? İlk defa görüyorum, at koşumuna benziyor. Bunlar da ne ki?” vesaire o sarılan ipleri... Orada adı, soyadı açıkça yazıyor o arkadaşın ama onun için bir kariyer planlaması oldu neredeyse. Yani, şimdi böyle tezatlıklar da var, sonra bakıyorsunuz bu KHK’lardan birinde de, adı tanıdık geldiği için bana baktım, ön sırada yer alıyor. Hani ilginç şeyler bunlar.

Tabii, karakol ziyaretlerinde neyi fark ettik? Mesela, bulursanız Tunceli raporunda tutanaklarda çok ilginç ifadeler var. Tunceli Emniyet Müdürü, o günün Emniyet Müdürü brifing veriyor. Brifingde mevzuatı değişmiş ve yasaklanmış bir hususu nasıl yaptıklarını anlatıyor uzun uzun. Bunun biz de o an farkında değildik, dinledik, sonuçta tutanağa geçti, kayıtları alındı, rapor yazılırken fark ettik ki bize anlattığı konu üç yıl önce değişmiş, yasaklanmış ve imha edilmesi gereken şeyleri adam hâlâ tutuyor, kullanıyor ve farkında değil yani bunu da anlatıyor, Komisyona anlatıyor hem de ve Komisyonda bilmiyor, farkında değil, dinlemiş, gelmişiz, sonra farkına vardık ki suç işliyor ve bu tutanağa geçti. Orada mesela onunla beraber görevli olanlarla sohbet edildiğinde, “Nasıl yapıyorsunuz şu işlemi?” dediğimizde, standart cevap “İnsan haklarına uygun olarak.” diyordu ama bilmiyor, mevzuatı bilmiyor. Yani komisyon ziyaretlerinin böyle bir öğretici, eğitici rolü de var. Hani siz gittiğinizde bir şekilde bir canlanma geliyor.

Şimdi, merkez ile taşra birbirinden çok farklı, kullanılan insan kaynakları da değişiyor. Yani bir yerde, mesela Antalya’da -emekli olmuş olabilir- bir cezaevi müdürü vardı, Trabzonlu, adını unuttum şu an, söyleyemeyeceğim. Aynı cezaevini müdürünü biz bir başka ilde de görmüştük, sonra Antalya’ya gittiğimizde üç sene sonra oraya tayin olmuş, orada pırıl pırıl bir cezaevi var. Sonra geldi, “Ben sizi tanıyorum, siz beni falanca ilde de ziyarete gelmiştiniz. Bakın, aynı düzeni buraya da taşıdım.” dedi. Hakikaten örnek olabilecek bir farkındalık var ama bu, yöneticiden kaynaklıyor ve oraya Komisyonun gitme sebebi aslında şikâyeti ama

şikâyetler altı ay öncesine dayanıyor, o günkü uygulamalara vesairelere. O süreçte yönetici değişmiş, ortam tamamıyla değişmiş. Şimdi, bu genel sistematik bir sorun değil, kişiden kişiye kaynaklanan bir sorun ama bu farklılığı tespit edecek bir göz gerekiyor, bu göz siz olabilirsiniz yani aynı kurumun içinden gelen bir müfettiş veya bir kurul bunu yapamıyor, yapmıyor çünkü o da kaybolmuş, o kadar çok fazla ayrıntıyla uğraşıyorlar ki. Hani orada çok basit bir şey, farkına varmıyor ve ona sıra gelmediğini düşünüyor, daha büyük ihlallerle uğraşıyorken o daha küçük bir şey ama küçük şeyler insanların hayatını kolaylaştırıyor veya zorlaştırıyor. Özellikle oradaki görevli gardiyanlar, onların tutumları, eğitim düzeyleri, görev bilinçleri, hani bunlar birbirlerinden çok farklı çünkü bir standart insan yapımız yok, eğitim yapımız da yok, hani gardiyan olmanın şartlarında veya hizmet içi eğitimde herhangi bir şey var mı bilmiyorum, hani tamamıyla keyfi kalabiliyor yani birisi başka bir şey yaparken öbürü tamamıyla başka bir şey yapabiliyor. Öbürü takdir meselesi, diğeri eleştiri meselesi ama ikisi de aynı eğitimle veya aynı sınavla işe başlamış vesaire. Tamamıyla kişilikleri var ön planda yani bir eğitim veya bir uygulama standardı yok. Hani bu standartları mesela veya standartsızlıkları tespit etmek, bunları uyarmak görmek, göstermek bu arada böyle bir Komisyonun varlığı önemli rol oynuyor diye düşünüyorum.

Yurt dışı uygulamaları hani Sayın Elkatmış farklı bahsetti ama burada hani Komisyonun en büyük yurt dışı faaliyet alanı Batı Trakya'ydı orada devam eden azınlık davaları ve bir de Avrupa'da yaşayan Türkler, onların karşılaştığı sorunlardı. Biz Komisyon olarak Almanya'da birkaç cezaevini, orada kalan Türklerin durumlarını incelemiştik. Tabii, etkisi oluyor yani işte aylar önce başlıyor bu tür yazışmalar, sizin oraya gitmeniz işte ilk yazışmayla altı ayı buluyor. Şimdi, altı ay sonra gittiğinizde oradaki Türklerin büyük bir çoğunluğu "Son dört, beş ayda bir iyileşme oldu." diyor. Hani sizin geleceğinizin makamlara iletilmesi bile orada bir farkındalık yaratıyor. Yani diğer sahipsiz kalan milletlerden tutuklular orada farklı muamele görürken "Türkiye'den İnsan Hakları Komisyonu

Türkleri ziyarete gelecekmış.” Yazışması başladığı andan itibaren adamların konforlarında bir gelişme var, bunu da gittiğinizde zaten size ifade ediyorlar. Bunlar zayı olmuyor veya bunlar turistik gezi değil bu seyahatler. Bunları rutine bindirip yapmak lazım.

Tabii, bir de toplantılar var kamuoyu ve gündem oluşturmak için hani Komisyon kanunundan bilgi alma hakkından bahsettiniz siz de biraz önce. Bunları geniş katılımlı, sivil toplum örgütlerini de katarak medya önünde yapmak da toplumun bilinçlenmesi veya sizin seçtiğiniz konulara dikkat çekmesi açısından büyük önem arz ettiğini düşünüyorum. Komisyon başkanları bunu son dönemde çok uygulamıyorlar anladığım kadarıyla en azından uzaktan takip ediyoruz, basına yansıyan bir faaliyet yok. Hani varsa yoksa dilekçeler, gelen hak ihlalleri, onların incelenmesi veya yazışmalarının yapılması. Sizin seçtiğiniz konularda siz kamuoyunu yönlendirebilirsiniz, bununla ilgili sempozyum yapabilirsiniz, panel yapabilirsiniz, bu alanda çalışan öğretim üyelerinin büyük bir çoğunluğu gelip Türkiye Büyük Millet Meclisinde işte grup salonlarının birinde bir panelde konuşmayı canı gönülden isterler. Bu tür organizasyonlar da mesela size hem faydalı olur hem de sizin günceli yakalama açısından size faydası olur. Yani sonuçta biz yasama uzmanıyız, biz insan hakları uzmanı değiliz, cezaevi mevzuatı uzmanı da değiliz veya Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin başvuru süreciyle ilişkili hani danışmanlık yapacak hukuki bilgiye de sahip değiliz. Hani herhangi bir vatandaşın ulaşabileceği kaynaklara ulaşarak bu işleri yapıyoruz çünkü devlet desteği de yok hatta devlet kösteği var diyebiliriz. Niye? Çünkü insan haklarından bahsediyorsunuz, böyle bir ön yargı da yaşanıyor. O sabahki filistin askısı mevzunda İstanbul’dan alıp tutanaktan getirdiğiniz filistin askısını Türkiye Büyük Millet Meclisi kampüsüne sokamadık arkadaşlar, kapıda iki buçuk saat bekledi araba. O onu arıyor, o onu arıyor, İstanbul’dan haber vermişler, kapıdaki polisler ne yapacağını şaşırdı, alsak bir türlü, almasak bir türlü. Bu ne ki yanınızda? Yani ondan sonra Komisyon Başkanı geldi de üç saat sonra içeriye zar zor soktuk, Komisyon toplantı odasına koyabildik onu, bir sonraki toplantıda da zaten basına gösterilmişti. Hani devletin kendi

içerisinde farklı bir iletişim mekanizması var ama destek olma yönünden o iş birliğini veya o köprüyü kurmak da size, Komisyona, Komisyon Başkanına düşüyor. Hani o desteği alabilerseniz hem siz işlerinizi daha kolay yapabilirsiniz hem daha fazla kitlelere ulaşabilirsiniz hem de daha görünür olursunuz. Yani bu iş biraz görünür olmakla da ilgili artık.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI – Biz teşekkür ederiz Ercan Bey.

Geçmiş tecrübeleri keşfetmek, ortaya koymak gerçekten katma değeri yüksek bilgiler.

Komisyonun buradaki çalıştay bağlamında da çok arzu ettiğimiz bilgiler.

Şimdi, sıradaki sunum başlığımız “Komisyonun diğer Meclis komisyonları ve Kamu Denetçiliği Kurumu ile ilişkileri” başlığı.

Dilekçe Komisyonunda görev yapan yasama uzmanı arkadaşımız Rabia Barıtcı Hanımefendi bu sunumu yapacak.

Buyurun Rabia Hanım.

KOMİSYONUN DİĞER MECLİS KOMİSYONLARI VE KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU İLE İLİŞKİLERİ

RABİA BARITÇI

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

Yasama Uzmanı

Sayın Başkanım, değerli katılımcılar öncelikle hepinizi saygıyla selamlıyorum. Ben de çalıştayın verimli geçmesini ve sonuçları bakımından İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu çalışmalarına ve Komisyonda hâlihazırda görev yapan veya ileride görev alacak olan yasama uzmanlarına katkı sağlamasını diliyorum.

Komisyonun diğer Meclis komisyonlarıyla ilişkileri başlığı altında çalışmakta olduğum Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun ortak çalışma alanları hakkında bir değerlendirme yapmaya çalışacağım. Hepimizin de bildiği üzere her iki komisyonun ortak çalışma alanını bireysel başvurular oluşturmaktadır. Vatandaşlar, yasama organına, Meclise bireysel başvuru yapabilmekte ve bu başvurularını Dilekçe, İnsan Haklarını İnceleme ve Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonuna iletmektedir.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve Dilekçe Komisyonuna yapılan başvurulara baktığımızda ciddi anlamda yüksek rakamlarla karşılaşmaktayız. Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun ise bu anlamda Komisyona yapılan başvuruları artırma yönünde bir çabasının olduğunu görmekteyiz. Örneğin Dilekçe Komisyonu olarak şu an 26'ncı Yasama Dönemi 2'nci yasama yılında Komisyonumuza yapılan başvuru sayısı 10 bini aşmış bulunmaktadır. Her bir başvurunun alınması, değerlendirilmesi, dosyaların incelenmesi, dosyalar hakkında karar verilmesi, ciddi zaman alıcı bir süreci oluşturmakta ve bu süreç Komisyonda çalışmakta olan beş yasama uzmanı tarafından yürütülmekte, sınırlı bir zaman ve emekle çalışmak durumunda olduğumuzdan çalışmalarımızın büyük bir bölümünü bireysel başvurular almaktadır.

Bu bağlamda Komisyonun etkinliğinin ve işlevselliğinin artırılması için bazı pratiklerin geliştirilmesi ve kullanılması gerektiğini düşünüyorum. Bu önerilerden bir tanesi, Komisyonumuza yapılan bireysel başvuruların TBMM'ye bağlı olarak çalışmakta olan Kamu Denetçiliği Kurumuna yönlendirilmesidir. Kamu Denetçiliği Kurumu nihayetinde TBMM'ye bağlı olarak çalışan ve denetim yapan bir kurum ve oldukça güçlü bir kadroya sahip bulunmaktadır. Şöyle bir uygulamanın yapılabileceğini düşünüyorum. Ortak bir çalışma sistemi kurularak Dilekçe Komisyonuna gelen başvurular Kamu Denetçiliği Kurumuna yönlendirilebilir. Bu durumda Dilekçe Komisyonu da toplumun genelini ilgilendiren sorunlu alanlara yönelme, bu konuları yasama organının gündemine taşıma, alt komisyon çalışmaları ve yerinde inceleme yapma gibi diğer çalışma yöntemlerini kullanma yeteneğini artırabilir.

Hepimizin dile getirdiği gibi bireysel başvuru alan kurumlar arasında bir eşgüdüm ve koordinasyona ihtiyaç bulunmaktadır. Bazı başvurularda başvuru sahiplerinin şunu yaptığını görüyorum, başvurunun altında BİMER, CİMER, Kamu Denetçiliği Kurumu, İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve Dilekçe Komisyonuna yer verildiğini ve aynı dilekçenin sayılan kurumların hepsine birden verildiğini görmekteyiz. Dolayısıyla bu başvuruların yapıldığı kurumlar arasında bir koordinasyona ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.

Diğer bir önerim ise şu konuda olacak. Biz Komisyonumuza yapılan başvuruların büyük bir kısmını kabul ediyor ve dosya hakkında bir karar veriyoruz, bazı başvurular 30, 40 sayfadan oluşuyor. Dilekçe Komisyonu bildiğiniz üzere Anayasanın 74'üncü maddesi, TBMM İçtüzüğü'nün ilgili maddeleri ve 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılması Hakkında Kanunla belirlenen mevzuat çerçevesinde çalışmalarını gerçekleştirmektedir. Esasen Komisyon Başkanlık Divanı ilgili idari makamlara yönlendirilmemiş, yargı mercilerinin görev alanına giren başvuruların ve kanun değişikliği gerektiren başvuruların Komisyonda görüşülemeyeceğine karar vermektedir. Bu hususta şöyle bir öneri getirmek istiyorum ve bu önerinin özellikle elektronik başvuruların alınması

sürecinde uygulanabileceğini düşünüyorum. Örneğin kişiye başvuru yaptığı ekranda idari ve adli mercilere başvuru yapıldı mı şeklinde sorular yöneltiyoruz. Halihazırda kullanmakta olduğumuz programda kişi idari makamlara başvuru yapmadan da ya da konu adli mercilere taşınmış olsa dahi biz dosyaları kabul ederek işleme alıyoruz. Oysa şunun yapılmasının daha yerinde olacağını düşünüyorum. Dosya yargı mercilerine taşınmış ise zaten bizim Komisyon olarak bu alanda çalışma yapma yetkimiz olmadığından başvuruya sistem üzerinden otomatik bir cevap verilmesinin, yine öncelikle ilgili idareye başvuru yapılmadan Komisyonumuza yapılan başvuruların da bu şekilde sistem üzerinden otomatik olarak cevaplandırılmasının daha yerinde olacağını düşünüyorum.

Bu konuda kendi yaşadığım bir örneği vermek istiyorum, muhatap idareye başvuru yapmanın önemi ve yerindeliliği açısından güzel bir örnek oluşturduğunu düşünüyorum. Ankara Büyükşehir Belediyesinin Mavi Masa diye bildiğimiz ALO 153 hattı var biliyorsunuz. Belediyeyi ilgilendiren konularda yapmış olduğum başvurularda kısa sürede sonuç aldığım iki örneği paylaşmak istiyorum. Şöyle ki: Belediye otobüslerinde yer alan ekranlarda sesli reklamlar vardı ve özellikle iş dönüşü yorgun argın eve dönerken bu reklamların sürekli sesli bir şekilde yayınlanmasından çok rahatsız oldum ve telefonla arayarak şikayetimi ilettim. Birkaç gün içerisinde talebimin karşılanamayacağını reklamlara yer vermeye devam edeceklerini cep telefonuma gönderdikleri mesajla bana iletiler. Ancak, benim başvurumun ne kadar etkili olduğunu bilmemekle beraber o günden sonra bindiğim otobüslerde reklamların sesinin tamamen kısıldığını sadece görüntüsüne yer verildiğine şahit oldum ki bu konuda çok sayıda şikayet başvurusunun yapılmış olduğunu düşünüyorum. Yine bir örnek, son günlerde şebeke suyunda ciddi bir sorun oldu bizim o tarafta -Etlik tarafından oturuyorum ben- gözle görünür bir şekilde klorda artış var ve sağlık açısından da bir sıkıntı yaşadık. Belediyeyi telefonla aradım, normalde Çamlıdere Barajından geliyormuş kullandığımız su ancak son dönemde su sıkıntısı yaşandığı için Kızılırmak'tan vermeye başlanmış. Bana hemen döndüler telefonla ve “Gelip örnek alabiliriz evinizden, numune alabiliriz; gerekli incelemeyi yaptırabiliriz.” dediler. Bu örnekleri

neden verdim? Önemli bir hususun altını çizmek istiyorum. Bir başvuruyu yaparken doğru adrese o konuyla bizzat ilgili olan kuruma başvuru yapmanın önemine işaret etmek istedim. Örneğin benzer konularda bize de yani Dilekçe Komisyonuna da başvurular geliyor. Vatandaşlar öncelikle ilgili idareye başvurmak yerine Komisyona başvurmayı tercih ediyor. Oysaki idareye başvuru yapmış olsa daha kısa sürede sorununu çözebilecek. Nihayetinde Komisyon kendisine gelen başvurular konusunda muhatap idarelerden almış olduğu cevaplara göre talep veya şikayet edilen konu hakkında bir karar vermektedir.

Diğer bir önerim ise şu olacak; Dilekçe Komisyonuna cezaevlerinden gelen dilekçelerin elektronik ortamda İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna iletilmesi sağlanabilir. Burada maksadımız vatandaşın dilekçesini incelememek, işten kaçmak gibi bir düşünce kesinlikle değil; verimli ve daha etkili ve sonuç alıcı bir çalışmanın ortaya çıkarılmasıdır.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ile Dilekçe Komisyonunun bir diğer ortak çalışma alanı ise Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin seçilmesi ile Kamu Denetçiliği Kurumunun yıllık faaliyet raporlarının görüşülmesidir. Hepinizin bildiği gibi bu çalışmalar Dilekçe ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyelerinden kurulu karma bir Komisyon tarafından yürütülmektedir. Bu karma komisyonun Başkanlığını Dilekçe Komisyonu Başkanı yapmaktadır. Bildiğiniz üzere, Başdenetçi ve denetçiler ikinci kez seçildi. İlk seçilme döneminde başvuruların alınması, değerlendirilmesi aşamalarında bazı aksaklıkların, zorlukların yaşandığı ifade edilmişti ama geçmiş uygulamadan alınan tecrübelerinde etkisiyle ikinci seçim süreci daha kolay, sağlıklı ve pratik bir şekilde icra edildi.

Kamu Denetçiliği Kurumunca hazırlanan yıllık faaliyet raporlarının TBMM Genel Kurulunda görüşülmesinin sağlanması da önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dilekçe Komisyonu Çalıştayında bu raporların görüşülmesinin önemine vurgu yapılmıştı, bu Çalıştayda da ifade edildi ve bir farkındalık oluştu diye düşünüyorum. Önümüzdeki günlerde KDK raporlarının Mecliste görüşüleceğini umuyorum.

Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI - Rabia Hanım, şimdi, sizin komisyonun son dönemde gelişen bir faaliyeti var bu Kamu Denetçiliği Kurumuyla ilişkiler bağlamında. En azından yılda bir, bildiğim kadarıyla Kamu Denetçiliği temsilcileri gelip sonuç alamadıkları başvurularla veyahut da konularla ilgili birlikte değerlendirme yapıyorsunuz, toplantı yapıyorsunuz; zannedersen idari muhataplar da bu toplantıya davet ediliyor. İnsan Hakları Komisyonu bağlamında da bir model olarak bu çalışmayı bir anlatabilir misiniz, nasıl bir çalışma bu?

RABİA BARITCI, Yasama Uzmanı - Dilekçe Komisyonu ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyeleri, Kamu Denetçiliği Kurumu temsilcileri Kamu Başdenetçisi, kamu denetçileri ve muhatap idareler biraraya geliyorlar. Kamu Denetçiliği Kurumunun vermiş olduğu tavsiye kararlarına uymayan idareler de çağrılıyor bu toplantılara ve bu toplantıların çok verimli ve gerekli olduğunu düşünüyorum. Gerçek anlamda bir parlamenter denetim yapıldığını düşünüyorum. İdareler üzerinde tavsiye kararlarına neden uyulmadığı konusunda ciddi bir baskı oluşuyor, bu toplantıların takvimli bir şekilde yapılmasının ve alınan kararların takip edilmesinin hem Dilekçe Komisyonunun hem de Kamu Denetçiliği Kurumu çalışmalarının etkinliğinin artmasına büyük ölçüde katkı sağlayacağını düşünüyorum.

OTURUM BAŞKANI - Buradaki baskı veyahut da eleştiri genel idarenin yaklaşımları üzerine eleştiri mi yoksa somut konular üzerinden, mesela bu konuyu nasıl değerlendirdiniz, nasıl sonuçlandırdınız...

RABİA BARITCI, Yasama Uzmanı - Karma Komisyon çalışmalarını bizzat yürüten yasama uzmanı arkadaşım da burada bulunmakta, sanırım bu konuda sözü kendisine bırakmak daha isabetli olur.

OTURUM BAŞKANI - Şöyle yapalım: Beyhan Hanım'ın da herhâlde bir sunum konusu var...

BEYHAN HAMURCU, Yasama Uzmanı - Benim yok.

OTURUM BAŞKANI - O zaman buyurun, siz bu konuda katkı sağlayın.

BEYHAN HAMURCU, Yasama Uzmanı - Arkadaşlar, merhaba.

Biz şöyle bir çalışma yürütüyoruz: Dilekçe Komisyonu ve İnsan Hakları Komisyonu üyelerimizden oluşan karma komisyon Kamu Denetçiliği Kurumunun raporunu alt komisyona sevk ediliyor ilk açılış toplantısından sonra. Genelde işte, 7 kişilik bir heyetten oluşan bir alt komisyona sevk ediyoruz ve burada yaptığımız toplantıların ilki kamu denetçilerinden genel bir bilgi almak oluyor. Yani “Sorunlar hangi alanda yaşanıyor, sıkıntılar nedir?” şeklinde. Daha sonra, tespit edilen belli kararları tespit ediyoruz yani kurumların tavsiye kararlarına uymayan kurumlar hangi konularda kararlara uymuyorlar bunları tespit ediyoruz ve bir sonraki toplantımıza da kurumları çağırıyoruz. Burası nasıl oluyor? Şimdi, ilgili kamu denetçisi ki kamu denetçilerinin belli bir iş bölümü var, iş bölümüne göre ilgili kamu denetçisi diyor ki: Biz son yaptığımız, 2016 Kamu Denetçiliği Kurumu raporu toplantısında o dönem içerisinde verilen tavsiye kararıyla ilgili kamu denetçisi bir açıklama yapıyor, diyor ki: “Bize bu konuda bir şikâyet geldi, biz şikâyetle ilgili bu araştırmaları yaptık ve sonuçta ilgilinin haklı olduğuna karar verdik ve bu, bu noktalarda tavsiye kararı verdik ama idare bize şu cevabı verdi ve bu gerekçeyle katılamayacağını bildirdi.” Daha sonra biz ilgili tarafa, idareye bu konuda söz hakkı veriyoruz, diyoruz ki: “Siz niçin katılmadınız.” İlgili idare diyor ki: “Evet, bize tavsiye kararı geldi, biz konuyu değerlendirdik...” Genelde buradaki çekince şuradan oluyor arkadaşlar: Maddi olarak bir ödeme yapılması gerekiyor, mesela tazminat talebi gibi hususlar oldu, diyelim ki Enerji Bakanlığının yaptığı bir proje kapsamında bir kişinin gayrimenkulüne zarar veriliyor, işte, zarar tespit ediliyor. Burada tartışılabilir tabii, yani 120 milyara yakın bir ödemeye karar veriyor Kamu Denetçiliği Kurumu. Aslında işte, raporlar kapsamında bunun ödenmesi gerekiyor kişiye. “Kişinin mahkemeye gitmesine gerek olmadan ödemeyi yapın” diyor. Kurum da diyor ki: “Önce mahkemeye gitmeli çünkü usul bu şekilde, biz mahkeme kararı olmadan bu ödemeyi yapamayız.” Bu konuda açıklamasını yapıyor. Daha sonra, kurum da savunmasını yaptıktan sonra, iddia, savunmadan sonra da Komisyon üyelerimiz bu konuyla ilgili

görüşlerini dile getiriyorlar. Bunun çok verimli olduğunu söyleyebilirim, en son, kapatılan il özel idaresinden bazı işçilerin alacaklarıyla ilgili hususlar var, tavsiye kararlarından birisi bu noktadaydı ve Ankara Büyükşehir Belediyesi ödemeyi yapmayacağını söyledi, dedi ki: “Çünkü bu işçi bana devredilmemiştir.” Kişinin alacak hakları var ama bu ödemeyi kimin yapacağı belli değil, devlet ödemeyi yapmıyor çünkü hiçbir kurum kabul etmiyor, kişinin alacak hakları ödenmiyor belli bir süre içerisinde ve mağduriyet devam ediyor. Bunun üzerine, bir değerlendirme yapıldı hukuki olarak; işte, kurum savunmasını verdi, dedi ki: “Ankara Büyükşehir Belediyesinin ne vereceğine ilişkin açık bir hüküm olmadığı için ben bunu kabul edemem, üstelik bu sayı binleri bulabilir bu tür durumlarda.” Bunun tartışması yapıldı. Ama daha sonra bizim Komisyon üyelerimiz dediler ki: “Siz niçin mahkemeden karar bekliyorsunuz? Üstelik, idarenin kendi içerisindeki bu dağılımdan sonraki süreçte bu ödemeyi kimin yapacağı, alacak haklarını hangi kurumun vereceği kişinin, bireyin sorunu değil, bu, devletin sorunu, bunu çözmeniz gerekirdi. Dolayısıyla, ilgili mevzuat kapsamında ödemeyi de yapın.” denildi. Üstelik, bu konuda bir çekince duymanıza da gerek yok çünkü idare dedi ki: “Ben bu ödemeyi yaparsam Sayıştayla sorun yaşayacağım, maddi bir ödeme ve akabinde, buna örnek oluşturacak çok sayıda başvuru bana gelecek.” Bunun tartışması yapıldıktan sonra, birkaç gün önce Ankara Büyükşehir Belediyesiyle görüştük, dediler ki: “Biz ödemeyi yapacağız. Siz bize raporunuzu gönderin, biz o rapora binaen bu ödemeyi yapacağız.” Dolayısıyla, çok olumlu sonuçlar alındığını düşünüyorum. Bu noktada şunu gördü Komisyon üyelerimiz: İdare bu konuda niçin çekince gösteriyor? Bunlar işte, Sayıştayla ilgili sıkıntılarda düğümlendi ya da mevzuatla ilgili hususlar var. Mesela, idare diyor ki: “Ben bu işlemi yapamıyorum çünkü mevzuat beni engelliyor.” ve çok haklı gerekçeleri de var. “Uygularsam akabinde hak ihlalleri daha çok olacak.” diyor. Burada ne gerekiyor? Yasal mevzuat değişikliği. Bu konuda şu önlemler alınsın, ilgili idareye, bakanlık temsilcisine, bu konuda bir çalışma yapılsın şeklinde birtakım notlar alındı ama şu görüldü: İdare orada savunmasını yaparken tavsiye kararlarına uyması noktasında

ya da mağduriyeti giderme konusunda çözüm üretmek; aslında, oradaki amacımız biraz da onu yapmak. Yani bir sorun var, sorun ne ve bu sorunu nasıl çözebiliriz noktasında düğümlendi.

Şu da var: Mevzuat gerekiyorsa evet, mevzuat değiştirilebilir, bunun hazırlıkları yapıldı, kuruma sevk edildi ya da çekinceler nedir? Mesela, bunlar da tartışıldı. Bence bu noktada bizim yaptığımız çalışma bir çeşit yargılama gibi oldu ama aynı zamanda, çözüm önerilerinin de tartışıldığı, fikirlerin öne sürüldüğü bir ortam oluşturuldu.

OTURUM BAŞKANI - Bu şekilde kaç tane somut kararı geçen toplantıda tartışabildiniz komisyonda?

BEYHAN HAMURCU, Yasama Uzmanı - 7 tanesini aldık ama bu sayı çok artırılabilir ama şu önemli bence: İdareler, bundan sonraki uygulamalarda biraz daha dikkat edecektir çünkü bilecekler ki hesap verecekler. Orada idarelere çok ciddi şekilde komisyon üyelerimiz “Yapabilirdiniz, burada çekinmenize gerek yoktu, bunu niçin uygulamadınız?” şeklinde çok ciddi bir denetim yürüttüler bu noktada.

OTURUM BAŞKANI - Komisyon bu denetim sırasında anlaşılan, bir kere, kamu denetçiliği ile idare arasında tarafsız bir misyon izlemeye çalışmış. Peki, Komisyon ağırlığını hissettirebiliyor mu idareler nezdinde? Yani bir mahkeme ortamına girdiği zaman, işte, davacı, davalı bir atmosfere girer. Mesela, idareler olsun veyahut da kamu denetçiliğinin oradaki yaklaşım tarzına baktığımız zaman, “Evet, ya burada işlemlerimiz sorgulanıyor; sorgulanabilir, tartışılabilir, komisyon ciddi.” Böyle bir yaklaşım, algı oluşabiliyor mu, atmosfer oluşabiliyor mu?

BEYHAN HAMURCU, Yasama Uzmanı - İlk başta tabii bununla başlıyor yani ilk savunmayı verirken bu şekilde oluyor ama mağduriyet üzerinde konu yoğunlaştığı için... Biz devletiz, bunun için varsınız siz, vatandaşa çözüm üretmek için varsınız. Ortada bir sorun var ve biz bunu halletmeliyiz. Şimdi, bu şekilde konu ortaya konulduktan sonra ve çekenceniz nedir? Mesela, o çekince üzerinden gidildikten sonra, tamam, bu konuda mevzuat değişikliği mi gerekli? O zaman, çalışma yaparak bu

vatandaşın mağduriyetini bir şekilde gidermeniz lazım denildiği zaman insanlar çözüme odaklanıyor. Bizim oradaki amacımız, idarenin yanlış yaptığını, sen yanlış yaptın, hata yaptın şeklinde yürütülen bir çalışma değil bu komisyon çalışması. Ortada bir mağduriyet var, biz devletiz, millete hizmet için varız ve siz ve biz bu konuda çözüm üreteceğiz. Siz çözümü söyleyeceksiniz, sizin eksik kaldığınız noktada da biz size destek vereceğiz şeklinde bir çalışma yürütüldü. Tabii, bu, komisyon üyelerimizin verdiği destek, üstelik sıkıntılı bir süreçtiydi, onu da söyleyeyim. Biliyorsunuz, referandum öncesiydi, üyelerimizin katılımları da çok sınırlı kaldı ama buna rağmen, ben çok etkili sonuçlar aldığımızı söylemek istiyorum bu noktada ve sanırım, bunun devamı da gelecektir.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI - Teşekkür ederiz hem Rabia Hanım’a hem de Beyhan Hanım’a. Dilekçe Komisyonu ve İnsan Hakları Komisyonu ortak çalışmaları bağlamında, özellikle, kamu denetçiliğiyle ilişkiler hususunda bilgiler vermiş oldular, güzel tecrübe aktarımları da oldu. İnşallah, Komisyonda gelişerek, pekişerek devam eder. Tabii, komisyonların gerek üstlendikleri misyon gerekse mevzuatlarından kaynaklı olarak üstün oldukları çalışma usulleri olabiliyor. Mesela, Dilekçe Komisyonunun bir konuya vereceği somut kararlar üzerinden takip edebilmesi, bunu mevzuat çerçevesinde idareye yükümlülük verecek şekilde tasarlandığı için diyorum. Yine, gerektiğinde idare tarafından yeterli cevaplar alamadığı durumlarda bunu Meclis Genel Kuruluna intikal ettirebilmesi gibi üstün denilebilecek yönleri var. Yerine göre bu araştırma komisyonlarında daha ön plana çıkıyor çünkü geçici komisyonlar oldukları için ulaştıkları birtakım tespitleri takip edememe gibi durumlar söz konusu. Ama İnsan Hakları Komisyonu da Dilekçe Komisyonunun kısmen bu özelliğinden istifade edebilir. Özellikle, bir somut konu üzerinden konunun Genel Kurulda tartışılması usulünü Dilekçe Komisyonu mevzuatı üzerinden işletebilir. Zaten iki komisyon arasında bir iletişim, etkileşim de var, Karma Komisyon üzerinden. Bu belki Kamu Denetçiliği Kurumu, İnsan Hakları Komisyonu, Dilekçe Komisyonunun üçlü çalışması şeklinde de

olabilir. Kamu Denetçiliği Kurumu sizin dediğiniz çerçevede komisyona intikal ettirdiği başvuruları komisyonun yapacağı raporlar üzerinden, alacağı raporlar üzerinden Genel Kurulda tartışılmasını belki sağlayabilir.

Sıradaki sunum konumuz, Komisyonun kamu kurumlarıyla ilişkileri. Bu sunum başlığı üzerinde ilgili İnsan Hakları Komisyonunun iş ve işlemleri çerçevesinde muhatap olduğu başlıca bakanlık temsilcileri arkadaşlarımız var. Ben sırasıyla onlara söz vereceğim. Bu başlık altında Komisyon çalışmaları bakanlıklar nezdinde nasıl algılanıyor, nasıl değerlendiriyor veyahut da bakanlıklar yani muhatap kuruluşlar nezdinde nasıl bir beklentileri olabilir Komisyon çalışmalarının yetkinliğinin artırılması bağlamında vesair buna benzer hususlarda açıklamalar yapmak üzere öncelikle Adalet Bakanlığından gelen temsilci arkadaşlarımıza söz vermek istiyorum.

Buyurun.

KOMİSYONUN KAMU KURUMLARIYLA İLİŞKİLERİ

SELAHATTİN DOĞAN

Adalet Bakanlığı Uluslararası

Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü

İnsan Hakları Daire Başkanlığı

Başkan Yardımcısı

Öncelikle şunu belirteyim, Komisyonla bizim en azından daire başkanıyla çok bir irtibatımız olmadı. Geçenlerde birkaç toplantı gerçekleştirdik.

Ben burada kısaca kendi görev alanımızdan bahsetmek istiyorum, bu sayede belki ortak noktalar bulabiliriz, birlikte çalışacak konular bulabiliriz, aynı zamanda bir kısım önerilerde de bulunmak istiyorum.

Öncelikle, daire başkanlığımız 650 sayılı KHK'yla kuruldu 2011 yılında. İcracı bir özelliğimiz yok, genel olarak savunma yapıyoruz ve koordinasyon sağlıyoruz AİHM kararlarının icrası kapsamında.

Görevlerimiz: 2011 yılından önce bizim bu yaptığımız görevlerin tamamını Dışişleri Bakanlığı yapıyordu, bize sadece görüş için gönderdiği oluyordu Uluslararası Hukuka, daha sonra daire başkanlığı kurulunca bu yetki tamamen daire başkanlığına verildi. Savunma ve eylem planı, eylem raporu dediğimiz icra kapsamında hazırladığımız tüm raporları biz daire başkanlığı olarak imzalayıp gönderiyoruz. Onun haricinde, çok istisnai, siyaseten önemli olabilecek başvurular bazen müsteşar yardımcısı, bazen genel müdür seviyesinde imzalanarak çıkıyor, onun haricinde daire başkanının imzasıyla çıkıyor. 2011 yılında biz, Dışişleri Bakanlığıyla bir protokol imzalayarak aramızdaki iş bölümünü netleştirdik. Dışişleri Bakanlığı özü itibarıyla dış ilişkileri ilgilendiren, dış siyaseti ilgilendiren konuları onlar yürütmeye devam ediyor, biz onları devralmadık. Aynı

zamanda, 2011 yılından önce tebliğ edilmiş dosyalar var AİHM'in onları da onlar, yürütmeye devam ediyorlar. Öte yandan, icranın tamamını neredeyse biz yapıyoruz ama burada da yine kısıtımız uluslararası ilişkiler boyutu. Yani, Kıbrıs meselesi gibi o davalara biz bakmıyoruz veya yurt dışına gönderme, “deportation” dediğimiz hususlara biz bakmıyoruz, ona Dışişleri Bakanlığı bakıyor.

Biz özellikle, özet olarak, savunmayı yapıyoruz. Doğrudan, dostane çözüm süreçlerini takip ediyoruz ve tek taraflı deklarasyon dediğimiz, yani dostane çözümle... Dostane çözümü şunun için yapıyoruz: Ya, biz önümüze gelen başvuruda ihlalin olduğunu önceki içtihatlarla göre görüyorsak artık Türkiye yeni bir ihlal almasın, sayılarımız artmasın diye “Dostane bir çözüm, veya bedel, meblağ teklif ederek dosyaya kapatalım mı?” diye karşı tarafa bir öneri sunuyoruz. Karşı taraf bunu kabul ederse o şekilde kapanıyor, kabul etmezse de “Biz tek taraflı olarak bu meblağı sana ödüyoruz, ister kabul et ister kabul etme.” diyoruz ve bunun üzerine mahkeme bu beyanımıza dayanarak dosyayı kapatabiliyor.

Öte yandan, biz AİHM kararlarının icrasını takip ediyoruz ve bu kararları tercüme edip ilgili birimlere de, Komisyona da gönderiyoruz; özellikle kararı veren mahkemeye gönderiyoruz ki aynı şeyler tekrar gerçekleşmesin, farkına varsın. Aynı zamanda bunu bizim Kanunlar Genel Müdürlüğümüze gönderiyoruz, Ceza İşleri Genel Müdürlüğüne gönderiyoruz, Hâkimler Savcılar Yüksek Kuruluna gönderiyoruz; onlar da bu kararlar verilirken veya eylem yapılırken hâkimin bir hatası varsa o yönden inceliyorlar, hatta hâkimin veya savcının terfide de dikkate alıyorlar.

OTURUM BAŞKANI - Başka idari kurumlara da gönderdiğiniz oluyor mu? Mesela, ne bileyim, çevre akdiyle ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bir şey verdi, bunu Çevre Bakanlığına gönderdi...

SELAHATTİN DOĞAN, Başkan Yardımcısı - Çevre Bakanlığını ilgilendiriyorsa Çevre Bakanlığına gönderiyoruz.

OTURUM BAŞKANI - Bu anlamda İnsan Hakları Komisyonunun da yasal bir alt yapısı var görev itibarıyla. Benzeri misyonu gösterebilir mi mesela?

SELAHATTİN DOĞAN, Başkan Yardımcısı - Komisyon olarak mı?

OTURUM BAŞKANI - Komisyon olarak, evet.

SELAHATTİN DOĞAN, Başkan Yardımcısı - Yani, aynı kararı tekrar... Biz gönderdikten sonra siz, aynı yerden, tekrar, aynı anlamda gönderilmesinin tek bir şeyi olur mu...

OTURUM BAŞKANI - Aynı karar anlamında demedim de kendi hassasiyet gösterdiği alanlarda. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarını belki takip edip, alıp bunların muhatabı kurumlar nezdinde -ki kendi içinde bir bilgi havuzu da oluşuyor hak ihlalleri bağlamında belki- işte, “Bu İnsan Hakları Mahkemesi kararı çerçevesinde neler yapıyorsunuz?” diyebilir veyahut da “Böyle bir karar vardır, uygulamanızda bunları dikkate alınız.” gibi bir yaklaşım da sergileyebilir.

SELAHATTİN DOĞAN, Başkan Yardımcısı - İşin açıkçası bu- ileride de söylemeyi planlıyorum- ya bu tür verilen ihlal kararlarını Meclis takip ederse, zannedersem, en azından icrasının veya bu tür ihlallerin ileride tekrarlanmasının önlenmesi açısından faydalı olur diye düşünüyorum. Şimdi, bizim birim olarak onların, ilgili kurumlar üzerinde yaptırım yetkimiz yok. Yani, Millî Savunma Bakanlığıyla ilgili ihlaller oluyor veya bakanlığın kendisiyle ilgili de ihlaller oluyor. Şimdi, biz Daire Başkanlığıyız, alt tarafta sadece organizatör bir birimiz, sadece bilgileri topluyoruz, “Böyle bir ihlal var, ne yaptınız?” diye soruyoruz. Onun haricinde bazen toplantıya çağırıyoruz ilgili birimleri, “Gelin. Bu ihlal durumunu nasıl giderebiliriz?” diye görüşüyoruz, karşılıklı görüş alışverişi yapıyoruz ama sonuç itibarıyla tamamen ilgili birimin takdirinde olan bir şey önlemleri almak. Tabii, Meclis tarafından böyle bir girişimde bulunulursa muhakkak daha etkili olacaktır diye düşünüyorum.

OTURUM BAŞKANI - Peki, Başkanım, şimdi, siz ciddi bir takip yapıyorsunuz, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bağlamındaki kararları veyahut da hak ihlalleri konusunda. İnsan Hakları Komisyonu biraz, işte, böyle uyanıklık yapsa, sizinle bir etkileşime geçse, sizdeki bu bilgileri pratik usulde almayı yeğlese böyle bir iş birliği, iş bölümü yapılabilir mi?

SELAHATTİN DOĞAN, Başkan Yardımcısı - Biz iş birliğine açığız, yani o konuda herhangi bir şeyimiz yok. Daha önceki kendi toplantımızda bunları söylemiştik. Komisyon bu konuda bizimle iş birliği yapmak isterse ve talep ettiği herhangi bir bilgi varsa bizim bu konuda, verme hususunda herhangi bir kısıntımız yok.

OTURUM BAŞKANI - Ben bazı ziyaretlerimde karşılaşmıştım. İnsan Hakları Komisyonu üyeleri veyahut da sözcüleri “Biz Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarını takip etmek istiyoruz; işte, bunun için birçok uzmana ihtiyacımız var. Veyahut da Avrupa’da olan biten bazı şeyleri takip etmek istiyoruz, işte, yetişmiş takip edecek personele ihtiyacımız var.” Mesela bu konuda bir ihtisas dairesi var ve devamlı takip ediyor. Belki bunu bir planlı çalışmayla daha pratik usulde, belki daha rafine bir usulde Adalet Bakanlığından, sizin Daire Başkanlığınızdan edinme imkânı da var.

SELAHATTİN DOĞAN, Başkan Yardımcısı - Tabii ki. Yine, görevlerimiz kapsamında biz projeler, seminerler hazırlıyoruz. Ayrıca Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ihlallerinin önlenmesine ilişkin Eylem Planı var. Bu, Bakanlar Kurulu tarafından 2014 yılında onaylandı. Bizim birim bunun gerçekleşme durumunu sürekli takip ediyor. Her yıl Başbakanlığa bununla ilgili rapor düzenliyoruz. Yani, belgeleri ilgili kurumlardan alıyoruz, bunları raporlaştırıp Başbakanlığa sunuyoruz. Şu ana kadar Başbakanlık bunu yayınlama hususunda bir irade beyan etmedi. Bu sene de -şu an hazırlıklarımız neredeyse tamamlandı- yine raporu sunacağız. Yani, burada yine İnsan Hakları İnceleme Komisyonunun bu raporları takip etmesi veya bu Eylem Planı’nın gerçekleşme durumunu takip etmesi önerilebilecek konulardan bir tanesi bence.

Bunun yanında, biz Anayasa Mahkemesine de görüş hazırlıyoruz. Anayasa Mahkemesine yapılan bireysel başvurular Bakanlığa görüşe gönderiliyor. Biz önemli bulduğumuz veya mahkemenin daha önce hiç karar vermediği konularda veya siyaseten önemli olan konularda görüş veriyoruz ve İnsan Hakları Mahkemesinin bu konudaki uygulamasının nasıl olduğunu, bu kapsamda nasıl bir karar verilmesi gerektiğini mahkemeye görüş olarak belirtiyoruz.

Öte yandan, Birleşmiş Milletler Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi ve AGİT insan hakları faaliyetlerini Dışişleri Bakanlığıyla ortaklaşa olarak takip ediyoruz.

Savunma sürecinde neler yapıyoruz? Savunma bize geldiği zaman on altı haftalık bir sürecimiz var: eğer bu on altı haftada bitiremezsek altı hafta ek süre ve iki haftalık yine bir ek süre alma ihtimalimiz var. Birimlere bu konuda görüşlerini soruyoruz, ilgili birimlere; yani, örneğin Çevre Bakanlığını ilgilendiren bir konuysa Çevre Bakanlığına bu konuda görüşlerini soruyoruz, aynı zamanda mahkemedeki dosyayı istiyoruz ki dosyadaki gelişmelerin hepsini takip ediyoruz, iddiaları tamamen karşılıyoruz. Biz burada tam bir devlet savunması yapıyoruz; yani yaptığımız işlem haklı mı, hukuka uygun mu ve İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarına uygun mu, eğer bu konuda hiç içtihat üretmemişse niçin ihlal oluşturmaz, bunları argüman olarak ileri sürüyoruz.

Savunmalarımızın hepsi ya İngilizce ya Fransızca olarak gitmek zorunda, AİHM'in resmî dili bu, onun haricinde devlet bir savunma yapamaz, gönderemez.

Yine, bu kararlarla ilgili olarak, daire kararlarını büyük daireye götürme ihtimali var. Gerçi büyük daire yüzde 90'ını, hatta yüzde 98'ini hatta kabul etmiyor başvuruların ama eğer verilen kararın doğru olmadığını düşünüyorsak büyük daireye de götürebiliyoruz. Büyük daireye gitmişse şayet oradaki duruşmaları da bizim birimiz takip ediyor. Gerçekten çok önemli bir konu ise, mesela, örnek veriyorum, İzzettin Doğan başvurusu büyük dairede görüldü. Yani, böyle gerçekten çok örnek var. Veya

mahkeme, daire karar verirken 7 kişilik daireden 4'ü; dördte 3 vermişse, 5'e 2 vermişse, örneğin bu konuda farklı bir görüş ağırlığı varsa veya daha önceki içtihatlarından daire dönmüşse veya başka bir içtihadıyla çelişiyorsa, bu durumda büyük daireye gidebilir, o konuda yeni bir karar verebilir. Yeni bir karar verirken önceki karardan tamamen bağımsızdır, yani tamamen yeni bir karar verir.

Yine, AYM'ye görüş verirken biz deriz ki: "Sadece görüş veriyoruz ve otuz artı otuz, toplam altmış günlük süremiz var." Görüş verirken herhangi bir birimden... Birimlerden görüş talep ediyoruz ama dosyayı istemiyoruz, sadece bir görüş veriyoruz. Sonuç itibarıyla o birimlerdeki dosyayı özellikle Anayasa Mahkemesi talep ediyor, dosyayı inceliyor.

Eylem planıyla ilgili kısaca -biraz önce de bahsettim- bilgi vereyim: 2014 yılında onaylandı. 14 tane amacı var, 46 hedefi var. 11 tane faaliyet bir yıl içerisinde bitirilmeliydi, 54 tane faaliyet üç yıl içinde bitirilmeliydi; şu an 3'üncü yılındayız. 44 adet faaliyet beş yıl içerisinde bitirilmeliydi, 67 adet faaliyet de sürekli faaliyet olarak gözükmektedir.

İcra sürecinden bahsedeyim, belki Komisyonla çalışacağımız en önemli konulardan... Savunma süreciyle ilgili Komisyonla yapacağımız çok fazla bir şey gözüküyor ama icra süreciyle ilgili bence ortak çalışacağımız çok konu olduğunu düşünüyorum.

İcra nasıl yapılır, kısaca burada ondan bahsedeyim. Biz sadece takibini yapıyoruz, icranın biz Türkiye'deki ayağının organizesini yapıyoruz. Öncelikle ne yapıyoruz? Gelen kararlardaki para cezasını -ceza demek doğru değil- tazminata hükmedilmişse o tazminatı bizim birim ödüyor doğrudan. Onun haricinde, eğer ihlalin kaynağı kişiyle ilgiliyse o zaman yeniden kişinin -mesela mahkemenin eylemiyle ilgiliyse- yeniden yargılanması veya soruşturmayla ilgiliyse yeniden soruşturma açılması gereken durumlar var. Bunların açılıp açılmadığını kontrol ediyoruz.

Yine, yeniden memuriyete alınma -örneğin memuriyetle ilgili konular olabilir- gerekebilir veya adli sicil sabıka kaydının silinmesi

gerekiyor olabilir bu nedenle, ihlalin kaynağı gerekçesiyle. Bunların bireysel olarak, bireysel önlem babında bunların yapılıp yapılmadığını biz takip ediyoruz, soruyoruz ilgili birimlerden.

Diğer bir husus da genel önlemler. Bazen ihlal kararının icrası yanlış anlaşılabilir. Aynı konuda ihlal kararının bir veya yüz tane olmasının sonucu etkileme şeyi yok. Bireysel anlamda yüz tane önlem almak zorundayız belki ama yüz tane kararda genel önlem anlamında bir tane de olsa yüz tane de olsa aynı önlemi almak zorundasınız yani bu ihlal tekrar etmeyecek önlemleri almak zorundasınız. Bunu komite takip ediyor. Biz bu ihlalle ilgili olarak diyoruz ki şunları şunları yapın. Kanun değişikliği yaptık, uygulamasını değiştirdik, projeler yaptık, şu faaliyetleri yaptık, hepsini sayıyoruz, komite bazen diyor ki: Yok, bunlar yeterli değil. Daha çok... veya yaptığın kanun o ihlali tekrar etmeyi önleyecek nitelikte değil. Veya öyle diyorsun, tamam, kanunu değiştirmişsin ama uygulamada hâlen bu konuda çok büyük problemler var. İstatistikler bunları göstermiyor, vesaire diye ara kararlar alıyor veya bize bildirimlerde bulunuyor. Öyle olduğu durumda da ilgili kurumla irtibata geçiyoruz, bizim akademiyle irtibata geçiyoruz.

İcrasının takibi Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin İnsan Hakları Özel Delege Komitesi var, orası takip ediyor ama orası geliştirilmiş usuldeki dosyaları takip ediyor. Bir de normal usuldeki takip edilen dosyalar var. Bu da icra birimi, oranın altında... sekreteryasında var, icra birimi var. İcra birimi standart usulde götürülen dosyaları takip ediyor. İki usulde takip ediyor icra birimi. Birisi geliştirilmiş usul, bu, komitenin önüne gelebilecek dosya demek ve önemli dosya yani yapısal bir problem var ülkede veya kanundan kaynaklı bir problem var veya mahkeme demiştir ki o gerçekten önemlidir, bu durumda Bakanlar Kurulu onu sürekli olarak takip ediyor. Onun haricindeki nispeten basit diyebileceğimiz dosyalar da icra birimi tarafından takip ediliyor. Eğer biz zamanında eylem raporunu sunmamışsak bu durumda geliştirilmiş usulü alıp Bakanlar Kurulu tarafından takip edilmeye başlayabiliyor.

Bahsettiğim gibi icrada bizim iki tür, üç tür aslında, bilgilendirme mekanizmamız var. Bir eylem planı hazırlıyoruz. Eylem planında ihlali nasıl gidereceğimizi izah ediyoruz, izah etmemiz gerekiyor. Bazen öyle durumlar oluyor ki biz bunun taahhüdünü veremiyoruz çünkü bizim oraya yazdığımız bir eylem planı hükûmet taahhüdü anlamına geliyor. Bazen bu taahhüdü ilgili birimlerden alamıyoruz veya söylemesi bazen imkânsız hâle gelebiliyor. Bu durumda biraz daha -nasıl izah edeyim- genel şeyler yazıyoruz. Böylece ilk altı ay ve eğer uyarı gelmişse dokuz ay içerisinde bir eylem planı göndermemiz gerekiyor. Onu bu şekilde gönderiyoruz. Eylem raporu ise, biz bu ihlalle ilgili tüm önlemleri aldık dediğimiz durumlarda eylem raporu gönderiyoruz. Ama bizim de dediğimiz gibi eylem raporu göndermemiz dosyayı kapatmamız için yeterli değil. Bakanlar Komitesinin de “Evet, bu önlemler yeterli demesi gerekir.”

Bir de ek bilgi sunduğumuz... Bazen Bakanlar Komitesi bizden bununla ilgili sürekli bilgilendirme istiyor. Örneğin bir çocuk kaçırma dosyası vardı. Her üç ayda bir bilgi istiyordu: “Ne yaptınız? Bu gelişmeleri bize bildirin.” diye... Her üç ayda bir bilgi verdiğimiz dosyalar oldu veya arada, bazen “Bununla ilgili son gelişmeleri bildir.” diyor.

Bunun yanında her üç ayda bir Bakanlar Komitesinin toplantısı oluyor. Özellikle Türkiye’ye ilişkin davalar gündeme alınmışsa o zaman orada bir sunum yapıyoruz, hatta orada delegeler de oradan soru soruyor ve onları da oradayken eğer elimizde bilgiler varsa cevaplıyoruz, yoksa daha sonra yazılı açıklama gönderiyoruz. Bu durumda orada Bakanlar Komitesi kararlar alabiliyor, ara kararlar alıyor bazen. Bunları yapın, şu şu eksikleriniz var, bunlarla ilgili düzenleme yapın diye kararlar alıyor. Burada alınan bu kararların gereğini yerine getirmeden o dosyanın kapanması imkânsız hâle geliyor. Bunu yapmak zorundasınız.

Yapmazsak ne olur? Genelde bu sorularla karşılaşıyoruz. Yapmazsak bu sadece uluslararası hukuk anlamında bir şey. Orada sürekli gündeme alınabilir, her gündemde Türkiye aleyhine konuşabilirler, Genel Sekreter ülkeye mektup yazar, “Bu konudaki düzeltmeleri yapın.” der.

Diğer ülkeler baskı uygulayabilir. En son, şu ana kadar olmamış şeydir ama komiteden, konseyden sizi atabilirler. Şu ana kadar böyle bir şey hiçbir zaman gündeme gelmedi.

OTURUM BAŞKANI – Toparlayabilir miyiz?

SELAHATTİN DOĞAN, Başkan Yardımcısı - Şunu belirteyim: Meclisin çalışmaları bizim için önemli, onu belirtmek isterim. Kadına karşı şiddetle ilgili otuz dosyamız var mesela, bununla ilgili Meclisin bir çalışması vardı, biz bunu kullandık, Bakanlar Komitesine sunduk. Yine Güngör dosyasında eksik soruşturma vardı, bir milletvekilinin oğluydu galiba, onunla ilgili bir rapor hazırlanmıştı. Biz bunu Konseye sunduk.

Burada öneri olarak neler yapılabilir, kısaca önerilerimi sunmak isterim.

Bilindiği gibi Anayasa değişikliği geçtikten sonra Adalet Bakanlığının kanun hazırlama şeyi büyük bir ihtimal kaldırılacak diye düşünüyorum. Artık Meclis kendisi yapacak çünkü. Verilen ihlal kararlarının bazen kaynağı tamamen kanunun kendisi. Örnek vermem gerekirse vakfın amacının değiştirilmesine ilişkin bir ihlal kararı var. Bu kanun değişmeden vakfın amacı daha sonradan değiştirilemiyor. Yine, cinsiyet değişikliğinde üreme yeteneği şartımız var. Bizim kanunda üreme yeteneğinin kaybı gerekir. AİHM bunu ihlal saydı. Bu değişmeden bu kararın icrası mümkün değil. Bu gibi durumlarda artık Meclisle doğrudan çalışma anlamında belki insan hakları konusunda daha etkin bir rol alabilir diye düşünüyorum. Biraz önce bahsettiğim gibi eylem planının takibi mümkün olabilir. Öte yandan Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi önünde devam eden bizim 174 tane öncü dosyamız var yani ana dosya dediğimiz. O dosyalarla ilgili olarak resen de harekete geçip kendi raporlarını hazırlayabilir. Bunlarda biz rapor sunarken oraya bulunabiliriz.

Mahkeme önündeki dosyalarla ilgili kısa bir istatistik sunayım belki sadece faydası olması bakımından. Şu an mahkeme önünde 20 bin tane dosyamız var Türkiye'nin. 1'inci duruma geçtik. Kasım aylarında bu

8 bin civarındaydı ve 4'üncü sıradaydık. Bu Komisyon faaliyete geçtiğinde bunların çoğunluğu düşecek yine 8'inci, 9'uncu sıralara düşeceğiz diye bekliyoruz.

Bakanlar Komitesi önünde takip edilen 1.378 tane dosyamız var, bunlar 174 tane öncü dosya, diğerleri tekrar eden alt dosyalar. Burada da 3'üncü sıradayız. Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI – Teşekkür ederiz Selahattin Bey. Gerçekten kıymetli bilgiler verdiniz, özellikle önerileriniz dikkat çekti.

İnsan Hakları Komisyonundaki uzman arkadaşların bunları dikkatli bir şekilde not ettiklerini düşünüyorum.

İçişleri Bakanlığından Teftiş Kurulundan bir değerli üstadımız diyeyim, Cem Toker Bey, aynı zamanda İnsan Hakları Komisyonunda da belli bir süreçte görev almış, uzmanlık görevi yürütmüş üstadımız. Ben kendilerine söz vermek istiyorum.

Bu sunumlarda özellikle kamu kurumları cenahından Komisyonun çalışmaları nasıl algılanıyor? Yazışmalar daha etkin nasıl olabilir? Veyahut da yürüteceği çalışmalar hangi usulle yapılırsa daha etkin bir çerçevede algılanır? Bunlara ışık tutacak bilgiler vererseniz daha anlamlı olmuş olur.

Buyurun Cem Bey.

KOMİSYONUN KAMU KURUMLARIYLA İLİŞKİLERİ

Dr. M. CEM TOKER

İçişleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş

Kurulu Başkanlığı

Mülkiye Başmüfettişi

Çok teşekkür ediyorum.

Sayın Başkan, değerli katılımcılar; öncelikle İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna gelen başvurular ya da çalışmalar sırasında İçişleri Bakanlığını ilgilendiren konular neler olabiliyor ve bununla ilişkiler ne şekilde ortaya çıkıyor? Bu konuda birkaç başlıkta bilgi vermek istiyorum.

Bireysel başvuru sonrası gelen talepler ve iddialarla ilgili olarak İçişleri Bakanlığının özellikle Emniyet, Jandarma, Göç İdaresi ve mahallî idareler başta olmak üzere pek çok kurum ve kuruluşuyla ilgili talepler geldiği görülüyor. Bu taleplerle ilgili, ilgilinin başvurusu, talebi ya da iddialarıyla ilgili bize bağlı kuruluşlara veya bazen de Teftiş Kurulumuza bu talepler ve iddiaların doğru olup olmadığı ve çeşitli bilgilerin teyit edilip edilmemesi gerektiğiyle ilgili yazılar geliyor. Bu yazılar sonrasında ilgili kurum ve kuruluşların öncelikle bu Komisyondan gelen yazılara bakış açısını ifade etmem gerekirse, Komisyona konunun doğru iletilip iletilmediği... Bu konuda Parlamentonun önemli bir Komisyonuna doğru bilgi verilmesi gerektiği şeklinde bir bakış açısı geliştiriliyor. Bu çerçevede de elde edilen bütün bilgi ve belgeler toplanarak İnsan Haklarını İnceleme Komisyonuna iletilmesi yönünde bir irade ortaya konuluyor. Bu talep ve iddialardan en önemli kısmının, büyük bir kısmının aslında nezarethane uygulamalarıyla ilgili olabildiği görülüyor. Bununla ilgili biliyorsunuz suç gerektiren, suç iddiası ortaya koyan, bir adli soruşturma gerektiren konularda yetkisi olduğu için direkt cumhuriyet savcılarımız soruşturma yapabiliyorlar. Fakat

disiplin cezası gerektiren konularla ilgili de bu konuda yaşanan eleştiriler ya da şikâyetlerin çokluğundan hareketle ve Avrupa Birliğine uyum çerçevesinde göz önünde bulundurularak bu perspektiflerin birleştirilmesi sonucunda da sizlerin de bildiği gibi kolluğun sivil gözetiminin esas alınmasıyla birlikte 6713 sayılı kolluk gözetimi komisyonu kurulmasıyla ilgili bir kanun çıkarıldı. Bu kanun çerçevesinde de İçişleri Bakanlığı Müsteşarının başkanlığında Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı ve Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürünün de üye olarak bulunduğu bir komisyon kuruldu, bu komisyonda nezairethane uygulamaları ve kolluğun insan hakları uygulamaları konusundaki gelen şikâyetlerin öncelikli bir merkezî veri tabanına aktarılması ve merkezî veri tabanından değerlendirilmesi, diğer taraftan da bu gelen şikâyetlerin özellikle Emniyet ve Jandarmaya yönelik gelen şikâyetlerde Emniyet ve Jandarma Teftiş Kurulu tarafından bu soruşturmaların yapılarak tabiri caizse kapsamlı bir şekilde soruşturulmadan kapatılmasının önüne geçilmesi için de mülkiye müfettişleri tarafından araştırılmasının, soruşturulmasının yapılmasıyla ilgili bir mekanizma kuruyor özetle ifade etmek gerekirse. Bu gelen şikâyetlerin de bu çerçevede değerlendirilmesi gerektiğini belirtmek istiyorum.

Bunun dışında, tabii gene bizim Bakanlığımızı ilgilendiren, il ve ilçe insan hakları komisyonları, vali ya da vali yardımcılara ve kaymakamlar başkanlığında faaliyet gösteriyor. Bunların uygulamaları, etkinliği ve etkinliğinin artırılması konusundaki uygulamalarla ilgili de Teftiş Kurulu olarak da bizim araştırmalarımız, incelemelerimiz ve denetlemelerimiz de oluyor. Sabahtan Sayın Başkanımız Mehmet Elkatmış'ın da belirttiği gibi bu kurulların daha etkin hâlde çalıştırılmasıyla ilgili de Bakanlığımıza düşen görevleri İnsan Hakları Komisyonundan gelen talepler çerçevesinde karşılıklı değerlendirilmesi yoluna gidiliyor.

Bir diğer belirtmem gereken konu ise, Komisyonun en önemli faaliyet alanlarından birisi, son zamanlarda özellikle Suriye'de yaşanan olaylar sonrası Suriye'den geçici koruma statüsünde gelen kişilerin çeşitli

merkezlerde, kamplarda yaşadıkları sorunlar ya da bunların vize muafiyeti çerçevesinde girdikten sonra Türkiye'nin çeşitli yerlerinde meydana gelen olaylarla ilgili birçok başvuru geldiği görülüyor Komisyonunuza. Bu kamplar da genelde vali yardımcıları ya da kaymakamlar başkanlığında yürütülüyor, yönetiliyor. Bununla ilgili bizim kurulumuza ya da İçişleri Bakanlığına gelen şikâyetlerle incelemeler de yapılıyor ama size gelen ve sizden gelen talepler de yine İçişleri Bakanlığı tarafından değerlendiriliyor.

Yine, buradan belki benim diğer konuma da geçecek şekilde, İnsan Hakları Komisyonunun bünyesinde kurulan alt komisyonların direkt faaliyetlerinin birçoğunun bazı önemli kısımlarının İçişleri Bakanlığıyla doğrudan ilgili olduğu görülüyor. Mesela terör ve şiddet olayları nedeniyle kurulan, terör ve şiddet olaylarının meydana getirdiği insan hakları ihlallerinin araştırılmasıyla ilgili kurulan alt komisyon vardı bir önceki dönemde ve ben burada geçici görevli olarak gerek komisyon raporunun hazırlanmasında gerekse de komisyon faaliyetlerinde görevlendirilmiştim. Yine, örneğin Tunceli'de yasa dışı bilgi toplanması olayıyla ilgili, bununla ilgili gene bir alt komisyon kurulmuştu. Ben komisyonda geçici görevli olduğum için o komisyona da destek vermiştim. Yine Komisyonun kurduğu bir diğer alt komisyon, Uludere'de meydana gelen bombalama olayıyla ilgili bir alt komisyon kurulmuştu. Orada da yine bir mülkiye müfettişi arkadaşımız geçici görevle görevlendirilmişti. Burada da belirtmek istediğim konu, Komisyonun kurduğu alt komisyonlarda da İçişleri Bakanlığının uzmanlık desteği gereken konularda gerekli katkılar veriliyor.

Ben İçişleri Bakanlığıyla ilişkileri konusunda bu kadar söyleyeceğim ama buradan isterseniz söz almışken diğer 7'nci başlıktaki, alt komisyon çalışmalarındaki sorunlarla ilgili kısımları da tamamlayayım.

OTURUM BAŞKANI - Tabii ki.

Dr. M. CEM TOKER, Mülkiye Başmüfettişi - Komisyonda diğer kamu kurum ve kuruluşlarından geçici görevlendirme yapılmasının her iki kurum açısından da karşılıklı kapasite kazanılması ve geliştirilmesine

önemli katkı sağladığını düşünüyorum ben. Her ne kadar zaten eski bir yasama uzman yardımcısı olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi gibi seçkin kurumlardan birinde kadrolu çalışma imkânı bulmuş olsam da geçici görevle de bulunarak bu deneyimi yaşamamın bana kişisel, ayrıca da kurumlara da kapasite kazandırdığını düşünüyorum. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunda terör ve şiddet olayları kapsamında yaşam hakkı ihlallerini inceleyen alt komisyonda ben çalıştım, bir yılı aşan bir süreyle çalıştım. Bu sırada, uzun süre sayılabilecek bu geçici görevlendirmenin alt komisyonu konusu, komisyon raporunun içeriği, çalışma yöntemi ve yerinde incelemelerin illerde gerçekleştirilmesi gibi sebeplerle bir mülki idare amirinin Komisyonda geçici görevli olmasının bu kapsamda faydalı olabileceği fikrinden kaynaklandığını düşünüyorum benim geçici görevlendirmemin.

Bu çerçevede konuyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından yazı yazarak pek çok bilgi, belge istenmişti. Bu belgelerin pek çoğu İçişleri Bakanlığından istenmişti. Bu gelen bilgi ve belgelerin istenen amacı karşılayıp karşılamadığının değerlendirilmesi noktasında yine konuyla ilgili görüş, bilgi ve eserlerine başvurulmuş kişilerin, alt komisyona davet edilecek kişilerin seçilmesi, yerinde inceleme yapılacak olan illerin belirlenmesi -ki bu konuyu Halil İbrahim Bey de anlatacak- bu belirlendikten sonra da o illerin valileriyle irtibata geçilmesi, Komisyonun amacına katkı sağlayacak örneklerin ve dinlenecek kişilerin seçilmesi konusunda valilerle irtibatın sağlanması noktasında benim geçici görevlendirmemin Komisyon çalışmalarına katkıda bulunduğunu düşünüyorum.

Bir de diğer taraftan, alt komisyonun raporunda JİTEM'den koruculuğa, çocuk teröristlerden faili meçhullere, köy boşaltmalardan terörden meydana gelen zararların tazminine kadar kamuoyunun gündeminde yer eden pek çok önemli konu başlığının devlet politikaları ve millî güvenlik siyaseti çerçevesinde kavram, anlam ve bilgi bütünlüğü içerisinde ele alınması ve bunun bu rapora da bu şekilde yansıtılması açısından İçişleri Bakanlığının birimleri ile bire bir irtibata geçilmesi,

doğru ve geçerli bilgilerin ve istatistiklerin alınması, bilgi ve istatistiklerin değerlendirme ve anlandırılmasının doğru bir şekilde yapılması ve raporun faydalı bir formatta aktarılması konusunda benim geçici görevlendirmemin, tabii, Komisyon tarafından takdir edilmesi gerektiğini düşünüyorum ama hani benim bakış açım itibarıyla faydalı olduğunu düşünüyorum ben.

Diğer taraftan, şimdiye kadar yapılan değerlendirmelere de katkıda bulunacak şekilde, alt komisyon çalışmaları sırasında benim elde ettiğim deneyimlerle ilgili, komisyonun daha etkili çalışmasına neler aktarılabilir, o konuda da birkaç şey söylemek istiyorum.

Birincisi; Komisyon, genelde kamuoyunun gündeminde önemli yer eden konularda çalışma yapıyor ve çalışmalarına, Komisyon çalışmalarına medya önemli bir şekilde rağbet gösteriyor, Komisyonunun medyayla ilişkilerinin... Raporun hedef kitlesi sadece Hükûmet olmadığı için medya, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, kamuoyu, uluslararası kamuoyu ve benzeri pek çok kesimin, geniş bir yelpazenin Komisyonun çalışma alanına hitap etmesi nedeniyle medyayla ilişkilerin öngörülü ve daha profesyonel yönetilmesinin faydalı olacağını düşünüyorum.

İkincisi; Komisyon raporlarının ve faaliyetlerinin tanıtımının iyi yapılmasının, basın, üniversiteler, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve benzeri her yere ulaştırılmasının faydalı olacağını düşünüyorum. Komisyon çalışmalarında Araştırma Hizmetleri Başkanlığından daha etkin yararlanılabileceğini ve bunun faydalı olacağını düşünüyorum.

İnsan hakları konusunda insan kaynağı sorunu olduğu görülüyor yani hem Komisyonun daha yetkin, yeterli, sayıca daha yetkin uzmanlar tarafından desteklenmesi ve Meclisin belki de bütün insan kaynağının basın ve medyayla ilişkilerden tutun İnsan Hakları Komisyonuna destek vermesinin faydalı olabileceği sonuçları çıkıyor.

Bir de şunu ilave etmek istiyorum: Dünyada ve Türkiye’de kamu yönetimindeki gelişmelerle birlikte Komisyonun faaliyet alanlarının

da belki bu çerçevede biraz daha gelişebileceğini düşünüyorum ben. Örneğin, dünyada kamu yönetiminde göç yönetimi çok önemli bir hâle geldi. Göçmen, sığınmacı, geçici koruma altındakilerin hakları zaten Komisyonun gündemine girmiş durumda. Türkiye'nin maruz kaldığı Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye maliyetinin Türkiye'dekilerin omuzlarında bırakılması ve aslında sorunun evrensel bir insan hakkı problemi olması nedeniyle bütün uluslararası kamuoyunun da buna destek vermesi gerektiği konusunda İnsan Hakları Komisyonuna önemli bir rol düştüğünü düşünüyorum ben.

Diğer bir konu da “kapsayıcı büyüme”, “kapsayıcı kalkınma” dediğimiz bir konsept gelişti. Buradan da sosyal adalet, belli bir düzeyin altında geliri olanların eğitimi, sağlığı ve çalışanların hakları gibi konular, iş sağlığı, güvenliği gibi konuların Komisyonun görev alanının genişlemesine sebep olduğunu düşünüyorum.

Ayrıca, mesela, son hafta içerisinde mevsimlik işçilerin asgari yaşam koşullarının sağlanmasıyla ilgili İçişleri Bakanlığı tarafından valiliklere genelge yayımlandı. Bunlarla ilgili konuların takip edilmesinin de faydalı olacağını düşünüyorum ben.

Diğer bir taraftan da dünyada işte yaşanan, “glonasyonalizm” denilen küresel gelişmeler sonucunda da yurt dışında yaşayan Türklerin hakları ve İslamofobi konularının Komisyonunu yine gündemine girmiş olmasının faydalı olduğunu düşünüyorum.

Yine terör konusunda, terör örgütünün şehir eylemleri sonucu zarar görenlerin ekonomik, sosyal hakları konusunun belki Komisyonun gündemine gelebileceğini düşünüyorum.

Diğer taraftan, kayyum atanan belediyelerde hemşerilik hakkı ve hukukuna aykırı kullanılan kaynakların bir envanterinin çıkarılmasının ve çıkarılabileceğinin faydalı olabileceğini düşünüyorum ben.

Bütün bunların dışında bireysel başvuruyla ilgili çok konu konuşuldu. İnsan hakları alanında bildiğimiz gibi idari, adli, sivil toplum

denetimi, bağımsız kurul denetimi, yasama denetimi gibi pek çok denetim türü var. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun bu denetimlerden hangisinde ve ne şekilde yer alması gerektiği konusunda bir yeniden düzenleme ya da sorgulama yapılmasının faydalı olacağı ortaya çıkıyor konuşulanlardan.

Bir de bireysel başvuru alınıyor ama bundan sonra işte, yapılanların ne şekilde fayda sağladığı ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun bu denetimlerden hangisinde ne şekilde yer alması gerekliliği konusundaki bir belirlilikten sonra bunun daha da etkin hâle getirilmesinin faydalı olacağını düşünüyorum. Özetle bu şekilde benim ifade edeceklerim.

Davetiniz ve bu imkânı verdiğiniz için teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI - Ben teşekkür ederim. Çok yerinde öneriler oldu, daha doğrusu çalıştay başlığıyla örtüşen konulara temas ettiniz.

Tabii, benim dikkatimi çeken bir husus da özellikle komisyonda istihdam şekliniz. Burada dile getirilen ana sorunlardan bir tanesi, Komisyonun görev potansiyeline göre yeterli istihdamın olmaması bir sorunsal olarak değerlendirildi. Sizin çalıştırılma usulünüz veyahut da sizin hizmetinizden istifade edilme şekli bence Komisyonun bir üstün özelliği. Şimdi, hizmetlerin çeşitlendiği, sektörlerin çok farklı olduğu ortamda gerçek anlamda işin uzmanını, bir sektörel uzmanı devamlı komisyonda istihdam etmek, yerine göre çok hantal bir yapı da oluşturabilir. Çünkü bazen bu dillendiriliyor; “Her işin bir uzmanı, Komisyonda bulunsun.” gibi temalar ortaya konuluyor ki işlerin çok çeşitlendiği bir ortamda her işin uzmanını devamlı bulundurmamak çok da anlamlı gözüküyor. Ama diğer kamu kurumlarında olmayan bir Komisyonun yetkinliği var; geçici olarak istihdam edebilme, işin özelliğine göre, odaklandığı işin özelliğine göre işte -biz bunu alt komisyon çalışmalarında görüyoruz- ilgili uzmanları, ilgili personeli Komisyon bünyesinde buluşturup onların belki uzmanlık bilgilerinden pratik olarak istifade etme imkânı var. İşlerin organizesi bağlamında da sizin deneyimlerinizden de istifade edilmiş. Bence, istihdam sorununun çözülmesi bağlamında bu yolun denenmesi

daha işlevsel, daha ihtiyacı karşılayan sonuçlar doğurabilir. Yoksa sayısal olarak işte potansiyel işi göğüslemek üzere devamlı istihdam yapmak bazen hantallığı da doğurabilir. Biz şunu da anlıyoruz sunumlardan: Konjonktürel olarak komisyon işlevlerinde komisyon başkanlarının belki tutumuna göre ilerleme veyahut da gerileme olabiliyor. Belki geçici istihdamı işin uzmanları, işte komisyonun o geçici olarak çalıştırma yetkisi bağlamında işlettirmek bu tür sorunlar bağlamında da komisyonun istihdam ihtiyacını ayarlayabilmesine de imkân sağlayabilecek bir yetkinlik.

Ben, doğrusu, Komisyonunun veyahut da Meclis komisyonlarının bu anlamda istihdam sorununu göreceli olarak daha az olduğunu düşünüyorum. Yeter ki işin uzmanlarını takip edip isteyebilelim. Üretilecek işe göre ilk önce işi ortaya koyup ondan sonra ilgili insan kaynağını davet edebilmeyi, iş süresince çalıştırmayı bilmek gerekir.

Ben, biraz da bu bağlamda, Basın ve STK'larla ilişkiler ve sivil toplumun katılımı konusunda KEFEK Komisyonunda da Yasama Uzmanı olarak görev yapan Gökalp İzmir Bey'e söz vermek istiyorum.

Buyurun.

BASIN VE STK’LARLA İLİŞKİLER VE SİVİL TOPLUM KATILIMI

GÖKALP İZMİR

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

Yasama Uzmanı

Sağ olun Başkanım.

Yasama organlarının sivil toplumla ilişkileri 1950’li yıllarda Avrupa’da konuşulmaya ve düzenlenmeye başladı. Avrupa Konseyi ve Avrupa Komisyonu STK’larla ilişkilerde Avrupa’daki ülkelerin farklı hukuki seviyelerde ve farklı kanuni donanımlarda olduğunu tespit etti. Kimisinde kanuni düzenleme olmadığını, kiminin ikincil mevzuatla bu işi düzenlediğini tespit etti. Dolayısıyla, Avrupa’daki ülkelerde bir yeknesaklık olmadığını, bunu belirledi.

STK’ların katılımı özel bir adla yani “katılımcı demokrasi” olarak nitelendiriliyor. Seçimler insanların karar alma süreçlerine katılımının tek yolu olmaması gerektiği düşüncesiyle STK’ların yasama sürecine katılımı çok önemseniyor Avrupa’da. Bununla beraber birçok mevzuatta Avrupa’da STK’ların katılımı en büyük demokrasi kriteri, hatta “demokrasinin kalbi” kelimeleriyle nitelendiriliyor STK’ların yasama sürecine katılımı. Bu aynı zamanda iyi yönetişimin de en önemli kriterlerinden biri tanesi ve kamunun şeffaflığı ve hesap verilebilirliğinin de en önemli kriteri olarak kabul edilebiliyor. OECD, devletin üç yolla vatandaşlarla iletişime geçebileceğini, daha doğrusu yasama organlarının üç yolla vatandaşlarla iletişime geçebileceğini kabul ediyor. Bunlar bilginin sunumu, danışma ve etkin katılım aşamaları. Bu aşamaların ayrıntılarına şimdi girmek istemiyorum.

Avrupa’da iyi bir örnek var, İngiltere örneği “yasama organına sivil toplumun katılımı”nda çok iyi bir örnek İngiltere. Özellikle uygulamaya yönelik olarak 1998 yılından beri yıllık rapor hazırlıyorlar sivil toplumun yasama organlarına katılımının düzeyi ile o yılki faaliyetlerine ilişkin.

Bununla beraber 2000 ve 2004 yıllarında çıkarttıkları iki tane kanun var. Bunu adı “Politika Geliştirmede İyi Örnekler Kanunu.” Bu kanunda yaptırım yok ancak temel kurallar belirleniyor, yasama organı ile sivil toplum ilişkileri arasında. 6 kriter belirlemiş İngiltere Parlamentosu.

Bunlardan birincisi: En az bir yazılı görüş almak mecburidir kanun teklif ve tasarılarında veya da diğer faaliyetlerde. Bu hukuki görüşün erken zamanda alınması gerektiğini kriter olarak koymuşlar.

İkinci kriter: Danışmanın amaçları doğrultusunda açıklık şart. Hangi soruların sorulduğu ve cevaplanma süresinin net bir şekilde belirtilmesi lazım eğer Parlamento sivil toplumdan görüş istiyorsa diye ikinci kriter belirlemişler.

Üçüncü kriter: İki sayfadan uzun olmayacak şekilde uzun kanun teklif ve tasarıları hakkında özet raporlar verip STK’ların bunun üzerinde yapmasını zorunlu tutmuşlar.

Önerilerin sonuçları hakkında bilgi raporları verilir. Yani, Parlamento STK’nın önerisi sonucunda hangi işlemleri yaptığına ilişkin ilgili STK’ya bilgi vermesini kanuni düzenleme altına almışlar.

Bu süreçte koordinasyonu sağlayan bir koordinatörün STK ile Parlamento arasında iş birliğini sağlayacak bir makam olarak düzenlenmesi gerektiğini zorunlu tutmuşlar.

Bununla beraber, Avrupa Konseyi STK katılımının ölçüsünü ölçebilmek iki soru soruyormuş. Bunlardan bir tanesi, STK’nın yasama fonksiyonuna katılımı için herhangi bir limit var mı, yok mu? STK’nın yasama fonksiyonuna katılımı için pratikte herhangi bir limit var mı, yok mu? Bu iki tane sorunun cevabına göre STK’ların yasama fonksiyonuna katılımının etkin veya etkin olmadığına kararının verildiği belirtiliyor.

Bununla beraber, bizim Parlamentomuzda Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu ve İnsan Hakları Komisyonu hem kanun teklif ve tasarılarını görüşebilen, aynı zamanda araştırma komisyonları, alt komisyonlar kurarak da çeşitli toplumsal sorunları ele alan komisyonlar. Dolayısıyla, bizim sivil toplumla ilişkilerimiz KEFEK olarak çok yoğun. İnsan Hakları Komisyonu da yoğun bir şekilde devam ediyor. Aynı zamanda, bizim, kanun teklif ve

tasarılarını görüşürken ilgili STK'nın çağrılabilmesi için o STK'ların hangi konuda çalıştığını da çok iyi irdelememiz gerekiyor. Dolayısıyla bizim bir bilgi bankamızın olması gerekiyor ki hangi STK'nın hangi konuda en güncel bilgilere sahip olduğunu bilelim ve doğru STK'yı çağıralım. Bu anlamda, STK'ların faaliyetlerini takip etmek de komisyon uzmanları ve komisyonlar için önemli bir yükümlülük olarak önümüzde duruyor.

Komisyonların basınla ilişkileri, Cem Bey'in dediği gibi, çok profesyonel anlamda yürütülmüyor maalesef. Komisyon başkanı danışmanları ve komisyon başkanının yasama uzmanlarının talebi doğrultusunda komisyon web sayfasının düzenlenmesi, yapılan çalışmaların Twitter ve diğer sosyal medya hesaplarında paylaşılması şeklinde yürüyor. Bunun daha profesyonel bir şekilde yürütülmesi gerekiyor.

Teşekkür ederim, hızlı bir şekilde sunumumu yapmaya çalıştım, sağ olun.

OTURUM BAŞKANI – Sıradaki sunum maddesi, komisyonların, çalışmalarında yer yer, belki de etkin çalışmalarında kullandığı bir yol olan alt komisyon çalışmaları ve bu çalışmaların da etkinliği konusunda.

Buyurun yasama uzmanı Fazlı Pehlivan Bey.

ALT KOMİSYON ÇALIŞMALARI VE ETKİNLİĞİ

FAZLI PEHLİVAN

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

Yasama Uzmanı

Sayın Başkan, değerli arkadaşlar; hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Alt komisyon çalışmaları ve etkinliği üzerinde bir sunum gerçekleştireceğim.

3686 sayılı Teşkilat Kanunu’nun 6’ncı maddesinin ikinci fıkrasında “Komisyon, incelemelerini, alt komisyonlar kurmak suretiyle de yapabilir.” hükmü yer almaktadır. Bu hükümle komisyon alt komisyon kurabilmesini yasal temele kavuşturmuştur. Zira, KİT Komisyonu hariç, daimî komisyonların alt komisyon kurabileceğine ilişkin mevzuatta bir hüküm bulunmamaktadır. Daimî komisyonların alt komisyon kurmak suretiyle çalışabilmesi teamülen kabul edilmekte ve uygulamada daimî komisyonlar sık sık alt komisyonlar kurma yoluna gitmektedirler.

İç Tüzük hükümleri parti gruplarının Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak şekilde düzenleneceğini öngörmektedir. Bu bakımdan, alt komisyon üyelikleri de komisyonda temsil olunan siyasi parti gruplarının oranlarına göre belirlenmektedir. Komisyonda üyesi bulunan bütün siyasi partilerin temsili sağlanmakla birlikte, alt komisyonda çoğunluğun iktidar partisinde bulunmasına dikkat edilmektedir.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu olay ve konu bazlı alt komisyonlar kurmaktadır. Alt komisyonlar hak ihlali iddiasıyla komisyona yapılan başvurular üzerine veya resen komisyon tarafından kurularak çalışma yapılmaktadır. Alt komisyon çalışmalarında daimî komisyonlarda uygulanan Anayasa, kanun ve İç Tüzük hükümleri ile teamüller kıyasen uygulanmaktadır.

Alt komisyonun görev alanı, komisyonun kuruluşuna teme teşkil eden önergeler doğrultusunda saptanmaktadır. Bu durumda, alt komisyonun çalışmaları ve yerinde inceleme faaliyetleri de alt komisyonun kurulmasına esas teşkil eden önergelerin kapsamında değerlendirilmelidir.

Alt komisyonlar kurulduktan sonra ne kadar bir süre çalışma yapacaklardır?

OTURUM BAŞKANI - Fazlı Bey, bir soru sorabilir miyim?

Üye sayıları ortalama ne oluyor? Çünkü, orantısal hesabı, bütün grupların katılımı şeklinde düşünürsek şu anki dağılımla 9 kişilik bir komisyon çıkıyor. 9 üyeyle mi çalışıyoruz biz? Yoksa, 3, 4 kişinin, mesela bütün parti gruplarının temsil edilmediği alt komisyonlar da olabiliyor mu?

FAZLI PEHLİVAN, Yasama Uzmanı - Dilekçe Komisyonunda böyle bir uygulama var ama İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunda genel itibarıyla iktidara 1 fazla üye verilmesi yönünde çalışmalar yapılıyor.

OTURUM BAŞKANI - Yani, alt komisyon üye sayısı ne oluyor şu anda?

FAZLI PEHLİVAN, Yasama Uzmanı - Alt komisyon 1 fazla üye verilmesi yönünde, teamül bu şekilde oluşmuş durumda üstat. Daha şey yok yani böyle eşit...

Halil İbrahim BAYAR, Yasama Uzmanı - O sayının tutması için ana muhalefete de diğer muhalefet partilerine de daha fazla verilmesi lazım, 7 ya da 9 olabilir.

OTURUM BAŞKANI - 9'u buluyor değil mi?

FAZLI PEHLİVAN, Yasama Uzmanı - Ama Dilekçe Komisyonunda anladığımız kadarıyla istisnai bir durum var, eşit olabiliyor ya da fazla olabiliyor.

KAMİL ATLAY, Yasama Uzmanı - Şu anda İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunda iki sayı var. Eğer Milliyetçi Hareket Partisi üye veriyorsa, AK PARTİ'nin üye sayısının 4'e çıkması sebebiyle 7'ye çıkıyor

üye sayısı. Fakat Milliyetçi Hareket Partisi o komisyona üye görevlendirme tercihinde bulunmuyorsa AK PARTİ üyelerinin sayısı azaldığı için 5'e iniyor, öyle bir şey var şu anda.

FAZLI PEHLİVAN, Yasama Uzmanı - Alt komisyonlar kurulduktan sonra ne kadar süre çalışma yapacaklardır? Bu hususta mevzuatta herhangi bir düzenleme olmamakla birlikte alt komisyon önergesinin kabul edildiği birleşimde alt komisyonun çalışma süresiyle ilgili de bir sürenin öngörülmesinde fayda olduğunu öngörüyoruz. Zira, öyle komisyonlar oluyor ki yasama döneminin bitmesine rağmen hâlâ raporunu yetiştiremeyen, raporunu teslim edemeyen alt komisyonlar bulunabiliyor.

Genel itibarıyla alt komisyonlar ilk toplantısında komisyon faaliyetlerinin etkili ve hızlı bir şekilde yürütülmesini teminen alt komisyon başkanı seçilerek alt komisyon başkanına bazı yetkiler verilmekte ve alt komisyonun çalışma plan, program ve esasları belirlenmektedir.

Alt komisyon başkanına verilen söz konusu yetkilerin arasında, komisyonun çalışma takvimini belirlemek ve yerinde inceleme faaliyetlerini programlamak da bulunmaktadır. Bunun dışında her olay ve durum bazında alt komisyonun diğer başka hususlarda karar almasına bir engel bulunmamaktadır.

Bu toplantılarda muhalefet partilerine mensup milletvekillerinin de görüşleri doğrultusunda kararlar alındığına sık sık rastlanmaktadır.

Alt komisyonlar yerinde inceleme faaliyetleriyle doğrudan ve ilk elden bilgi ve bulgulara ulaşma şansı yakalamaktadır. Böylece, araya başka bir kişi veya yapı girmeden, alt komisyon üyesi milletvekilleri araştırma konusunu doğrudan değerlendirme şansına sahip olmaktadır.

Alt komisyon toplantılarına ve yerine inceleme faaliyetlerine ilişkin TBMM dışı yazışmalar ile resmî bir şekilde yapılması gereken ayarlamaların komisyon başkanlığı tarafından yapılması uygulamada ortaya çıkan tereddütleri ve problemleri giderecektir. Bu bakımdan,

yerinde inceleme gerçekleştirilen illerde, valilikler aracılığıyla, inceleme programının ve diğer hususların, konaklama gibi, ulaşım gibi, yerel yönetim ve STK temsilcileriyle buluşma gibi ayarlamaların komisyon başkanlığı adına yürütülmesi önem arz etmektedir.

Alt komisyonun yurt dışı incelemelerine ilişkin çalışmalarına değinmek istiyorum burada. Milletvekilleri ve bürokrasi arasında bu hususlarda bazen uyuşmazlıklar çıkabiliyor. Böyle durumlarda Dışişleri Bakanlığı, büyükelçilikler, başkonsolosluklarla iletişime geçilip ortaya çıkan problemlerin giderilmesi noktasında fikir teatisinde bulunulabiliyor. Yurt dışı incelemeleri programlarının birkaç ay önceden inceleme ziyaretinde bulunacak olan ülkenin siyasi, politik ve inceleme konusu hakkında tutumuna ilişkin Dışişleri Bakanlığından bilgi istenmesinde fayda bulunmaktadır arkadaşlar. Zira, inceleme ziyareti yapılacak ülkenin seçim arifesinde bulunması veya hükûmet krizi gibi durumlarda inceleme ziyaretinin ertelenmesi, dışişleri bakanlığı makamlarınca komisyona tavsiye edilmektedir. Alt komisyon raporları hazırlandıktan sonra alt komisyon üyelerine resmî bir yazı ekinde taslak olarak gönderilmelidir. Bu resmî yazıda hangi tarihte, hangi saatte ve hangi salonda söz konusu raporun alt komisyon tarafından görüşüleceği de bildirilmelidir. Rapor alt komisyonda görüşüldükten sonra muhalefet gruplarına mensup üyelerin muhalefet şerhlerini sunmaları için makul bir süre verilmelidir, genellikle bu süre 48 saat olarak verilmektedir.

Acil olan veya bir an önce komisyon gündeminde yer bulması düşünülen alt komisyon raporlarının her bir alt komisyon üyesinden elden imza almak suretiyle komisyon gündeminde yer bulabilmesine şahit olunmaktadır. Ancak, bir alt komisyon üyesinin alt komisyon toplantısı yapılmadan alt komisyon raporunun komisyon gündeminde yer alması hususuna itirazı hâlinde alt komisyonun toplanması ve görüşmeleri yapması zaruret olarak ortaya çıkmaktadır. Alt komisyon çalışmalarına yerinde inceleme ziyaretlerini, sivil toplum kuruluşlarının ve basın mensuplarının katılmasına imkân sağlanmalıdır. Özellikle STK temsilcilerinin alt

komisyon çalışmalarına ve yerinde incelemelere imkân sağlanması noktasında girişimler ya da çalışmalar yapılmıştır. Hatta, Edirne, İstanbul ve Kırklareli geri gönderme merkezlerinde STK temsilcilerinin katıldığı yerinde inceleme faaliyetlerinin etkinliğini artırdığı görülmüştür. Yine, alt komisyon çalışmalarının etkinliğinin artırılması noktasında alt komisyon çalışma konusuyla ilgili çalıştay ve sempozyumlar düzenlenip taraflar bir araya getirilip güzel bir sonuca ulaşılabilir. Yine, etkinliğin artırılması noktasında basın ve yayın mensuplarının, organlarının hem alt komisyon çalışmalarını hem de yerinde inceleme ziyaretlerine katılması, yerinde inceleme ziyaretlerine katılamıyorsa yerinde inceleme yapıldıktan sonra muhalefete mensup üyelerin ve iktidara mensup üyelerin yerinde inceleme ziyaretiyle ilgili olumlu veya olumsuz tespitlerinin basın aracılığıyla kamuoyuna duyurmasında büyük fayda görülmektedir.

Son olarak, alt komisyonlar bir inceleme ziyareti yapıyor ama adı inceleme yani bir ziyaret değil. Bir cezaevine gidildiği zaman girilmeyen koridorlara ya da inilmeyen alt katlara ya da geri gönderme merkezine gidildiği zaman bir üst kata ya da bir zemin kata inilmesinde fayda var. Sorgulayıcı bir nitelikte bilgi alınmasında da büyük fayda görülmektedir. Zira, incelemenin etkinliğinin artırılması bu anlamda büyük önem taşımaktadır.

Teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

OTURUM BAŞKANI - Ben teşekkür ediyorum.

Alt komisyon çalışmalarında karşılaşılan sorunlar başlığında Bali Emrah Bey sunum yapacak. Ben özellikle, bundan sonraki arkadaşlara tekrar hatırlatmak istiyorum. yirmi dakikalık bir süremiz kaldı, özellikle çıkardıkları sonuç kısımlarını, öneri kısımlarını ortaya koyup toparlarlarsa sunumlarını, geliş metinlerini bilahare raporda yayınlanmak üzere gönderebilirler.

Buyurun.

ALT KOMİSYON ÇALIŞMALARINDA KARŞILAŞILAN SORUNLAR

BALİ EMRAH BİÇER

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

Yasama Uzmanı

Herkese iyi akşamlar, süre uzadıkça konuya konsantre olmak biraz daha zorlaşıyor. O yüzden daha önceki konuşmacıların değindiği konuları çıkararak spesifik bazı maddelere değinmek istiyorum.

Öncelikle, alt komisyon çalışmalarında karşılaştığımız sorunlardan bir tanesi, alt komisyon çalışma süresinin olmaması ya da alt komisyon çalışmalarının uzamasının komisyonun etkinliğini azaltmasıdır. Şöyle ki alt komisyonların çalışmasına ilişkin iç tüzükte veya uygulamada herhangi bir hüküm olmadığı için alt komisyon çalışmaları çoğunlukla komisyon başkanının takdiriyle şekillenmekte, sabah Ercan Bey'in ifade ettiği gibi komisyon başkanı ne kadar hevesliyse, ne kadar ilgiliyse o konunun ne kadar uzmanıysa komisyonun o derecede etkinliği artabilmektedir. Aynı şekilde, alt komisyonda da alt komisyon başkanı alt komisyonu ne kadar sürüklerse alt komisyonun etkinliği o derecede artıyor. Alt komisyon konusuyla komisyon üyeleri ne kadar ilgiliyse komisyonunun etkinliği o derecede artıyor. Dolayısıyla, komisyon kamuoyunda daha fazla gündeme gelebiliyor, sorunlarla daha fazla ilgilenebiliyor, daha fazla yerinde inceleme yapabiliyor, bunun sonucunda da dediğim gibi etkinliği artıyor. Misal olarak, bu dönem başında kurulan bazı alt komisyonlar var, Diyarbakır Cezaevi Komisyonu gibi ya da Mülteci Hakları Komisyonu gibi. Bunların çalışma süresi sanırım iki yılı aştı. Bunlar yerinde incelemeler yapıyorlar veya gerekli yazışmaları yapıyorlar ama elde somut bir sonuç yok. Bu tarz alt komisyonların çalışma sürelerine –bir iç tüzük değişikliğiyle olabilir- bir sınırlama getirilmesi gerektiğini düşünüyorum araştırma komisyonlarında olduğu gibi.

OTURUM BAŞKANI - Bu komisyon kendisi karar alırken bir süre tahdidi koyamaz mı? Mesela, iki ay içerisinde raporunuzu sunacaksınız diye, bunlar işe yaramıyor mu, bu yaklaşımlar?

BALİ EMRAH BİÇER, Yasama Uzmanı - O da olabilir, o da mümkün, ben sadece hani öneri getiriyorum, araştırma komisyonunun belli bir süre belirlemesi etkinliğini artıracaktır.

Önümüzde bir iç tüzük değişikliği süreci var, bu iç tüzükte alt komisyona yer verilebilir, alt komisyonlarla ilgili hususlar da düzenlenebilir.

Diğer bir sorun, daha çok komisyon üyelerine yönelik. Alt komisyon çalışmalarında devam sorunu önemli bir sorun. Alt komisyonlarla ilgili, dediğim gibi İç Tüzük'te herhangi bir hüküm olmadığı için bazı alt komisyonlarda, alt komisyon üyesi milletvekilleri bu görevlerini aksatabiliyorlar. Dolayısıyla, toplantılar verimli geçmiyor. Bu yüzden, nasıl ki bir komisyon toplantısına belli bir süre katılmayan milletvekiline İç Tüzük'te bir yaptırım uygulanıyorsa buna benzer bir yaptırım bence alt komisyon çalışmalarında da uygulanmalı. Çünkü, çoğu zaman alt komisyon çalışmaları sadece komisyon başkanıyla uzman arasında sürdürülüyor. Onun dışında, diğer milletvekillerinin, alt komisyon üyelerinin sürece herhangi bir katkısı olmuyor.

Bir diğer konu da alt komisyon kurulmasını gerektirmeyen durumlar. Şöyle ki: Komisyona yapılan bazı başvuruların sadece yazışmayla çözümlenmesi mümkün olmuyor ama bu konuların komisyonun üzerine eğilmesi gereken konular olduğu durumlar da oluyor. Dolayısıyla, bu durumlarda bir milletvekilinin raportör olarak görevlendirilerek o alana ilişkin kısa sürede bir inceleme yapabilmesinin mümkün olması gerektiğini düşünüyorum. Bu komisyonun etkinliğini daha da artıracaktır.

OTURUM BAŞKANI - Şu ana kadar hiç örneği var mı böyle raportör üzerinden çalışmanın.

BALİ EMRAH BİÇER, Yasama Uzmanı – Milletvekilleri değil ama komisyon çalışanlarının raportör olarak görevlendirildiği olmuş.

OTURUM BAŞKANI - Alt komisyon niye kuruluyor? Çalışmaların daha teknik bir ekip ile daha seri bir şekilde yürütülmesi için. Hem de işin yaygın bir şekilde takibini sağlamak için... Yani özellikle sormamın sebebi de oydu. Sayısı nedir? 7 kişi az rakamlar değil. Bunların, işte, “Devamsızlık” gibi birtakım sorunlar diyorsunuz, toplanmadan da iş yapamıyor anlaşılan bunlar.

Almanya örneğinde rastlamıştım zannedersem, raportör üye tayini yoluyla çalışmalarını yürütebiliyorlar bu komisyonlar. Neticede bu teknik verilerin toplanması faaliyetidir. Yani 2 kişilik, 3 kişilik çalışma heyetleri diyebiliriz belki. İç Tüzük’ün o temsil nisabını çok aramaksızın, belki doğrudan bir raportör üye tayini yoluyla daha yaygın bir faaliyete zemin hazırlayacak çalışma yöntemleri de benimsenebilir. Neticede Komisyon bu tespitleri değerlendirecek. Yani alt komisyon çalışması bizde uygulanan şekliyle pratikten ziyade hantallığa yakın bir çalışma yöntemiymiş gibi gözüküyor. Yerine göre, soruna göre çözüm önerileri geliştirmek lazım. O bakımdan, sizin öneriniz dikkat çeken bir öneri oldu.

BALİ EMRAH BİÇER, Yasama Uzmanı - Benim İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunda çalıştığım dönemde, sanırım Beycuma Cezaevinde bir mahkûm intihar etmişti. Onunla ilgili Komisyon Başkanı, o dönem Komisyonumuzda görev yapan bir adalet müfettişi ile mülkiye müfettişini görevlendirmişti, onlar gidip bir ön rapor gibi bir şey hazırlamışlardı.

OTURUM BAŞKANI - O, bilirkişi tayini diyebileceğimiz bir husus herhâlde.

BALİ EMRAH BİÇER, Yasama Uzmanı - Evet. Buna benzer bir uygulama yapılabilir.

Son olarak değinmek istediğim, alt komisyonun yerinde incelemelerinde, zaman zaman komisyon üyelerinden kaynaklanan bazı sıkıntılar var. Şöyle ki: Tabii ki komisyon üyeleri aynı zamanda milletvekili, parti üyesi. Dolayısıyla, gittiğimiz yerlerde partililer de

oluyor. Tabii, alt komisyonun bir ile gideceği duyulduğu zaman, partililer de bir şekilde kendi partisinden milletvekilini ağırlamak, ona ulaşmak istiyorlar. Bu durum alt komisyonun çalışma programını aksatabiliyor. Beş üyeden oluşan bir alt komisyon olarak yerinde incelemeye gidiyorsunuz; bir süre sonra bir bakmışsınız, alt komisyon başkanıyla siz kalmışsınız. Bir milletvekili, “Benim şurada işim var.” diyor, diğeri “Orada işim var.” diyor, ayrılıyor. Dolayısıyla, alt komisyon çalışmasının amacından sapılmış oluyor. Bu duruma alt komisyon başkanının müdahale etmesi, üyeleri uyarması gerekiyor. Bu şekilde çok kısa bir şekilde özetlemeye çalıştım.

Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI - Teşekkür ederiz efendim, güzel bilgiler verdiniz.

Buyurun.

ZEYNEP DURAN, Yasama Uzmanı - Arkadaşlar, bu alt komisyon gerektirmeyen durumla alakalı olarak, biz, geçen sene -şimdi tam tarihini hatırlamıyorum ama- bir karar aldık. Yani bu konuyu Başkana da arz ettik, “Daha önce uygulamaları var.” diye. Yani böyle bir şey zaten gündemimizde vardı, hatta Başkanlık Divanına karar verdik. Yani o heyeti belirleme kararını Başkanlık Divanının karar vermesine de karar verdik ama henüz bir uygulaması olmadı.

Bir de Selahattin Bey’in sözünü ettiği bu AİHM kararlarıyla alakalı, yine, aynı şekilde, geçen yıl, biz o kararımızı aldık. Yani Parlamento İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu olarak bu AİHM kararlarının izlenmesiyle alakalı olarak. Onun da geçmişi Ayhan Sefer Üstün dönemine gidiyor. O dönemde Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin de aslında bize çok teşviki oldu bu konuda çünkü ulusal parlamentoların -sadece Türkiye için değil bütün parlamentolar için- Avrupa Konseyi üyesi tüm parlamentoların İnsan Haklarını İnceleme Komisyonları için böyle bir mekanizmayı başlatmasını istiyorlar, teşvikleri var, çeşitli toplantıları oldu.

Biz bürokratlar olarak katıldık, hatta yurt dışında Adalet Bakanlığının temsilcileri de vardı. Bu dönemde, yine, yeni Başkanımıza da konuyu arz ettik, üyeler de çok sıcak baktı ve sonunda bunu resmileştirdik de yani bir karar aldık. Adalet Bakanlığı temsilcilerini dinledik, Dışişleri Bakanlığı temsilcilerini dinledik, AİHM kararlarının, bütün bu prosedürlerin ne olduğu anlamında. Eylem planlarını, hatta, işte, öncü dosyaları ilk başta inceleyecektik fakat yine dediğim gibi, son dönemdeki biraz bu 15 Temmuz sonrasında çalışmalara konulan virgöl dolayısıyla onu henüz hayata geçiremedik ama böyle bir şey var.

OTURUM BAŞKANI - Sizin söylediğinizden benim anladığımı kadarıyla, doğrudan kendi uzmanlarımız üzerinden Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının takibini ve analizini yapmak.

ZEYNEP DURAN, Yasama Uzmanı - Evet.

OTURUM BAŞKANI - Adalet Bakanlığının ilgili dairesiyle iş birliği yapmak, onlardan periyodik olarak altı ayda bir...

ZEYNEP DURAN, Yasama Uzmanı - Alıyoruz zaten. Dosyaları da alıyoruz, periyodik olarak da istedik aslında ama henüz sanırım ona başlanmadı; bir raporlama şeklinde... Yani bizim kararlarımızda vardı ama bunu yine aktifleştirmedik, sadece şu anda Adalet Bakanlığından tek tek dosyalar geliyor. Yani şu karar var, özeti bu diye. Bize şu anda onlar geliyor, yani raporlama şeklinde gelmiyor.

OTURUM BAŞKANI - Şimdi, son konuşma kaldı, yedi dakika da süremiz var. Ali Çolak Bey'in sunum konusu, komisyonun personel, bütçe ve lojistik imkânları konusunda olacak. Buyurun Ali Bey.

KOMİSYONUN PERSONEL, BÜTÇE VE LOJİSTİK İMKÂN LARI

ALİ ÇOLAK

Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı

Yasama Uzmanı

Şimdi, konu olarak komisyonun personel, bütçe ve lojistik imkânları deniliyor ama bu saatte böyle sıkıcı bir konuyu sunmak istemem açıkçası herkesin çok yorulduğu bir esnada. Sadece üç cümle söyleyeceğim bu konuda: Şu anda Komisyonda 5 yasama uzmanı, 4 memur, 2 sekreter, 1 komisyon danışmanı ve 2 görevli hizmet veriyormuş arkadaşlardan aldığım bilgiye göre.

Hepiniz biliyorsunuz komisyonun kendine ait bir bütçesi yok.

Üçüncü olarak, komisyon yurt içinde ve yurt dışında gerçekleştireceği incelemelerde komisyon kararına ve Meclis Başkanının onayına duyuyor, lojistik ihtiyaçlarını da böyle karşılıyor.

Bu, eskiden de böyleydi. Sadece bütçede farklı olarak, eskiden bütünüyle Meclis Başkanlığının bütçesinden karşılanırken, şimdi Meclis Başkanlığının oluru dahilinde Kanunlar ve Kararlar Başkanlığının bütçesi de artık kullanılabiliyor.

Benim komisyonda görev aldığım dönem 1995-1998 yılları arası. O dönemde 2 uzman ve 3 memur çalışıyorduk. 1992-1995 yılları aslında komisyonun kuruluş ve kurumsallaşma dönemi olarak değerlendirilmeli. Az önce arkadaşlar gösterdiler bireysel başvurulara ilişkin kodları ve diğer kodlamaları. Bunların tamamı aslında 1992-1995 yılları arasında oluşturulan kodlamalar. Yani çok fazla değişiklik yok gördüğüm kadarıyla o kodlamalarda. İyi bir iş yapmışlar o dönemde yapan arkadaşlar.

Şimdi, ben komisyonun etkinliğiyle ilgili bir şeyler söylemek istiyorum. Komisyon nasıl etkin çalışır, hangi dönemlerde etkin çalışmıştır, niye etkin çalışmıştır, kişisel özlemimi ve deneyimimi aktarmak istiyorum.

Komisyonun en etkin çalıştığı dönem, aslında 1996-2002 yılları arasındadır. Başkanın, az önce Ercan Durdular'ın da ifade ettiği gibi, bu komisyon başkanlarının etkinliğiyle ilgili gibi görünüyor, ama komisyon başkanlarının bir özelliği vardı, oraya dikkat çekeceğim, toplamda söyleyeceklerimi oraya bağlayacağım.

Biz pek çok cezaevi incelemesi yaptık, bizden önce de birkaç cezaevi incelemesi var, biz de Bayrampaşa, Diyarbakır, Manisa, Batman, Buca gibi cezaevlerinde incelemeler yaptık çünkü o dönemde iki temel şikâyet alanı vardı.

Birincisi, cezaevleri ve gözetim merkezlerindeki sistematik işkence uygulamaları. Sistematik diyorum çünkü o dönemde gerçekten sistematik bir işkence olgusuyla karşı karşıyaydık. Her gittiğiniz gözetim merkezinde, her gittiğiniz cezaevinde benzer şikâyetlerle karşılaşılırdınız ve bu şikâyetler de pek çok davaya konu oluyordu. Ancak sistematik dememin bir nedeni, Ercan'dan farklı olarak, ihlallerin kişisel ihlaller olmadığını, devlet tarafından korunan, kollanan ihlaller olduğunu gözlememizle ilgilidir.

OTURUMBAŞKANI - Çalışma yöntemi olarak aktarabileceğiniz güzel tecrübeler var mı?

ALİ ÇOLAK, Yasama Uzmanı - Onları aktaracağım.

Az önce bahsettiği, mesela bir arkadaşın yükselmesinin nedeni, işkence yapan birisinin sonradan çeşitli görevlere yükseldiğine ilişkin şey tam da bu söylediğimi doğruluyor zaten. Yani hayata dönüş operasyonlarının mimarı olan Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün HSYK üyesi olması, 3 kez işkenceden ceza alan kişinin -3, 4, 2- tekrar suç işlemeyeceği kanaatiyle bütün indirimlerden yararlandırılması o döneme özgün bir sistematik işkence vakasını ortaya koyuyordu.

Bir diğ er husus da OHAL ş ik ayetleriydi. Biz, Diyarbakır Cezaevi, OHAL bölgesiyle ilgili bir incelemeye gittik. Diyarbakır Cezaevinde bir isyan çıktığı ve bu isyan sırasında bu isyanı bastırmak için güvenlik görevlilerinin müdahale ettiği ve terör  rg t   yesi olmaktan yargılanan 10 kişinin de o arbedede, o müdahaleler esnasında  ld  u olayını inceledik yerinde. Bu olayla ilgili yazdığımız raporun hemen hemen hiçbir cümlesine müdahale söz konusu olmadı, bütünüyle bizim kaleme aldığımız raporu komisyon aynen kabul etti, bir tek cümlesini de iştirmişt  hatırlıyorum. 68 güvenlik görevlisinin kastı aşan şekilde adam öldürmekten yargılanması gerektiği ve valinin de muhakeme kararı izni vermesi gerektiği komisyon raporunda yazıldı.

68 güvenlik görevlisi yargılandı arkadaşlar. İki sene önce bu dava sonuçlandı ve 68 güvenlik görevlisi ceza aldı o olayla ilgili.

Bir diğ er örneğimiz, Batman  rne iydi. Batman’da köylülerin mayınlı tarlada y r t ld   ne ilişkin bir iddiaydı. Köye gittik. Yerinde inceledik yine olayı. Köylülerin anlattığı öykü bütünüyle tutarlıydı. Vali konuşmamızda -tutanaklarda vardır- böyle bir olayın yaşanmadı ını, bu konunun kendisinin şehir dışında olduğu bir dönemde gerçekleşmiş olduğunu ancak kendisinin yaptığı araştırmada böyle bir olayın yaşanmadı ını tespit ettiğini, ki hangi köylülerin terör örgütleriyle iltisaklı olduğunu bildiklerini, bu köylüleri de zaman zaman bilinenin ötesi yöntemlerle uyardıklarını ifade etti. Aslında açıkça ifade etmiş oldu “bilinenin ötesi yöntemler” ifadesiyle.

Bununla ilgili de bir rapor yayımlandı ve o raporda da valinin görevini ihmal ettiği, gerekli soruşturmayı yapmadı ına ilişkin bir ifade yer aldı. Ancak bu vali yargılanmadı, bu vali kayıp meşhur kayıp silahlar, faili meçhul cinayetlerde kullanılan kayıp silahlar davasından yargılandı daha sonra.

Sonra bu, Demir Berberoğlu’nun Başkan olduğu dönemdi. Doğru Yol Parti milletvekiliydi. Milliyetçi bir milletvekiliydi, milliyetçi kimliğiyle bilinen bir milletvekiliydi. Daha sonra Sema Pişkinsüt Başkan

oldu. Sema Pişkinsüt’le de çalıştık. Çok proje peşindeydi Sema Pişkinsüt. “Bana proje getirin, proje getirin.” diye ifade ediyordu. Ben de ona şunu söylemiştim: Projeye falan ihtiyaç yok çıkın komisyon olarak karar aldığınızı, gözetim merkezlerini, cezaevlerini inceleyeceğinizi, işkencenin Türkiye’nin çok temel bir problemi olduğunu ve bu komisyonun işkenceyi iki yıl içerisinde Türkiye’nin gündeminden çıkaracağına ilişkin bir açıklama yapın ve bunları inceleyin. Daha sonra biz anlaşılmadık ve ben komisyondan gönderildim. Ama bu dediğim şeyler büyük ölçüde yapıldı. Ercan Bey ve İrfan Bey benim yerime komisyona gitti. Bunlar yapıldı ve çok ciddi raporlar yazıldı.

O raporlarda -Ercan Bey burada olsaydı daha iyi olurdu ama- bir problem vardı. Suç vardı, fail vardı ama mağdur yoktu. Adalet Bakanlığı mağdurları istediği zaman bu mağdurların listesi verilmedi, isimleri verilmedi. Bu mağdurları korumak maksadıyla bu isimleri vermeyeceğini ifade etti, basında da bu anlamda ciddi bir tartışma oldu. Bu gerçekse zaten devlet açısından çok vahim. Yani İnsan Hakları Komisyonu bir tespit yapıyor, mağduru, faili ve suçu ortaya çıkarıyor ama mağdurların ismini açıklayamıyor. Devlet açısından vahim bir tablo, değilse de insan hakları savunucusu bir Komisyon Başkanı olarak Komisyon Başkanı açısından, Sema Pişkinsüt açısından çok vahim bir sorundur.

Dediğim gibi bu iki dönem komisyonun en etkin olduğu dönemdir. 1996-2002 yılları arası. Ercan bunu koalisyonlara bağladı, ben başka bir yere bağlayacağım. Koalisyonlarla ilgili değildi bu. Koalisyonların olması da etkili oldu o da doğru bir boyutuyla ama bir başka boyutu daha vardı: Bu iki komisyon başkanı da kendi partisi içerisinde muhalefet kanadındaydı. Tansu Çiller 1993’te Turgut Özal’ın ölümüyle birlikte Süleyman Demirel Cumhurbaşkanı olunca DYP Genel Başkanı seçilmişti ve Demir Berberoğlu da Tansu Çiller muhalifi kanatta yer aldığı için insan hakları ihlallerinin açığa çıkarılmasından rahatsız olmuyordu.

Evet, sonra da Sema Pişkinsüt'ün -hatırlar mısınız bilmiyorum hikâyesini- DSP içerisinde muhalif bir pozisyon aldı ve o da DSP Genel Başkanlığına aday oldu hatta bayağı problemli bir şekilde Genel Kurula sokulmama vesair tartışmaların yaşandığı bir süreçte Genel Kurula zor girdi ve Genel Başkan adaylığı oldu ona rağmen.

Buradan nereye bağlayacağım? Şuraya bağlayacağım, eğer insan hakları konusunda ciddi, samimi bir çaba içerisine girilmek isteniyorsa yapılacak şey şudur, bunu bu nedenle anlattım: İnsan Hakları Komisyonu gibi denetim komisyonları -Eğer bir kesin hesap komisyonu kurulursa bu kesin hesap komisyonu, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, Dilekçe Komisyonu gibi komisyonların- muhalefet partilerine başkanlıkları bırakılmalıdır. Pek çok ülkede bu tartışma devam etmektedir. Fransa'da bunun örneği vardır. Bazı denetim komisyonlarının başkanlıklarının muhalefet partilerine bırakılması örneği vardır. Eğer bu yöntem izlenirse insan hakları savunusu başarılı bir şekilde yapılır, komisyon da işleve kavuşur.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI – Biz de teşekkür ederiz Ali Bey.

Arkadaşlar, bu şekilde sunumları tamamlamış olduk. Halil İbrahim Bey'e de bir sunum imkânı vermek arzu ederdik ama süremiz dolmuş oldu. Bize tanınan süre maalesef doldu. Programımızda bir tartışma, soru-cevap bölümü var. Benim aldığım pek çok not var. Paylaşmak arzu ediyorum. Artık bu çalışmalarımızı geleceğe yansıtacak şekilde nasıl paylaşalım? Şimdi bu sunumların çevirisi yapılacak. Bunlar size paylaşılacak. Burada söyleyemediğiniz hususları da belki daha bir makale diliyle bu sunumlara eklemenizi arzu ediyoruz.

Bugün itibarıyla bilgilerimizi bir havuzda birleştirme faaliyeti yaptık belli bir disiplin altında. Bence bu başarılı bir şey, yapamadığımız, kamuda yapamadığımız bir etkinlik bu tür faaliyetler. Herkes lokal bilgilerini lokal yerlerde bırakıyor ama bir havuzda birleştiremiyoruz.

Yine üst düzey bir eğitim diyebileceğimiz beyin fırtınası faaliyetini yapmış olduk ama bu, burada yaşanmışlık olarak kalmaması anlamlı olacak. Daha anlamlı bir noktaya taşımak lazım. Bunu nasıl taşıyabiliriz.

Burada yaptığımız sunumları birazcık daha belki kalem oynatarak bir rapor şeklinde, bir kitap şeklinde gelecek uygulayıcılara takdim etmek. Buradaki sunumlarda çok kıymetli öneriler ortaya çıkıyor. Belki sunumlar yapılırken teorik anlatılar şeklinde yansıyabiliyor veya da bildiğimiz şeyler tekrarlanıyor gibi algılayabiliyoruz ama işin uzmanları, işin ilgilileri bilgileri aktardığı için elbette birer ikişer anlamlı öneriler çıkıyor. Bunları da belki bir eylem planı anlayışı içerisinde bu çalıştay kitabının sonuç raporu mahiyetinde yazmak da anlamlı. Belki ilerideki komisyon başkanlarımız, ilgili komisyon uzmanları bütün kitabı okuyamayabilirler ama bu önerileri elbette okuyacaklardır. Buradaki tecrübeler de bu şekilde geleceğe uygulayıcılara ışık tutacaktır. Ben, katkılarından, katılımlarından, sabırlı olarak dinlemelerinden, disiplinli bir şekilde katılım sağlamalarından dolayı, emek vermelerinden dolayı bütün katılımcı arkadaşlara ayrı ayrı teşekkür etmek isterim. İnşallah bu tür bilgilerimizi birleştirebileceğimiz disiplinli çalışma ortamlarını devam ettirebiliriz.

Bu vesileyle bütün arkadaşlarıma iyi hafta sonları diliyorum. İyi tatiller diliyorum.

İnsan Haklarının Korunmasında Bir Parlamenter Denetim Yolu

İNSAN HAKLARINI İNCELEME KOMİSYONU ÇALIŞTAYINDA ÖNE ÇIKAN TESPİT VE ÖNERİLER

05.05.2017 tarihinde TBMM Beştepe Eğitim ve Sosyal Tesislerinde üç oturumda gerçekleştirilen İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Çalıştayında yapılan sunumlar, görüşme ve tartışmalar sonucunda öne çıkan tespit ve öneriler şunlardır:

➤ Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemiyle birlikte kanun tasarısı verilemeyecektir. İnsan hakları alanında Komisyon tarafından saptanan eksiklikler ve aksaklıklar ancak milletvekilleri tarafından kanun teklifi olarak verilerek Komisyonda görüşülebilecektir. Yürütme erkinden ayrı olarak Komisyonun çalışmaları, Komisyonu alanında etkin bir konuma taşıyabilecektir.

➤ Doğrudan doğruya temel insan hak ve özgürlüklerine ilişkin kanun tasarısı ve tekliflerinin Komisyona esas olarak havale edilmesi, Komisyonun bu alandaki birikimini yansıtabilmesi açısından önem arz etmektedir.

➤ Komisyonunun tarihsel misyonu ve çalışma kültürüne uygun olarak, tarafsızlık ilkesinin Komisyonun işleyişinde gözetilmesi ve sorunlara tarafsız bir şekilde çözüm bulma ilkesinin ilgililere ve paydaşlara hatırlatılması gerektiği tespiti yapılmıştır.

➤ İnsan haklarının korunması amacıyla fazla sayıda kurumun meydana getirilmesi, vatandaşların başvuru yapabileceği kurum konusunda karışıklığa, zaman ve hak kaybına neden olabileceğinden, hangi kurumun hangi alanlarda çalışma yaptığına dair kamuoyunu bilgilendirme faaliyetlerinin yapılması uygun olacaktır.

➤ İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (İHİK), Dilekçe Komisyonu, Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu (KEFEK) ve Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK) gibi TBMM adına dilekçeleri inceleyen kurumlar arasında başvuruların alınması, mükerrerliklerin giderilmesi vb. hususlarda iş birliği yapılmalıdır.

➤ İnsan Hakkı ihlallerine ilişkin Kamu Denetçiliği Kurumunca takip edilip sonuç alınamayan hususlarda, konunun idare makamları nezdinde takibi ve sonuçlandırılması amacıyla KDK ile iş birliğine gidilmelidir.

➤ Komisyonun çalışma alanının genişliği ve sürekli olarak yenilendiği düşünüldüğünde Komisyon bünyesinde etkin ve yerleşik bir uzmanlık kurumu tesis edilmelidir.

➤ Komisyon Başkanı ve Başkanlık Divanı üyeleri başta olmak üzere, Komisyonun üyelerinin çalışma alanına yönelik bilgi talepleri yetkin ve yeterli bir biçimde karşılanmalıdır. Uluslararası insan hakları mevzuatının takibini ve ülkemizi ilgilendiren ulusal ve uluslararası konularda araştırmaları yapabilecek kabiliyette, yeterli sayıda uzman istihdamı sağlanmalıdır.

➤ Komisyonunda çeşitli konularda birikim sahibi fazla sayıda uzman istihdam etmek yerine, kurulacak olan alt komisyonun çalışma yapacağı alanda birikim sahibi kişilerin Komisyonunda geçici olarak görevlendirilmesi işlevsel, esnek ve ihtiyaca yönelik bir istihdam olanağı sağlayacaktır.

➤ 3686 sayılı Kanun'un 5'inci maddesi uyarınca Komisyon bilgi istemek, inceleme yapmak, ilgilileri çağırıp bilgi almak yetkisine sahiptir. Kamu kurumlarının zamanında ve yeterli bilgi vermesinin sağlanması amacıyla Dilekçe Komisyonunun sahip olduğu, kamu kurum ve kuruluşları ile burada görevli kamu personelinin talep edilen bilgi ve belgeyi vermekle yükümlü olduğu şeklindeki düzenleme 3686 sayılı Kanun'a dercedilmelidir.

➤ İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun yazılarına cevap verme konusunda kamu kurumlarının duyarlılığı artırılmalı, bu bağlamda çıkarılan genelgelerin yenilenmesi ve yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

➤ Kamuoyunun ilgisini çekebilmek amacıyla, basın-yayın kuruluşlarının etkin olarak kullanılması ve Komisyonun çalışma konularında sempozyum, panel gibi etkinliklerin yapılması yerinde olacaktır.

➤ Kişi ve kuruluşların (tanık, dilekçi, STK temsilcisi vs.) Komisyon çalışmalarına daha etkin ve kolay bir şekilde katılımlarını sağlamak üzere telekonferans, video konferans gibi günümüzün gelişen teknolojilerinden yararlanılmalıdır.

➤ Komisyonun inceleme konusu yaptığı konularda çalışmaları olan sivil toplum ve meslek kuruluşlarının gerek toplantılara davet edilmesi suretiyle gerekse de yazılı görüşleri alınmak suretiyle katılımı sağlanmalıdır. Bu bağlamda sivil ve kamu bilgi kaynaklarının listesi güncel tutulmalıdır.

➤ Komisyon raporlarının ilgili tüm kamu kurumlarına gönderilmesinin sağlanması, rapor gönderildikten sonra belli aralıklarla raporda dile getirilen hususlarda kaydedilen aşamaların sorgulanması, idarenin, Komisyonun tespit ettiği sorunlu alanlarda daha etkin çalışmasını sağlayacaktır.

➤ Referans metinler olarak Komisyon raporlarının geniş toplum kesimlerine ulaştırılarak etkinliğinin artırılabilmesini teminen, sivil toplum kuruluşları ve meslek kuruluşlarıyla iletişime geçilerek bu kuruluşların resmi internet sayfalarında raporların yayınlanması sağlanmalıdır.

➤ Komisyonun, genelde kamuoyunun gündeminde önemli yer eden konularda çalışma yapması ve sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, ulusal ve uluslararası kamuoyu gibi pek çok aktörün Komisyonun çalışma alanına dâhil olması nedeniyle medyayla ilişkilerin daha profesyonel yönetilmesi faydalı olacaktır. Komisyon web sayfasının düzenlenmesi, yapılan çalışmaların sosyal medya hesaplarında paylaşılması işleri de aynı şekilde ele alınmalıdır.

➤ TBMM adına bireysel başvuru kabul eden komisyonlar veya KDK, bir konuyu gündemine almış ise elinde benzer iş bulunan diğer birimler o konuya ilişkin ellerinde bulunan dilekçeleri incelemeyi yapan birime havale etmelidir.

➤ Yazışmayla çözülmesinin mümkün olmadığı, ancak bir alt komisyon kurulmasını da gerektirmeyen durumlarda bir milletvekilinin raportör olarak görevlendirilerek o alana ilişkin kısa sürede bir inceleme yapması Komisyonun hareket kapasitesini artırarak, daha çok konuya, daha kısa sürede müdahale etmesini sağlayacaktır.

➤ Alt komisyonların yerinde inceleme ziyaretlerine sivil toplum kuruluşlarının ve basın mensuplarının katılmasına imkân sağlanması, yerinde inceleme faaliyetlerinin etkinliğini artıracaktır.

➤ Alt komisyonların işleri zamanında sonuçlandırmaları ve alt komisyon çalışmalarına katılımın sağlanması hususunda Komisyon ve/veya Komisyon Başkanlığınca asgari takip sağlanmalıdır.

➤ Yapılacak incelemenin amaçlandığı şekilde gerçekleşmesine yardımcı olmak üzere alt komisyon inceleme ziyaretleri öncesinde, yapılacak incelemeye ilişkin yetkin ve yeterli bilgi notlarının hazırlanarak alt komisyon üyesi milletvekillerine sunulmalıdır.

➤ AİHM'in vermiş olduğu ihlal kararlarının Komisyon tarafından ilgili idare nezdinde takibinin gerçekleştirilmesi, ihlal sonucunda meydana gelen hak kaybının giderilmesini sağlayacak ve aynı alanda yeni ihlaller yapılmasını engelleyecektir.

➤ Adalet Bakanlığı İnsan Hakları Daire Başkanlığınca takibi yapılan ve her yıl Başbakanlığa sunulan AİHS ihlallerinin önlenmesine ilişkin Eylem Planı ile gerçekleşme durumunu gösterir Raporun Komisyon tarafından takibinin yapılması AİHS ihlallerinin önlenmesi ve insan hakları alanında gelişme sağlanabilmesi açısından önem arz etmektedir.

➤ Komisyonun, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi önünde devam eden ana dosyalarla ilgili olarak kendiliğinden harekete geçip rapor hazırlaması, dosyaların savunmasında ilgili birime yardımcı olacaktır.

➤ Komisyonun toplantılarına idare adına cevap vermeye ehliyetli temsilcilerin katılımı gözetilmelidir.

➤ Komisyon karar ve raporlarının yazım sürecinde yalın ve özlü bir anlatım esas alınmalı, komisyonun geleneksel raporlama tekniğine riayet edilmeli, bu vesileyle kurumsallaşmaya katkı sağlanmalıdır.

➤ Özellikle alt komisyon çalışmalarında Araştırma Hizmetleri Başkanlığından daha etkin yararlanılması uygun olacaktır.

➤ Komisyon Başkanlarınca ve/veya hiyerarşik üstlerince Komisyon uzmanlarının istek ve performansları belli hedefler dâhilinde gözetilmelidir.

EGEMENLİK KAYITSIZ ŞARTSIZ MİLLETİNDİR